

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun muuttamisesta ja eräiksi muiksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi rikoslakia, pakkokeinolakia, poliisilakia, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettua lakia, oikeudenkäymiskaarta, esitutkintalakia ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettua lakia.

Esityksen tarkoituksena on panna täytäntöön ihmiskaupan ehkäisemistä ja torjumista sekä ihmiskaupan uhrien suojelemista koskevaa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä koskevat muutokset.

Esityksen mukaan rikoslain ihmiskauppasäännökseen lisättäisiin sijaissynttäjäksi saattaminen yhdeksi teon tarkoituksiksi. Lisäksi lakiin lisättäisiin uusi rangaistussäännös, joka koskisi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä. Edellä mainittu uusi rangaistussäännös tulisi oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin.

Edellä mainittujen lainmuutosten vuoksi tarpeelliset muutokset tehtäisiin pakkokeinolakiin, poliisilakiin, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin, oikeudenkäymiskaareen ja esitutkintalakiin. Pakkokeinolakiin tehtävien muutosten johdosta uutta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa rikosta koskevassa esitutkinnassa voitaisiin tietyin edellytyksin käyttää salaisiin pakkokeinoiniin kuuluvia televalvontaa ja peiteltyä tiedonhankintaa. Poliisilakiin tehtävien muutosten johdosta kyseiset keinot olisivat käytettävissä myös tällaisen rikoksen estämiseksi. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisen johdosta mainittu uusi rikos tulisi rajavalvonnan, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaitokselle säädetyn valvontatehtävän suorittamisen yhteydessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaksi rikokseksi ja sen osalta Rajavartiolaitokselle säädettäisiin pakkokeinolakia ja poliisilakia koskevia ehdotuksia vastaavat toimivaltuudet. Oikeudenkäymiskaareen ja esitutkintalakiin tehtävien muutosten johdosta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön asianomistajan kuulustelusta esitutkinnassa tehtyä ääni- ja kuvatallennetta voitaisiin tietyissä asianomistajaa koskevissa tilanteissa käyttää tuomioistuimessa todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä.

Lisäksi kansallisen sääntelyn saattamiseksi paremmin direktiivimuutoksen kanssa yhteensopivaksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi täydentävä määräyksenantovaltuutta koskeva säännös.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
PERUSTELUT	5
1 Asian tausta ja valmistelu	5
1.1 Tausta	5
1.2 Valmistelu	5
1.2.1 Muutosdirektiivin valmistelu	5
1.2.2 Hallituksen esityksen valmistelu	6
2 Muutosdirektiivin tavoitteet ja pääasiallinen sisältö	7
3 Nykytila ja sen arviointi	7
3.1 Lainsäädäntö	7
3.1.1 Johdanto	7
3.1.2 Rikoslaki	8
3.1.3 Hedelmöityshoitolaki ja adoptiolaki	9
3.1.4 Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta	9
3.1.5 Pakkokeinolaki	10
3.1.6 Poliisilaki	11
3.1.7 Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa	12
3.1.8 Oikeudenkäymiskaari	14
3.1.9 Esitutkintalaki	14
3.2 Viimeaikainen ihmiskaupparikoksia, ihmiskaupan uhrien auttamista, sijaissynnytyjärjestelyjä ja seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva käytäntö ja tutkimus	15
3.2.1 Ihmiskauppa ja ihmiskaupan uhrien auttaminen	15
3.2.2 Sijaissynnytyjärjestelyt	16
3.2.3 Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö	17
3.3 Muutosdirektiivin sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön	19
3.4 Muutosdirektiivistä suoraan johtuviin lainmuutostarpeisiin liittyvät muut lainsäädäntömuutostarpeet (pakkokeinolaki, poliisilaki ja laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa sekä oikeudenkäymiskaari ja esitutkintalaki)	58
3.4.1 Johdanto	58
3.4.2 Pakkokeinolain muutostarpeet	58
3.4.3 Poliisilain muutostarpeet	60
3.4.4 Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muutostarpeet	60
3.4.5 Oikeudenkäymiskaaren muutostarpeet	61
3.4.6 Esitutkintalain muutostarpeet	63
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	64
4.1 Keskeiset ehdotukset	64
4.1.1 Rikoslaki	64
4.1.1.1 Ihmiskauppasäännöksen täydentäminen sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevalla teon tarkoituksella	64
4.1.1.2 Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön kriminalisoiminen	66
4.1.1.3 Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentaminen koskemaan ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä	68

4.1.2 Pakkokeinolaki	68
4.1.3 Poliisilaki	69
4.1.4 Laki rikostorjunnasta Rajavartioloitoksessa	69
4.1.5 Oikeudenkäymiskaari	69
4.1.6 Esitutkintalaki	70
4.1.7 Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta ("vastaanottolaki")	70
4.2 Pääasialliset vaikutukset	71
4.2.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset sekä perus- ja ihmisoikeusvaikutukset	71
4.2.2 Vaikutukset yhdenvertaisuuteen ja sukupuolten tasa-arvoon	71
4.2.3 Vaikutukset lasten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien asemaan	72
4.2.4 Taloudelliset vaikutukset ja vaikutukset viranomaisten toimintaan	73
4.2.4.1 Sijaissynttäjäksi saattamisen lisääminen ihmiskaupan tarkoituksiksi	73
4.2.4.2 Uusi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva kriminalisointi	73
4.2.4.3 Yritysvaikutukset	81
4.2.4.4 Vastaanottolain ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää koskevan sääntelyn täydentäminen	81
4.2.4.5 Taloudellisten vaikutusten yhteenveto	81
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	81
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset	81
5.1.1 Vaihtoehdoista yleisesti	81
5.1.2 Ihmiskauppasäännöksen (RL 25:3) sisältämän teon tarkoituksia koskevan luettelon täydentämistä koskevat vaihtoehdot	81
5.1.3 Rikoslain 25 lukuun ehdotettavaa uutta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa 3 d §:ää koskevat vaihtoehdot	83
5.1.3.1 Suhde seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaan rikoslain 20 luvun 8 §:ään	83
5.1.3.2 Syyksiluettavuuden aste	83
5.1.3.3 Enimmäisrangaistus	85
5.1.4 Laki rikostorjunnasta Rajavartioloitoksessa – Rajavartioloituksen toimivalta	85
5.1.5 Oikeudenkäymiskaaren (OK 17:24.3:n 3 ja 4 kohta) ja esitutkintalain (9:4.4:n 2 ja 3 kohta) muuttamista koskevat vaihtoehdot	86
5.1.6 Laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta – työsuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus poliisille	87
5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot	88
6 Lausuntopalaute	88
6.1 Johdanto	88
6.2 Ihmiskauppasäännöksen (RL 25:3) täydentäminen koskien teon tarkoituksia (sijaissynttäjäksi saattaminen)	89
6.3 Ehdotettava uusi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva kriminalisointi	89
6.4 Ehdotettavaa uutta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa kriminalisointia koskeva lisäys oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaan	91

6.5 Pakkokeinolakiin ja poliisilakiin ehdotettavat muutokset	91
6.6 Rajavartiolaitoksen toimivalta	92
6.7 Oikeudenkäymiskaaren ja esitutkintalakiin ehdotettavat muutokset	92
6.8 Ihmiskaupan uhrien auttaminen ja tukeminen	92
6.9 Muut huomiot	93
7 Säännöskohtaiset perustelut	93
7.1 Rikoslaki	93
7.2 Pakkokeinolaki	101
7.3 Poliisilaki	102
7.4 Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa	102
7.5 Oikeudenkäymiskaari	103
7.6 Esitutkintalaki	103
7.7 Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta	104
8 Voimaantulo	104
9 Toimeenpano ja seuranta	105
10 Suhde muihin esityksiin	105
11 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	105
11.1 Johdanto	105
11.2 Hyväksyttävyy- ja suhteellisuusvaatimus	106
11.2.1 Rikoslain muutokset	106
11.2.2 Pakkokeinolain, poliisilain ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muutokset	107
11.2.3 Oikeudenkäymiskaaren muutokset	111
11.3 Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate	113
11.4 Säätämisyjärjestys	114
LAKIEHDOTUKSET	116
Laki rikoslain 25 luvun muuttamisesta	116
Laki pakkokeinolain 10 luvun 6 ja 14 §:n muuttamisesta	117
Laki poliisilain 5 luvun 8 ja 15 §:n muuttamisesta	118
Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta	119
Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n muuttamisesta	120
Laki esitutkintalain 9 luvun 4 §:n muuttamisesta	121
Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 34 §:n muuttamisesta	122
LIITE	123
RINNAKKAISTEKSTIT	123
Laki rikoslain 25 luvun muuttamisesta	123
Laki pakkokeinolain 10 luvun 6 ja 14 §:n muuttamisesta	125
Laki poliisilain 5 luvun 8 ja 15 §:n muuttamisesta	127
Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta	128
Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n muuttamisesta	130
Laki esitutkintalain 9 luvun 4 §:n muuttamisesta	131
Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 34 §:n muuttamisesta	133

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Esityksen valmisteluun on johtanut Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1712 ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta annetun direktiivin 2011/36/EU muuttamisesta (jäljempänä ”muutosdirektiivi”), joka on muutosdirektiivin mukaan pantava kansallisesti täytäntöön viimeistään 15.7.2026.

Muutosdirektiivin johdanto-osassa todetaan, että Euroopan unionin (jäljempänä ”EU”) tärkein oikeudellinen väline ihmiskaupan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi sekä sen uhrien suojelemiseksi on Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/36/EU (jäljempänä ”ihmiskauppadirektiivi”, ”direktiivi”), joka sisältää rikosten ja seuraamusten määrittelyä koskevat vähimmäissäännöt sekä säännöksiä, joilla parannetaan ihmiskaupan ehkäisemistä, uhreille annettavaa apua ja heidän suojelemistaan.

Vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivi sisälsi ennen siihen muutosdirektiivillä tehtyjä muutoksia ensinnäkin säännökset direktiivin kohteesta (1 artikla), ihmiskauppaan liittyvistä rikoksista (2 artikla) ja niitä koskevasta yllytyksestä, avunannosta ja yrityksestä (3 artikla), seuraamuksista (4 artikla), oikeushenkilöiden vastuusta (5 artikla), seuraamuksista oikeushenkilöille (6 artikla), takavarikoimisesta ja menetetyksi tuomitsemisesta (7 artikla), uhrin syyttämättä jättämisestä tai tälle määrättyjen seuraamusten soveltamatta jättämisestä (8 artikla), tutkinnasta ja syytetoimista (9 artikla) sekä lainkäyttövallasta (10 artikla). Lisäksi direktiivi sisälsi säännökset ihmiskaupan uhrien ja lapsiuhrien auttamisesta, tukemisesta ja suojelemisesta (11–16 artiklat), ihmiskaupan uhreille maksettavista korvauksista (17 artikla), ihmiskaupan ehkäisystä (18 artikla), kansallisista raportoijista tai vastaavista mekanismeista (19 artikla), ihmiskaupan torjuntaa koskevan unionin strategian koordinoinnista (20 artikla) ja puitepääatöksen 2002/629/YOS korvaamisesta (21 artikla) sekä tavanomaiset direktiivin loppusäännökset (22–25 artiklat). Muutosdirektiivillä yksi artikla on poistettu, useita artikloja on muutettu ja jotkin artiklat on säilytetty ennallaan. Lisäksi muutosdirektiivillä on lisätty joitakin uusia artikloja.

Muutosdirektiivin johdanto-osan mukaan direktiiviä 2011/36/EU on ollut tarpeen muuttaa, jotta voidaan puuttua ihmiskaupan uusiin suuntauksiin ja komission havaitsemiin puutteisiin sekä tehostaa ihmiskaupan torjuntatoimia.

Suomi on liittynyt myös ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehtyyn Euroopan neuvoston yleissopimukseen (SopS 43 ja 44/2012), joka on tullut Suomen osalta voimaan 1.9.2012. Euroopan neuvoston alaisuudessa toimiva ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä GRETA on kolmannella arviointikierroksella 10.6.2024 antanut Suomea koskevassa raportissaan Suomelle yleissopimuksen täytäntöönpanoa koskevia suosituksia.

1.2 Valmistelu

1.2.1 Muutosdirektiivin valmistelu

Euroopan komissio teki 19.12.2022 ehdotuksen (COM(2022) 732 final) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi, jolla muutettaisiin Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä 2011/36/EU ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien

suojelemisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2002/629/YOS korvaamisesta. Muutosdirektiiviehdotus annettiin Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 82 artiklan 2 kohdan ja 83 artiklan 1 kohdan nojalla. SEUT 82 artiklan 2 kohdan mukaan Euroopan parlamentti ja neuvosto voivat tavallista lainsäätämisyjärjestystä noudattaen annetuilla direktiiveillä säätää vähimmäissäännöistä sikäli kuin se on tarpeen tuomioiden ja oikeusviranomaisten päätösten vastavuoroisen tunnustamisen sekä poliisiyhteistyön ja oikeudellisen yhteistyön helpottamiseksi rajat ylittävissä rikosasioissa. Vähimmäissäännöt koskevat kohdan mukaan todisteiden vastavuoroista hyväksyttävyyttä jäsenvaltioissa, yksilön oikeuksia rikosasioiden käsittelyssä, rikosten uhrien oikeuksia ja muita tietyllä tavalla määriteltyjä rikosasioiden käsittelyn erityisiä osatekijöitä. SEUT 83 artiklan 1 kohdan mukaan Euroopan parlamentti ja neuvosto voivat tavallista lainsäätämisyjärjestystä noudattaen annetuilla direktiiveillä säätää rikosten ja seuraamusten määrittelyä koskevista vähimmäissäännöistä erityisen vakavan rikollisuuden alalla, joka on rajat ylittävää joko rikosten luonteen tai vaikutusten johdosta tai sen vuoksi, että niiden torjuminen yhteisin perustein on erityisesti tarpeen. Kohdan mukaan tällainen rikollisuuden ala on esimerkiksi ihmiskauppa.¹

Valtioneuvosto lähetti 2.2.2023 eduskunnalle perustuslain 96 §:n 2 momentin mukaisesti kirjelmän komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta annetun direktiivin 2011/36/EU muuttamisesta (U 108/2022 vp). Valtioneuvosto lähetti 3.5.2023 asiassa eduskunnalle U-jatkokirjeen (UJ 5/2023). Eduskunnan lakivaliokunta ja hallintovaliokunta antoivat asiassa lausunnot (LaVL 37/2022 vp, HaVL 41/2022 vp, LaVL 2/2023 vp ja HaVL 2/2023 vp). Suuri valiokunta yhtyi erikoisvaliokuntien lausuntojen mukaisesti valtioneuvoston kantoihin (SuVEK 212/2022 vp ja SuVEK 12/2023 vp).

Muutosdirektiivin neuvotteluissa Suomi piti ihmiskaupparikosten vakavuuden vuoksi tärkeänä ihmiskaupan torjunnan sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamisen, auttamisen ja tukemisen tehokkuutta, johon komission ehdottamat muutokset liittyivät. Suomi kiinnitti huomiota muun muassa siihen, että EU-tason rikoslainsäädännön valmistelussa on kunnioitettava kansallisten oikeusjärjestelmien perinteitä ja erityisesti seuraamusjärjestelmän sisäistä johdonmukaisuutta. Suomi kiinnitti huomiota myös siihen, että rikoslainsäädännön käyttö on viimesijainen keino ja että rikosoikeudellisen sääntelyn on oltava täsmällistä ja tarkkarajaista.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1712 ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta annetun direktiivin 2011/36/EU muuttamisesta annettiin 13.6.2024.

1.2.2 Hallituksen esityksen valmistelu

Oikeusministeriö asetti 14.1.2025 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida, mitä lainsäädäntömuutoksia muutosdirektiivin täytäntöönpano edellyttää, ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Työryhmän tuli arvioida myös muutosten pääasialliset vaikutukset. Työryhmän mietintö oli laadittava hallituksen esityksen muotoon. Työryhmän toimikausi oli 14.1.–15.9.2025.²

Työryhmä kuuli asiantuntijoina Helsingin yliopiston rikosoikeuden professori Sakari Melanderia, rikosuhripäivystystä (RIKU), Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontaviraston

¹ Muutosdirektiiviehdotukseen liittyvä vaikutusarviointi on saatavissa osoitteessa <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022SC0425>.

² Valmisteluasiakirjat löytyvät osoitteesta <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM002:00/2025>.

(Valvira) alaista adoptiolautakuntaa ja oikeusministeriön yhteydessä itsenäisenä yksikkönä toimivaa Euroopan kriminaalipolitiikan instituuttia (HEUNI).

Osa työryhmästä osallistui työryhmätyöskentelyn aikana 13.3.2025 komission ja EU:n ihmiskaupan vastaisen koordinaattorin järjestämään tilaisuuteen, jossa keskusteltiin joistakin muutospäätöksiin täytäntöönpanoa koskevista kysymyksistä.

Muiden EU:n jäsenvaltioiden suunnittelema keinoja selvitettiin työryhmätyöskentelyn aikana kaikille EU:n jäsenvaltioille suunnatussa kyselyssä, johon sisällytettiin nykytilaa ja suunniteltuja muutoksia koskevia kysymyksiä muutospäätöksillä muutetusta ihmiskaupan tarkoituksia koskevasta sääntelystä (2 artiklan 3 kohta), uudesta ihmiskaupan uhrien tarjoamien palveluiden käyttöä koskevasta kriminalisointivelvoitteesta (18 a artikla) sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjausmekanismista (NRM) (11 artiklan 4 kohta). Vastauksia saatiin muodollisesti kahdeksasta ja sisällöllisesti kuudesta valtiosta (Ruotsi, Saksa, Ranska, Romania, Slovakia, Latvia).

Työryhmä luovutti mietintönsä 17.9.2025 ([Oikeusministeriön julkaisuja – Mietintöjä ja lausuntoja 2025:45](#)).

Hallituksen esityksen pohjana olleesta työryhmän mietinnöstä pyydettiin lausuntokierroksella ajalla 6.10.–18.11.2025 lausuntoa 70 taholta. Lausunto, tai ilmoitus siitä, että lausuttavaa ei ollut, saatiin 40 taholta. Lausuntopalvelussa ovat saatavissa alkuperäisinä ne lausunnot, jotka on annettu lausuntopalvelun kautta (lausuntopyynnön diaarinumero: VN/33260/2024). Lisäksi annetut lausunnot, lukuun ottamatta yksityishenkilön antamaa lausuntoa, ovat saatavissa alkuperäisinä valtioneuvoston Hankeikkunassa (hanketunnus: OM002:00/2025). Lausunnoista on myös julkaistu lausuntotiivistelmä (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2026:16)³.

Hallituksen esityksen jatkovalmistelu suoritettiin oikeusministeriössä virkatyönä.

2 Muutospäätöksiin tavoitteet ja pääasiallinen sisältö

Muutospäätöksiin tavoitteena on ihmiskaupan ehkäiseminen ja torjuminen sekä ihmiskaupan uhrien tukeminen.

Muutospäätöksien sisältöä koskien muun muassa ihmiskaupan määritelmää, ihmiskaupan uhrien tarjoamien palveluiden käytön kriminalisoimista, seuraamuksia luonnollisille henkilöille ja oikeushenkilöille, ihmiskaupan uhrien auttamista ja tukemista, kansallisia ihmiskaupan torjunnan koordinaattoreita ja tietojenkeruuta ja tilastoja.

3 Nykytila ja sen arviointi

3.1 Lainsäädäntö

3.1.1 Johdanto

Muutospäätöksien sisältöä laajasti eri kansallisia säädöksiä koskevia velvoitteita. Tässä jaksossa kuvataan tiiviisti näistä kansallisista säädöksistä olennaisimpia sekä lisäksi niitä säädöksiä, joihin esityksessä katsotaan olevan perusteltua ehdottaa muutoksia niiden ehdotettavien

³ <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-367-4>

lainsäädäntömuutosten vuoksi, jotka aiheutuvat suoraan muutosdirektiivistä. Tarkemmin muutosdirektiivin suhdetta kansallisiin säädöksiin kuvataan osiossa 3.3.

3.1.2 Rikoslaki

Rikoslain (RL) 25 luvun 3 §:ssä säädetään ihmiskaupasta ja 3 a §:ssä törkeästä ihmiskaupasta. Luvun 3 §:n 1 momentin mukaan joka 1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa taikka toista painostamalla, 2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdystä hyväksi käyttämällä, 3) maksamalla korvauksen toista määräysvallassaan pitävälle henkilölle tai 4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen ottaa toisen määräysvaltaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamiseksi 20 luvun 10 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön, pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi, on tuomittava ihmiskaupasta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin mukaan ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka ottaa määräysvaltaansa kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön taikka värvää, luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa tämän 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa, vaikka mitään 1 momentin 1–4 kohdassa tarkoitettua keinoa ei olisi käytetty. Pykälän 3 momentin mukaan yritys on rangaistava.

Törkeästä ihmiskaupasta on 3 a §:n mukaisesti kyse, jos ihmiskaupassa 1) käytetään 3 §:ssä tarkoitettujen keinojen sijasta tai lisäksi väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta, 2) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin rinnastettavaa erityisen tuntuva kärsimystä, 3) rikos kohdistuu kahdeksatoista vuotta nuorempaan lapseen tai henkilöön, jonka kyky puolustaa itseään on olennaisesti heikentynyt, tai 4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeän ihmiskaupan rangaistusasteikko on vankeutta vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Säännöksen 2 momentin mukaan törkeästä ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka alistaa toisen orjuuteen tai pitää toista orjuudessa, kuljettaa orjia tai käy kauppaa orjilla, jos teko kokonaisuutena arvostellen on törkeä. Säännöksen 3 momentin mukaan yritys on rangaistava.

Rikoslain 20 luvun 8 §:ssä säädetään seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä. Pykälän 1 momentin mukaan se, joka lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen saa 10 tai 11 §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon, on tuomittava, jollei teko ole 9 §:n mukaan rangaistava, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Viitatussa 10 §:ssä säädetään rangaistavaksi paritus ja 11 pykälässä törkeä paritus ja 25 luvun 3 §:ssä ihmiskauppa ja 3 a §:ssä törkeä ihmiskauppa.

Pykälän 2 momentin mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttää hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa 1 momentissa tarkoitettua korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon sanotussa momentissa tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön kanssa.

Pykälän 3 momentin mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan niin ikään se, joka tekee 1 tai 2 momentissa tarkoitetun teon, vaikka hänellä on ollut syytä epäillä 1 tai 2 momentissa tarkoitetun henkilön olevan 10 tai 11 §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena.

Pykälän 4 momentin mukaan tahallisen rikoksen yritys on rangaistava.

Rikoslain 20 luvun 8 § on toissijainen suhteessa luvun 9 §:ään, joka koskee korvauksen tarjoamista nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta. Viimeksi mainittua pykälää koskee ankarampi rangaistusasteikko, joka on sakosta vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Mainitussa pykälässä rangaistavaksi säädetystä teosta on pykälän 1 momentin mukaan kyse, kun henkilö lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon. Pykälän 2 momentin mukaan korvauksen tarjoamisesta nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta tuomitaan myös se, joka on osapuolena kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön kanssa sukupuoliyhteydessä tai muussa seksuaalisessa teossa, joista toinen on luvannut tai antanut korvauksen. Pykälän 3 momentin mukaan kyseisen rikoksen yritys on rangaistava.

3.1.3 Hedelmöityshoitolaki ja adoptiolaki

Hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006, jäljempänä ”hedelmöityshoitolaki”) 8 §:n mukaan hedelmöityshoitoa ei saa antaa, jos on syytä olettaa, että lapsi aiotaan antaa adoptiolapseksi. Säännös käytännössä kieltää hedelmöityshoitoihin perustuvat sijaissyntyysjärjestelyt. Säännöksen rikkominen on kriminalisoitu lain 35 §:ssä hedelmöityshoitoriikkomuksena, josta seuraa sakkorangaistus.

Adoptiosta säädetään adoptiolaissa (20.1.2012/22). Lain 1 §:n mukaan adoption tarkoituksena on edistää lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde adoptoitavan ja adoptionhakijan välille. Laissa säädetään myös muun muassa adoption edellytyksistä (2 luku), adoptioneuvonnasta (4 luku) ja lupamenettelystä adoptioasioissa (6 luku). Adoption edellytyksiä koskien 3 §:n 1 momentin mukaan alaikäisen lapsen adoptio voidaan vahvistaa, jos sen harkitaan olevan lapsen edun mukaista ja on selvitetty, että lapsi tulee saamaan hyvän hoidon ja kasvatuksen. Lain 5 §:n 1 momentin mukaan adoptiota ei voida vahvistaa, jos adoption johdosta on annettu tai luvattu antaa korvausta taikka jos joku muu kuin adoptionhakija on adoption vahvistamisen varalta suorittanut tai sitoutunut suorittamaan korvausta lapsen elatusta varten.

3.1.4 Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta

Laissa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011, jäljempänä ”vastaanottolaki”) säädetään muun muassa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä. Lain 2 §:n mukaan lakia sovelletaan muun muassa ihmiskaupan uhrin auttamiseen. Lain 3 §:n mukaan kyseisessä laissa auttamisjärjestelmällä tarkoitetaan järjestelmää, jonka puitteissa ihmiskaupan uhrien auttaminen järjestetään, ja auttamistoimilla ihmiskaupan uhreille annettavia palveluja ja tukitoimia. Lain 8 §:n mukaan Joutsenon vastaanottokeskus ylläpitää auttamisjärjestelmää ja auttamisjärjestelmän käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja valvonta kuuluvat Maahanmuuttovirastolle. Lain 38 a §:ssä säädetään auttamistoimista.

Lain 35 §:n mukaan auttamisjärjestelmään esitetty henkilö otetaan auttamisjärjestelmään ja tunnistetaan ihmiskaupan uhriksi, jos olosuhteiden perusteella arvioidaan, että kyseessä voi olla ihmiskaupan uhri ja hän on auttamistoimien tarpeessa. Lain 34 §:n mukaan julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin toimija tai henkilö itse voi tehdä Joutsenon vastaanottokeskukselle esityksen ihmiskaupan uhriksi olettamansa henkilön ottamiseksi auttamisjärjestelmään.

3.1.5 Pakkokeinolaki

Pakkokeinolaissa (806/2011) säädetään rikosten esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista. Pakkokeinolain mukaisten pakkokeinojen käyttöä rajoittavat ensinnäkin lain yleiset säännökset, jotka ovat lain 1 luvussa. Lain 1 luvun suhteellisuusperiaatetta koskevan 2 §:n mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Vähimmän haitan periaatetta koskevan 3 §:n mukaan pakkokeinon käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi. Pakkokeinon käytöllä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. Hienotunteisuusperiaatetta koskevan 4 §:n mukaan pakkokeinoja käytettäessä on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä ja toimittava muutenkin hienotunteisesti.

Lisäksi pakkokeinolain 10 luvun mukaisten salaisten pakkokeinojen käytön yleisenä edellytyksenä on luvun 2 §:n 1 momentin mukaan se, että käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja. Säännöksen 3 momentin mukaan salaisen pakkokeinon käyttö on lopetettava ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos käytön tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole.

Pakkokeinolain 10 luvun 6 §:ssä säädetään televalvonnasta ja sen edellytyksistä. Pykälän 1 momentin mukaan televalvonnalla tarkoitetaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdassa tarkoitetun viestinnän välittäjän hallussa olevien välitystietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty tämän luvun 3 §:ssä tarkoitettuun viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä. Välitystiedolla tarkoitetaan tässä laissa sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai mainitun pykälän 30 kohdassa tarkoitettuun tilaajaan yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi. Säännöksen 2 momentin mukaan esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, tai jostakin muusta momentissa erikseen määritellystä rikoksesta. Momentin 2 kohdan mukaan eräitä tällaisia rikoksia ovat teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdyt rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Momentin 4 kohdassa puolestaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö on yksi televalvonnan perusterikoksista.

Luvun 7 §:ssä säädetään televalvonnasta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella. Pykälän 1 momentin mukaan esitutkintaviranomainen saa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn, asianomistajan, todistajan tai muun henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, kun on syytä epäillä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, tai jotakin muuta momentissa tarkoitettua rikosta. Pykälän 3 momentin mukaan, jos esitutkinta koskee 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua rikosta ja henkilön terveydentila on huonontunut niin, että hän on ilmeisen kykenemätön antamaan 1 momentissa tarkoitettua suostumusta, esitutkintaviranomainen saa kohdistaa televalvontaa henkilön hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen ilman henkilön suostumusta. Edellytyksenä on lisäksi, että tätä on pidettävä välttämättömänä asian kiireellisyys ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen. Pykälän 1 momentin 6 kohdan mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön

hyväksikäyttö kuuluu kyseisen pakkokeinon perusterikoksiin. Momentin 4 kohdan mukaan kyseisen pakkokeinon perusterikoksiin kuuluu myös muu kuin 3 kohdassa tarkoitettu telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehty rikos.

Luvun 12 §:ssä säädetään suunnitelmallisesta tarkkailusta ja sen edellytyksistä. Pykälän 1 momentin mukaan tarkkailulla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön salaa kohdistettavaa havaintojen tekemistä tiedonhankintatarkoituksessa. Tarkkailussa voidaan rikoslain 24 luvun 6 §:n estämättä käyttää näköhavaintojen tekemiseen tai tallentamiseen kameraa tai muuta sellaista teknistä laitetta. Pykälän 2 momentin mukaan suunnitelmallisella tarkkailulla tarkoitetaan rikoksesta epäiltyyn kohdistuvaa muuta kuin lyhytaikaista tarkkailua. Pykälän 4 momentin mukaan pykälässä tarkoitettua tarkkailua ei saa kohdistaa vakituisen asumiseen käytettävään tilaan. Teknistä laitetta ei saa käyttää rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan paikkaan kohdistuvassa tarkkailussa tai suunnitelmallisessa tarkkailussa. Pykälän 3 momentissa säädetään rikoksista, joista henkilöä epäiltäessä esitutkintaviranomainen saa kohdistaa rikoksesta epäiltyyn suunnitelmallista tarkkailua. Näihin kuuluvat muun muassa rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Luvun 14 §:ssä säädetään peittelystä tiedonhankinnasta ja sen edellytyksistä. Pykälän 1 momentin mukaan peiteltyllä tiedonhankinnalla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön kohdistuvaa lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa tehtävän salaamiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja. Peitelty tiedonhankinta asettuu suunnitelmallisen tarkkailun ja peitetoiminnan välimaastoon, koska siinä pyritäisiin henkilökohtaiseen kontaktiin tiedonhankinnan kohteen kanssa mutta ei kuitenkaan pyrittäisi pitkäaikaiseen kanssakäymiseen ja erityisen luottamussuhteen muodostamiseen kuten peitetoiminnassa (HE 222/2010 vp, s. 386). Pykälän 5 momentin mukaan peitelty tiedonhankinta ei ole sallittua asunnossa edes asunnonhaltijan myötävaikutuksella. Pykälän 2 momentin mukaan poliisi saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa, jos on syytä olettaa, että toimenpiteellä saadaan selvitystä jostakin momentissa tarkoitettusta rikoksesta. Momentin 2 kohdassa seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö on yksi peitellyn tiedonhankinnan perusterikoksista. Pykälän 4 momentin mukaan Poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos saavat kohdistaa epäiltyyn peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Luvun 27 §:ssä säädetään peitetoiminnasta ja sen edellytyksistä. Pykälän 1 momentin mukaan peitetoiminnalla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja. Pykälän 4 momentin mukaan peitetoiminta asunnossa on sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Poliisi saa kohdistaa epäiltyyn peitetoimintaa muun muassa pykälän 3 momentin mukaisesti tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

3.1.6 Poliisilaki

Poliisilain (872/2011) 5 luvussa säädetään salaisista tiedonhankintakeinoista. Luvun 1 §:n 1 momentin mukaan luvussa säädetään muun muassa televalvonnan ja peitellyn tiedonhankinnan käyttämisestä rikoksen estämiseen. Näitä tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää salassa niiden kohteilta. Pykälän 2 momentin mukaan rikoksen estämisellä tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen

syyllystyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa.

Luvun 2 §:ssä säädetään salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytyksistä. Pykälän 1 momentin mukaan salaisen tiedonhankintakeinon käytön yleisenä edellytyksenä on, että sillä voidaan olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi taikka vaaran torjumiseksi tarvittavia tietoja. Pykälän 3 momentin mukaan salaisen tiedonhankintakeinon käyttö on lopetettava ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos käytön tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö on perusterikoksena kolmessa luvun pykälässä vastaavasti kuin mitä on säädetty pakkokeinoissa: televalvonta ja sen edellytykset (8 §), televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella (9 §) ja peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset (15 §). Televalvonnan (15 §) perusterikoksiin kuuluvat myös muun muassa teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdyt rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Televalvonnan teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella (9 §) perusterikoksiin puolestaan kuuluvat myös muun muassa rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Peiteltyä tiedonhankintaa (15 §) puolestaan poliisi saa lisäksi kohdistaa muun muassa henkilöön tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllystyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Luvun 13 §:ssä säädetään suunnitelmallisesta tarkkailusta ja sen edellytyksistä. Pykälän 3 momentin mukaan poliisi saa rikoksen estämiseksi kohdistaa suunnitelmallista tarkkailua muun muassa henkilöön, jonka on perusteltua syytä olettaa syyllystyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Luvun 28 §:ssä säädetään peitetoiminnasta ja sen edellytyksistä. Poliisilla on oikeus kohdistaa rikoksen estämiseksi henkilöön peitetoimintaa muun muassa pykälän 3 momentin mukaisesti tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllystyvän sellaiseen rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

3.1.7 Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa

Rajavartiolaitos on esitutkintalaissa tarkoitettu esitutkintaviranomainen, jonka toimivallasta rikosten paljastamiseen, selvittämiseen ja estämiseen säädetään laissa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018). Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:n 4 kohdan mukaan Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluviin rikoksiin kuuluu rajavalvonnan, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaitokselle säädetyn valvontatehtävän suorittamisen yhteydessä rikoslain 25 luvun 3 §:ssä tarkoitettu ihmiskauppa ja 3 a §:ssä tarkoitettu törkeä ihmiskauppa. Rikoslain 20 luvun 8 §:n mukainen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö ei kuulu Rajavartiolaitoksen tutkittaviksi kuuluviin rikoksiin. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:n 3 kohdan mukaan Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluviin rikoksiin kuuluu laittoman maahantulon järjestäminen ja siihen liittyvä rikoslain 25 luvussa tarkoitettu vapauteen kohdistuva rikos. Lain esitöiden mukaan rikoslain 25 luvussa tarkoitetuista vapauteen kohdistuvista rikoksista laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvät lähinnä vapaudenriisto ja törkeä vapaudenriisto (HE 15/2025 vp s. 8).

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa säädetään salaisesta tiedonhankinnasta Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseen taikka vaaran torjumiseen. Lukuun sisältyvässä 14 §:ssä säädetään salaisten tiedonhankintakeinojen käytön yleisistä edellytyksistä. Pykälän 1 momentin mukaan salaisen tiedonhankintakeinon

käytön yleisenä edellytyksenä on, että sillä voidaan olettaa saatavan Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi tai vaaran torjumiseksi tarvittavia tietoja. Pykälän 3 momentin mukaan salaisen tiedonhankintakeinon käyttö on lopetettava ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos sen tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole. Mainittuun lukuun sisältyvässä 16 §:ssä säädetään televalvonnasta ja sen edellytyksistä, 17 §:ssä televalvonnasta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella ja 23 §:ssä peitelystä tiedonhankinnasta ja sen edellytyksistä.

Mainitun 16 §:n 2 momentin mukaan Rajavartiolaitokselle voidaan sen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, lukuun ottamatta tiettyjä momentissa tarkoitettuja rikoksia.

Edellä mainitun 17 §:n mukaan Rajavartiolaitos saa kohdistaa Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi televalvontaa henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos jonkun voidaan lausumiensa tai muun käyttäytymisensä perusteella perustellusti olettaa syyllistyvän Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaan rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtävään Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaan rikokseen.

Edellä mainitun 23 §:n 2 momentin mukaan Rajavartiolaitos saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa sen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, lukuun ottamatta tiettyjä rikoksia, tai suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvään kätkemisrikokseen. Pykälän 3 momentin mukaan peitelty tiedonhankinta ei ole sallittua asunnossa edes asunnonhaltijan myötävaikutuksella. Pykälän 4 momentin mukaan Rajavartiolaitos saa kohdistaa henkilöön peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa tutkittavakseen kuuluvan rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Esitutkinnaissa käytettävistä salaisista pakkokeinoista puolestaan säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 luvussa. Lukuun sisältyvän 58 §:n 1 momentin mukaan salaisten pakkokeinojen käyttöön Rajavartiolaitoksen suorittamassa esitutkinnaissa sovelletaan pakkokeinolain 10 lukua jäljempänä säädetyin poikkeuksin. Pykälän 3 momentin mukaan Rajavartiolaitoksella on oikeus televalvontaan selvittäessään Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai törkeää laittoman saaliin kätkemistä, tietyin 4 momentissa säädetyin poikkeuksin. Peitelystä tiedonhankinnasta puolestaan säädetään mainitussa 3 momentissa siten, että Rajavartiolaitoksella on oikeus muuhun peiteltyyn tiedonhankintaan kuin pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momentissa tarkoitettuun peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa selvittäessään Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, 4 momentissa säädetyin poikkeuksin, taikka suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvää kätkemisrikosta.

3.1.8 Oikeudenkäymiskaari

Oikeudenkäymiskaarta (4/1734) sovelletaan oikeudenkäyntiin yleisissä tuomioistuimissa, jollei oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetusta laista (689/1997) tai muusta laista toisin johdu. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa säädetään todistelusta. Luvun kirjallisen kertomuksen käyttökieltoa koskevan 24 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimessa ei saa käyttää todisteena esitutkintapöytäkirjaan tai muulle asiakirjalle merkittyä tai muulla tavalla tallennettua lausumaa, ellei laissa toisin säädetä, paitsi jos lausuman antajaa ei voida kuulustella pääkäsittelyssä tai pääkäsittelyn ulkopuolella taikka hän on jäänyt asianmukaisista toimenpiteistä huolimatta tavoittamatta, eikä asian ratkaisemista tulisi enää viivyttää.

Pykälän 3 momentin mukaan seuraavien esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan kuitenkin käyttää todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä: 1) henkilö, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta tai jonka henkinen toiminta on häiriintynyt; 2) 15–17-vuotias asianomistaja, joka on erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu; 3) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 15–17-vuotias asianomistaja, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi; 4) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 18 vuotta täyttänyt asianomistaja, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Edellä todetusti 3 momentin 3 ja 4 kohdan mukaisesti kuulustelusta esitutkinnassa tehdyn ääni- ja kuvatallenteen käyttäminen todisteena on kohdissa tarkoitetuissa tilanteissa sallittua muun muassa seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön (rikoslain 20 luvun 8 §:ssä tarkoitettu rikos) ja ihmiskaupan sekä törkeän ihmiskaupan asianomistajan kohdalla.

3.1.9 Esitutkintalakki

Rikoksen esitutkinta toimitetaan esitutkintalain (805/2011) mukaisesti, jollei laissa erikseen toisin säädetä. Esitutkintalain 9 luvussa säädetään esitutkinta-aineistosta. Luvun 4 § koskee kuulustelutilaisuuden tallentamista todisteena käyttämistä varten. Pykälän 1 momentin mukaan kuulustelu on tietyissä kuulusteltavaa koskevissa tilanteissa tallennettava ääni- ja kuvatallenteeseen, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä, ja tallentamisesta on ennen sen aloittamista ilmoitettava kuulusteltavalle. Pykälän 2 momentissa edellytetään muun muassa, että rikoksesta epäillylle on varattava mahdollisuus esittää kysymyksiä kuulusteltavalle kaikista asian selvittämisen kannalta merkityksellisistä seikoista. Pykälän 3 momentin mukaan syyttäjälle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelutilaisuudessa ja hänellä on oikeus esittää kysymyksiä kuulusteltavalle itse tai kuulustelijan välityksellä.

Mainitun pykälän 4 momentin mukaan mitä edellä kyseisessä pykälässä säädetään kuulustelusta ja sen tallentamisesta, sovelletaan myös: 1) 15–17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka on erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu; 2) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 15–17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi; 3) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 18 vuotta täyttäneeseen asianomistajaan, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

3.2 Viimeaikainen ihmiskaupparikoksia, ihmiskaupan uhrien auttamista, sijaissynnytyjärjestelyjä ja seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva käytäntö ja tutkimus

3.2.1 Ihmiskauppa ja ihmiskaupan uhrien auttaminen

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän vuotta 2024 koskevasta vuosikatsauksesta käy ilmi ihmiskauppaa koskevia auttamisjärjestelmän tilastoja. Vuonna 2024 auttamisjärjestelmän asiakkaaksi tuli 207 uutta ihmiskaupan uhria sekä 23 heidän lastansa. Hakemuksia oli yhteensä 371. Uusista asiakkaista 61 % oli naisia ja tyttöjä. Samana vuonna uusien asiakkaiden kohdalla yleisin ihmiskaupan muoto oli pakkotyö (45 %), toiseksi yleisin pakkoavioliitto (32 %) ja kolmanneksi yleisin seksuaalisen hyväksikäyttö (20 %). Vuonna 2024 Suomessa hyväksikäytön uhreiksi joutuneista miehistä lähes kaikki olivat pakkotyön uhreja (94 %). Naisista seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneita oli 26 % ja pakkotyön uhreja 23 %. Vuonna 2024 tuli ilmi 90 Suomessa tapahtunutta hyväksikäyttötapausta, joiden uhrin edustivat 31 kansalaisuutta, joista Suomen kansalaisuus oli kolmanneksi yleisin. Suomessa uhriksi joutuneista suurin osa (60 %) oli joutunut pakkotyön uhriksi. Aloitina olivat ravintola-ala, rakennus-, metsätalous- ja puunkorjuu- alat, ravitsemustoiminta, siivousala, tukku- ja vähittäiskauppa, tai yksityisille henkilöille työskentely. Pakkoavioliiton uhreja oli 23 %, ja loput olivat seksuaalisen hyväksikäytön uhreja (13 %) tai pakotettuja rikolliseen toimintaan. Vuoden 2024 lopussa auttamisjärjestelmässä oli yhteensä 1 331 tunnistettua ihmiskaupan uhria, joista 12 oli lapsia. Lisäksi auttamisjärjestelmässä oli uhrien alaikäisiä lapsia 279. (Ihmiskaupan vuosikatsaus 2024. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, s. 4–6 ja 8–10).

Ihmiskauppaa ja sen lähirikoksia (paritus ja kiskonnantapainen työsyntymä) koskevien säännösten soveltamiskäytäntöä sekä ihmiskaupparikosten etenemistä rikosprosessissa on äskettäin tarkasteltu Koivukarin ja muiden tutkimuksessa vuonna 2022 (Koivukari, Kristiina – Korkka-Knuts, Heli – Mahmood, Venus – Melander, Sakari. Ihmiskauppa ja sen lähirikokset: Säännösten soveltamiskäytäntö. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022). Tutkimuksessa analysoitiin ihmiskauppaa ja lähirikoksia koskevia esitutkintapäätöksiä, syyttäjän päätöksiä sekä tuomioistuinratkaisuja vuosilta 2010–2020. Selvityksen keskeisenä havaintona oli, että ihmiskauppaa koskevan rikoksen luonteen ymmärtämisessä sekä sitä koskevan lainsäädännön tarkoituksen ja sisällön hahmottamisessa on parantamisen varaa.

Tutkimuksen mukaan ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista koskeva soveltamiskäytäntö on vakiintumatonta ja kyseistä tunnusmerkkiä koskien vain pakkoavioliitto- tai lähisuhdeväkivaltatyyppejä tapauksia on ylipäänsä edennyt tuomioistuimiin asti.

Tässä yhteydessä voidaan tuoda esiin, että myöskään tehdyn selvityksen jälkeen poliisi ei tiettävästi ole käynnistänyt ihmiskauppa-nimikkeellä esitutkintoja, joissa olisi kyse adoptioon tai sijaissynnytykseen liittyvistä tilanteista.

Edellä mainitun Koivukarin ja muiden tekemän tutkimuksen johtopäätöksissä ei tuoda esiin erityisiä tarpeita muuttaa ihmiskauppaa koskevaa rikosoikeudellisesta sääntelyä. Tutkimuksen mukaan vaikuttaa kuitenkin siltä, että ihmiskauppaa koskevan rikoksen luonteen ymmärtämisessä ja sitä koskevan lainsäädännön tarkoituksen ja sisällön hahmottamisessa on vielä parantamisen varaa. Tutkimuksessa kiinnitetään huomiota ennen kaikkea ihmiskauppaa koskevan ilmiön vähäiseen tuntemukseen, säännöksen soveltamiskäytännön vähäisyyteen, ihmiskauppaa koskevan teon luonteen puutteelliseen hahmottamiseen sekä asiaa koskevan oikeuskirjallisuuden ja koulutuksen vähäisyyteen.

3.2.2 Sijaissynnytyisjärjestelyt

Sijaissynnytyisjärjestelyjä on tarkasteltu Suomessa vuonna 2023 oikeusministeriön julkaisemassa selvityksessä. Sijaissynnytyisjärjestelyjen keskeinen sisältö on, että henkilö tulee raskaaksi ja synnyttää lapsen toiselle ihmiselle. Sijaissynnytyisjärjestelyssä voidaan käyttää sijaissynnyttäjän omia munasoluja taikka aiotun äidin tai kolmannen henkilön luovuttamia munasoluja. Usein munasolu hedelmöitetään aiotun isän sukusoluilla, mutta hedelmöityksessä voidaan käyttää myös luovutettuja siittiöitä. (Selvitys ei-kaupallisen sijaissynnytyisjärjestelyn sallimisesta Suomessa. Oikeusministeriön julkaisuja; Selvityksiä ja ohjeita 2023:18, s. 10–11).

Selvityksen mukaan eri valtioiden lainsäädännöt koskien sijaissynnytyisjärjestelyjä vaihtelevat paljon. Joissakin valtioissa sijaissynnytyisjärjestely on täysin kielletty, toisissa se on sallittu ja tarkalleen säännelty ja kolmansissa sitä ei ole kielletty eikä säännelty. Sijaissynnytyisjärjestelyjä sääntelevienkin valtioiden välillä on eroja, ja kaupalliset sijaissynnytyisjärjestelyt voivat olla joko hyväksyttyjä tai kiellettyjä. Aiottujen vanhempien vanhemmuus voidaan perustaa joko syntymässä, siirtämällä vanhemmuus oikeuden päätöksellä tai perustamalla uusi vanhemmuus adoptiolla. (Selvityksen s. 23.)

Selvityksen mukaan hedelmöityshoitolaain 8 §, jonka mukaan hedelmöityshoitoa ei saa antaa, jos on syytä olettaa, että lapsi aiotaan antaa adoptiolapiseksi, käytännössä kieltää hedelmöityshoitoihin perustuvat sijaissynnytyisjärjestelyt, eikä hedelmöityshoitoja tarjoavien palvelunantajien ole tietävästi todettu rikkoneen kieltoa. Selvityksessä tuodaan esiin, että lain esitöissä (HE 3/2006 vp) on perusteltu sijaissynnytyisjärjestelyjen estämistä muun muassa seuraavasti: Sijaissynnytyksen salliminen voisi saattaa vaikeaan asemaan henkilön, jota läheinen pyytää toimimaan sijaissynnyttäjänä. Sijaissynnyttäjäjärjestelyihin saattaa liittyä tavallista suurempi synnytysmasennuksen riski. Jos sijaissynnyttäjänä käytettäisiin muuta kuin parille läheistä naista, järjestelyn salliminen saattaisi luoda merkittävän kaupallisuuden ja taloudellisen hyväksikäytön riskin. Järjestelyn aikana osapuolten tahto saattaa myös muuttua. Perustavaa laatua olevien äitiyteen liittyvien periaatteiden mukaan synnyttäjällä on lapsen äiti ja hän voi pätevästi päättää luopua lapsesta aikaisintaan kahdeksan viikon kuluttua synnytyksestä. Sijaissynnyttäjäjärjestelyyn liittyisi siten aina epävarmuus sen toteutumisesta ja vaikeiden henkilökohtaisten ongelmien riski. (Selvityksen s. 19.)

Selvityksen mukaan sijaissynnytyisjärjestelyillä syntyneitä lapsia on globaalisti ja erityisesti Suomessa vähän ja merkittävä osa heistä on yhä alaikäisiä. Tutkimusten perusteella ei ole näyttöä siitä, että sijaissynnytyisjärjestelyistä olisi lapsille haittaa. Sijaissynnyttäjistä puolestaan useimmat ovat olleet motivoituneita, eikä heillä ole ollut vaikeuksia irrottautua synnyttämästään lapsesta syntymän jälkeen. Kuitenkin joissain tapauksissa sijaissynnyttäjällä on ollut vaikeuksia luopua lapsesta. Useissa tutkimuksissa on ollut huomattavia metodologisia ongelmia, ja niiden johtopäätöksiin on suhtauduttava varauksella. Tutkimuksia kansainvälisten sijaissynnytyisjärjestelyiden avulla syntyneiden lasten ja heidän perheidensä tilanteesta ei juurikaan ole vielä saatavilla. (Selvityksen s. 12).

Selvityksen mukaan aineistossa, joka koostui käräjäoikeuksien ratkaisuksista vuosilta 2016–2020 ja kolmesta Helsingin hovioikeuden tapauksesta vuosilta 2012 ja 2013, suurimmassa osassa tapauksista oli kyse ulkomaisen isyyttä koskevan päätöksen tunnustamisesta Suomessa ja lopuissa tapauksista lapsen huoltoa ja adoptiota koskevan päätöksen tunnustamisesta, oheishuollosta, adoptiosta sekä rekisterimerkintärikoksesta. Yksikään sijaissynnytyksistä ei ollut toteutettu Suomessa, mutta yhdessä tapauksessa sijaissynnyttäjällä oli suomalainen. Suurimmassa osassa tapauksista tuomioistuin totesi, että käsiteltävänä olevaan asiaan ei vaikuttanut liittyvän sijaissynnyttäjän tai lapsen ihmisarvoa loukkaavia piirteitä siitä huolimatta, että sijaissynnyttäjälle oli maksettu järjestelystä huomattavakin korvaus. (Selvityksen s. 21).

Selvityksessä esitetään harkittavaksi tiettyjä sääntelyvaihtoehtoja, mikäli ei-kaupallisen sijaissyntytyksen rajoitettu salliminen tulisi harkittavaksi.

3.2.3 Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan säännöksen soveltamiskäytännöstä on vuonna 2022 tehty oikeusministeriön julkaisema selvitys (Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2022:4. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö. Säännöksen soveltamiskäytäntö. Sakari Melander, Venus Mahmood.) Selvitys on tehty ennen kokonaisuudistusta (laki rikoslain muuttamisesta (723/2022), HE 13/2022 vp), joka tehtiin rikoslain 20 lukuun, johon kyseinen säännöskin kuuluu.

Selvityksen mukaan vuosina 2010–2020 viranomaisten tietoon tulleiden (tällä viitataan poliisiasiain tietojärjestelmään rikoksena talletettuun asiaan – yksittäiseen tietojärjestelmään talletettuun asiaan saattaa liittyä useita epäiltyjä, jolloin viranomaisten tietoon tulleiden asioiden määrä ei kuvaa rikoksesta epäiltyjen tai uhrien määrää) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevien asioiden määrät olivat seuraavat: vuonna 2010 ei kirjattu yhtään rikosta; vuonna 2011 viranomaisten tietoon tuli yksi rikos; vuonna 2012 viranomaisten tietoon tuli 13 rikosta; vuonna 2013 viranomaisten tietoon tuli 140 rikosta; vuonna 2014 viranomaisten tietoon ei tullut yhtään rikosta, vuonna 2015 viranomaisten tietoon tuli kuusi rikosta; vuonna 2016 viranomaisten tietoon ei tullut yhtään rikosta; vuosina 2017 ja 2018 viranomaisten tietoon tuli molempina vuosina seitsemän rikosta; vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli yhdeksän rikosta; ja vuonna 2020 viranomaisten tietoon tuli yksi rikos. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön yrityksiä ei ollut yhtään annetulla aikavälillä. Yhteensä viranomaisten tietoon on tullut 184 seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa rikosta.

Selvityksen mukaan vuosina 2010–2020 syyttäjälle ilmoitettujen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttörikosten määrät olivat seuraavat: vuonna 2010 ei yhtään; vuonna 2011 ilmoitettiin yksi rikos; vuonna 2013 ilmoitettiin 115 rikosta; vuonna 2014 ei yhtään; vuonna 2015 ilmoitettiin viisi rikosta; vuonna 2016 ilmoitettiin yksi rikos; vuonna 2017 ilmoitettiin kuusi rikosta; vuonna 2018 ilmoitettiin seitsemän rikosta; vuonna 2019 ilmoitettiin yhdeksän rikosta ja vuonna 2020 ei yhtään. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön yrityksiä ei ollut yhtään annetulla aikavälillä. Yhteensä syyttäjälle on ilmoitettu 144 rikosta.

Selvityksessä todetaan, että Tilastokeskuksen mukaan vuosina 2010–2018 seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä annettujen syyksilukevien tuomioiden määrät olivat seuraavat: vuonna 2010 annettiin viisi tuomiota; vuosilta 2011 ja 2012 ei ole tietoa; vuonna 2013 annettiin 41 tuomiota (rangaistuksia 40); vuonna 2014 annettiin kolme tuomiota; vuonna 2015 annettiin yksi tuomio, vuosina 2016 ja 2017 ei annettu yhtään tuomiota; vuonna 2018 annettiin 13 tuomiota (rangaistuksia 11) ja vuosilta 2019 ja 2020 ei ole tietoa.

Selvityksessä todetaan, että Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2013 hylättiin seitsemän seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa ja yksi seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön yritystä koskevaa syytettä. Vuonna 2015 hylättiin neljä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa syytettä. Tilastokeskuksessa ei ollut tietoa muilta vuosilta.

Selvityksen johtopäätöksissä todetaan, että seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva rangaistussäännös on osoittautunut sinänsä toimivaksi säännökseksi mutta että sitä on sovellettu harvoin. Säännöksen soveltamiskäytännön vähäisyyden vuoksi säännöksen soveltamiskäytännössä ei ole kehittynyt yhdenmukaista ja johdonmukaista säännöksen soveltamiskäytäntöä koskevaa linjaa.

Selvityksen yhtenä johtopäätöksenä on, että seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa rangaistussäännöstä koskeva vuoden 2015 uudistus, jolla rangaistavan käyttäytymisen ala laajennettiin kattamaan myös tuottamukselliset teot, on perusteltu ratkaisu ja että säännöstä voidaan myös käytännössä soveltaa koskien tuottamuksellisia tekoja. Selvityksen mukaan tuottamuksellista tekotapaa koskeva säännöksen muotoilu ei kuitenkaan ole kaikkein onnistunein ja tuottamusta koskeva eduskunnan lakivaliokunnan mietinnössään LaVM 38/2014 vp toteuttama tarkastelu jättää epäselväksi, miten tuottamusta säännöksen kannalta arvioidaan. Selvityksessä suositellaan jatkossa arvioitavaksi, olisiko säännöstä syytä muuttaa siten, että tuottamuksellinen rangaistavuus ilmaistaisiin säännöksessä vakiintuneiden rikosoikeudellisten sääntelyperiaatteiden mukaisesti.

Selvityksen johtopäätöksenä on myös, että seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan säännöksen rangaistusasteikko on alhainen ja ilmentää näkemystä teon vähäisestä moitittavuudesta, millä on ollut heijastusvaikutuksia myös säännöstä koskevien asioiden etenemiseen rikosprossissa. Normaalarangaistukseksi teosta on vakiintunut 20–25 päiväsakkoa. Selvityksessä suositellaan teon moitittavuuden vuoksi säännöksen rangaistusmaksimin korottamista yhteen vuoteen vankeutta.

Tässä yhteydessä voidaan tuoda esiin rikoslain 20 luvun kokonaisuudistusta koskevissa lain esitöissä todettu seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tilanteissa, joissa teon kohde on ihmiskaupan uhri. Kyseisissä esitöissä todetaan, että kyseisissä tilanteissa seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön syyllistyvä, joka tietää sukupuoliyhteyden kohteen olevan ihmiskaupan uhri, voisi olosuhteista riippuen syyllistyä myös raiskaukseen tai seksuaaliseen kajoamiseen taikka näiden rikosten törkeään tekemuotoon, koska ihmiskaupan uhrin osallistumista seksuaaliseen tekoon ei yleensä voisi pitää vapaaehtoisena. Tällöin tekijä voitaisiin tuomita molemmista rikoksista. (HE 13/2022 vp, s. 122 ja siinä viitattu HE 221/2005 vp, s. 55.) Toisin sanoen tahalliset seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevat teot ovat nykyään laajasti rangaistavia myös vakavampina seksuaalirikoksina.

Edellä kuvatun selvityksen mukaisia tilastotietoja voidaan selvityksen jälkeiseltä ajalta täydentää seuraavasti. Rikosprosessiketjuun päätyneiden ja siinä edenneiden seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevien epäiltyjen rikosten määrästä ei ole aivan tarkkoja ja johdonmukaisia tietoja, mutta yleiskuvana tällaisista tapausmääristä poliisissa ja Syyttäjälaitoksessa voidaan todeta, että tapauksia on ollut vuosittain vähän, nollasta kymmeneen.

Poliisin tulostietojärjestelmän (PolStat) mukaan poliisin tietoon tuli vuonna 2021 12 tapausta, vuonna 2022 ei yhtään tapausta, vuonna 2023 kolme tapausta ja vuonna 2024 viisi tapausta ja syyttäjälle syyteharkintaan saatettiin vuonna 2021 viisi tapausta, vuonna 2022 ei yhtään tapausta, vuonna 2023 kaksi tapausta ja vuonna 2024 viisi tapausta. Keskimäärin poliisin tietoon on siis tullut vuosittain viisi mahdollista seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä.

Syyttäjälaitoksen tilastointi ei täytä Tilastokeskuksen asettamia kriteerejä. Syyttäjälaitoksen tiedoista käytetään termiä ”asianhallintajärjestelmän tuottama rakenteellinen data”. Syyttäjälaitoksesta saatujen, asianhallintajärjestelmästä manuaalisesti laskettujen tietojen mukaan aikavälillä 1.1.2020–4.7.2025 saapui Syyttäjälaitokseen 16 juttua, joissa ainoana tai niin sanottuna päänimikkeenä oli seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö tai sen yritys. Jutuista vuonna 2020 saapui yksi, vuonna 2021 ei yhtään, vuonna 2022 kymmenen, vuonna 2023 kolme, vuonna 2024 yksi ja vuonna 2025 yksi. Neljässä asiassa nostettiin syyte, neljässä asiassa tehtiin syyttämättäjäättämisspätös ja kahdeksassa asiassa tehtiin päätös esitutkinnan rajoittamisesta.

Tuomioistuinvirastosta saatujen tietojen mukaan vuosina 2021–2025 ei ole koko maassa annettu yhtään tuomiota seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä (päärikoksena tai muutenkaan, langettavaa tai muutakaan).

3.3 Muutosdirektiivin sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön

Muutosdirektiivin 1 artikla. Artikla sisältää vuoden 2011 ihmiskauppadirektiiviin tehdyt muutokset, joita tarkastellaan seuraavaksi muutetun direktiivin artiklanumeroinnin mukaan.

2 artikla. *Ihmiskauppaan liittyvät rikokset.* Artikla koskee jäsenvaltioille asetettua velvollisuutta kriminalisoida artiklassa tarkemmin määritelty ihmiskauppa. Artiklaan tehtyjen muutosten kuvaamiseksi on välttämätöntä kuvata artiklaa myös siinä muodossa, missä se oli vuoden 2011 direktiivissä. Artiklan 1 kohdassa, jota ei muutospäätöksellä muutettu, säädetään ihmiskaupan määritelmästä. Kohta velvoittaa säätämään rangaistavaksi tahallisen hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvan henkilöiden värväämisen, kuljettamisen, siirtämisen, kätkemisen tai vastaanottamisen, mukaan lukien näihin henkilöihin kohdistuvan määräysvallan vaihtamisen tai siirtämisen, voimankäytöllä uhkaamisen tai voimankäytön tai muun pakottamisen, sieppauksen, petoksen, harhaanjohtamisen, vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla taikka toista henkilöä määräysvallassaan pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi annetun tai vastaanotetun maksun tai edun avulla. Kohdan mukainen ihmiskaupan määritelmä sisältää kolme osa-aluetta: teon tarkoituksen, eri tekotavat sekä teossa käytetyt keinot.

Myöskään artiklan 2 kohtaa, jossa täsmennetään 1 kohdassa yhtenä keinona mainittua haavoittuvan aseman hyödyntämistä, ei muutospäätöksellä muutettu.

Artiklaan on tehty muutoksia 3 ja 5 kohtaan. Artiklan 1 kohta koskee tekoja, joiden tarkoituksena on hyväksikäyttö, joka määritellään 3 kohdassa. Vuoden 2011 direktiivissä 3 kohdassa mainittiin nimenomaisesti seuraavat hyväksikäytön muodot: hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa ja muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö tai pakollinen palvelu (mukaan lukien kerjääminen), orjuus ja muut orjuuden kaltaiset käytännöt, orjuuden kaltaiset olot, rikollisen toiminnan hyväksikäyttö ja elinten poistaminen.

Artiklan 1 kohdassa ihmiskaupan määritelmään kuuluu myös se, että teossa käytetään jotakin kohdassa luetelluista keinoista, mutta 5 kohta sisältää keinoedellytystä koskevan poikkeuksen. Vuoden 2011 direktiivissä 5 kohdan mukaan kun 1 kohdassa tarkoitettu teko kohdistuu lapseen, se katsotaan rangaistavaksi ihmiskaupaksi, vaikka mitään 1 kohdassa mainittua keinoa ei olisi käytetty.

Muutospäätöksellä 2 artiklan 3 ja 5 kohtaa on muutettu siten, että 3 kohdan ei-tyhjentävää ihmiskauppatulon tarkoituksia koskevaa luetteloa hyväksikäytön eri muodoista on täydennetty ja tehtyihin täydennyksiin liittyen 5 kohtaan, joka koskee ihmiskaupparikoksen määritelmään sisältyviä keinoja koskevaa lapsiuhrien kohdalla tehtävää poikkeusta, on lisätty erästä hyväksikäytön muotoa koskeva täsmennys.

Artiklan 3 kohtaan, jonka mukaan hyväksikäytöksi katsotaan ainakin kohdassa luetellut hyväksikäytön muodot, on muutospäätöksellä lisätty kolme hyväksikäytön muotoa: sijaissynnätyksen, pakkoavioliiton tai laittoman adoption hyväksikäyttö.

Muutospäätöksen johdanto-osan 6 kappaleessa täsmennetään artiklan velvoitteita seuraavasti:

”Sijaissynnytyksen, pakkoavioliiton tai laittoman adoption hyväksikäyttö voi jo sisältyä direktiivissä 2011/36/EU määriteltyihin ihmiskauppaa koskeviin rikoksiin siltä osin kuin kaikki kyseisten rikosten kriteerit täyttyvät. Kuitenkin kyseisten käytäntöjen vakavuus huomioon ottaen ja jotta voidaan puuttua muita tarkoituksia kuin seksuaalista tai työvoiman hyväksikäyttöä varten tehtyjen ihmiskaupparikosten määrän ja merkityksen jatkuvaan kasvuun, sijaissynnytyksen, pakkoavioliiton tai laittoman adoption hyväksikäyttö olisi sisällytettävä kyseisessä direktiivissä tarkoitettuihin hyväksikäytön muotoihin edellyttäen, että ne täyttävät ihmiskaupan tunnusmerkistön, mukaan lukien keinoja koskeva kriteeri. Tarkemmin ottaen ihmiskaupaksi luokiteltavan sijaissynnytyksen hyväksikäytön osalta tämän direktiivin kohteena ovat ne, jotka pakottavat tai harhauttavat naisia toimimaan sijaissynnyttäjinä. Tällä direktiivillä tehty muutokset direktiiviin 2011/36/EU eivät vaikuta avioliiton, adoption, pakkoavioliiton ja laittoman adoption eikä niihin liittyvien muiden rikosten, ihmiskauppaa lukuun ottamatta, määritelmiin, jos niistä säädetään kansallisessa lainsäädännössä tai kansainvälisessä oikeudessa. Kyseiset säännöt eivät myöskään vaikuta sijaissynnytystä koskeviin kansallisiin sääntöihin, eivät myöskään rikosoikeuden tai perheoikeuden puitteissa.”

Muutosdirektiivissä ei määritellä, mitä 2 artiklan 3 kohtaan lisätyillä teon tarkoituksilla tarkoitetaan. Kuitenkin sijaissynnytyksen hyväksikäytön osalta muutosdirektiivin johdanto-osassa todetaan, että sen osalta direktiivin kohteena ovat ne, jotka pakottavat tai harhauttavat naisia toimimaan sijaissynnyttäjinä. Tältä pohjalta voidaan tulkita, että sijaissynnytyksen hyväksikäytössä teon kohteena eli uhrina on sijaissynnyttäjä tai sijaissynnyttäjäksi vähintään aiottu henkilö, ei sijaissynnytetty lapsi.

Vuoden 2011 direktiivin johdanto-osan 11 kappaleessa on todettu hyväksikäytön muotoja koskien, että ihmiskaupan määritelmä kattaa myös laittoman lapseksiottamisen tai avioliittoon pakottamisen siltä osin, kuin ne täyttävät ihmiskaupan tunnusmerkistön.

Muutosdirektiivin ja vuoden 2011 direktiivin johdanto-osan kappaleissa todetun perusteella voidaan todeta, etteivät artiklan 3 kohtaan tehty muutokset ainakaan merkittävästi laajenna direktiivin mukaista ihmiskaupan määritelmää. Aivan ehdottomasti ei kuitenkaan voida todeta, ettei muutoksilla olisi minkäänlaista soveltamisalan laajentumista merkitsevää vaikutusta, koska vuoden 2011 direktiivi ei johdanto-osassakaan sisältänyt sijaissynnytystä koskevaa mainintaa ja muutosdirektiivin johdanto-osan muotoilun mukaan kukin artiklan 3 kohtaan lisätystä hyväksikäytön muodosta ”voi” jo sisältyä vuoden 2011 direktiivissä määriteltyihin ihmiskauppaa koskeviin rikoksiin siltä osin kuin kaikki kyseisten rikosten kriteerit täyttyvät.

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 288 artiklassa säädetään yleisesti direktiivien oikeusvaikutuksista. Säännöksen mukaan direktiivit velvoittavat saavutettavaan tulokseen nähdessä jokaista jäsenvaltiota, jolle se on osoitettu, mutta ne jättävät kansallisten viranomaisten valittavaksi muodon ja keinot. Arvio muutosdirektiivillä muutetun 2 artiklan 3 kohdan mahdollisesti aiheuttamasta lainmuutostarpeesta on syytä tehdä sen perusteella, kattaako kyseeseen tuleva rikoslain säännös jo, huomioiden säännöksen sanamuodon lisäksi muut säännöstä koskevat oikeuslähteet, ihmiskauppadirektiivin 2 artiklan 3 kohtaan lisätyt teon tarkoitukset ylipäätään ja riittävän selvästi.

Suomessa ihmiskauppa on säädetty rangaistavaksi rikoslain vapautteen kohdistuvia rikoksia koskevan 25 luvun 3 §:ssä, jota koskeva törkeä tekemuoto eli törkeä ihmiskauppa on säädetty rangaistavaksi 3 a §:ssä. Mainitun 3 §:n sisältämät ihmiskaupan tarkoitukset ovat toisen saattaminen säännöksessä tarkoitettuna seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön,

pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin sekä elimien tai kudoksien poistaminen.

Rikoslain mukainen ihmiskaupan määritelmä sisältää ihmiskauppadirektiivin mukaisen määritelmän tavoin kolme osa-aluetta: teossa käytetyt keinot, eri tekotavat ja teon tarkoituksen. Jotta olisi kyse rikoslain 25 luvun 3 §:n mukaisesta ihmiskaupasta, tunnusmerkistön kaikkien kolmen osatekijän – keinon, tekotavan ja tarkoituksen – on täyttyttävä, paitsi jos teon kohteena on alle 18-vuotias henkilö, jolloin pykälän soveltaminen ei edellytä keinojen käyttämistä. Lisäksi tunnusmerkistön osatekijöiden välillä on oltava yhteys, ja juuri jonkin säännöksessä tarkoitettujen keinojen on täytynyt johtaa jonkin säännöksen mukaisen tekotavan käyttämiseen, jotta kysymys olisi ihmiskaupasta (HE 34/2004 vp, s. 93). Teko on rangaistava tahallisuudella. Tahallisuuden on ulotuttava kaikkiin tunnusmerkistön osatekijöihin. Teon tarkoituksen kohdalla tahallisuusvaatimus on korotettu. Tekijän on täytynyt toimia nimenomaan toisen saattamiseksi säännöksen mukaisiin olosuhteisiin. (HE 34/2004 vp, s. 93). Rangaistuksen mittaamiseen vaikuttaa esimerkiksi se, missä asemassa uhri on ollut, mitä tekotapoja on käytetty, onko teon tarkoitus toteutunut ja millaista vahinkoa uhrille on aiheutunut. (HE 34/2004 vp, s. 98.)

Samassa teossa voidaan käyttää useita ihmiskauppasäännöksen mukaisia keinoja ja tekotapoja, ja lisäksi samassa teossa kyse voi olla useammasta kuin yhdestä ihmiskauppasäännöksen mukaisesta tarkoituksesta. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2022:2 todennut, että rangaistusta mitattaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten vahingollinen ja vaarallinen teko on ollut, ja että ihmiskaupparikos on sitä vahingollisempi ja vaarallisempi, mitä nöyryyttävämmän ja syvämmän se riistää asianomistajalta vapauden ja mitä haitallisemmat sen seuraukset sillä on tai olisi kyseessä olevan tapauksen olosuhteissa voinut olla. Toiseksi huomioon voidaan korkeimman oikeuden mukaan ottaa myös teon tarkoituksien määrä ja laatu ja se, kuinka monia ihmiskaupan tunnusmerkistön mukaisia keinoja ja tekotapoja teossa on käytetty. Kolmanneksi korkeimman oikeuden mukaan ihmiskaupparikosten kaltaisissa, useimmiten osana suurempaa mahdollisesti kansainvälistäkin organisaatiota tehdyissä teoissa on kiinnitettävä huomiota tekijän määräysvallan ja osallisuuden määrään toiminnassa sekä hänen syyllisyytensä asteeseen.

Muun muassa rikoslain 25 luvun 3 §:ää vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivin valossa tarkastelleen työryhmän mietinnössä on käsitelty ihmiskaupan tarkoitusta koskevan vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivin 2 artiklan 3 kohdan suhdetta rikoslain ihmiskauppasäännökseen. (Ihmiskauppatyöryhmän mietintö. Oikeusministeriö; Mietintöjä ja lausuntoja 63/2012.) Mietinnön pohjalta on annettu hallituksen esitys HE 103/2014 vp.

Tässä muutosdirektiiviä tarkastelevassa esityksessä tarkastelun lähtökohtana pidetään sitä, että rikoslain 25 luvun 3 § täyttää muutosdirektiivillä muutetun direktiivin 2 artiklan 3 kohdan siltä osin kuin on kyse kohdan tekstistä, joka on yhteneväinen vuoden 2011 direktiivin kanssa. Tarkastelun kohteena ovat siten ne ihmiskaupan tarkoitukset, jotka sisältyvät muutosdirektiivillä muutettuun 2 artiklan 3 kohtaan uusina, eli sijaissynnytyksen, pakkoavioliiton ja laittoman adoption hyväksikäyttöä.

Ensin voidaan tarkastella pakkoavioliiton hyväksikäyttöä.

Ihmiskauppaa koskeva rikoslain 25 luvun 3 § sisältää nimenomaisesti pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon saattamista koskevan teon tarkoituksen, joka on merkityksellinen sen muutosdirektiivin velvoitteen kannalta, että pakkoavioliiton hyväksikäyttöä on pidettävä ihmiskaupan määritelmään sisältyvää hyväksikäyttötarkoitusta koskevana hyväksikäyttönä.

Mainitussa pykälässä pakkoavioliitolla tai siihen rinnastettavalla liitolla tarkoitetaan avioliittoa tai avioliittoon rinnastettavaa liittoa, johon henkilö saatetaan tai jossa hän on ilman vapaaehtoisesti annettua ja aitoa suostumusta. Pakkoavioliitto koskee siten avioliiton tai siihen rinnastettavan liiton solmimista sekä liitosta irtaantumista. (HE 65/2024 vp, s. 52.) Pakkoavioliittoon rinnastettavalla liitolla tarkoitetaan liittoa, jossa on juridisesti pätevän avioliiton sijasta kyse siihen rinnastettavasta liitosta, joka ei ole juridisesti pätevä. Avioliittoon rinnastettava liitto voi siten olla esimerkiksi tietyn uskonnollisen yhteisön käytänteiden mukaisesti solmittu niin sanottu uskonnollinen avioliitto tai muu yhteisöllinen avioliitto. (HE 65/2024 vp, s. 53–54.)

Pakkoavioliittoa tai siihen rinnastettavaa liittoa koskevaa ihmiskauppapykälään tehtyä lisäystä koskevissa lain esitöissä todettiin silloisesta oikeustilasta, että avioliittoon pakottamisen tai pakkoavioliittoon saattamisen rangaistavuus ei nimenomaisesti käynyt ilmi ihmiskauppaa koskevasta rikoslain 25 luvun 3 §:stä mutta että lainsäädännön esitöiden mukaisesti avioliittoon pakottaminen ja pakkoavioliittoon saattaminen oli rangaistavaa ihmiskauppana ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista koskevan tarkoituksen mukaisesti. Jossakin määrin tulkinnanvaraisena pidettiin kuitenkin sitä, edellyttikö avioliittoon pakottamisen rangaistavuus ihmiskauppasäännöksen mukaisesti arviointia siitä, onko kyseessä ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita vastaava tilanne vai voitiinko avioliittoon pakottamista tai pakkoavioliittoon saattamista sellaisenaan oletusarvoisesti pitää ihmisarvoa loukkaavana olosuhteena ilman, että tätä tulisi erikseen arvioida ja näyttää toteen. (HE 65/2024 vp, s. 28.) Tehdyn lainsäädäntömuutoksen johdosta pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon saattaminen ihmiskauppasäännöksessä tarkoitetulla tavalla on sellaisenaan rangaistavaa eikä edellytyksenä siis ole, että olosuhteet liitossa, johon henkilöä ollaan saattamassa tai saatetaan, olisivat ihmisarvoa loukkaavat. (HE 65/2024 vp, s. 53.) Pakkoavioliittoa tai siihen rinnastettavaa liittoa koskevan nimenomaisen lisäämisen säännökseen katsottiin selkeyttävän sääntelyä (HE 65/2024 vp, s. 30.)

Ihmiskauppaa koskeva rikoslain 25 luvun 3 §:n sisältämä nimenomainen pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon saattamista koskeva teon tarkoitus täyttää muutosdirektiivin velvoitteen koskien sitä, että pakkoavioliiton hyväksikäyttöä on pidettävä ihmiskaupan määritelmään sisältyvää hyväksikäyttötarkoitusta koskevana hyväksikäyttönä.

Toiseksi tarkastellaan laittoman adoption hyväksikäyttöä ja kolmanneksi sijaissyntytyksen hyväksikäyttöä.

Aluksi tuodaan esiin molempia tarkoituksia koskevia yhteisiä näkökohtia. Muutosdirektiivissä ei määritellä, mitä 2 artiklan 3 kohtaan lisätyillä teon tarkoituksilla tarkoitetaan. Muutosdirektiivin sääntely mahdollistaa erilaisia tulkintoja, kuten on tyypillistä oikeudellisille käsitteille.

Ihmiskauppaa koskeva rikoslain 25 luvun 3 § ei sisällä nimenomaisesti laittoman adoption hyväksikäyttöä tai sijaissyntytyksen hyväksikäyttöä koskevia teon tarkoituksia. Säännöksen mukaisiin teon tarkoituksiin kuitenkin kuuluu henkilön saattaminen ”muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin”.

Lain esitöissä todetaan, että ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden käsite riippuu ajankohdasta ja kulttuurista. Esitöissä mainitaan tiettyjä olosuhteita, joita ainakin voidaan pitää ihmisarvoa loukkaavina. Mainittuja olosuhteita ovat ensinnäkin tietyt orjuuteen verrattavat järjestelmät ja käytännöt, joihin sisältyy myös holhoojan toimesta tapahtuva alle 18-vuotiaan lapsen luovuttaminen, joko maksua vastaan tai ilman, lapsen tai hänen työnsä hyväksi käyttämiseksi, mikä lienee yleensä pykälässä erikseen mainittua luovuttamista seksuaalisen hyväksikäytön tai

pakkotyön kohteeksi. Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen eli niin kutsutun Palermon yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan tulkintaohjeiden 66. kohtaan viitaten ihmiskauppana on pidettävä myös laitonta adoptiota silloin, kun se vastaa edellä tarkemmin kuvattua holhoojan toimesta tapahtuvaa alle 18-vuotiaan lapsen luovuttamista. Toiseksi esitöissä mainitaan ihmisarvoa loukkaavina olosuhteina tilanne, jossa teon tarkoituksena on, että henkilö joutuisi elättämään itsensä kerjäämällä tai rikollisin keinoin. (HE 34/2004 vp, s. 97.) Sijaissyntytykseen liittyviä tilanteita ei esitöissä mainita.

Laittoman adoption hyväksikäytön osalta voidaan tuoda esiin, että rikoslain 25 luvun 3 b ja 3 c §:ssä säädetään rangaistaviksi laitton adoptiosuostumuksen hankkiminen ja laitton adoptionvälitys ja että kyseisten pykälien esitöistä ilmenee, että niillä ei ole tarkoitus kattaa ihmiskaupparikoksia. Esitöistä ilmenee, että laitonta adoptiosuostumuksen hankkimista koskevalla rangaistussäännöksellä suojataan adoptiosuostumuksen antajan tahdonmuodostuksen vapautta ja että rikoksenteekijä voidaan tuomita samalla kertaa laittoman adoptiosuostumuksen hankkimisesta ja ihmiskaupasta, jos hänen menettelynsä täyttää molempien rikosten tunnusmerkistön. (HE 47/2011 vp, s. 29 ja 89.)

Muutosdirektiivillä muutetun 2 artiklan 3 kohdan mukaisen laittoman adoption hyväksikäytön osalta ei ole kohdan sanamuodon perusteella aivan selvää, mitä kyseisellä teon tarkoituksella tarkoitetaan. Yhtäältä kyseistä tarkoitusta olisi mahdollista tulkita laajasti siten, että laitton adoptio olisi aina, ihmiskaupan muiden osa-alueiden täyttyessä, sellaisenaan hyväksikäyttöä ja ihmiskauppaa riippumatta lainkaan niistä olosuhteista, joihin lapsi adoptoidaan. Tällaista tulkintaa voitaisiin perustella sillä, että laittoman adoption hyväksikäyttö on lisätty muutosdirektiiviin nimenomaan teon tarkoituksena eikä tekotapana.

Toisaalta laittoman adoption hyväksikäyttöä on mahdollista tulkita suppeammin ja sen tulkinnassa voidaan ottaa huomioon ensinnäkin muutosdirektiivin ja vuoden 2011 direktiivin johdanto-osissa todettu siitä, että kyseinen teon tarkoitus voi jo sisältyä direktiivissä määriteltuihin ihmiskauppaa koskeviin rikoksiin. Toiseksi voidaan ottaa huomioon rikoslain 25 luvun 3 §:ää koskevissa lain esitöissä ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita koskevan tunnusmerkin riippuvuudesta ajankohdasta ja kulttuurista sekä laittomasta adoptiosta todettu. Kolmanneksi voidaan huomioda ihmiskaupan luonne hyväksikäyttörikoksena. Neljänneksi voidaan nostaa esiin, että eduskunnan lakivaliokunta on aiemmassa EU:n rikosoikeudellisten direktiivien kansallista täytäntöönpanoa koskevassa käytännössään pitänyt perusteltuna, että kansallisessa täytäntöönpanossa rajaudutaan lähtökohtaisesti vain direktiivin täytäntöönpanon kannalta välttämättömiin muutoksiin (esim. LaVM 9/2021 vp, s. 2).

Mainittujen seikkojen perusteella voidaan perustellusti tulkita laittoman adoption hyväksikäytössä olevan kyse lähtökohtaisesti tilanteesta, jossa lapsi annetaan adoptoitavaksi lapsen tai hänen työnsä hyväksikäyttämiseksi, ja näin ollen laittomasti adoptoituun lapseen kohdistuvasta hyväksikäytöstä. Tällä tavalla tulkitun laittoman adoption hyväksikäytön voidaan riittävän selvästi katsoa sisältyvän 3 §:ään sisältyvään muita ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita koskevaan tunnusmerkkiin, jonka soveltamisalaa täsmentää lain esitöissä laitonta adoptiota sekä ajankohta- ja kulttuurisidonnaisuutta koskien todettu.

Voidaan katsoa, että täsmällisyysvaatimuksen sisältävä rikosoikeudellinen laillisuusperiaatekaan ei edellytä laittoman adoption hyväksikäyttöä koskevan teon tarkoituksen lisäämistä nimenomaisesti ihmiskauppaa koskevaan pykälään. Voidaan myös katsoa, ettei myöskään lapsen etu edellytä kyseisen teon tarkoituksen tulkitsemista edellä kuvattua laajemmin siten, että laitton adoptio olisi aina, ihmiskaupan muiden osa-alueiden täyttyessä, sellaisenaan hyväksikäyttöä ja ihmiskauppaa riippumatta lainkaan niistä olosuhteista, joihin

lapsi adoptoidaan. Tältä osin voidaan todeta, että lapsen etua lapsen adoptiotilanteissa turvataan adoptioliilla ja että muutosdirektiivin täytäntöönpanoa koskeva arviointi laittoman adoption hyväksikäyttöä koskevan pikemmin suppean kuin mahdollisimman laajan tulkinnan pohjalta kattaa kuitenkin erityisesti ne lapsen kannalta vahingolliset tilanteet, joissa lapsi annetaan adoptoitavaksi lapsen hyväksikäyttämiseksi.

Kolmanneksi tarkasteltavan sijaissynnytyksen hyväksikäytön osalta tilanne poikkeaa siten pakkoavioliiton ja laittoman adoption hyväksikäytöstä, että siitä ei ole mainintaa rikoslain 25 luvun 3 §:ssä eikä sitä koskevissa esitoissa. Säännökseen sisältyvän muita ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita koskevan tunnusmerkin voidaan katsoa ainakin joissain tilanteissa kattavan sijaissynnytyksen hyväksikäytön, jossa on kyse muutosdirektiivin johdanto-osan mukaisesti siitä, että nainen pakotetaan tai harhautetaan toimimaan sijaissynnyttäjänä. Sijaissynnytysjärjestelyjen keskeinen sisältö on, että henkilö tulee raskaaksi ja synnyttää lapsen toiselle ihmiselle. Mikäli tällaiseen järjestelyyn liittyy piirteitä, jotka täyttävät ihmiskaupan määritelmän muut osa-alueet, voidaan tällaisen aitoon vapaaehtoisuuteen perustumattoman sijaissynnyttäjän kehon käyttämisen lapsen synnyttämiseksi ja pois antamiseksi katsoa ainakin lähtökohtaisesti olevan ihmisarvoa loukkaavaa.

Välttämättä aivan selvää ei kuitenkaan ole, täyttäisikö ihmiskauppasäännöksen muut osa-alueet täyttävä sijaissynnyttäjäksi saattaminen ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita koskevan tunnusmerkin täysin riippumatta niistä majoitus-, terveydenhuolto- ja muista olosuhteista, jotka liittyisivät sijaissynnytysjärjestelyyn. Ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden täyttymiseen sijaissynnyttäjäksi saattamisen osalta voidaan katsoa liittyvän jossain määrin vastaavaa tulkinnanvaraisuutta kuin mitä edellä todetusti katsottiin liittyvän avioliittoon pakottamisen suhteeseen kyseiseen tunnusmerkkiin ennen lainmuutosta, jolla ihmiskauppapöytäkirjalla tehtiin pakkoavioliittoa tai siihen rinnastettavaa liittoa koskeva lisäys.

Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen, joka edellyttää sääntelyn täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta, kannalta voidaan pitää perusteltuna sitä, että rikoslain 25 luvun 3 §:n 1 momentin sisältämään teon tarkoitusten listaan lisättäisiin nimenomaisesti henkilön sijaissynnyttäjäksi saattamista koskeva tunnusmerkki.

Hyväksikäyttötarkoituksia koskevan ihmiskauppadirektiivin 2 artiklan 3 kohdan muuttamisen lisäksi kyseisiin muutoksiin liittyen muutosdirektiivillä on muutettu 2 artiklan 5 kohtaa, joka koskee ihmiskaupparikoksen määritelmään sisältyviä keinoja koskevaa lapsiuhrien kohdalla tehtävää poikkeusta. Vuoden 2011 direktiivin 2 artiklan 5 kohdan mukaan kun 1 kohdassa tarkoitettu teko kohdistuu lapseen, se katsotaan rangaistavaksi ihmiskaupaksi, vaikka mitään 1 kohdassa mainittua keinoja ei olisi käytetty. Muutosdirektiivillä 5 kohdan loppuun on lisätty seuraava täsmennys: ”Tätä kohtaa ei sovelleta 3 kohdassa tarkoitettuun sijaissynnytyksen hyväksikäyttöön, paitsi jos sijaissynnyttäjäksi on lapsi.” Artiklan 6 kohdan, jota ei muutosdirektiivillä muutettu, mukaan ihmiskauppadirektiivissä ”lapsella” tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. Artiklan 5 kohtaan tehdyllä täydennyksellä voidaan katsoa täsmennettävän kohdan sisältämän ilmaisun ”teko kohdistuu lapseen” merkitystä tilanteesta, jossa ihmiskaupan tarkoituksena on sijaissynnytyksen hyväksikäyttö. Sijaissynnytykseen liittyy aina lapsi, mutta muutosdirektiivin johdanto-osan kappaleen 6 perusteella voidaan katsoa, ettei muutosdirektiivillä muutetun ihmiskauppadirektiivin mukaisina ihmiskaupan uhreina ole pidettävä ihmiskaupan määritelmän täyttävällä sijaissynnytyksellä synnytettyjä lapsia vaan näiden lasten sijaissynnyttäjiä.

Rikoslain 25 luvun ihmiskauppaa koskevan 3 §:n 2 momentin mukaan ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka ottaa määräysvaltaansa kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön taikka värvää, luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa tämän 1 momentissa mainitussa

tarkoituksessa, vaikka mitään 1 momentin 1–4 kohdassa tarkoitettua keinoa ei olisi käytetty. Säännöksen 2 momentissa viitataan 1 momentin mukaisiin tarkoituksiin, joita koskevaan luetteloon tässä esityksessä ehdotetaan edellä kuvatuista syistä lisättäväksi sijaissynnyttäjäksi saattamista koskeva teon tarkoitus. Säännöksen 2 momentti yhdessä esityksessä ehdotetun mukaisesti muutettavan 1 momentin kanssa olisi sijaissynnytystilanteita koskien yhdenmukainen muutosdirektiivillä muutetun 2 artiklan 5 kohdan kanssa.

Artiklan 4 kohtaa ei muutosdirektiivillä muutettu. Kohdan mukaan ihmiskaupan uhrin suostumuksella aiottuun tai tapahtuneeseen hyväksikäyttöön ei ole merkitystä, mikäli sen saamiseksi on käytetty jotakin 1 kohdassa mainittua keinoa.

Myöskään artiklan 6 kohtaa ei muutosdirektiivillä muutettu. Kohdan mukaan direktiivissä ”lapsella” tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä.

Kokoavasti voidaan todeta, että muutosdirektiivillä muutetun 2 artiklan 3 kohdan mukaisten velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi rikoslain vapauteen kohdistuvia rikoksia koskevan 25 luvun ihmiskauppaa koskevan 3 §:n 1 momenttia olisi syytä täydentää siten, että säännökseen lisättäisiin ihmiskauppateon tarkoitusten luetteloon henkilön saattaminen sijaissynnyttäjäksi.

4 artikla. Seuraamukset. Artikla koskee seuraamuksia luonnollisille henkilöille. Muutosdirektiivillä on muutettu artiklan 2 kohdan d alakohtaa sekä 3 kohtaa.

Artiklan 2 kohdassa on kyse tilanteista, joissa jäsenvaltioiden on säädettävä ihmiskaupparikoksista vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään kymmenen vuotta. Kohdan d alakohdan mukaan yksi tällaisista tilanteista oli jo vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivissä se, että rikoksen teossa on käytetty vakavaa väkivaltaa tai rikoksesta on aiheutunut uhrille erityisen vakavaa vahinkoa. Muutosdirektiivillä tätä on täsmennetty lisäämättä loppuun ilmaisu ”mukaan lukien fyysinen tai psyykinen haitta”.

Artiklan 3 kohdan rakennetta on muutosdirektiivillä muutettu ja siihen on lisätty uutena b alakohtana se, että rangaistuksen koventamisperusteena on pidettävä myös sitä, että rikoksenteijä on helpottanut tai toteuttanut uhria koskevien seksuaalisten kuvien, videoiden tai vastaavan seksuaalisen materiaalin levittämistä tieto- ja viestintätekniikan avulla.

Artiklan 3 kohdan mukaisia velvoitteita täsmennetään muutosdirektiivin johdanto-osan kappaleessa 11 muun muassa seuraavasti:

”Jäsenvaltioita ei olisi velvoitettava säätämään koventamisperusteista, jos uhria koskevien seksuaalisten kuvien tai videoiden tai vastaavien materiaalien levittäminen tieto- ja viestintätekniikan avulla on kansallisen lainsäädännön mukaan rangaistavaa erillisenä rikoksena, ja tämä voi johtaa ankarampiin seuraamuksiin kansallisen lainsäädännön mukaisesti.”

Vuoden 2011 direktiiviä arvioitaessa 4 artiklan ei katsottu edellyttävän lainsäädäntömuutoksia. (Muistio ”Ihmiskauppalainsäädännön muutostarpeiden arviointi ja muutosten valmistelu oikeusministeriön hallinnonalalla” 5.9.2011, OM 12/41/2011, oikeusministeriö, s. 15–17.)

Artiklan 2 kohdan d alakohdan osalta asiasta säädetään rikoslain 25 luvun 3 a §:ssä, jonka mukaan törkeästä ihmiskaupasta tuomittava enimmäisrangaistus on kymmenen vuotta vankeutta. Törkeän ihmiskaupan yhtenä kvalifointiperusteena on pykälän 1 momentin 2 kohdassa se, että ihmiskaupassa aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin

rinnastettavaa erityisen tuntuva kärsimystä. Voidaan pitää selvänä, että säännös kattaa muutosdirektiivin velvoitteen koskien erityisen vakavaa vahinkoa, jossa on kyse fyysisestä haitasta. Säännöstä koskevissa lain esitöissä todetaan, että kyseistä 2 kohtaa voidaan soveltaa myös, jos ihmiskaupan kohteena olevalle on aiheutunut vakava psyykkinen sairaus tai jos ihmiskaupan kohteelle on aiheutettu erityisen tuntuva henkistä kärsimystä. Esitöiden mukaan aiheutettu erityisen tuntuva henkinen tai ruumiillinen kärsimys voi johtua esimerkiksi siitä, että ihmiskaupan uhri on joutunut poikkeuksellisen laajan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, erityisen näännyttävään pakkotyöhön tai poikkeuksellisen huonoihin asumisoloihin. (HE 34/2004 vp, s. 103.) Säännöksen esityötkin huomioon ottaen voidaan todeta, että säännös kattaa myös muutosdirektiivin mukaisen velvoitteen koskien erityisen vakavaa vahinkoa, jossa on kyse psyykkisestä haitasta. Edellä todetun perusteella voidaan katsoa, että muutosdirektiivillä muutettu 4 artiklan 2 kohdan d alakohhta ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

Artiklan koventamisperusteita koskevan 3 kohdan osalta voidaan ensinnäkin todeta, että Suomessa rangaistuksen koventamisperusteista säädetään yleisesti rikoslain 6 luvun 5 §:ssä, joka ei sisällä muutosdirektiivissä tarkoitettua uhria koskevan seksuaalisen materiaalin levittämistä tieto- ja viestintätekniikan avulla. Rikoslain 20 luvun 7 §:ssä on kuitenkin erikseen säädetty rangaistavaksi seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen. Säännöksen mukaan teosta tuomitaan se, joka oikeudettomasti esittää tai levittää toista seksuaalisesti esittävän todellisuuspohjaisen tai todenmukaisen kuvan tai kuvataallenteen siten, että teko loukkaa olennaisesti tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Säännöksen esitöiden mukaan säännöksessä termillä ”kuva” tarkoitetaan myös videota. Säännös koskee esittämistä tai levittämistä luvatta yhdelle ihmiselle, suljetulle ryhmälle, lukuisille valituille vastaanottajille sekä esittämistä tai levittämistä avoimessa internetissä tai muuten lukuisten ihmisten saataville. Kuvan levittämisen rangaistavuudella suojataan seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyttä. Esitöiden mukaan säännös ei koskisi alle 18-vuotiaasta esittävää kuvaa, jonka levittämisen rangaistavuudesta säädetäisiin erikseen 19–20 §:ssä. (HE 13/2022 vp, s. 120–122). Rikoslain 20 luvun 19 §:ssä onkin säädetty rangaistavaksi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen ja 20 §:ssä teon törkeä tekemuoto.

Rikoslain 20 luvun 7, 19 tai 20 §:ssä rangaistavaksi säädetystä teosta tuomitseminen ihmiskaupparikoksesta tuomitsemisen lisäksi voi rikoslain yhteistä rangaistusta koskevan 7 luvun säännösten nojalla johtaa ankarampaan yhteiseen rangaistukseen kuin tuomitseminen pelkästä ihmiskaupparikoksesta.

Koskien artiklan 3 kohdan b alakohdassa käytettyä ilmaisua, jonka mukaan ”rikoksenteijä on helpottanut tai toteuttanut” kyseisen materiaalin levittämistä, koskien voidaan vielä tuoda esiin, että osallisuudesta rikokseen säädetään rikoslain 5 luvussa, jossa säädetään myös avunannon rangaistavuudesta (6 §).

Edellä todetun perusteella, ottaen erityisesti huomioon myös muutosdirektiivin johdanto-osan kappaleessa 11 erillisenä rikoksena rangaistavuudesta todettu, voidaan todeta, että kansallinen lainsäädäntö täyttää muutosdirektiivillä 4 artiklan 3 kohdan b alakohdastaan tehdystä muutoksesta aiheutuvan velvoitteen ja ettei muutos siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

Kokoavasti voidaan todeta, että 4 artiklaan tehdyt muutokset eivät edellytä lainsäädännön muuttamista.

5 artikla. Oikeushenkilöiden vastuu. Artiklaa on muutosdirektiivillä muutettu siten, että artiklan 1, 2 ja 3 kohtaan on lisätty viittaus 18 a artiklan 1 kohtaan eli ihmiskaupan uhrien tarjoamien palvelujen käyttöä koskevaan kriminalisointivelvoitteeseen.

Mainitun 5 artiklan 1, 2 ja 3 kohta sisältävät jo vuoden 2011 direktiivissä viittaukset 2 ja 3 artiklaan eli ihmiskauppaa koskeviin rikoksiin ja niitä koskien yllytykseen, avunantoon ja yritykseen. Mainitun 5 artiklan 1 ja 2 kohta velvoittavat jäsenvaltiot varmistamaan, että oikeushenkilö voidaan kohdissa tarkemmin säädettyissä tilanteissa saattaa vastuuseen kohdissa viitatuista rikoksista. Artiklan 3 kohdan mukaan se, mitä 1 ja 2 kohdassa säädetään oikeushenkilön vastuusta, ei estä rikosoikeudenkäyntiä sellaista luonnollista henkilöä vastaan, joka on tekijänä, yllyttäjänä tai avunantajana jossakin kohdassa viitatussa rikoksessa. Vuoden 2011 direktiivin osalta katsottiin, ettei oikeushenkilöiden vastuuta koskeva 5 artikla edellyttänyt lainsäädäntömuutoksia (Muistio ”Ihmiskauppalainsäädännön muutostarpeiden arviointi ja muutosten valmistelu oikeusministeriön hallinnonalalla” 5.9.2011, OM 12/41/2011, oikeusministeriö, s. 17).

Rikoslain 20 luvun 8 §:ssä kriminalisoituun seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön, jonka tunnusmerkistössä viitataan muun muassa ihmiskaupan tai sen törkeän tekemuodon kohteena olevaan henkilöön, ei ole 20 luvussa säädetty sovellettavaksi oikeushenkilön rangaistusvastuuta. Muiden ihmiskaupan muotojen osalta ihmiskaupan uhrin tarjoamien palvelujen käyttöä ei ole ylipäättään kriminalisoitu, joten luonnollisesti tällaisiin tekoihin ei sovelleta myöskään oikeushenkilön rangaistusvastuuta. Näin ollen muutosdirektiivi edellyttää, että lainsäädäntöä muutetaan siten, että oikeushenkilön rangaistusvastuu säädetään sovellettavaksi myös uuden 18 a artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin ihmiskaupan uhrien tarjoamien palvelujen käyttöä koskeviin rikoksiin.

6 artikla. Seuraamukset oikeushenkilöille. Artiklaan tehtyjen muutosten sisältönä on joidenkin rakenne- ja sanamuotomuutosten ohella se, että säädettyihin oikeushenkilöiden seuraamuksiin pakollisesti kuuluvien rikosoikeudellisten tai muiden sakkojen lisäksi jäsenvaltioiden harkinnan mukaan säädettyjen muiden seuraamusten ei-tyhjentävään esimerkkiluetteloon on lisätty kolme seuraamusta. Näistä ensimmäinen on julkisen rahoituksen epääminen, mukaan lukien osallistumiskielto tarjouskilpailumenettelyihin sekä avustusten, käyttöoikeuksien ja toimilupien epääminen. Toinen on asiaankuuluvaan rikokseen johtaneen toiminnan harjoittamista koskevien lupien ja hyväksyntöjen peruuttaminen. Kolmas seuraamus on, jos asiaan liittyy yleinen etu, sellaisen tuomioistuimen päätöksen julkaiseminen kokonaan tai osittain, joka koskee tehtyä rikosta sekä määrättyjä seuraamuksia ja toimenpiteitä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta yksityisyyttä ja henkilötietojen suojaa koskevien sääntöjen soveltamista. Artiklaan tehdyt muutokset jättävät jäsenvaltioiden harkintaan, säätävätkö ne esimerkkiluetteloon lisättyjä seuraamuksia oikeushenkilöille.

Rikoslain 9 luvussa säädetään oikeushenkilön rangaistusvastuusta. Luvun 1 §:n 1 momentin mukaan yhteisö, säätiö tai muu oikeushenkilö, jonka toiminnassa on tehty rikos, on syyttäjän vaatimuksesta tuomittava rikoksen johdosta yhteisösakkoon, jos se on rikoslaissa säädetty rikoksen seuraamukseksi. Luvun 5 §:n mukaan yhteisösakko tuomitaan määräeuroin alimman yhteisösakon rahamäärän ollessa 850 euroa ja ylimmän 850 000 euroa.

Muutosdirektiivillä muutetun direktiivin 6 artiklan sisältämät harkinnanvaraisesti säädettyvät muut seuraamukset kuin sakot sen sijaan ovat ainakin rikosoikeudellisina seuraamuksina vieraista suomalaiselle oikeusjärjestelmälle. Tuomioistuimen päätöksen julkaisemista koskevaan muutosdirektiivin mukaiseen seuraamukseen liittyen voidaan kuitenkin tuoda esiin, että oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 25 §:n mukaan salassa pidettäväksi määrätystä ratkaisusta on laadittava julkinen seloste, jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Julkinen seloste sisältää pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista. Erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää rikosta koskeva julkinen seloste on julkistettava niin, että asianomistajan henkilöllisyys ei paljastu.

Eduskunnan lakivaliokunta korosti muutosdirektiivin neuvotteluvaiheessa sitä, että EU-tason rikoslainsäädännön valmistelussa on kunnioitettava kansallisten oikeusjärjestelmien perinteitä ja erityisesti seuraamusjärjestelmän sisäistä johdonmukaisuutta (LaVL 37/2022 vp, s. 6). Valiokunta myös muistutti korostaneensa käytännössään usein sitä, että yksittäisen unioni-instrumentin seurauksena ei ole perusteltua toteuttaa alaltaan ja vaikutuksiltaan laaja-alaisempia rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön kohdistuvia muutoksia (LaVL 28/2022 vp, s. 7, LaVM 21/2018 vp, s. 4, LaVM 13/2020 vp, s. 3, LaVM 9/2021 vp, s. 2–3).

Edellä todetun perusteella voidaan katsoa, ettei artikla anna aihetta lainsäädäntömuutoksille.

7 artikla. *Takavarikoiminen ja menetetyksi tuomitseminen.* Artikla on muutosdirektiivillä kumottu. Koska muutosdirektiivin voimaan tullessa, toisin kuin vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivin voimaan tullessa, rikosentekovälineiden ja rikoshyödyn jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista rikosasioissa on säädetty yleisesti erillisessä direktiivissä eli 24.4.2024 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä (EU) 2024/1260 varojen takaisinmaksusta ja menetetyksi tuomitsemisesta ("konfiskaatiodirektiivi"), näitä asioita koskeva sääntely ihmiskauppadirektiivissä ei ole enää ollut tarpeen. Artiklan kumoaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

8 artikla. *Uhrin syyttämättä jättäminen tai tälle määrättyjen seuraamusten soveltamatta jättäminen.* Artiklan soveltamisala on muutosdirektiivillä laajennettu koskemaan myös muuta laitonta toimintaa kuin rikollista toimintaa. Vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivissä artiklan sisältönä oli se, että jäsenvaltioiden oli oikeusjärjestelmiensä peruseriaatteita noudattaen toteutettava tarvittavat toimenpiteet varmistaakseen, että toimivaltaisilla kansallisilla viranomaisilla on mahdollisuus jättää ihmiskaupan uhrin syyttämättä tai seuraamuksetta osallistumisesta rikolliseen toimintaan, johon heidät on pakotettu suorana seurauksena 2 artiklassa tarkoitettujen tekojen kohteeksi joutumisesta. Muutosdirektiivillä artiklaan on lisätty sanat "tai muuhun laittomaan" sanojen "rikolliseen" ja "toimintaan" väliin. Viitatussa 2 artiklassa on kyse ihmiskauppaan liittyvistä rikoksista.

Artiklan velvoitteita täsmennetään muutosdirektiivin johdanto-osan kappaleessa 14 seuraavasti:

"Direktiivissä 2011/36/EU vahvistetaan mahdollisuus uhrien syyttämättä jättämiselle ja heille määrättyjen seuraamusten soveltamatta jättämiselle sellaisten rikosten osalta, johon heidät on pakotettu suorana seurauksena ihmiskaupan kohteeksi joutumisesta. On asianmukaista laajentaa asiaankuuluvan säännöksen soveltamisalaa kaikkeen laittomaan toimintaan, joihin uhrin on pakotettu suorana seurauksena ihmiskaupan kohteeksi joutumisesta, mukaan lukien prostituutio, kerjäämiseen, irtolaisuuteen tai ilmoittamattomaan työhön liittyvät hallinnolliset rikkomukset tai muut toimet, jotka eivät ole rikollisia mutta joihin sovelletaan hallinnollisia tai taloudellisia seuraamuksia, kansallisen lainsäädännön mukaisesti, jotta voidaan kannustaa ihmiskaupan uhreja raportoimaan rikoksista tai etsimään tukea ja apua ja vakuuttaa uhreja siitä mahdollisuudesta, ettei heitä pidetä vastuullisina."

Artiklan velvoitteisiin liittyy myös Euroopan neuvoston alaisuudessa toimivan ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä GRETA:n suosituksia. GRETA on vuonna 2024 kolmannessa Suomea koskevassa raportissaan ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 43 ja 44/2012) täytäntöönpanosta Suomessa (GRETA(2024)06) katsonut, että Suomen viranomaisten tulisi ryhtyä lisätoimiin sen varmistamiseksi, että rankaisemattomuusperiaatetta voidaan soveltaa kaikkiin rikoksiin, joiden tekemiseen ihmiskaupan uhrin on pakotettu, kehittää poliiseille ja syyttäjille relevanttia ohjausta

ja sisällyttää rangaistuksettomuusperiaate poliisin, syyttäjien ja tuomareiden koulutukseen (raportin 109. kohta).

Vuoden 2011 direktiivin 8 artiklan ei katsottu edellyttävän lainsäädäntömuutoksia. Tuossa arvioinnissa tuotiin esiin ensinnäkin se, että rikoslain 17 luvun 7 §:n 2 momentin ja 7 a §:n mukaan valtionrajarikoksesta ja lievistä valtionrajarikoksesta ei rangaista ihmiskaupan uhria. Toiseksi tuotiin esiin, että ihmiskaupan uhreihin saattavat myös soveltua oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, ”ROL”) 1 luvun 7 ja 8 §:ssä säädetty syyttämättäjäättämisperusteet ja rikoslain 6 luvun 12 §:ssä säädetty rangaistuksen tuomitsematta jättämisperusteet, kuten esimerkiksi se, että rikos on tekoon tai tekijään liittyvistä syistä anteeksiannettavaan tekoon rinnastettava (rikoslain 6 luvun 12 §:n 3 kohta). Lisäksi tuotiin esiin, että rikosoikeudellisen periaatteen perusteella pakotettuna rikoksen tehnyt ihmiskaupan uhri voi jäädä rankaisematta toisintoimismahdollisuuden puuttumisen vuoksi. (Muistio ”Ihmiskauppalainsäädännön muutostarpeiden arviointi ja muutosten valmistelu oikeusministeriön hallinnonalalla” 5.9.2011, OM 12/41/2011, oikeusministeriö, s. 19).

Artiklassa on kyse rankaisemattomuusperiaatteesta, jonka soveltamisalaa on tarkasteltu oikeusministeriön julkaisemassa selvityksessä ”Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaate” (Selvityksiä ja ohjeita 2022:8; Jani Hannonen & Heini Kainulainen). Selvityksessä todetaan, että rankaisemattomuusperiaate pitää sisällään rikosoikeudellisen ulottuvuuden lisäksi hallinnollisen ulottuvuuden, joka ilmenee muun muassa ihmiskauppaleisopimuksen rankaisemattomuussäännöksestä. Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuudesta säädettiin ensimmäistä kertaa vuonna 2005 Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyssä yleissopimuksessa, jonka 26 artiklan mukaan osapuolet säätävät oikeusjärjestelmänsä perusperiaatteiden mukaisesti mahdollisuudesta jättää uhrin rankaisematta heidän osallisuudestaan laittomaan toimintaan siltä osin kuin heidät on pakotettu siihen. Suomessa ei ole otettu kantaa rankaisemattomuusperiaatteen hallinnolliseen ulottuvuuteen rankaisemattomuussäännöksen kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä. Kansainvälisissä keskusteluissa kysymys on ollut erityisesti siitä, että rankaisemattomuusperiaatteen soveltamisala saadaan kattamaan ihmiskaupan uhriille tyypillinen toiminta. Suomen näkökulmasta kyse voi olla esimerkiksi ulkomaalaislain (301/2004) 185 §:ssä säädetystä ulkomaalaisrikkomuksesta. Säännöksen mukaan rangaistavaa on muun muassa ulkomaalaisen tahallinen oleskelu maassa ilman vaadittavaa asiakirjaa tai lupaa taikka ansiotyön tekeminen oikeudetta. Myös rikostuomioon liittyvät hallinnolliset seuraamukset ovat merkityksellisiä ulkomaalaisten ihmiskaupan uhrien näkökulmasta. Rikoksiin syyllistyminen tai jopa rikosepäily voi olla peruste evätä oleskelulupa, käännättää henkilö, määrätä tälle maahantulokielto tai karkottaa tämä maasta. Ulkomaalaislakia sovellettaessa on kuitenkin noudatettava suhteellisuusperiaatetta, jolloin tasapainotellaan erisuuntaisten intressien välillä. (Selvityksen s. 73–75).

Muutosdirektiivin johdanto-osan 14 kappaleessa mainitusta prostituutiosta voidaan tuoda esiin ensinnäkin se, että rikesakkorikkomuksista annetun lain (986/2016) 14 §:n 5 kohdan mukaan tahallinen järjestyslain (612/2003) 7 §:n 1 momentissa säädetyn kiellon vastainen seksuaalipalvelujen maksullinen tarjoaminen on järjestysrikkomus, josta määrätään rikesakko. Kyse on rikosoikeudellisesta seuraamuksesta. Järjestyslain 7 §:n 1 momentin mukaan seksuaalipalvelujen maksullinen tarjoaminen on kielletty yleisellä paikalla. Toiseksi voidaan tuoda esiin, että ulkomaalaislain 148 §:n mukaisiin käännättämisperusteisiin kuuluu pykälän 1 momentin 6 kohdan mukaisesti se, että ulkomaalaisen voidaan perustellusta syystä epäillä myyvän seksuaalipalveluja.

Ulkomaalaislain osalta olennainen säännös on lain 146 §, joka koskee kokonaisharkintaa. Säännöksen mukaan pääsyn epäämistä, käännättämistä ja maasta karkottamista sekä

maahantulokiellon määrittämisestä ja pituutta harkittaessa on otettava huomioon päätöksen perusteena olevat seikat sekä asiaan muutoin vaikuttavat seikat ja olot kokonaisuudessaan. Jos pääsyn epääminen, käännäyttäminen tai maasta karkottaminen taikka siihen liittyvä maahantulokiello perustuisi ulkomaalaisen rikolliseen toimintaan, on otettava huomioon teon vakavuus sekä yleiselle tai yksityiselle turvallisuudelle aiheutunut haitta, vahinko tai vaara.

Johtopäätöksenä edellä esiin tuoduista seikoista voidaan todeta, ottaen erityisesti huomioon, että artiklassa on kyse automaation sijaan mahdollisuudesta jättää uhrin seuraamuksetta, että lainsäädäntö mahdollistaa artiklassa tarkoitetun seuraamuksetta jättämisen, ja ettei artikla edellytä lainsäädäntömuutoksia. Samalla voidaan kuitenkin GRETA:n suositusten perusteella korostaa rankaisemattomuusperiaatetta koskevan koulutuksen tärkeyttä ja tarvetta.

9 artikla. Tutkinta ja syytetoimet. Artiklan 1 ja 3 kohtaa on muutettu muutosdirektiivillä. Artiklan 1 kohtaa on muutosdirektiivillä muutettu siten, että velvoite varmistaa, että tutkinta tai syytteen nostaminen ei edellytä uhrin ilmoitusta tai syyttämispyyntöä ja että rikosoikeudenkäyntiä voidaan jatkaa, vaikka uhri olisi perunut antamansa lausunnon, koskee ihmiskaupparikosten lisäksi nyt myös uuden 18 a artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja rikoksia eli ihmiskaupan uhrien tarjoamien palveluiden käyttöä koskevia rikoksia.

Artiklan 3 kohta velvoitti jo vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivissä jäsenvaltiot varmistamaan, että 2 ja 3 artiklassa tarkoitettuja rikoksia koskevasta tutkinnasta tai syytetoimista vastaavat henkilöt, yksiköt ja muut tahot ovat asianmukaisesti koulutettuja. Viitatussa 2 artiklassa on kyse ihmiskauppaan liittyvistä rikoksista ja 3 artiklassa niitä koskevasta yllytyksestä, avunannosta ja yrityksestä. Kyseessä olevaa 9 artiklan 3 kohtaa on muutosdirektiivillä täydennetty lisäämällä sen loppuun seuraava teksti: ”Jäsenvaltioiden on varmistettava, että 2 ja 3 artiklassa tarkoitettuja rikoksia, jotka on tehty tai joita on avustettu tieto- ja viestintätekniikan avulla, koskevasta tutkinnasta tai syytetoimista vastaavilla henkilöillä, yksiköillä ja muilla tahoilla on riittävä asiantuntemus ja teknologinen osaaminen. Jäsenvaltioita kannustetaan luomaan lainvalvontaviranomaisten ja syyttäjälaitosten yhteyteen erityisiä yksiköitä tapauksen mukaan ja kansallisten oikeusjärjestelmiensä mukaisesti.”

Artiklan 3 kohdan mukaisiin velvoitteisiin liittyy myös Euroopan neuvoston alaisuudessa toimivan ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä GRETA:n suosituksia. GRETA on vuonna 2024 kolmannessa Suomea koskevassa raportissaan ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 43 ja 44/2012) täytäntöönpanosta Suomessa (GRETA(2024)06) suositellut Suomen viranomaisia varmistamaan, että ihmiskaupparikoksia tutkitaan hyödyntäen erityisiä tutkintatekniikoita materiaalin, asiakirjojen ja taloudellisten ja digitaalisten todisteiden keräämiseksi, jotta riippuvuus uhrien tai todistajien lausunnoista pienenee (raportin 102. kohta). GRETA on myös suositellut Suomen viranomaisia luomaan lainvalvontaviranomaisten ja syyttäjälaitosten yhteyteen erityisiä yksiköitä tapauksen mukaan ja kansallisten oikeusjärjestelmiensä mukaisesti (raportin 134. kohta) sekä kannustamaan tutkijoiden, syyttäjien ja tuomareiden erikoistumiseen ihmiskaupparikostapausten käsittelemiseksi (raportin 103. kohta).

Artiklan 1 kohdan osalta voidaan todeta, että kohdan muuttamisesta johtuvat velvoitteet täyttyvät rikoslain 20 luvun 8 §:n mukaista seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan sääntelyn osalta. Rikoslain 20 luku koskee seksuaalirikoksia, ja kyseisen luvun asianomistajarikoksista säädetään luvun 24 §:ssä. Luvun 24 §:n mukaan syyttäjä ei saa nostaa syytettä tietyissä kyseistä lukua koskevissa tilanteissa. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä ei kuitenkaan mainita kyseisessä säännöksessä, joten kyseinen rikos on virallisen syytteen alainen. Syytteen nostaminen ei siten edellytä asianomistajan syyttämispyyntöä.

Kuten jäljempänä uuden 18 a artiklan tarkastelun yhteydessä todetaan, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva rangaistussäännös kattaa 18 a artiklan mukaiset velvoitteet vain osittain ja artikla edellyttää rangaistavuuden alan laajentamista, jossa yhteydessä ehdotettavan uuden sääntelyn olisi täytettävä myös 9 artiklan 1 kohdan mukaiset velvoitteet.

Artiklan 3 kohdan osalta voidaan ensinnäkin todeta, että tieto- ja viestintätekniikan avulla tehtyjen ihmiskaupparikosten tutkinnasta tai syytetoimista vastaavien henkilöiden, yksiköitten ja muiden tahojen riittävästä asiantuntemuksesta ja teknologisesta osaamisesta ei säädetä kansallisessa lainsäädännössä. Lähtökohta on, että poliisin peruskoulutus antaa valmiudet toimia poliisin työssä eri miehistötehtävissä ja että syvempi erikoistuminen tapahtuu tämän jälkeen täydennyskoulutuksessa (esimerkiksi IT-tutkijat, vaativa tekninen tutkinta, ICT-tutkinta). Valtakunnansyyttäjän toimisto puolestaan toteuttaa vuosittain kyberrikoksia koskevan koulutuksen, ja lisäksi lapsiin kohdistuvista verkkovälitteisistä rikoksista pidetään lyhytkoulutus noin parin vuoden välein.

Toiseksi artiklan 3 kohdan osalta voidaan todeta, että arvioitaessa vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivistä seuranneita mahdollisia lainsäädännön muutostarpeita todettiin, että silloisen 9 artiklan 3 kohdan edellyttämät tarvittavat toimenpiteet toteutetaan järjestämällä esitutkintaviranomaisille, syyttäjille ja tuomareille koulutusta koulutusohjelmien ja -suunnitelmien sekä erillisten koulutusprojektien puitteissa. (Muistio ”Ihmiskauppalainsäädännön muutostarpeiden arviointi ja muutosten valmistelu oikeusministeriön hallinnonalalla” 5.9.2011, OM 12/41/2011, oikeusministeriö, s. 20). Tällöin todettiin myös, että ihmiskauppatapausten tutkinta ja syytetoimet pyritään keskittämään tällaisiin rikoksiin erikoistuneille tutkijoille ja syyttäjille (alkuperäinen täytäntöönpanoilmoitus ja sen vastaavuustaulukko sekä niiden päivitykset vuonna 2019, vastaavuustaulukko s. 2). Tällaisiin järjestelyihin voidaan nykyäänkin todeta pyrittävän. Helsingin poliisilaitokselle on muodostettu valtakunnallinen ihmiskaupparikosten tutkintaryhmä ja Keskusrikospoliisin tiedusteluosastolle ihmiskauppa- ja maahanmuuttorikollisuuden torjunta -toiminto (IHKA-LAMA-toiminto). Poliisihallituksen (Poha) päätös valtakunnallisen ihmiskauppatutkintaryhmän perustamisesta (POL-2020-70929) kuvaa ryhmän toimintaan liittyvää yhteistyötä ja vastuunjakoa tehtävien hoitamiseksi. Etelä-Suomen syyttäjälueella puolestaan on ihmiskaupparikosten osaamistiimi, jonne on otettu jäseneksi erikoissyöttäjiä muiltakin alueilta.

Johtopäätöksenä edellä todetusta voidaan todeta, että 9 artiklaan tehdyt muutokset eivät edellytä lainsäädännön muuttamista ja ettei myöskään GRETA:n suositusten perusteella esityksessä ehdoteta sellaisia.

10 artikla. Lainkäyttövalta. Artiklaa on muutosdirektiivillä muutettu siten, että sekä 1 että 2 kohdan johdantolauseisiin on lisätty 18 a artiklan 1 kohtaa koskeva maininta. Viitatussa 18 a artiklan 1 kohdassa on kyse ihmiskaupan uhrien tarjoamien palveluiden käyttöä koskevasta kriminalisointivelvoitteesta.

Muutosdirektiivillä muutetun 10 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet ulottaakseen lainkäyttövaltansa 2 ja 3 artiklassa ja 18 a artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin rikoksiin, jos a) rikos on tehty kokonaan tai osittain jäsenvaltion alueella; tai b) rikoksentekijä on jäsenvaltion kansalainen. Muutetun 2 kohdan mukaan jäsenvaltion on ilmoitettava komissiolle, aikooko se ulottaa laajemmin lainkäyttövaltansa 2 ja 3 artiklassa ja 18 a artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin rikoksiin, jotka on tehty sen alueen ulkopuolella, muun muassa jos a) rikoksen uhri on kyseisen jäsenvaltion kansalainen tai henkilö, jonka vakinainen asuinpaikka on kyseisen jäsenvaltion alueella; b) rikos on tehty

kyseisen jäsenvaltion alueelle sijoittautuneen oikeushenkilön puolesta tai hyväksi; tai c) rikoksentekijällä on vakinainen asuinpaikka kyseisen jäsenvaltion alueella.

Vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivin tarkastelussa lainkäyttövaltaa koskevan 10 artiklan ei katsottu edellyttävän lainsäädäntömuutoksia, mutta todettiin, että Suomen oli kuitenkin tehtävä komissiolle 2 kohdassa tarkoitettu ilmoitus, koska Suomi ulottaa 1 kohtaa laajemmin lainkäyttövaltansa 2 ja 3 artiklassa tarkoitettuihin rikoksiin. Jäljempänä selostetaan tuossa yhteydessä käsiteltyjä lainkäyttövaltaa koskevia kansallisia säännöksiä. Selostettuja säännöksiä ei ole jäljempänä selostetusta asiasisällöltään muutettu edellä mainitun muistion laatimisen jälkeen.

Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia (rikoslain 1 luvun 1 §:n 1 momentti; direktiivin 10 artiklan 1 kohdan a alakohta).

Suomen kansalaisen ja Suomessa pysyvästi asuvan ulkomaalaisen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia, jos rikos myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava (rikoslain 1 luvun 6 § ja 11 §:n 1 momentti; direktiivin 10 artiklan 1 kohdan b alakohta ja 2 kohdan c alakohta). Jos tällainen rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, rangaistavuuden edellytyksenä on lisäksi, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus (rikoslain 1 luvun 6 §).

Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, joka on kohdistunut Suomen kansalaiseen tai Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen, sovelletaan Suomen lakia, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus ja jos rikos on myös tekopaikan lain mukaan rangaistava (rikoslain 1 luvun 5 § ja 11 §:n 1 momentti; direktiivin 10 artiklan 2 kohdan a alakohta).

Kun ihmiskauppuitepäätöstä saatettiin Suomessa voimaan, ihmiskaupparikokset säädettiin kansainvälisiksi rikoksiksi lisäämällä ne rikoslain 1 luvun 7 §:n 3 momenttiin. Mainitun momentin mukaan Suomen lakia sovelletaan tekopaikan laista riippumatta Suomen ulkopuolella tehtyyn ihmiskauppaan ja törkeään ihmiskauppaan. Tällä lainsäädäntötoimenpiteellä on ollut tarkoitus saattaa Suomen rikosoikeuden soveltamisalan piiriin henkilöt, jotka ulkomailla ihmiskauppaan syyllistyttyään jäävät Suomessa kiinni, vaikka rikoksella ei ole muuta toimivallan aiheuttavaa liittymäkohtaa Suomeen ja vaikka rikos ei ole tekopaikan mukaan rangaistava (HE 34/2004 vp, s. 71/II).

Vuoden 2011 direktiiviä arvioitaessa edellä mainittu perustelulausuma sekä rikoslain 1 luvun säännökset huomioon ottaen katsottiin Suomen lainsäädännön kattavan direktiivin 10 artiklan 1–3 kohdassa tarkoitettut tapaukset, sisältäen myös ne tilanteet, joita direktiivi ei velvoita saattamaan kansallisen toimivallan piiriin, kuten artiklan 2 kohdan b alakohdan tarkoittamat oikeushenkilöitä koskevat teot, joiden osalta sovellettavaksi voivat tulla oikeushenkilön rangaistusvastuuta ja rikoksiin syyllistyneiden luonnollisten henkilöiden rangaistusvastuuta koskevat säännökset. (Muistio ”Ihmiskauppalainsäädännön muutostarpeiden arviointi ja muutosten valmistelu oikeusministeriön hallinnonalalla” 5.9.2011, OM 12/41/2011, oikeusministeriö, s. 22–23.)

Muutosdirektiivillä täydennetyn 10 artiklan 1 kohdan mukaan lainkäyttövalta on ulotettava 18 a artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin rikoksiin, jos a) rikos on tehty kokonaan tai osittain jäsenvaltion alueella; tai b) rikoksentekijä on jäsenvaltion kansalainen. Säädettyä esityksen mukainen uusi 18 a artiklan 1 kohdassa edellytetty ihmiskaupan uhrin palvelujen käyttöä koskeva kriminalisointi kyseisen a alakohdan vaatimuksen täyttäisi rikoslain 1 luvun 1 §:n 1 momentti, jonka mukaan Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Mikäli

kyseisen uuden kriminalisoinnin enimmäisrangaistukseksi säädetään ehdotuksen mukaisesti kaksi vuotta vankeutta, joka on ankarampi rangaistus kuin kuusi kuukautta vankeutta, b alakohdan mukaisen vaatimuksen puolestaan voidaan katsoa täyttyvän rikoslain 1 luvun 6 §:llä ja sen yhteydessä huomioitavalla 11 §:n 1 momentilla, joiden mukaan Suomen kansalaisen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia, jos rikos myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava, ja jos tällainen rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, sen rangaistavuuden edellytyksen myös täytyessä, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Lainkäyttövallalle kaksoisrangaistavuutta koskevan rajoittavan kriteerin asettavan rikoslain 1 luvun 11 artiklan 1 momentin voidaan katsoa olevan direktiivin sallima, ottaen huomioon se, että direktiivin 10 artiklan 3 kohdassa ihmiskaupparikosten, mutta ei palvelujen käyttöä koskevien rikosten, osalta nimenomaisesti edellytetään, että jäsenvaltion kansalaisen jäsenvaltion alueen ulkopuolella tekemän rikoksen osalta lainkäyttövalta ei edellytä sitä, että kyseinen teko katsotaan rikokseksi sen tekopaikassa.

Näin ollen voidaan katsoa, että 10 artiklaan tehdyt muutokset eivät edellytä lainsäädäntömuutoksia.

Muutosdirektiivillä muutettu 10 artiklan 2 kohta kuitenkin edellyttää komissiolle tehtävää ilmoitusta siitä, että Suomi ulottaa 1 kohtaa laajemmin lainkäyttövaltansa 18 a artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin rikoksiin. Ensinnäkin edellä kuvatusti Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, joka on kohdistunut Suomen kansalaiseen tai Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen, osalta sovelletaan Suomen lakia, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus ja jos rikos on myös tekopaikan lain mukaan rangaistava (rikoslain 1 luvun 5 § ja 11 §:n 1 momentti; direktiivin 10 artiklan 2 kohdan a alakohta). Toiseksi edellä kuvatusti Suomessa pysyvästi asuvan ulkomaalaisen Suomen alueen ulkopuolella tekemän rikoksen osalta (direktiivin 10 artiklan 2 kohdan c alakohta) lainkäyttövalta muodostuu vastaavasti kuin Suomen kansalaisen Suomen alueen ulkopuolella tekemän rikoksen osalta, sillä rikoslain 1 luvun 6 §:ssä Suomen kansalaiseen rinnastetaan henkilö, joka rikoksen tekohetkellä asui tai oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa.

11 artikla. *Ihmiskaupan uhrien auttaminen ja tukeminen.* Artiklaan on muutosdirektiivissä tehty useita muutoksia.

Erikoistunut apu ja tuki

Ensinnäkin artiklan 1 kohtaa on täydennetty. Kohdan mukaiseen velvoitteeseen varmistaa, että uhrin saavat apua ja tukea ennen rikosoikeudenkäyntiä, sen aikana ja riittävän pitkään sen päättymisen jälkeen, on ennen sanoja ”apua ja tukea” lisätty niitä koskeva määre ”erikoistunutta” ja niiden jälkeen lisäedellytys ”uhrikeskeistä ja sukupuoleen, vammaisuuteen ja lapsiin liittyvät näkökohdat huomioon ottavaa lähestymistapaa noudattaen”. Lisäksi kohdan loppuun, jossa aiemmin viitattiin uhridirektiiviä (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta) edeltäneeseen puitepäätökseen, on päivitetty viittaus uhridirektiiviin, ja nyt kohdan loppu on seuraavanlainen: ”jotta he voivat käyttää Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2012/29/EU sekä tässä direktiivissä vahvistettuja oikeuksia”.

Muutosdirektiivin johdanto-osan kappaleessa 18 täsmennetään kohdan velvoitteita muun muassa seuraavasti:

”Jäsenvaltioiden olisi myös varmistettava, että uhrit saavat apua riippumatta heidän kansallisuudestaan, kansalaisuudettomuudestaan, kansalaisuudestaan, asuinpaikastaan tai oleskeluasemastaan taikka heihin kohdistuneen hyväksikäytön muodosta.”

Kohdan mukaisiin velvoitteisiin liittyy myös Euroopan neuvoston alaisuudessa toimivan ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä GRETA:n suosituksia. GRETA on vuonna 2024 kolmannessa Suomea koskevassa raportissaan ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 43 ja 44/2012) täytäntöönpanosta Suomessa (GRETA(2024)06) katsonut, että Suomen viranomaisten tulisi edelleen kehittää ja vahvistaa ihmiskaupan uhreille tarjottavia auttamistoimia ja erityisesti a) huolehtia ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän riittävistä taloudellisista ja henkilöresursseista sekä lisätä ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän ja hyvinvointialueiden välistä yhteistyötä uhrien auttamispalvelujen laadun ja jatkuvuuden varmistamiseksi asuinpaikasta ja - asemasta riippumatta, b) järjestää koulutusta ja ohjeistusta ihmiskaupan uhrien auttamisesta hyvinvointialueiden asianomaisille henkilöille ja c) rahoittaa riittävästi järjestöjä, joille sopimusmääräys ihmiskaupan uhreille annettavasta erityisavusta on delegoitu (raportin 201. kohta).

Artiklan 1 kohdan mukaisen velvoitteen varmistaa, että uhrit saavat erikoistunutta apua ja tukea, voidaan katsoa täyttyvän, jos Suomessa on olemassa jollain tavalla toteutettu järjestelmä, josta uhrit halutessaan saavat tällaista apua ja tukea. Kyseisen velvoitteen kannalta erityisen olennainen on ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä ja sitä koskeva lainsäädäntö.

Auttamisjärjestelmästä säädetään vastaanottolaissa. Vastaanottolain 2 §:n mukaan lakia sovelletaan muun muassa ihmiskaupan uhrin auttamiseen. Lain 3 §:n mukaan kyseisessä laissa auttamisjärjestelmällä tarkoitetaan järjestelmää, jonka puitteissa ihmiskaupan uhrien auttaminen järjestetään, ja auttamistoimilla ihmiskaupan uhreille annettavia palveluja ja tukitoimia. Lain 8 §:n mukaan Joutsenon vastaanottokeskus ylläpitää auttamisjärjestelmää ja auttamisjärjestelmän käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja valvonta kuuluvat Maahanmuuttovirastolle.

Vastaanottolain 35 §:n mukaan auttamisjärjestelmään esitetty henkilö otetaan auttamisjärjestelmään ja tunnistetaan ihmiskaupan uhriksi, jos olosuhteiden perusteella arvioidaan, että kyseessä voi olla ihmiskaupan uhri ja hän on auttamistoimien tarpeessa. Lain 34 §:n mukaan julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin toimija tai henkilö itse voi tehdä Joutsenon vastaanottokeskukselle esityksen ihmiskaupan uhriksi olettamansa henkilön ottamiseksi auttamisjärjestelmään. Auttamisjärjestelmän asiakkaaksi esittämistä ja ottamista ei ole sidottu henkilön kansalaisuuteen tai maassa oleskeluoikeuteen.

Vastaanottolain 38 a §:ssä säädetään auttamistoimista. Pykälän 1 momentin mukaan ihmiskaupan uhria voidaan auttaa seuraavilla toimilla: neuvonta ja ohjaus, turvallinen majoitus, vastaanottoraha tai toimeentulotuki, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997) ja oikeusapulaissa (257/2002) tarkoitettu oikeusapu sekä oikeudellinen neuvonta, ilman huoltajaa olevan lapsiuhrien vanhemman tai muun hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneen henkilön jäljittäminen sekä turvallisen paluun tukeminen. Lain 38 b §: n 3 momentin mukaan auttamistoimet järjestetään ihmiskaupan uhrin yksilöllisen tuen tarpeen arvioinnin perusteella. Säännöksen mukaan auttamistoimia järjestettäessä tulee ottaa huomioon uhrin iästä, turvattomasta asemasta sekä fyysisestä ja psyykkisestä tilasta johtuvat erityistarpeet ja turvallisuus.

Auttamisjärjestelmän tehtäviin kuuluu vastaanottolain 33 §:n 1 momentin mukaan muun muassa 3 kohdan mukaisesti järjestää auttamistoimet ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, sekä antaa 38 a §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua neuvontaa ja ohjausta myös sellaiselle ihmiskaupan uhrille, jolla on kotikunta, ja 4 kohdan mukaisesti toimia yhteistyössä hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän kanssa sellaisen ihmiskaupan uhrin auttamisessa, jolla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa. Momentin 3 kohdassa tarkoitettu tehtävä antaa 38 a §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua neuvontaa ja ohjausta myös sellaiselle ihmiskaupan uhrille, jolla on kotikunta, koskee ihmiskauppa-asiaan ja uhrin asemaan liittyvää erityistä osaamista ja perehtyneisyyttä edellyttävää ohjausta ja neuvontaa, kuten esimerkiksi oleskelulupa- tai rikosprosessiasiaan liittyvää uhrin neuvontaa (HE 220/2022 vp, s. 44).

Auttamisjärjestelmän asiakkaana olevan ihmiskaupan uhrin auttaminen toteutetaan niin sanotun kaksijakoisen mallin mukaisesti. Vastaanottolain 4 §:n mukaan sen lisäksi, että vastaanottolakiä sovelletaan ihmiskaupan uhrin auttamiseen, sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämiseen sellaiselle ihmiskaupan uhrille, jolla on kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta Suomessa, sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä. Koskien kyseisen 2 momentin lisäämistä vastaanottolain 4 §:ään lain esitöissä todetaan, että kuten eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa (EOAK/3489/2017) todetaan, ihmiskaupan uhreille on mahdollista järjestää palveluita vastaanottolain perusteella sosiaali- ja terveydenhuollon yleislainsäädännön palveluiden lisäksi. Esitöissä todetaan myös, että vastaanottolaki on luonteeltaan täydentävä suhteessa sosiaali- ja terveydenhuollon yleislainsäädäntöön ja että vastaanottolain soveltaminen edellyttää auttamisjärjestelmän asiakkuutta. On tärkeää, että hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveystoimen työntekijät ovat tietoisia auttamisjärjestelmän olemassaolosta ja mahdollisuudesta järjestää palveluja vastaanottolain perusteella sosiaali- ja terveydenhuollon yleislainsäädännön tarjoamien palveluiden lisäksi. (HE 220/2022 vp, s. 43.)

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa vuodelta 2019 (EOAK/3489/2017), todetaan muun muassa, että ihmiskaupan uhri on oikeutettu samoihin yleisiin sosiaali- ja terveystalveluihin kuin muutkin kuntalaiset sekä saamaan myös uhritumisensa johdosta tarvitsemansa erityisen tuen ja palvelut. Ratkaisussa todetaan myös, että ihmiskaupan uhri on oikeutettu täysimääräisesti auttamislaisissa (eli vastaanottolaisissa) tarkoitettuihin auttamistoimenpiteisiin ja että julkisella vallalla on auttamislakiin perustuva velvollisuus järjestää uhrille uhritumisensa johdosta tarvitsemansa erityinen tuki ja palvelut. Ratkaisussa todetaan myös, että mikäli kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoimasta ei löydy asiakkaan tarpeeseen sopivia palveluja, voi asiakkaan tarvitsemat palvelut järjestää muulla tavoin auttamislain nojalla. Edellä kuvatun ratkaisun perusteella voidaan todeta, että vastaanottolakiä sovelletaan myös niiden uhrien kohdalla, joiden palveluiden järjestämisvastuu on hyvinvointialueella ja joiden osalta sovelletaan myös sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevaa lainsäädäntöä.

Eduskunnan hallintovaliokunta on korostanut, että auttamisjärjestelmässä olevaa henkilöä ei voida asettaa etusijalle sosiaali- ja terveystalvelujen saajana, vaan auttamisjärjestelmään otetun ihmiskaupan uhrin hoidon- ja palveluntarve arvioidaan samoilla perusteilla kuin muidenkin haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden. Ihmiskaupan uhreilla voi kuitenkin olla erityistarpeita, jotka huomioidaan palvelutarpeita arvioitaessa. (HaVM 30/2022 vp – HE 220/2022 vp, s. 7–8.)

Kotoutumisen edistämisestä annetun lain (681/2023, jäljempänä ”kotoutumislaki”) 68 §:n 1 momentin mukaan kunnalle ja hyvinvointialueelle korvataan kustannukset, jotka aiheutuvat ihmiskaupan uhrille tämän uhriasemasta johtuvien erityistarpeiden vuoksi järjestettävistä

toimenpiteistä ja palveluista. Kotoutumislain 68 §:n 2 momentin mukaan Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen tulee varmistua siitä, että henkilö, jolle järjestettyjen palvelujen kustannusten korvaamisesta haetaan korvausta, on auttamisjärjestelmässä. Työ- ja elinkeinoministeriö on kuitenkin valmistellut esitysluonnosta kotoutumislakiin ehdotettavista muutoksista, joista yksi olisi ihmiskaupan uhrien palveluiden ja tukitoimien kustannusten korvaamista koskevan 68 pykälän kumoaminen (hanketunnus: TEM099:00/2024, lausuntoaika 30.12.2025-10.2.2026). Esitysluonnoksen mukaan lainmuutosten olisi tarkoitus tulla voimaan vuoden 2027 alussa.

Auttamisjärjestelmän voidaan, siitä erityisesti vastaanottolain 33 §:ssä säädetyn perusteella, katsoa tarjoavan ihmiskaupan uhreille erikoistunutta apua ja tukea ottaen huomioon, että kyse on nimenomaan kyseisen kohderyhmän auttamiseen tarkoitettua järjestelmästä, joka toimii myös asiantuntijaviranomaisena ja jossa on osaamista ja kokemusta juuri kyseisen henkilöryhmän auttamisesta ja tukemisesta ja jonka tehtävänä on joko itse järjestää auttamistoimet ihmiskaupan uhrille tai tehdä tämän auttamisessa yhteistyötä hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin tai HUS-yhtymän kanssa. Merkityksellisenä voidaan pitää myös vastaanottolain 38 b §:ssä säädettyä muun muassa uhrin turvattomasta asemasta johtuvien erityistarpeiden huomioon ottamisesta auttamistoimia järjestettäessä.

Hyvinvointialueilla on sosiaali- ja terveydenhuollossa jossakin määrin tarjolla erikoistunutta apua ja tukea ihmiskaupan uhreille. Siltä osin kuin erikoistunutta apua ja tukea ei ole kyseisissä palveluissa tarjolla, oletetut ihmiskaupan uhrin voidaan tarvittaessa hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollosta ohjata ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään erikoistuneen avun ja tuen saamiseksi. Vastaanottolain 38 b §:n mukaan kuitenkin auttamistoimien järjestämisestä ihmiskaupan uhrille, jolla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa, vastaa hyvinvointialue, Helsingin kaupunki tai HUS-yhtymä, jonka alueella hänen kotikuntalaissa tarkoitettu kotikuntansa sijaitsee. Hyvinvointialue, Helsingin kaupunki ja HUS-yhtymä voivat järjestää auttamistoimet itse tai ostaa ne julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Auttamistoimet järjestetään ihmiskaupan uhrin yksilöllisen tuen tarpeen arvioinnin perusteella. Lain 33 §:n mukaan Joutsenon vastaanottokeskuksen ylläpitämän auttamisjärjestelmän tehtäviin kuuluu toimia yhteistyössä hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän kanssa sellaisen ihmiskaupan uhrin auttamisessa, jolla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa. Auttamisjärjestelmän tehtäviin kuuluu myös toimia kansallisena asiantuntijaviranomaisena ihmiskauppaan ja sen vastaiseen työhön liittyvissä asioissa. Lisäksi auttamisjärjestelmän tehtäviin kuuluu myös antaa 38 a §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua neuvontaa ja ohjausta myös sellaiselle ihmiskaupan uhrille, jolla on kotikunta.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) nojalla annettavat palvelut perustuvat palvelun tarpeiden yksilökohtaiseen arviointiin ja määräytyvät lain 11 §:ssä määriteltyjen tuen tarpeiden mukaisesti. Pykälän 5 kohdan mukaan sosiaalipalveluja on järjestettävä muun muassa hyväksikäytöstä aiheutuvaan tuen tarpeeseen. Lain esitöiden mukaan sosiaalihuoltolain 11 §:ssä tarkoitettu hyväksikäyttö voisi olla esimerkiksi ihmiskauppaa (HE 220/2022 vp). Ihmiskaupan uhriksi joutumisesta aiheutuneet palvelutarpeet tulee huomioida yhtenä tekijänä asiakkaan yksilöllistä palvelutarvetta arvioitaessa. Muutoin sosiaalihuoltolain systematiikka on samanlainen kuin miten jäljempänä kuvataan terveydenhuoltolain systematiikkaa. Sosiaalihuoltolain 41 §:n mukaan palvelutarpeen arvioimiseksi, päätösten tekemiseksi ja sosiaalihuollon toteuttamiseksi toimenpiteistä vastaavan sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että käytettävissä on henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista. Sosiaalihuoltoa toteutetaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa siten, että sosiaalihuollon ja tarvittaessa muiden hallinnonalojen palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden. Työntekijän on oltava tarpeen mukaan yhteydessä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin siten kuin kyseisessä laissa tarkemmin säädetään. Lisäksi

sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 5 §:n mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Säännöstä voidaan pitää olennaisena ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä kertomisen kannalta.

Terveystenhuoltolaissa puolestaan säädetään esimerkiksi sairaanhoito- ja mielenterveyspalveluista. Terveystenhuoltolain systematiikassa terveystenhuoltolakiin ei ole päädytty ehdottamaan vastaavaa hyväksikäyttöä koskevaa viittausta kuin sosiaalihuoltolaissa, sillä terveystenhuoltolain systematiikassa ei säädetä terveyspalveluiden saamisesta jonkin statuksen tai aseman, kuten ihmiskaupan uhriksi joutumisen, perusteella. (HE 220/2022 vp, s. 38.) Terveystenhuoltolain nojalla terveyspalvelut annetaan lääketieteellisen tarpeen perusteella. Terveystenhuoltolain nojalla annettaviin palveluihin kuuluvat somaattisen hoidon lisäksi mielenterveyshoidon palvelut eli tarpeenmukainen yksilön, perheen ja muiden läheisten psykososiaalinen tuki ja sen yhteensovittaminen sekä mielenterveyden häiriöiden ehkäiseminen, tutkimus, hoito ja lääkinnällinen kuntoutus monimuotoisina palveluina.

Erikoistumista on toteutettu hyvinvointialueilla muun muassa palveluita organisoimalla sekä koulutus- ja kehittämistoimilla. Joillakin hyvinvointialueilla ihmiskaupan uhrien auttamista on keskitetty. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksella (THL) on käynnissä ”Aktiivinen toimijuus” -niminen hanke, jonka yhtenä osa-alueena kehitetään ihmiskaupan uhrien avunsaantia⁴. Hankkeen osana edistetään myös hyvinvointialueiden ammattilaisten koulutusta ihmiskauppaa koskien.

Artiklan 1 kohdan kannalta merkityksellisiä ovat myös järjestöjen tuottamat apu ja tuki, mihin liittyy Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisen Uhripoliittinen toimenpideohjelma -hankkeen ohjausryhmän asettaman työryhmän ehdotus rikoksen uhrien tukipalveluiden rahoituksen turvaamiseksi⁵. Mainittu työryhmä käsitteli rikoksen uhrien tukipalveluita ja erikoistuneen tuen käsitettä laajasti ehdotuksessaan. Työryhmä tarkasteli ja tulkitsti erikoistunutta tukea ihmiskauppadiirektiivin kontekstin ohella 11 artiklan 1 kohdassa viitatus uhridiirektiivin 2012/29/EU kontekstissa. Uhridiirektiivi on yleinen, kaikkia rikoksen uhreja koskeva säädös, joka sisältää säännöksiä rikosten uhrien oikeuksista. Työryhmä on katsonut, että erikoistuneessa tuessa voidaan katsoa olevan erityisesti kyse rikoksen uhrien tässä ominaisuudessa saamasta tuesta. Rahoitustyöryhmä on määritellyt erikoistuneen tuen tietyille uhriryhmälle kohdennetuksi ja räätälöidyksi tueksi. Työryhmä on ehdottanut, että valtionavustukseen liittyvät kysymykset erikoistuneen tuen järjestämiseksi käytännössä jäisivät jatkovalmisteluun. Työryhmä on katsonut, että yksi toteuttamisvaihtoehto diirektiivien (naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumista koskeva diirektiivi ja muutosdiirektiivillä muutettu ihmiskauppadiirektiivi) velvoittaman erikoistuneen tuen toteuttamiseksi voisi olla sen tarjoaminen uhrien yleisten tukipalveluiden erottamattomana osana. Ehdotuksen toteuttaminen edellyttäisi rahoituksen kohdentamista erikoistunutta tukea tarjoavan järjestön tai järjestöjen toimintaan. Erikoistuneen tuen tarjoaminen katettaisiin lähtökohtaisesti rikosuhrimaksujen kertymillä.

⁴ <https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/aktiivinen-toimijuus-yhdentaisuutta-syrjimattomytta-ja-osallisuutta-edistavat-palvelut/ihmiskaupan-uhrien-palveluiden-kehittaminen>

⁵ https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/beb4725f-7166-4e86-a9bf-529ee35bbb04/dac442b7-27fe-4ba3-b970-4bf050a9a26a/RAPORTTI_20250519133558.PDF

Rikosuhrimaksusta annetun lain muutos tuli voimaan 1.1.2026. Lainmuutoksen myötä rikosuhrimaksuja korotettiin 50 prosentilla. Rikosuhrimaksujen korottamisen tavoitteena on turvata rikoksen uhreille tarpeellisten tukipalvelujen saatavuutta sekä edistää rikollisuudesta aiheutuvien haittojen ja kustannusten oikeudenmukaista jakamista. Samalla vastataan yleiseen kustannusten nousuun tai inflaation vaikutuksiin. Oikeusministeriön avustusmomentin (25.01.15) määrärahaa korotettiin lainmuutoksen seurauksena 700 000 eurolla vuodelle 2026. Tästä 260 000 euroa kohdennettiin maahanmuuttoon liittyvän työperäisen hyväksikäytön torjuntaan ja ihmiskaupan uhrien tukipalveluiden turvaamiseen ja kunniaväkivallan uhrien auttamiseen.

Artiklan 1 kohdan mukaisen velvoitteen siitä, että uhrien on saatava erikoistunutta apua ja tukea ”uhrikeskeistä ja sukupuoleen, vammaisuuteen ja lapsiin liittyvät näkökohdat huomioon ottavaa lähestymistapaa noudattaen”, osalta olennainen on ensinnäkin vastaanottolain 6 §, jonka mukaan vastaanottolakia sovellettaessa on otettava huomioon erityistarpeet, jotka johtuvat ihmiskaupan uhrin haavoittuvasta asemasta, kuten iästä taikka fyysisestä tai psyykkisestä tilasta. Lisäksi 5 §:n 1 momentin mukaan sovellettaessa vastaanottolakia kahdeksaatoista vuotta nuorempaan on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. Lisäksi 38 b §:n 3 momentin mukaan auttamistoimet järjestetään ihmiskaupan uhrin yksilöllisen tuen tarpeen arvioinnin perusteella ja auttamistoimia järjestettäessä tulee ottaa huomioon muun muassa uhrin iästä, turvattomasta asemasta sekä fyysisestä ja psyykkisestä tilasta johtuvat erityistarpeet. Sosiaali- ja terveydenhuollossa palveluntarpeet arvioidaan aina yksilökohtaisesti, joten uhrikeskeisyys, sukupuoli, vammaisuuteen ja lapsiin liittyvät näkökohdat tulevat tässä yhteydessä huomioiduksi. Myös työryhmän ehdotuksessa rikoksen uhrien tukipalveluiden rahoituksen turvaamiseksi on huomioitu erityisen haavoittuvassa asemassa olevat kohderyhmät, kuten ihmiskaupan uhrin sekä palvelujen yleinen saavutettavuus eri kohderyhmille.

Edellä todettujen seikkojen perusteella voidaan todeta, että 11 artiklan 1 kohta ei edellytä lainsäädäntömuutoksia ja ettei myöskään GRETA:n suositusten perusteella esityksessä ehdoteta sellaisia.

Ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjausmekanismi (NRM)

Toiseksi 11 artiklan 4 kohtaa on täydennetty. Kohtaa on ensinnäkin täydennetty koskien velvoitetta luoda mekanismi, jonka tarkoituksena on uhrien varhainen tunnistaminen, tunnistettujen ja oletettujen uhrien auttaminen ja tukeminen yhteistyössä alan tukijärjestöjen kanssa. Kohtaan on lisätty velvoite luoda kyseinen mekanismi ”laeilla, asetuksilla tai hallinnollisilla määräyksillä” ja lisätty mekanismin tarkoituksiin uhrien varhainen ”tavoittaminen”. Kohtaan on myös lisätty, että mekanismeja voi olla yksi tai useampi. Kohtaan on lisäksi lisätty luettelo tällaisen ohjausjärjestelmän (”referral mechanisms”) vähimmäistehtävistä. Luettelon mukaan sen tehtäviin on kuuluttava ainakin:

a) vahvistaa uhrien tavoittamisen ja varhaisen tunnistamisen vähimmäisstandardit ja mukauttaa tällaista tavoittamista ja tunnistamista koskevat menettelyt eri hyväksikäytön muotoihin, joihin tätä direktiiviä sovelletaan;

b) ohjata uhri tarkoituksenmukaisimman tuen ja avun piiriin; ja

c) vahvistaa yhteistyöjärjestelyt tai pöytäkirjat turvapaikkaviranomaisten kanssa, jotta varmistetaan, että ihmiskaupan uhreille, jotka tarvitsevat myös kansainvälistä suojaa tai

haluavat hakea sitä, annetaan apua, tukea ja suojaa ottaen huomioon uhrin henkilökohtainen tilanne.

Muutosdirektiivin johdanto-osan 15 kappaleessa täsmennetään artiklan velvoitteita muun muassa seuraavasti:

”Ohjausjärjestelmän olisi oltava avoin, helposti saatavilla oleva ja yhdenmukaistettu kehys, joka helpottaa ihmiskaupan uhrien varhaista tavoittamista ja tunnistamista, auttamista ja tukemista sekä heidän ohjaamistaan asiasta vastaavien kansallisten järjestöjen ja elinten piiriin. Tällaisessa kehyksessä olisi yksilöitävä osallistuvat toimivaltaiset viranomaiset, kansalaisjärjestöt ja muut sidosryhmät ja määriteltävä niiden vastuualueet, mukaan lukien menettelyt ja viestintälinjat. Kyseiset ohjausjärjestelmät voivat olla vakiintuneita menettelyjä, suuntaviivoja, yhteistyöjärjestelyjä tai pöytäkirjoja.

-- Jäsenvaltioita kannustetaan ottamaan käyttöön yksi ainoa ohjausjärjestelmä, kun julkishallinnon organisointi sen sallii.”

Ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjausmekanismia koskeviin velvoitteisiin liittyy myös Euroopan neuvoston alaisuudessa toimivan ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä GRETA:n suosituksia. GRETA on vuonna 2024 kolmannessa Suomea koskevassa raportissaan ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 43 ja 44/2012) täytäntöönpanosta Suomessa (GRETA(2024)06) katsonut, että Suomen tulisi ottaa viipymättä käyttöön kansallinen ohjausjärjestelmä, jossa määritellään eri sidosryhmien roolit ja vastuut sekä edistetään uhrien tunnistamiseen liittyvää monialaista yhteistyötä ottamalla mukaan keskeiset toimijat, kuten kansalaisjärjestöt, työsuojelutarkastajat, sosiaalityöntekijät, terveydenhuoltohenkilöstö, kunta-alan henkilöstö ja muut asiaankuuluvat toimijat (raportin 189. kohta). Edelleen GRETA on katsonut, että Suomen viranomaisten tulisi varmistaa, että raportin laatimisen aikaan valmisteilla ollut kansallinen ohjausmekanismi sisältää ihmiskaupan lapsiuhrien tunnistamista ja auttamiseen ohjaamista koskevat säännöt ja menettelyt, joissa otetaan huomioon lapsiuhrien erityisolosuhteet ja tarpeet ja joissa on mukana lapsiasiantuntijoita, sekä varmistaa, että kaikissa ihmiskaupan lapsiuhreja ja riskiryhmiin kuuluvia lapsia koskevissa menettelyissä otetaan ensisijaisesti huomioon lapsen etu (raportin 211. kohta)

Ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjausmekanismia koskevien muutosdirektiivin velvoitteiden kannalta erityisen olennainen on vastaanottolain, erityisesti sen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää koskevan 4 luvun (33-38f §) sääntely, jonka voidaan katsoa muodostavan lain tasolla direktiivissä tarkoitetun mekanismin perusteiden ytimen. Vastaanottolain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on muun muassa turvata ihmiskaupan uhrin tunnistaminen ja auttaminen ottaen huomioon Euroopan unionin lainsäädäntö ja Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset. Lain 2 §:n mukaan kyseistä lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä sovelletaan muun muassa ihmiskaupan uhrin auttamiseen. Lain 3 §:n 8 ja 9 kohdan mukaan kyseisessä laissa tarkoitetaan auttamisjärjestelmällä järjestelmää, jonka puitteissa ihmiskaupan uhrien auttaminen järjestetään, ja auttamistoimilla ihmiskaupan uhreille annettavia palveluja ja tukitoimia. Lain 38 a §:ssä säädetään auttamistoimista.

Vastaanottolain 8 §:n 2 momentin mukaan Joutsenon vastaanottokeskus ylläpitää auttamisjärjestelmää. Lain 38 b §:ssä säädetään auttamistoimien järjestämisestä. Pykälän 1 momentin mukaan auttamistoimien järjestämisestä ihmiskaupan uhreille, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, vastaa Joutsenon vastaanottokeskus, ja

auttamistoimien järjestämisestä ihmiskaupan uhrille, jolla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa, vastaa hyvinvointialue, Helsingin kaupunki tai HUS-yhtymä, jonka alueella hänen kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta sijaitsee. Lain 33 §:ssä säädetään auttamisjärjestelmän tehtävistä, joihin kuuluvat muun muassa 1 momentin 1 kohdan mukainen päättäminen henkilön ottamisesta auttamisjärjestelmään sekä henkilön tunnistaminen ihmiskaupan uhriksi, 3 kohdan mukaisesti auttamistoimien järjestäminen tietyissä tilanteissa ja 5 kohdan mukaisesti toimiminen yhteistyössä vastaanottokeskuksen kanssa sellaisen ihmiskaupan uhrin auttamisessa, joka on kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava. Viimeksi mainittuun 5 kohtaan liittyen voidaan tuoda esiin ulkomaalaislain 94 §:n 3 momentti, jonka mukaan turvapaikkamenettelyn yhteydessä tutkitaan ja ratkaistaan oleskeluoikeuden myöntäminen myös muilla esille tulevilla perusteilla, ja ihmiskaupan uhrin oleskelulupaa koskeva 52 a §.

Vastaanottolain 34 §:ssä säädetään esityksestä auttamisjärjestelmään ottamiseksi. Pykälän mukaan julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin toimija voi tehdä Joutsenon vastaanottokeskukselle esityksen ihmiskaupan uhriksi olettamansa henkilön ottamiseksi auttamisjärjestelmään ja esityksen voi tehdä myös henkilö itse. Lain 35 §:n 1 momentin mukaan auttamisjärjestelmään esitetty henkilö otetaan auttamisjärjestelmään ja tunnistetaan ihmiskaupan uhriksi, jos olosuhteiden perusteella arvioidaan, että kyseessä voi olla ihmiskaupan uhri ja hän on auttamistoimien tarpeessa.

Edellä tarkastellun sääntelyn voidaan katsoa kattavan direktiivin 11 artiklan 4 kohdan mukaista mekanismeja koskevat velvoitteet ensinnäkin siltä osin kuin kyse on velvoitteesta luoda laeilla, asetuksilla tai hallinnollisilla määräyksillä yksi tai useampi mekanismi, jonka tarkoituksena on uhrien varhainen tunnistaminen ja tunnistettujen ja oletettujen uhrien auttaminen ja tukeminen yhteistyössä alan tukijärjestöjen kanssa. Toiseksi sääntelyn voidaan katsoa täyttävän 11 artiklan 4 kohdan mukaisen mekanismin tehtäviä koskevat velvoitteet siltä osin kuin on kyse kohdan a alakohdan mukaisesta varhaisen tunnistamisen vähimmäisstandardien vahvistamisesta, b alakohdan mukaisesta uhrin ohjaamisesta tarkoituksenmukaisimman tuen ja avun piiriin ja c alakohdan mukaisesta yhteistyöjärjestelyjen vahvistamisesta turvapaikkaviranomaisten kanssa.

Koskien direktiivin 11 artiklan 4 kohdan velvoitteita koskien laeilla, asetuksilla tai hallinnollisilla määräyksillä yhden tai useamman mekanismin luomista, jonka tarkoituksena on myös uhrien varhainen tavoittaminen ja jonka tehtäviin kuuluu myös varhaisen tavoittamisen vähimmäisstandardien vahvistaminen, kansallinen sääntely olisi direktiivin kanssa paremmin yhteensopivaa täydennettynä. Täydentäminen olisi perusteltua tehdä vastaanottolakiin. Riittävänä voitaisiin tältä osin pitää lain 34 §:ään sellaisen lisäyksen tekemistä, jossa valtuutettaisiin Maahanmuuttovirasto antamaan auttamisjärjestelmää ylläpitävää Joutsen vastaanottokeskusta koskevia tarkentavia määräyksiä ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään tehtävän esityksen tekemistä koskevasta menettelytavoista. Tähän liittyen voidaan mainita, että oikeusministeriö on 29.1.2025 julkaissut käsikirjan ”Ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjausmekanismi (NRM)” uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen⁶. Käsikirja ei kuitenkaan ole oikeudellisesti velvoittava vaan suositus uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen kaikille niille toimijoille, jotka työssään kohtaavat mahdollisia uhreja, eikä käsikirjalla siksi voida sellaisenaan täyttää muutodirektiivin velvoitteita.

Yhteyspiste uhrien rajatylittävää ohjaamista varten

⁶ <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-053-6>

Artiklan 4 kohtaan on lisäksi lisätty velvoite nimetä yhteyspiste uhrien rajat ylittävää ohjaamista varten.

Muutosdirektiivin johdanto-osan 15 kappaleessa täsmennetään artiklan velvoitteita muun muassa seuraavasti:

”Yhteyspisteen olisi toimittava yhteyspisteenä uhrien rajatylittävässä ohjaamisessa uhrien rajatylittävästä tukemisesta eri jäsenvaltioissa vastaavien viranomaisten tai elinten välillä, mutta ei yhteyspisteenä itse uhrien välillä. Yhteyspisteet voivat perustua olemassa oleviin mekanismeihin tai hallintorakenteisiin.”

Yhteyspisteen nimeämistä koskevassa velvoitteessa voidaan katsoa olevan Suomen kannalta kyse siitä, että Suomessa on oltava nimetty kansallinen yhteyspiste, johon muiden jäsenvaltioiden viranomaiset tai elimet voivat ottaa yhteyttä, jos kyseisestä jäsenvaltiosta ollaan siirtämässä Suomeen ihmiskaupan uhria. Muutosdirektiivistä ei käy yksiselitteisesti ilmi, mitä yhteyspisteen tehtäviin olisi kuuluttava eli millaisesta yhteyspisteestä tarkalleen ottaen on kyse. Artiklaa täsmentävää johdanto-osan 15 kappaletta voidaan kuitenkin tulkita siten, että yhteyspisteenä toimiva taho antaisi yleistä ohjausta eli neuvontaa siitä, kuinka toiseen valtioon siirrettävän uhrin tilanteessa voidaan toimia ja mihin tulisi ottaa yhteyttä, ja ohjaisi kääntymään toimivaltaisen viranomaisen puoleen.

Suomen lainsäädännössä ei nimenomaisesti säädetä tällaisesta yhteyspisteestä uhrien rajat ylittävää ohjaamista varten. Kuitenkin ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmälle vastaanottolain 33 §:n 1 momentin 7 kohdassa säädetystä tehtävästä kansallisena asiantuntiviranomaisena ihmiskauppaan ja sen vastaiseen työhön liittyvissä asioissa voidaan johtaa auttamisjärjestelmälle asema muutosdirektiivissä edellytettynä kansallisena yhteyspisteenä. Tästä tehtävästä todetaan lain esitöissä, että auttamisjärjestelmä tekee myös kansainvälistä yhteistyötä ja että auttamisjärjestelmälle on kertynyt myös tietoa muissa maissa toimivista ihmiskaupan uhreja auttavista tahoista ja uhreille annettavista tukitoimista. Esitöissä todetaan, että tämä tieto on merkityksellistä esimerkiksi tilanteessa, jossa auttamisjärjestelmässä olevaa henkilöä ollaan poistamassa maasta. Edelleen esitöissä todetaan, että auttamisjärjestelmä voi yrittää selvittää mahdollisia auttavia tahoja vastaanottavassa valtiossa ja asiakkaan suostumuksella pyrkiä luomaan yhteyden vastaanottavassa maassa apua tarjoavan toimijan ja asiakkaan välille. (HE 220/2022 vp, s. 46) Näin ollen muutosdirektiivin yhteyspisteen nimeämistä koskevan velvoitteen täyttäminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia. Auttamisjärjestelmälle yhteyspisteenä toimimisesta voi aiheutua jonkinlaista, ei kuitenkaan oletettavasti merkittävää, työmäärää ja kustannuksia lisäävää vaikutusta.

Tarkoituksenmukainen ja turvallinen majoitus

Kolmanneksi 11 artiklan 5 kohtaa on muutettu ja artiklaan on lisätty uusi 5 a kohta. Kyseiset muutokset koskevat vähäisten sanamuotomuutosten lisäksi täsmennyksiä tarkoituksenmukaista ja turvallista majoitusta koskevaan 5 kohdan mukaiseen velvoitteeseen. Jo vuoden 2011 direktiivin 5 kohdan mukaan artiklan 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuun apuun ja tukeen oli kuuluttava muun muassa tarkoituksenmukainen ja turvallinen majoitus. Muutosdirektiivillä 5 kohtaan on lisätty kyseisen velvoitteen perään täsmennys ”muun muassa turvakodit tai muu asianmukainen väliaikainen majoitus”. Uuden 5 a kohdan mukaan 5 kohdassa tarkoitettuja turvakoteja ja muita asianmukaisia väliaikaisia majoituksia on tarjottava riittävästi, ja niiden on oltava helposti oletettujen ja tunnistettujen ihmiskaupan uhrien saatavilla. Turvakodeissa ja muissa asianmukaisissa väliaikaisissa majoituksissa on autettava heitä toipumaan tarjoamalla

riittävät ja asianmukaiset elinolot, jotta he voivat palata itsenäiseen elämään. Ne on myös varustettava lasten, myös lapsiuhrien, erityistarpeita varten.

Muutosdirektiivin johdanto-osan 16 kappaleessa täsmennetään 5 ja 5 a kohdan velvoitteita seuraavasti:

”Jotta voidaan parantaa ihmiskaupan uhrien auttamista ja tukemista, jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että uhreilla on pääsy turvakoteihin ja turvalliseen majoitukseen, joka on varustettu niin, että se vastaa ihmiskaupan uhrien erityistarpeita. Oletettujen tai tunnistettujen uhrien turvallisuuden vahvistamiseksi jäsenvaltioita kannustetaan vaatimaan, että ihmiskaupan uhreja turvakodeissa kohtaavalla henkilöstöllä ei ole rikosrekisteriä rikoksista, jotka liittyvät ihmiskauppaan, tai muista rikoksista, jotka herättävät vakavia epäilyksiä heidän kyvystään toimia vastuullisessa roolissa uhreihin nähden.”

Tarkoituksenmukaista ja turvallista majoitusta koskeviin velvoitteisiin liittyy myös Euroopan neuvoston alaisuudessa toimivan ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä GRETA:n suosituksia. GRETA on vuonna 2024 kolmannessa Suomea koskevassa raportissaan ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 43 ja 44/2012) täytäntöönpanosta Suomessa (GRETA(2024)06) kehottanut Suomen viranomaisia ryhtymään lisätoimiin täyttääkseen yleissopimuksen 12 artiklan mukaiset velvoitteensa ja huolehtimaan siitä, että kaikille ihmiskaupan uhreille, myös miehille, tarjotaan heidän tarpeisiinsa soveltuva ja turvallinen majoitus (raportin 200. kohta).

Turvallinen majoitus on yksi vastaanottolain 38 a §:n 1 momentissa luetelluista toimista, joilla ihmiskaupan uhria voidaan auttaa. Kyseistä 1 momentin 2 kohtaa koskien lain esitöiden mukaan ihmiskaupan uhrien majoitus voidaan järjestää yksityisiin vuokra-asuntoihin, tukiasuntoihin, turvakoteihin, turvataloihin tai vastaanottokeskukseen. Esitöiden mukaan vastaanottokeskus on usein tarkoituksenmukaisin vaihtoehto, koska siihen myös liittyy tuki ympäri vuorokauden. (HE 266/2014 vp, s. 38.) Lisäksi ihmiskaupan uhria, jolla ei ole kotikuntaa, voidaan vastaanottolain 25 §:n mukaan auttaa välttämättömillä sosiaalipalveluilla yksilölliseen tarpeeseen perustuen. Sosiaalipalvelut voivat olla asumiseen ja se tukemiseen liittyviä palveluita. Vastaanottolain 16 §:n 1 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan vastaanottokeskukseen ja majoittamisessa otetaan huomioon majoitettavien ikä ja sukupuoli.

Sosiaalihuollon asiakkaalle voidaan tarjota asumiseen ja sen tukemiseen liittyviä palveluita yksilölliseen tarpeeseen perustuen.

Asumisen järjestämisestä ihmiskaupan uhrille päättää lähtökohtaisesti ihmiskaupan uhrin palveluiden järjestämisvastuussa oleva taho. Turvakotiin asiakas voi kuitenkin myös hakeutua itse.

Lain valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle (1354/2014, jäljempänä ”turvakotilaki”) 6 §:n 1 momentin mukaan turvakotipalvelua tarjotaan ensisijaisesti lähisuhdeväkivaltaa kokeneille tai sen uhan alla eläville henkilöille ja heidän mukanaan oleville alaikäisille lapsille. Pykälän 2 momentin mukaan turvakotipalvelua voidaan antaa myös lähisuhdeväkivaltaan rinnastuvien syiden vuoksi apua tarvitsevien henkilöiden auttamiseen, jos apu vastaa uhrin avuntarvetta eikä avun antaminen aiheuta haittaa tai vaaraa muille turvakodissa oleville. Pykälän 3 momentin mukaan henkilö voi hakeutua mihin tahansa kyseisessä laissa tarkoitettua turvakotipalvelua tarjoavaan turvakotiin, jos turvakodin paikkatilanne tämän sallii. Turvakotilaissa tai sen esitöissä ei mainita ihmiskaupan uhreja turvakotipalvelujen saajina. THL:n turvakotipalvelujen kansallisissa laatusuosituksissa kuitenkin todetaan turvakotilain 6

§:n 2 momenttia koskien, että ihmiskaupan kohteeksi joutuminen voi olla peruste turvakotipalvelun asiakkuudelle, jos ihmiskauppaan sisältyy lähisuhdeväkivaltaa tai olosuhteet ovat muulla tavalla sellaiset, että turvakotijakson aloittaminen vastaa uhrin avuntarvetta (Turvakotipalvelujen kansalliset laatusuositukset. THL – Ohjaus 3/2025, s. 32). Laatusuositusten mukaan turvakotitilojen tulee olla turvallisia, viihtyisiä, kodinomaisia ja lapsiystävällisiä (suositusten s. 15).

Kaikissa tällä hetkellä toiminnassa olevissa turvakodeissa on oletusarvoisesti lapsia asiakkaina, jolloin rekrytoitavien henkilöiden rikostausta selvitetään aina perustuen lakiin lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002).

Myös kolmas sektori tarjoaa turvallista ja tuettua majoitusta ihmiskaupan uhreille.

Ihmiskaupan uhrien turvallisen ja tuetun majoituksen järjestämisessä on havaittu käytännössä jossakin määrin ongelmia suhteessa asianmukaisten majoituspaikkojen riittävyyteen, mikä liittyy kysymykseen rahoituksen riittävyydestä. Joissain tilanteissa ihmiskaupan uhri saatetaan ohjata esimerkiksi asunnottomien tilapäissuojaan, joissa muiden kuin päihteiden käyttäjien paikat saattavat olla täynnä. Auttamisjärjestelmällä tai hyvinvointialueilla ei ole erikseen toimintamäärärahaa ylläpitää majoituskapasiteettia, joka soveltuu eritoten ihmiskaupan uhreille, vaan molemmissa kyse on yksilöllisestä palvelutarpeen arvioinnista, jonka pohjalta siihen käytetään olemassa olevaa palveluverkostoa. Turvakotipaikkojen riittävyys nykyisillekään kohderyhmille liittyy niin ikään turvakotien rahoitukseen ja rahoituksen riittävyyteen.

Artiklan 5 ja 5 a kohta eivät kuitenkaan edellytä asianmukaisten majoituspaikkojen riittävyyttä koskevien kysymysten ratkaisemista lainsäädäntömuutoksilla tai edellytä muutoinkaan lainsäädäntömuutoksia, ottaen huomioon kaikki edellä todettu. Viranomaisten on tehtäviään hoitaessaan huolehdittava siitä, että muutodirektiivin mukaiset velvoitteet täyttyvät.

5 kohdassa tarkoitettuun, apu- ja tukitoimenpiteiden perustana olevaan tietoon kuuluvat tiedot

Neljänneksi artiklan 6 kohtaa, joka koskee 5 kohdassa tarkoitettun tiedon sisältöä, on muutettu hyvin vähäisillä sanamuotomuutoksilla sekä päivittämällä viittauksista EU-säädöksiin kaksi viimeistä. Viittaus määritelmädirektiiviin 2004/83/EY on korvattu ajantasaisella viittauksella määritelmäasetukseen (EU) 2024/1347 (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2024/1347, annettu 14 päivänä toukokuuta 2024, vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiselle kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle ja myönnetyn suojelun sisällölle sekä neuvoston direktiivin 2003/109/EY muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/95/EU kumoamisesta) ja viittaus menettelydirektiiviin on korvattu ajantasaisella viittauksella menettelyasetukseen (EU) 2024/1348 (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2024/1348, annettu 14 päivänä toukokuuta 2024, kansainvälistä suojelua unionissa koskevan yhteisen menettelyn luomisesta ja direktiivin 2013/32/EU kumoamisesta). Artiklan 6 kohta ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

Kokoavasti voidaan todeta, etteivät 11 artiklaan tehdyt muutokset anna aihetta muille lainsäädäntömuutoksille kuin sellaiselle muutokselle, jota edellä käsitellään artiklan 4 kohtaan liittyen.

11 a artikla. *Ihmiskaupan uhrit, jotka voivat tarvita kansainvälistä suojelua.* Uuden 11 a artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava täydentävyys ja koordinointi ihmiskaupan torjuntatoimia käsittelevien viranomaisten ja turvapaikkaviranomaisten välillä. Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että ihmiskaupan uhrit voivat käyttää oikeuttaan hakea kansainvälistä suojelua tai vastaavaa kansallista asemaa, myös silloin, kun uhri saa apua, tukea ja suojaa oletettuna tai tunnistettuna ihmiskaupan uhrina.

Muutosdirektiivin johdanto-osan kappaleessa 21 täsmennetään artiklan velvoitteita muun muassa toteamalla, että jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että asiaankuuluvat kaksi prosessia täydentävät toisiaan eivätkä sulje toisiaan pois.

Ihmiskaupan torjuntatoimia käsitteleviä viranomaisia koskien olennainen on erityisesti Maahanmuuttoviraston organisaatioon kuuluva ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, joka vastaanottolain 33 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaan toimii kansallisena asiantuntijaviranomaisena ihmiskauppaan ja sen vastaiseen työhön liittyvissä asioissa. Auttamisjärjestelmä kouluttaakin viranomaisia ja muita ihmiskaupan vastaiseen työhön osallistuvia tahoja muun muassa ihmiskaupasta sekä uhrien tunnistamisesta. Auttamisjärjestelmä myös tunnistaa ihmiskaupan uhrit ja auttaa heitä vastaanottolain 4 luvun mukaisesti. Turvapaikkaviranomaisia ovat puolestaan Maahanmuuttovirasto, joka ulkomaalaislain 116 §:n mukaisesti myöntää kansainvälistä suojelua koskevan oleskeluluvan, kuten turvapaikan, sekä poliisi ja rajatarkastusviranomainen, joista jommallekummalle kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on ulkomaalaislain 95 §:n 1 momentin mukaan jätettävä. Eri viranomaisilla, kuten poliisilla, Rajavartiolaitoksella ja Maahanmuuttovirastolla on keskinäistä yhteistyötä sekä koordinoivia työryhmiä ja ohjeita. Lisäksi valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaatio sisältää koordinaatiota muun muassa edellä mainittujen viranomaisten kesken. Vastaanottolain 33 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan auttamisjärjestelmä toimii yhteistyössä vastaanottokeskuksen kanssa sellaisen ihmiskaupan uhrin auttamisessa, joka on kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava. Ulkomaalaislain 94 §:n 3 momentin mukaan turvapaikkamenettelyn yhteydessä tutkitaan ja ratkaistaan oleskeluoikeuden myöntäminen myös muilla esille tulevilla perusteilla. Ihmiskaupan uhrin oleskelulupaa koskevan ulkomaalaislain 52 a §:n säätämistä koskevassa hallituksen esityksessä on todettu, että erityisen ihmiskaupan uhreille myönnettävän oleskeluluvan säätäminen ei rajoita uhrin mahdollisuutta hakea Suomessa turvapaikkaa ja saada kansainvälistä suojelua (HE 32/2006, s. 4). Edellä todetun perusteella artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

12 artikla. *Ihmiskaupan uhrien suojele rikostutkinnassa ja -oikeudenkäynnissä.* Artiklan 1 kohtaan on muutosdirektiivillä lisätty viittaus siihen, että 12 artiklassa tarkoitettuja suojelutoimia sovelletaan direktiivissä 2012/29/EU vahvistettujen oikeuksien lisäksi. Viitattu direktiivi on annettu 25.10.2012 ja koskee rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua, jäljempänä ”rikosuhridirektiivi”. Vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivissä viitattiin rikosuhridirektiivin sijaan puitepäätökseen 2001/220/YOS uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä. Rikosuhridirektiivi on korvannut kyseisen puitepäätöksen. Rikosuhridirektiivin johdanto-osan kohdassa 69 todetaan, ettei rikosuhridirektiivi vaikuta muissa unionin säädöksissä oleviin pidemmälle meneviin säännöksiin, joissa käsitellään kohdennetummin tiettyjen uhriryhmien kuten ihmiskaupan uhrien erityistarpeita. Ihmiskauppadirektiivi toisin sanoen alakohtaisena sääntelynä täydentää rikosuhridirektiiviä. Rikosuhridirektiivin mukaiset velvoitteet on saatettu kansallisesti voimaan 1.3.2016 (HE 66/2015 vp). Euroopan komissio on 12.7.2023 antanut ehdotuksen (COM(2023) 424 final) rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevan direktiivin 2012/29/EU muuttamisesta. Rikosuhridirektiivin muutosdirektiivi on tarkoitus antaa lähiaikoina. Ihmiskauppadirektiivin 12 artiklan muuttamisessa on kyse informatiivisen viittauksen päivittämisestä koskemaan vuoden

2011 ihmiskauppadirektiivin jälkeen annettua rikosuhridirektiiviä. Artiklaan tehty muutos ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

13 artikla. *Ihmiskaupan lapsiuhreille annettavaa apua, tukea ja suojelua koskeva yleinen säännös.* Artiklaan on muutospäätöksillä lisätty uusi 3 kohta, jonka mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että direktiivin mukaiset rikoksen ilmoitusmenettelyt ovat turvallisia, ne suoritetaan luottamuksellisesti kansallisen lainsäädännön mukaisesti, ne on suunniteltu lapsiystävällisesti, ne ovat lasten saatavilla ja niissä käytetty kieli vastaa lapsiuhrien ikää ja kehitystasoa.

Suomessa rikoksesta voi ilmoittaa poliisille kuka tahansa. Lapseen kohdistuvasta rikoksesta, kuten ihmiskaupparikoksesta, poliisille voi siten ilmoittaa lapsi itse tai joku muu lapsen puolesta tai yhdessä lapsen kanssa. Rikosilmoitus on mahdollista tehdä poliisille joko puhelimitse, henkilökohtaisesti poliisilaitoksella käymällä tai käyttämällä sähköistä rikosilmoitusjärjestelmää. Linkki sähköiseen järjestelmään löytyy poliisin internet-sivuilta, ja järjestelmään kirjaudutaan yksilöllisillä tunnuksilla suomi.fi-palvelun valtuuksilla. Tehdäkseen rikosilmoituksen itse verkossa lapsi tarvitsee pankkitunnukset tai varmennekortin tai mobiilivarmenteen, mikä voi rajata mahdollisuutta rikosilmoituksen tekemiseen erityisesti ihmiskaupan uhrien osalta. Lasten tekemien rikosilmoitusten kirjaamiseksi poliisin henkilökunnasta löytyy erityisesti lasten puhuttamiseen sekä kohtaamiseen varta vasten koulutuksen saaneita osajia.

Poliisihallitus on antanut ohjeen ”Lapsi- ja nuorisorikostutkinta” (nro. POL-2025-155996, voimassa 1.1.2026 - 31.12.2031). Ohjeen mukaan poliisin tulee luoda ilmoituksen tehneelle lapselle sellaiset puitteet, jotka ovat omiaan luomaan luottamuksen ilmapiiriä, jotta ilmoittajalla on mahdollisuus häiriöttömästi kertoa tapahtuneesta mahdollisimman tuoreeltaan. Ohjeen mukaan alustava puhuttelu tulee taltioida mahdollisuuksien mukaan tallennustekniikkaa hyödyntäen. Edelleen ohjeessa todetaan, että jos henkilön iästä ei ole varmuutta ja on syytä epäillä hänen olevan lapsi, poliisi on velvollinen olettamaan uhrin olevan lapsi (lapsen oikeuksien sopimuksen 24 artiklan 2 kohta), jollainen konkreettinen tilanne voi tulla esille esimerkiksi ihmiskaupparikoksissa. Poliisihallituksen Lapsi- ja nuorisorikostutkinnan käsikirjassa kuvataan lisäksi yksityiskohtaisemmin tietyissä lapsi- ja nuorisorikostutkinnoissa huomioon otettavia seikkoja ja menetelmiä.

Ilmoitusmenettelyjen turvallisuudesta tai saatavuudesta nimenomaisesti lasten näkökulmasta ei ole tehty erillistä selvitystä. Kyse ei kuitenkaan ole asiasta, joka välttämättä edellyttäisi lainsäädäntömuutoksia.

Johtopäätöksenä edellä todetusta voidaan todeta, ettei artikla edellytä lainsäädännön muuttamista.

14 artikla. *Lapsiuhrien auttaminen ja tukeminen.* Artiklan 1, 2 ja 3 kohtaa on muutettu muutospäätöksillä. Artiklan 4 kohtaa sen sijaan ei muutettu, ja sen mukaan 14 artiklaa sovelletaan rajoittamatta 11 artiklan soveltamista. Viitattu 11 artikla koskee ihmiskaupan uhrien auttamista ja tukemista.

Artiklan 1 kohtaa on täsmennetty lisäämällä muotoilu ”mukaan lukien ohjelmat, joilla tuetaan heidän siirtymistään emansipaatioon ja aikuisuuteen ihmiskaupan välttämiseksi uudelleen” seuraavan pitkän virkkeen loppuun: ”Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että ennen kuin ihmiskaupan lapsiuhrien auttamiseksi ja tukemiseksi lyhyellä ja pitkällä aikavälillä toteutetaan heidän fyysiseen ja psyykososiaaliseen toipumiseensa tähtääviä erityistoimia, kunkin lapsiuhrien tilanne arvioidaan yksilöllisesti lapsen omat näkemykset,

tarpeet ja huolenaiheet huomioon ottaen, jotta lapsen tilanteeseen löydetään pysyvä ratkaisu”. Kohta on luettavissa niin, että lisätty teksti viittaa lapsen tilanteeseen löydetävään pysyvään ratkaisuun täsmentäen tätä tarkoitusta, jota varten kohdan jo vuoden 2011 direktiivissä olleen sisällön mukaisesti kunkin lapsiuhrin tilanne on arvioitava yksilöllisesti. Kohtaan tehty muutos ei ole luonteeltaan sellainen, että se edellyttäisi lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 2 kohtaan on lisätty se, että jäsenvaltioiden on varmistettava, että holhoojan tai edustajan ja lapsiuhrin välisessä eturistiriitatilanteessa holhoojaa tai edustajaa vaihdetaan. Kohdan kannalta olennainen kansallinen säännös on holhoustoimesta annetun lain (442/1999, jäljempänä ”holhoustoimilaki”) 11 §. Säännöksen mukaan, jos edunvalvoja on sairauden vuoksi tai 32 §:n 2–5 momentissa tarkoitettusta taikka muusta syystä tilapäisesti estynyt hoitamasta tehtäväänsä, tuomioistuin voi määrätä hänelle sijaisen. Lain 32 §:ssä säädetään muun muassa, että edunvalvoja ei saa edustaa päämiestään, jos vastapuolena on edunvalvoja itse, edunvalvojan puoliso tai lapsi taikka joku, jota edunvalvoja edustaa (2 momentti). Lain 11 pykälän nojalla edunvalvoja voidaan vaihtaa tämän ja lapsen välisessä eturistiriitatilanteessa. Holhoustoimilaki itsessään on olennainen taloudellisissa kysymyksissä, mutta lisäksi holhoustoimilakiin viitataan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 5 c §:ssä, lastensuojelulain (417/2007) 22 §:ssä ja esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 8 §:ssä. Kansallinen sääntely täyttää muutosdirektiivillä muutetun artiklan 2 kohdan mukaisen velvoitteen siitä, että jäsenvaltioiden on varmistettava, että holhoojan tai edustajan ja lapsiuhrin välisessä eturistiriitatilanteessa holhoojaa tai edustajaa vaihdetaan. Näin ollen 2 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Muutosdirektiivillä muutetun 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on, mikäli se on tarkoituksenmukaista ja mahdollista, toteutettava toimenpiteitä ihmiskaupan lapsiuhrin perheen auttamiseksi ja tukemiseksi, jos perhe oleskelee asianomaisen jäsenvaltion alueella. Jäsenvaltioiden on erityisesti, mikäli se on tarkoituksenmukaista ja mahdollista, sovellettava kyseiseen perheeseen direktiivin 2012/29/EU 4 artiklaa. Kohta on muotoiltu siten, että se on velvoittava vain tarkoituksenmukaisuus- ja mahdollisuusharkinnan puitteissa. Muutosdirektiivillä kohtaa on muutettu siten, että vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivissä ollut viittaus neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS 4 artiklaan on korvattu viittauksella direktiivin 2012/29/EU 4 artiklaan. Muutosdirektiivissä viitattu direktiivi 2012/29/EU on rikosuhridirektiivi (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta), jolla vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivissä viitattu neuvoston puitepäätös 2001/220/YOS on korvattu. Rikosuhridirektiivin 4 artikla koskee oikeutta saada tietoja alkaen ensimmäisestä yhteydenotosta toimivaltaiseen viranomaiseen ja vastaa pitkälti puitepäätöksen 4 artiklaa. Rikosuhridirektiiviä, myös sen 4 artiklaa, on tarkasteltu rikosuhridirektiivin täytäntöönpanoa koskevassa hallituksen esityksessä HE 66/2015 vp. Voidaan katsoa, että kohtaan tehdyssä muutoksessa on kyse lähinnä viittauksen päivittämisestä, joka ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

Kokoavasti voidaan todeta, ettei 14 artikla edellytä lainsäädännön muuttamista.

17 artikla. *Uhreille maksettavat korvaukset.* Artiklan alkuosan mukaan, jota ei muutosdirektiivillä muutettu, jäsenvaltioiden on varmistettava, että ihmiskaupan uhrin pääsevät tahallisten väkivaltarikosten uhreille maksettavia korvauksia koskevien olemassa olevien järjestelmien piiriin. Muutosdirektiivillä artiklan loppuun lisättiin uusi virke. Sen mukaan jäsenvaltiot voivat perustaa kansallisen uhrirahaston tai vastaavan välineen kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti uhreille maksettavia korvauksia varten. Muutosdirektiivillä tehdyssä muutoksessa on kyse asiasta, joka on jäsenvaltioiden harkittavissa.

Artiklan velvoitteisiin liittyy myös Euroopan neuvoston alaisuudessa toimivan ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä GRETA:n suosituksia. GRETA on vuonna 2024 kolmannessa Suomea koskevassa raportissaan ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 43 ja 44/2012) täytäntöönpanosta Suomessa (GRETA(2024)06) kehottanut Suomen viranomaisia muun muassa varmistamaan, että oikeusprosessit, joissa vaaditaan vahingonkorvausta rikoksentehtäjältä, kestävät kohtuullisesti, ja tarkastamaan valtion korvausten saamisen edellytykset (raportin 81. kohta) sekä katsonut, että Suomen viranomaisten tulisi kehittää järjestelmä ihmiskaupan uhrien korvausvaatimusten ja heille maksettavien korvausten kirjaamiseksi (raportin 82. kohta).

Kun vuoden 2011 ihmiskauppadirektiiviä pantiin kansallisesti täytäntöön, 17 artiklaa koskien todettiin, että Suomen lainsäädäntö takaa asianmukaisesti ihmiskaupan uhrille mahdollisuuden saada korvausta rikoksen hänelle aiheuttamasta vahingosta. Ihmiskaupan uhrilla on muiden rikosten asianomistajien tapaan oikeus saada tahallisen rikoksen kuten esimerkiksi ihmiskaupparikoksen aiheuttama vahinko täysimääräisesti korvatuksi. (Muistio ”Ihmiskauppalainsäädännön muutostarpeiden arviointi ja muutosten valmistelu oikeusministeriön hallinnonalalla” 5.9.2011, OM 12/41/2011, oikeusministeriö, s. 30.)

Suomessa ei ole kansallista uhrirahastoa tai vastaavaa välinettä ihmiskaupan uhreille tai minkään muunkaan tietyn rikostyyppin uhreille. Esimerkiksi rikosuhrimaksujen kertymille ei ole perustettu tällaista rikosuhrirahastoa. Suomessa rikosuhrimaksu on yksi keinoista rahoittaa rikoksen uhrien tukipalveluita. Rikosuhrimaksujen kanavointi rikoksen uhrien tukipalveluihin on toteutettu valtion talousarviossa oikeusministeriön pääluokan momentilta 25.01.50 (Avustukset).

Rikosuhrimaksua koskevan lain säätämistä koskevissa lain esitöissä on arvioitu rikosuhrirahaston perustamista rikosuhripalveluiden rahoittamisen näkökulmasta. Esitöissä todetusti perustuslain 87 §:n mukaan lailla voidaan säätää valtion rahaston jättämisestä talousarvion ulkopuolelle, jos valtion pysyvän tehtävän hoitaminen sitä välttämättä edellyttää. Edellä mainituissa esitöissä todetaan, että rikosuhripalvelujen tuottaminen aiheuttaa valtiontalouden mittakaavassa suhteellisen vähän menoja, jotka ovat varsin hyvin ennakoitavissa. Esitöissä todetaan, että siksi rahaston perustamista ei voida pitää perustuslaissa tarkoitettussa mielessä välttämättömänä rikosuhripalveluiden tuottamiseksi tai palvelujen järjestämisen tukemiseksi. (HE 293/2014 vp, s. 11–12).

Ottaen huomioon artiklaan tehdyn muutoksen harkinnanvaraisuus ja edellä kansallisesta korvausjärjestelmästä ja uhrirahastosta todettu, korvauksia koskevan uhrirahaston perustamiselle ei vaikuta olevan välttämätöntä tarvetta. Näin ollen artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia eikä myöskään GRETA:n suositusten perusteella esityksessä ehdoteta sellaisia.

18 artikla. *Ehkäisy.* Artiklan 3 ja 4 kohta on poistettu. Artiklan 3 kohta koski koulutusta, josta muutosdirektiivillä lisättiin erillinen 18 b artikla. Artiklan 4 kohta puolestaan koski velvollisuutta harkita ihmiskaupan uhrin palvelujen käytön kriminalisoimista, jota koskien muutosdirektiivillä lisättiin velvoittava 18 a artikla, joka ei ole harkinnanvarainen. Lisäksi 1 ja 2 kohtaa on täsmennetty.

Vuoden 2011 ihmiskauppadirektiiviä arvioitaessa 18 artiklan 1 ja 2 kohtien ei katsottu edellyttävän lainsäädäntömuutoksia. Tässä yhteydessä muistiossa viitataan ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (CETS N:o197) voimaansaattamista valmistelleen työryhmän mietintöön. (Muistio ”Ihmiskauppalainsäädännön

muutostarpeiden arviointi ja muutosten valmistelu oikeusministeriön hallinnonalalla” 5.9.2011, OM 12/41/2011, oikeusministeriö, s. 31–32.)

Artiklan 1 kohdassa on täsmennetty kysynnän vähentämiseksi toteutettavia toimia koskevaa velvoitetta. Muutosdirektiivillä tehtyjen muutosten mukaan toimenpiteitä on toteutettava hyväksikäytön eri muotojen erityispiirteet huomioiden, niihin voi kuulua myös esimerkiksi kampanjoita ja toimenpiteitä on toteutettava kiinnittäen tapauksen mukaan erityistä huomiota verkkoulottuvuuteen.

Artiklan 2 kohdassa on täsmennetty tietoisuutta lisääviä ja uhriksi joutumisen riskiä vähentäviä toimia koskevaa velvoitetta. Muutosdirektiivillä tehtyjen muutosten mukaan toimia on toteutettava sukupuolisensitiivisellä ja lapsiystävällisellä tavalla. Jo vuoden 2011 direktiivin mukaan toimia oli toteutettava tarvittaessa yhteistyössä asiaankuuluvien kansalaisjärjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa, ja muutosdirektiivillä sidosryhmistä mainitaan esimerkkinä yksityinen sektori. Kohtaan on myös lisätty maininta digitaalisen lukutaidon ja digitaitojen edistämisestä ja ihmiskaupan uhriksi joutumisen riskin vähentämisestä erityisesti myös vammaisten henkilöiden keskuudessa.

Artiklan velvoitteisiin liittyy myös Euroopan neuvoston alaisuudessa toimivan ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä GRETA:n suosituksia. GRETA on vuonna 2024 kolmannessa Suomea koskevassa raportissaan ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 43 ja 44/2012) täytäntöönpanosta Suomessa (GRETA(2024)06) katsonut, että Suomen tulisi jatkaa tietoisuuden lisäämistä sekä suuren yleisön keskuudessa että kohdennetusti maahan muuttaneiden työntekijöiden keskuudessa työvoiman hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvan ihmiskaupan riskeistä (raportin 177. kohta). GRETA on myös katsonut, että Suomen viranomaisten tulisi lisätä lasten tietoisuutta ihmiskaupan riskeistä (mukaan lukien rekrytointi ja hyväksikäyttö internetin/sosiaalisten verkostojen kautta) kiinnittäen erityistä huomiota laitoshoidossa oleviin tai laitoksista lähteviin lapsiin sekä ilman huoltajaa oleviin lapsiin (raportin 211. kohta).

Artiklan 1 kohdan osalta voidaan todeta, että Suomessa ihmiskauppaa on ehkäisty lähinnä vahvistamalla rikosvastuun toteutumista ja parantamalla erityisesti keskeisten viranomaisten ja myös muiden toimijoiden tietoisuutta ihmiskaupasta ja vahvistamalla heidän osaamistaan. Muutosdirektiivin velvoitteen vuoksi vaikuttaisi olevan perusteltua toteuttaa toimia, joilla pyritäisiin erityisesti nimenomaan kysynnän vähentämiseen ja joissa huomioitaisiin hyväksikäytön eri muodot ja tapauksen mukaan verkkoulottuvuus. Kyse ei kuitenkaan ole asiasta, joka edellyttäisi lainsäädäntömuutoksia.

Kohdan 2 osalta toteutetuista kansallisista toimista voidaan tuoda esiin ensinnäkin osana kansallista ihmiskaupan vastaista toimintaohjelmaa (2021–2023) laadittu tiivis tietopaketti ihmiskaupasta ja siihen liittyvästä hyväksikäytöstä. Tietopakettia voidaan hyödyntää monipuolisin tavoin aina varhaiskasvatuksesta aikuisopetukseen, ikätaso huomioiden. Tietopaketissa on huomioitu eri ihmiskaupan muodot ja verkkovälitteinen ihmiskauppa. Tietopaketti on koottu oikeusministeriössä sijaitsevan valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaation johdolla olemassa olevan tiedon pohjalta, yhteistyössä ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen kanssa. Toiseksi Suomessa on myös otettu käyttöön Work Help Finland -mobiilisovellus, joka on tarkoitettu Suomeen tuleville ja Suomessa oleville ulkomaisille työntekijöille. Sovelluksesta saa tietoa oikeuksista ja velvollisuuksista työntekijänä Suomessa. Sovelluksen kautta löytyvät myös keskeisimmät avun tarjoajat. Kolmanneksi voidaan mainita, että lisäksi ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän sivustolla tarjotaan tietoa useilla kielillä. Neljänneksi voidaan tuoda esiin, että vuosille 2026–2027 laadittu ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma sisältää ihmiskaupan

ehkäisyyttä liittyviä toimenpiteitä. Tällaisiin lukeutuvat esimerkiksi selvitys koskien keinoja puuttua verkkoulottuvuuteen lapsiin ja nuoriin kohdistuvan ihmiskaupan torjunnan näkökulmasta, luvattomia poissaoloja sijaishuoltopaikoista koskien tavoitteena oleva lapsille suunnattavan materiaalin tuottaminen sekä se, että Opetus- ja kulttuuriministeriö yhteistyössä Opetushallituksen kanssa viestii hallinnonalallaan varhaiskasvatukseen, perusopetukseen, toisen asteen koulutukseen ja korkea-asteen toimijoille NRM-käsikirjasta ja verkkokoulumahdollisuudesta sekä vuoden 2021–2023 ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman yhteydessä opetuksen tueksi luodusta tietopaketesta ihmiskaupasta. Voidaan todeta, että muutosdirektiivin 2 kohdan mukaiset velvoitteet vaikuttavat ainakin kohtuullisesti täyttyvän ja että joka tapauksessa kyse ei ole asiasta, joka edellyttäisi lainsäädäntömuutoksia.

Kokoavasti voidaan todeta, että 18 artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia ja ettei myöskään GRETA:n suositusten perusteella esityksessä ehdoteta sellaisia.

18 a artikla. *Ihmiskaupan uhrin tarjoamien palveluiden käyttöä koskevat rikokset.* Uuden 18 a artiklan 1 kohta velvoittaa jäsenvaltiot varmistamaan, että 2 artiklassa tarkoitetun rikoksen uhrin tarjoamien palvelujen tahallinen käyttö on rikos tapauksissa, joissa uhria hyväksikäytetään tällaisten palvelujen tarjoamiseksi ja palvelujen käyttäjä tietää, että palveluja tarjoava henkilö on 2 artiklassa tarkoitetun rikoksen uhri. Artiklassa viitattu direktiivin 2 artikla koskee ihmiskauppaan liittyviä rikoksia. Uuden 18 a artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 1 kohdassa tarkoitetuista rikoksista säädetään tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat rangaistukset.

Muutosdirektiivin johdanto-osan 26 kappaleessa täsmennetään artiklan velvoitteita muun muassa seuraavasti:

”Tämän teon vahvistaminen rikokseksi on osa kysynnän vähentämiseen tähtäävää kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jolla pyritään torjumaan kaikenlaista hyväksikäyttöä edistävää suurta kysyntää. Kriminalisoinnin olisi koskettava ainoastaan sellaisten palvelujen käyttöä, joita tarjotaan ihmiskaupparikokseksi laskettavan hyväksikäytön puitteissa. Rikosta ei sen vuoksi olisi sovellettava asiakkaisiin, jotka ostavat hyväksikäyttöä merkitsevissä työoloissa tuotettuja tuotteita, koska he eivät ole palvelun käyttäjiä.”

Johdanto-osan 27 kappaleessa puolestaan todetaan seuraavaa:

”Tällä direktiivillä kriminalisoidaan ihmiskaupan uhrin tarjoaman palvelun käyttö, kun palvelun käyttäjä tietää, että palvelun tarjoaja on uhri. Tietämisen käsitettä olisi tulkittava kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Kussakin tapauksessa olisi otettava huomioon tapauksen erityisolosuhteet, kun arvioidaan, tiesikö käyttäjä, että henkilö oli ihmiskaupan uhri, sanotun kuitenkin rajoittamatta tuomioistuinten riippumattomuutta. Tietoisuus on pääteltävissä objektiivisten tosiseikkojen perusteella. Seikat voivat liittyä muun muassa uhreihin itseensä, olosuhteisiin, joissa uhrien oli tarjottava palvelua, ja tiettyihin tosiasioihin, joiden voidaan katsoa olevan merkkejä ihmiskauppiiaan vallasta uhreihin nähden. Uhreihin itseensä liittyvien seikkojen osalta huomioon voidaan ottaa heidän puutteellinen kansallinen tai alueellinen kielen taito, ilmeiset merkit psyykkisestä tai fyysisestä vahingosta tai pelosta tai se, että uhreilla on puutteelliset tiedot kaupungeista tai paikoista, joissa he ovat tai ovat olleet. Olosuhteisiin, joissa uhrin on tarjottava palvelua, liittyvien seikkojen osalta voidaan ottaa huomioon palveluntarjoajan asumis- ja työskentelyolot sekä niiden tilojen kunto, joissa palvelua tarjottiin. Merkkejä ihmiskauppiiaan vallasta

uhreihin nähden voidaan todeta, jos palveluntarjoajiin kohdistetaan ilmeisiä ulkoisia valvontatoimenpiteitä, heidän liikkumisvapauttaan rajoitetaan tai jos palveluntarjoajilla ei ole hallussaan omaa kansallista henkilöllisyystodistustaan tai passiaan.”

Rikoslain 20 luvun 8 §:ssä on kriminalisoitu seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö. Säännös koskee sen 1 momentin mukaan rikoslain 20 luvun 10 tai 11 §:ssä tai 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen eli parituksen, törkeän parituksen, ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan kohteena olevan henkilön saamista ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen tai käyttämällä hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa tällaista korvausta. Säännös on toissijainen suhteessa 20 luvun 9 §:ään, joka koskee korvauksen tarjoamista nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta ja jota koskee ankarampi rangaistusasteikko.

Luvun 8 §:n 2 momentin mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttää hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa 1 momentissa tarkoitettua korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon sanotussa momentissa tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön kanssa.

Pykälän 3 momentin mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan niin ikään se, joka tekee 1 tai 2 momentissa tarkoitetun teon, vaikka hänellä on ollut syytä epäillä 1 tai 2 momentissa tarkoitetun henkilön olevan jonkin säännöksessä viitatus rikoksen kohteena.

Pykälän 4 momentin mukaan tahallisen rikoksen yritys on rangaistava.

Rangaistusasteikko on 1 momentin mukaan sakosta vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Rikoslain 20 luvun 8 §:n mukainen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva kriminalisointi täyttää muutosdirektiivin 18 a artiklan mukaisen kriminalisointivelvoitteen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan ihmiskaupan uhrin palvelun käytön osalta. Mainitun pykälän mukainen kriminalisointi on osin 18 a artiklan velvoitteita laajempi, sillä kyseinen pykälä koskee myös parituksen tai törkeän parituksen kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä ja syyksiluettavuus suhteessa uhrin asemaan jonkin säännöksessä viitatus rikoksen uhrina on tahallisuutta huomattavasti matalammalla tuottamuksellisella ”syytä epäillä” -asteella.

Osin 8 § on kuitenkin 18 a artiklan mukaisia velvoitteita suppeampi, sillä ihmiskaupan määritelmään sisältyy muitakin teon tarkoituksia kuin seksuaalinen hyväksikäyttö. Rikoslain 25 luvun 3 §:n mukaan ihmiskaupan tarkoituksena voi seksuaalisen hyväksikäytön sijaan olla henkilön saattaminen pakkotyöhön, pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistaminen. Muutosdirektiivillä ihmiskaupan tarkoituksia koskevaa 2 artiklan 3 kohtaa on täydennetty, mitä käsitellään 2 artiklan tarkastelun yhteydessä. Niiden tilanteiden osalta, joissa ihmiskaupassa teon tarkoituksena on jokin muu ihmiskaupan määritelmään sisältyvä tarkoitus kuin seksuaalinen hyväksikäyttö, ihmiskaupan uhrin palvelun käyttöä ei ole kriminalisoitu 8 §:ssä tai muillakaan säännöksillä. Näin ollen 18 a artiklan mukaisten velvoitteiden täytäntöönpano edellyttää uutta rangaistussäätelyä.

18 b artikla. Koulutus. Uuden artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on edistettävä tai tarjottava säännöllistä erityiskoulutusta ihmiskaupan uhreja tai mahdollisia uhreja todennäköisesti kohtaaville ammattilaisille, muun muassa kenttätössä oleville poliiseille,

tuomioistuinten henkilöstölle, apu- ja tukipalveluille, työsuojelutarkastajille, sosiaalipalveluiden ja terveydenhuollon työntekijöille, tarkoituksena auttaa heitä estämään ja torjumaan ihmiskauppaa ja ehkäisemään toissijaista uhriksi joutumista sekä tavoittamaan, tunnistamaan, auttamaan, tukemaan ja suojelemaan uhreja. Tällaisen koulutuksen on perustuttava ihmisoikeuksiin ja oltava uhrikeskeistä, ja siinä on huomioitava sukupuoleen, vammaisuuteen ja lapsiin liittyvät näkökohdat.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on edistettävä rikosoikeudellisiin menettelyihin osallistuvien tuomareiden ja syyttäjien yleistä ja erityiskoulutusta, jolla pyritään auttamaan heitä estämään ja torjumaan ihmiskauppaa ja ehkäisemään toissijaista uhriksi joutumista sekä tavoittamaan, tunnistamaan, auttamaan, tukemaan ja suojelemaan uhreja, sanotun kuitenkin rajoittamatta tuomioistuinten riippumattomuutta ja eri tapoja, joilla oikeuslaitokset ovat järjestäytyneet unionissa. Tällaisen koulutuksen on perustuttava ihmisoikeuksiin ja oltava uhrikeskeistä, ja siinä on huomioitava sukupuoleen, vammaisuuteen ja lapsiin liittyvät näkökohdat.

Artiklan velvoitteita täsmennetään muutodirektiivin johdanto-osan kappaleessa 29 seuraavasti:

”Jäsenvaltioiden olisi koulutuksen yhteydessä lisättävä ihmiskaupan uhreja tai mahdollisia uhreja todennäköisesti kohtaavien syyttäjien ja lainvalvontaviranomaisten tietoisuutta, jotta varmistetaan syyttämättä jättämistä ja määrättyjen seuraamusten soveltamista jättämistä koskevien kansallisten säännösten tehokas täytäntöönpano.”

Artiklan velvoitteisiin liittyy myös Euroopan neuvoston alaisuudessa toimivan ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä GRETA:n suosituksia. GRETA on vuonna 2024 kolmannessa Suomea koskevassa raportissaan ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 43 ja 44/2012) täytäntöönpanosta Suomessa (GRETA(2024)06) katsonut, että Suomen viranomaisten tulisi ryhtyä lisätoimiin sen varmistamiseksi, että kaikki asianomaiset ammattilaiset saavat määräjain ja järjestelmällisesti ihmiskaupasta koulutusta. Koulutus olisi sisällytettävä asianomaisten ammattiryhmien säännöllisiin koulutussuunnitelmiin. (Raportin 135. kohta)

Vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivissä koulutusta koski ehkäisyä koskevan 18 artiklan 3 kohta, joka on muutodirektiivillä poistettu 18 artiklasta ja jonka mukaan jäsenvaltioiden oli edistettävä säännöllisen koulutuksen järjestämistä viranomaisille, jotka työssään todennäköisesti kohtaavat ihmiskaupan uhreja ja potentiaalisia uhreja, esimerkiksi kenttätöissä oleville poliiseille, jotta heillä olisi valmiudet tunnistaa ihmiskaupan uhrin ja potentiaaliset uhrin sekä tietää, miten heidän kanssaan tulee menetellä. Tuolloin todettiin, että ihmiskauppakoulutusta on järjestetty viranomaisille ja edelleen järjestetään ja että kysymys ei ole lainsäädäntöasiasta. (Muistio ”Ihmiskauppalainsäädännön muutostarpeiden arviointi ja muutosten valmistelu oikeusministeriön hallinnonalalla” 5.9.2011, OM 12/41/2011, oikeusministeriö, s. 32.) Edelleen voidaan todeta samaa. Artiklan edellyttämää koulutusta voidaan toteuttaa esimerkiksi erilaisten koulutusohjelmien puitteissa, eikä artikla edellytä lainsäädäntömuutoksia. Samalla voidaan kuitenkin todeta, että koulutuksen järjestäminen vaatii resursseja. Lisäksi voidaan korostaa, että syyttäjien ja lainvalvontaviranomaisten koulutuksessa olisi johdanto-osan kappaleen 29 edellyttämällä tavalla myös lisättävä tietoisuutta rankaisemattomuusperiaatteesta.

Viime aikoina järjestetyistä koulutuksista voidaan joidenkin esimerkkien esiin tuomiseksi mainita ihmiskaupan vastaisen työn koulutus, jota järjestettiin osana vuosina 2021–2023 toimeenpantua ihmiskaupan vastaista ”Suomi torjuu ihmiskauppaa” -toimintaohjelmaa, sekä

osana oikeusministeriön vetämää Tehoa ihmiskaupan vastaiseen työhön -hanketta 29.1.2025 julkaistua NRM-käsikirjaa⁷ koskeva koulutus, josta osia on myös tallennettu siten, että ne ovat saatavilla hankkeen jälkeenkin. Lisäksi THL:n sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöille suunnattu verkkokoulutus ihmiskaupasta on jatkuvasti saatavilla. Kyseistä koulutusta myös päivitetään parhaillaan osana Aktiivinen toimijuus -hanketta, ja lisäksi sen tunnettavuutta pyritään edistämään. Poliisiammattikorkeakoulu puolestaan on julkaissut vuonna 2024 ihmiskaupparikosten esitutkinnan käsikirjan, joka tuotettiin Poliisiammattikorkeakoulussa osana IHMEMALLI-hanketta. Poliisin ammattikorkeakoulututkinnon rakenteeseen sisältyy useita opintokokonaisuuksia, joissa käsitellään ihmiskauppaa, ja poliisin päällystön ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon koulutuksessa ihmiskauppateema on mukana vaativan tutkinnanjohtamisen opintojaksolla. Työsuojelutarkastajille on puolestaan tarjolla kaksi eri verkkokurssia ihmiskauppa-asioihin liittyen. Tuomioistuinvirasto puolestaan on järjestänyt viimeksi erityisesti ihmiskauppaa koskevaa koulutusta vuonna 2023. Syyttäjälaitos taas kouluttaa vuosittain ihmiskaupasta syyttäjiä, mutta koulutukseen on osallistunut myös poliiseja ja muita sidosryhmien edustajia. Lisäksi vuosille 2026–2027 laadittu ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma sisältää useita koulutusta koskevia toimenpiteitä, joihin kuuluu muun muassa koulutusta poliiseille, syyttäjille, tuomioistuinten lainkäyttöhenkilöstölle sekä työsuojeluviranomaisen henkilöstölle.

19 artikla. *Kansalliset ihmiskaupan torjunnan koordinaattorit tai vastaavat mekanismit ja riippumattomat elimet.* Vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivissä artiklan nimikkeenä oli ”Kansalliset raportioijat tai vastaavat mekanismit” ja sisältönä se, että jäsenvaltioiden oli toteutettava tarvittavat toimenpiteet nimetäkseen kansallisen raportioijan tai luodakseen vastaavan mekanismin. Artiklan mukaan tällaisten mekanismien tehtäviin kuuluivat muun muassa ihmiskaupan suuntauksien arviointi, ihmiskaupan torjuntatoimien tulosten punninta, mukaan lukien tilastojen keruu tiiviissä yhteistyössä asiaankuuluvien tällä alalla toimivien kansalaisjärjestöjen kanssa, sekä raportointi.

Muutosdirektiivillä artikla on muutettu koskemaan kansallisia ihmiskaupan torjunnan koordinaattoreita tai vastaavia mekanismeja, jollaiset on artiklan 1 kohdan mukaan perustettava ja joiden pakolliset ja harkinnanvaraiset tehtävät luetellaan 2 kohdassa. Lisäksi 3 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat myös perustaa riippumattomia elimiä, joiden harkinnanvaraiset tehtävät luetellaan kyseisessä kohdassa.

Tarkemmin sanottuna artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet perustaakseen kansalliset ihmiskaupan torjunnan koordinaattorit tai vastaavat mekanismit ja antaaakseen niille riittävät resurssit niiden tehtävien tehokasta suorittamista varten. Kansallisen ihmiskaupan torjunnan koordinaattorin tai vastaavan mekanismin on toimittava yhdessä asiaankuuluvien kansallisten, alueellisten ja paikallisten elinten ja virastojen, erityisesti lainvalvontaviranomaisten, kansallisten ohjausjärjestelmien sekä tällä alalla toimivien asiaankuuluvien kansalaisjärjestöjen kanssa.

Artiklan 2 kohdan mukaan kansallisten ihmiskaupan torjunnan koordinaattoreiden tai vastaavien mekanismien tehtäviin kuuluvat ihmiskaupan suuntauksien arviointi, ihmiskaupan torjuntatoimien tulosten arviointi, mukaan lukien tilastojen kokoaminen tiiviissä yhteistyössä asiaankuuluvien tällä alalla toimivien kansalaisjärjestöjen kanssa, sekä raportointi. Kansallisten ihmiskaupan torjunnan koordinaattoreiden tai vastaavien mekanismien tehtäviin voivat myös kuulua seuraavat: a) valmiussuunnitelmien laadinta ihmiskaupan uhkan estämiseksi suurissa

⁷ Ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjausmekanismi (NRM): Käsikirja uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen Nuotio, Anna (2025-01-29): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-053-6>

vakavissa hätätilanteissa; b) ihmiskaupan torjuntaohjelmien edistäminen, koordinointi ja tarvittaessa rahoittaminen.

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat myös perustaa riippumattomia elimiä, joiden tehtäviin voivat kuulua ihmiskaupan torjuntatoimien täytäntöönpanon ja vaikutusten seuranta, raporttien laatiminen asioista, jotka vaativat toimivaltaisten kansallisten viranomaisten erityistä huomiota, ja ihmiskaupan juurisyiden ja suuntausten arvioiminen. Jos jäsenvaltio perustaa tällaisen riippumattoman elimen, se voi antaa sille yhden tai useamman 2 kohdassa tarkoitetun tehtävän.

Artiklan velvoitteita täsmennetään muutospöytäkirjan johdanto-osan kappaleessa 30 muun muassa seuraavasti:

”Jäsenvaltioiden toimivaltaan jää päättää, mitkä yhteisöt käytetystä nimikkeestä riippumatta nimitetään tai perustetaan kansallisiksi ihmiskaupan torjunnan koordinaattoreiksi tai vastaaviksi mekanismeiksi tai riippumattomiksi elimiksi jäsenvaltioiden menettelyllisen riippumattomuuden periaatteen mukaisesti edellyttäen, että tällaisilla yhteisöillä on riittävä toimivalta suorittaa tässä direktiivissä säädetty tehtävät.”

Arvioitaessa vuoden 2011 ihmiskauppadirektiiviä todettiin, että Suomessa ihmiskaupan kansallisena raportoijana toimiminen oli asetettu vähemmistövaltuutetun tehtäväksi muuttamalla 1 päivänä tammikuuta 2009 voimaantulleella lailla (1109/2008) vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta annettua lakia (Muistio ”Ihmiskauppalainsäädännön muutostarpeiden arviointi ja muutosten valmistelu oikeusministeriön hallinnonalalla” 5.9.2011, OM 12/41/2011, oikeusministeriö, s. 33).

Vuoden 2015 alusta voimaan tulleen yhdenvertaisuuslain uudistuksen (1325/2014) yhteydessä laki vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta (660/2001) kumottiin ja laki yhdenvertaisuusvaltuutetusta (1326/2014) astui voimaan. Yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain 3 §:n mukaan valtuutettu toimii kansallisena ihmiskaupparaportoijana ja laatii ja teettää selvityksiä, julkaisee raportteja sekä tekee aloitteita, antaa neuvoja ja lausuntoja, edistää tiedotusta, kasvatusta ja koulutusta, osallistuu eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön, seuraa toimialallaan Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamista ja kansallisen lainsäädännön toimivuutta sekä seuraa ihmiskauppaan liittyviä ilmiöitä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on ihmiskaupparaportoijan tehtävässään itsenäinen ja riippumaton. Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävineen voidaan katsoa vastaavan muutospöytäkirjalla muutetun artiklan 3 kohdassa tarkoitettua kansallista riippumatonta elintä ja sille kohdassa lueteltuja harkinnanvaraisia tehtäviä, paitsi artiklan 2 kohdan mukaisia tehtäviä, joita ei ole säädetty ihmiskaupparaportoijan tehtäväksi ja joita artiklan 3 kohdan mukaan voidaan antaa riippumattomalle elimelle.

Käytännössä artiklan 3 kohdan mukaisia tehtäviä hoitavat Suomessa sekä ihmiskaupparaportoijana toimiva yhdenvertaisuusvaltuutettu että valtioneuvosten ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattori. Koordinaattori aloitti toimintansa vuonna 2014, ja aluksi tehtävä sijoitettiin sisäministeriöön. Vuonna 2020 koordinaattorin sijoituspaikka siirrettiin oikeusministeriöön. Koordinaattorin ja tämän työparin virat on vakinaistettu. Oikeusministeriön työjärjestyksen (595/2019) 11 §:n 6 a kohdan mukaan kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosaston tehtävänä on suunnitella ja kehittää ihmiskaupan vastaista toimintaa (12.10.2021/881). Koordinaattorin tehtäviin kuuluu valtioneuvostotason koordinointi ja yhteydenpito muihin toimijoihin. Koordinaattori sovittaa yhteen poikkihallinnollisia

ihmiskaupan torjuntaan liittyviä toimia sekä osallistuu ihmiskauppaan liittyvään kansainväliseen yhteistyöhön. Yksi koordinaattorin keskeisistä tehtävistä on johtaa valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman valmistelua. Yhteistyötä eri ministeriöiden alaisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan kanssa toteutetaan muun muassa erillisten kuulemisten kautta toimintaohjelmavalmistelun yhteydessä. Kansalaisjärjestöillä on merkittävä rooli ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa, ihmiskaupan suuntausten arvioinnissa sekä muutosdirektiivin kuvaamalla tavalla tilastojen kokoamisessa. Tiedonkeruu on keskeistä esimerkiksi ihmiskaupan suuntauksien ja ihmiskaupan torjuntatoimien tulosten arvioimiseksi. Tilastotietoa on kerätty osana toimintaohjelman päivitystä, ja tässä yhteydessä on oltu yhteydessä myös keskeisiin kansalaisjärjestöihin.

Edellä todetun perusteella voidaan katsoa, ettei artikla edellytä lainsäädäntömuutoksia. Samalla voidaan kuitenkin korostaa sitä, että koordinaattorin riittävästä resursoinnista on huolehdittava, jotta artiklan mukaiset velvoitteet täyttyvät.

19 a artikla. *Tietojenkeruu ja tilastot.* Muutosdirektiivillä lisätyn uuden artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että on olemassa järjestelmä anonymisoitujen tilastotietojen taltioimista, tuottamista ja tarjoamista varten, jotta ne voivat seurata direktiivissä tarkoitettujen rikosten torjuntaan tarkoitettujen järjestelmiensä tehokkuutta.

Artiklan 2 kohdan mukaan 1 kohdassa tarkoitettuihin tilastotietoihin on sisällytettävä vähintään seuraavat keskustasolla saatavissa olevat tiedot: a) 2 artiklassa tarkoitettujen rikosten rekisteröityjen tunnistettujen tai oletettujen uhrien määrä eriteltynä rekisteröivän organisaation, sukupuolen, ikäryhmän (lapsi/aikuinen), kansalaisuuden ja hyväksikäytön muodon mukaan kansallisen lainsäädännön ja kansallisten käytäntöjen mukaisesti; b) 2 artiklassa tarkoitetuista rikoksista epäiltyjen henkilöiden määrä eriteltynä sukupuolen, ikäryhmän (lapsi/aikuinen), kansalaisuuden ja hyväksikäytön muodon mukaan; c) 2 artiklassa tarkoitetuista rikoksista syytettyjen henkilöiden määrä eriteltynä sukupuolen, ikäryhmän (lapsi/aikuinen), kansalaisuuden, hyväksikäytön muodon ja lopullisen syyttämispäätöksen luonteen mukaan; d) syyttämispäätösten (2 artiklassa tarkoitetuista rikoksista nostetut syytteet, muista rikoksista nostetut syytteet, syyttämättäjäyttämispäätökset, muut) määrä; e) 2 artiklassa tarkoitetuista rikoksista tuomittujen henkilöiden määrä eriteltynä sukupuolen, ikäryhmän (lapsi/aikuinen) ja kansalaisuuden mukaan; f) 2 artiklassa tarkoitetuista rikoksista annettujen tuomioistuinten tuomioiden (vapauttavat tuomiot, langettavat tuomiot, muut) määrä; g) 18 a artiklan 1 kohdassa tarkoitetuista rikoksista epäiltyjen, syytteen asetettujen ja tuomittujen henkilöiden määrä eriteltynä sukupuolen ja ikäryhmän (lapsi/aikuinen) mukaan.

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toimitettava komissiolle vuosittain pääsääntöisesti kunkin vuoden syyskuun 30 päivänä, ja jos tämä ei ole mahdollista, viimeistään joulukuun 31 päivänä 2 kohdassa tarkoitettut tilastotiedot edelliseltä vuodelta.

Artiklassa viitatussa 2 artiklassa on kyse ihmiskauppaan liittyvistä rikoksista, joista Suomessa säädetään rikoslain 25 luvun 3 §:ssä (ihmiskauppa) ja 3 a §:ssä (törkeä ihmiskauppa), ja viitatussa 18 a artiklan 1 kohdassa puolestaan ihmiskaupan uhrien tarjoamien palvelujen hyväksikäyttöä koskevista rikoksista, joita koskien tässä esityksessä ehdotetaan uutta kriminalisointia rikoslain 25 lukuun (uusi 3 d §, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö).

Artiklan velvoitteita täsmennetään muutosdirektiivin johdanto-osan 31 kappaleessa seuraavasti:

”Tarkkojen, johdonmukaisten ja anonymisoitujen tietojen kerääminen sekä kerättyjen tietojen ja tilastojen oikea-aikainen julkaiseminen on olennaisen

tärkeää, jotta voidaan varmistaa kattava käsitys unionissa harjoitettavan ihmiskaupan koko laajuudesta. Jäsenvaltioille asetetaan velvoite kerätä ihmiskauppaa koskevia tilastotietoja ja raportoida niistä komissiolle vuosittain yhdenmukaisella tavalla, mikä parantaa olennaisesti ilmiön yleistä ymmärrystä ja varmistaa tietoon perustuvien politiikkojen ja strategioiden käyttöä.

Koska artiklan 2 kohdassa on kyse ”keskustasolla saatavissa olevista tiedoista”, artiklaa voidaan tulkita siten, että artiklasta ei seuraa velvoitetta ryhtyä tuottamaan mitään tiettyjä 2 kohdan mukaisia tilastoja, joita ei vielä mahdollisesti tuotettaisi, vaan että kyse on velvoitteesta varmistaa, että on olemassa jonkinlainen 1 kohdassa tarkoitettu järjestelmä anonymisoitujen tilastotietojen taltioimista, tuottamista ja tarjoamista varten, ja velvoitteesta sisällyttää tällaisiin tilastotietoihin, jotka 3 kohdan mukaisesti on toimitettava komissiolle, ne 2 kohdan mukaiset tilastotiedot, joita jo tuotetaan ja jotka ovat keskustasolla saatavilla.

Ihmiskaupparikoksia koskevasta tilastoinnista ei Suomessa säädetä lailla, eikä lailla säätämistä edellytetä myöskään uudessa 19 a artiklassa. Artiklan mukaisia tietoja on kuitenkin kohtuullisesti saatavilla. Tilastokeskus on aiemmin toimittanut vastaavan kaltaisia tilastotietoja Euroopan unionin alaiselle Eurostatille.

Ihmiskaupparikosten uhreja koskevia tietoja (2 kohdan a alakohta) tuottavat esitutkintaviranomaiset ja ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. Nämä tiedot ovat osittain päällekkäisiä. Poliisi tuottaa a alakohdassa tarkoitettuja tilastotietoja esitutkintaviranomaisten tietoon tulevien epäiltyjen ihmiskaupparikosten osalta. Poliisin tilastoihin sisältyvät alakohdan mukaiset erittelyt. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä puolestaan tuottaa a alakohdassa tarkoitettuja tilastotietoja, kyseisen alakohdan mukaisin erittelyin, auttamisjärjestelmän asiakkaaksi otettujen uhrien osalta.

Ihmiskaupparikoksista epäiltyjä henkilöitä koskevia tietoja (2 kohdan b alakohta) tuottaa poliisi esitutkintaviranomaisten tietoon tulevien epäiltyjen ihmiskaupparikosten osalta. Poliisin tilastoihin sisältyvät alakohdan mukaiset erittelyt.

Syytettyjä koskevia tietoja (2 kohdan c alakohta) tuottaa Syyttäjälaitos. Syyttäjälaitoksen asianhallintajärjestelmästä saadaan nostettujen syytteiden ja syyttämättäjäättämispäätöksen lukumäärä ja peruste mutta ei tietoa siitä, kuinka montaa henkilöä on syytetty per asia. Alakohdan mukaisia erittelyjä eli tietoa syytetyn sukupuolesta, ikäryhmästä tai kansalaisuudesta tai hyväksikäyttömuodosta ei ole saatavissa. Syyttäjälaitokselta saatavien tietojen suhteen voidaan todeta, että Syyttäjälaitoksen asianhallintajärjestelmän tuottaman rakenteellisen datan hyödyntäminen edellyttää aina manuaalista työtä.

Myös syyttämispäätöksiä koskevia tietoja (2 kohdan d alakohta) tuottaa Syyttäjälaitos. Syyttäjälaitoksen asianhallintajärjestelmästä saadaan nostettujen syytteiden ja syyttämättäjäättämispäätöksen lukumäärä ja peruste. Rikosnimikkeittäin on saatavissa kaikkien syyttäjän ratkaisujen määrä per ratkaisulaji.

Ihmiskaupparikoksista tuomittujen henkilöiden määrää (2 kohdan e alakohta) ja annettujen tuomioiden määrää (2 kohdan f alakohta) koskevat tiedot ovat saatavissa Tilastokeskuksen tiedoista. Tuomituista henkilöistä määrä on saatavissa 2 kohdan e alakohdan mukaisesti eriteltynä sukupuolen, ikäryhmän ja kansalaisuuden mukaan.

Uutta 18 a artiklaa koskevia rikoksia koskevia tietoja (2 kohdan g alakohta) koskien ehdotettavan uuden kriminalisoinnin (rikoslain 25 luvun uusi 3 d §, ihmiskaupan kohteena

olevan henkilön hyväksikäyttö) johdosta aiheutuisi hieman lisätyötä viranomaisille, jotta tilastot saataisiin kattamaan myös tällaiset uudet rikokset.

Näin ollen artiklan mukaisten tietojen keräämistä ja tilastoja koskevat velvoitteet eivät edellytä lainsäädännön muuttamista. Artiklan mukaiset velvoitteet Suomen on kuitenkin luonnollisesti täytettävä, jolloin on huolehdittava siitä, että artiklan edellyttämät tilastot pystytään jatkossakin tuottamaan ja toimittamaan komissiolle artiklan edellyttämin tavoin, mikä edellyttää myös riittävää resursointia.

19 b artikla. *Kansallinen ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma.* Muutosdirektiivillä lisätyn uuden artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on viimeistään 15 päivänä heinäkuuta 2028 hyväksyttävä kansalliset ihmiskaupan vastaiset toimintasuunnitelmansa, jotka laaditaan ja toteutetaan 19 artiklassa tarkoitettuja kansallisia ihmiskaupan torjunnan koordinaattoreita tai vastaavia mekanismeja kuullen yhdessä ihmiskaupan ehkäisemisen ja torjunnan parissa toimivien riippumattomien elinten ja asiaankuuluvien sidosryhmien kanssa. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kansalliset ihmiskaupan vastaiset toimintasuunnitelmat tarkistetaan ja päivitetään säännöllisesti vähintään viiden vuoden välein.

Artiklan 2 kohdan mukaan kansalliset ihmiskaupan vastaiset toimintasuunnitelmat voivat sisältää seuraavia osia: a) tavoitteita, painopisteitä ja toimenpiteitä, joilla puututaan kaikenlaista hyväksikäyttöä varten harjoitettuun ihmiskauppaan, mukaan lukien erityistoimenpiteet lapsiuhreja varten; b) ehkäisytoimenpiteitä, kuten koulutusta ja tiedotuskampanjoja, ja tarvittaessa ehkäisytoimenpiteitä osana hätäapua humanitaaristen kriisien aiheuttaman ihmiskaupan vaaraa varten; c) ihmiskaupan torjuntaa vahvistavia toimenpiteitä, muun muassa ihmiskauppaan liittyvien rikosasioiden tutkinta- ja syytetoimien ja rajatylittävän yhteistyön kehittäminen; d) toimenpiteitä, joilla vahvistetaan ihmiskaupan uhrien varhaista tunnistamista ja auttamista, tukemista ja suojelua; e) menettelyjä kansallisten ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelmien täytäntöönpanon säännöllistä seuranta ja arviointia varten.

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toimitettava kansalliset ihmiskaupan vastaiset toimintasuunnitelmansa ja niiden mahdolliset päivitykset komissiolle kolmen kuukauden kuluessa niiden hyväksymisestä.

Artiklan 4 kohdan mukaan kansalliset ihmiskaupan vastaiset toimintasuunnitelmat on asetettava julkisesti saataville.

Suomessa ensimmäinen ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma (Ulkoasianministeriö: Ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma. Ulkoasianministeriön julkaisusarja 18/2005. Helsinki 2005) hyväksyttiin vuonna 2005. Suomessa on sen jälkeen tehty joitakin ihmiskaupan vastaisia toimintaohjelmia ja -suunnitelmia sekä niiden arviointeja. Viimeisin jo toimeenpantu toimintaohjelma kohdistuu vuosiin 2021–2023. Toimintaohjelmalla pyrittiin ihmiskaupan ehkäisemiseen ja vähentämiseen ja sillä edistettiin ihmiskaupan ilmituloa, parannettiin uhrien asemaa ja tehostettiin rikosvastuun toteutumista. Ohjelmalla myös vahvistettiin ihmiskaupan vastaisen työn valtavirtaistamista osaksi laajempaa valtioneuvoston toimintaa sekä tiivistettiin yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan kanssa. Ohjelma sitoi ihmiskaupan vastaisen työn kehittämisen tiiviisti selvitys- ja tutkimustoimintaan⁸. 28.5.2026 hallitus teki periaatepäätöksen ihmiskaupan vastaisesta toimintaohjelmasta vuosille 2026–2027. Toimintaohjelman tavoitteena

⁸ Suomi torjuu ihmiskauppaa: Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma. Venla Roth; Mia Luhtasaari, 7.5.2021). Toimintaohjelma on julkisesti saatavilla (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163078>).

on vahvistaa ihmiskaupan tilannekuvaa, parantaa viranomaisten kykyä tunnistaa eri hyväksikäytön muotoja ja tukea laajempia toimia, joilla puututaan nuoriso- ja jengirikollisuuteen sekä järjestäytyneen rikollisuuden yhteyksiin ihmiskaupassa. Ohjelman painopisteinä ovat erityisesti toimet, jotka kohdistuvat seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan, lapsiin ja nuoriin kohdistuvan ihmiskaupan, pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon saattamisen, nuoriso- ja jengirikollisuuteen sekä järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvän ihmiskaupan ehkäisyyn ja torjuntaan ja ilmiöiden tunnistamiseen erityisesti lasten ja nuorten ihmiskaupan osalta.

Edellä todetun perusteella artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia. Samalla voidaan kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että toimintaohjelman toteuttamisessa on syytä kiinnittää huomiota artiklan velvoitteeseen siitä, että toimintasuunnitelma laaditaan ja toteutetaan yhdessä ihmiskaupan ehkäisemisen ja torjunnan parissa toimivien riippumattomien elinten ja asiaankuuluvien sidosryhmien kanssa.

20 artikla. *Ihmiskaupan torjuntaa koskevan unionin strategian koordinointi.* Verrattuna vuoden 2011 ihmiskauppadirektiiviin artiklaan on muutosdirektiivillä lisätty se, että EU:n ihmiskaupan torjunnan koordinaattorin on varmistettava yhteistyö kansallisten ihmiskaupan torjunnan koordinaattoreiden tai vastaavien mekanismien, riippumattomien elinten, unionin virastojen ja keskeisten alalla työskentelevien kansalaisjärjestöjen kanssa johdonmukaisen ja kattavan lähestymistavan varmistamiseksi. Muutoksessa on kyse EU:n ihmiskaupan vastaiselle koordinaattorille, ei jäsenvaltioille osoitetusta velvoitteesta. Vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivin kansallisessa tarkastelussa 20 artiklaa ei sisällytetty listaukseen direktiivin sisältämistä artikloista, jotka liittyivät valtionsisäiseen voimaansaattamiseen (Muistio ”Ihmiskauppalainsäädännön muutostarpeiden arviointi ja muutosten valmistelu oikeusministeriön hallinnonalalla” 5.9.2011, OM 12/41/2011, oikeusministeriö, s. 4–5). Edellä todetun perusteella artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

23 artikla. *Raportointi.* Artiklaan, jossa on kyse komission esittämistä kertomuksista, on muutosdirektiivillä lisätty uusi 3 kohta, jonka mukaan komissio antaa viimeistään 15 päivänä heinäkuuta 2030 Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen, jossa arvioidaan, missä määrin jäsenvaltiot ovat toteuttaneet tarvittavat toimenpiteet tämän direktiivin noudattamiseksi, ja mitkä ovat näiden toimenpiteiden vaikutukset. Artiklassa on kyse komissiolle asetetusta velvoitteesta. Näin ollen artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

Muutosdirektiivin 2 artikla. *Saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä.*

Muutosdirektiivin 3 artikla. *Voimaantulo.*

Muutosdirektiivin 4 artikla. *Osoitus.*

Muutosdirektiivin 1 artiklan, joka sisältää edellä käsitellyt vuoden 2011 ihmiskauppadirektiivin muutokset, jälkeisissä artikloissa 2–4 on tavanomaiset direktiivin loppusäännökset. Säännöksissä on kyse muutosdirektiivin velvoitteiden saattamisesta osaksi kansallista lainsäädäntöä, muutosdirektiivin voimaantulosta ja muutosdirektiivin osoituksesta jäsenvaltioille. Artiklat eivät itsessään edellytä lainsäädäntömuutoksia.

3.4 Muutosdirektiivistä suoraan johtuviin lainmuutostarpeisiin liittyvät muut lainsäädäntömuutostarpeet (pakkokeinolaki, poliisilaki ja laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa sekä oikeudenkäymiskaari ja esitutkintalaki)

3.4.1 Johdanto

Koska rikoslakiin olisi tehtävä edellä osiossa 3.3 kuvatuista muutosdirektiivistä suoraan johtuvista syistä muutoksia, samassa yhteydessä olisi perusteltua huolehtia siitä, että niihin liittyen myös pakkokeinolakiin, poliisilakiin ja lakiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa sekä oikeudenkäymiskaareen ja esitutkintalakiin tehtäisiin tarvittavat muutokset.

3.4.2 Pakkokeinolain muutostarpeet

Pakkokeinolain sääntelyä kuvataan osiossa 3.1. Pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä jostakin momentissa tarkoitettua rikoksesta. Momentin 2 kohdan mukaan eräitä tällaisia rikoksia ovat telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdyt rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Momentin 4 kohdassa puolestaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö on yksi televalvonnan perusterikoksista.

Osiossa 3.3 todetusti muutosdirektiivin 18 a artiklan mukaisten velvoitteiden täytäntöönpano edellyttää uutta rangaistussääntelyä, koska niiden tilanteiden osalta, joissa ihmiskaupassa teon tarkoituksena on jokin muu ihmiskaupan määritelmään sisältyvä tarkoitus kuin seksuaalinen hyväksikäyttö, ihmiskaupan uhrin palvelun käyttöä ei ole kriminalisoitu. Tällainen tällä hetkellä kriminalisoimaton ihmiskaupan uhrin palvelun käyttäminen ei kuulu televalvonnan perusterikoksiin. Näin ollen televalvontaa ei voimassa olevan pakkokeinolain mukaan voitaisi käyttää kyseisten uutta rangaistussääntelyä edellyttävien tekojen selvittämiseksi, ellei tällaisille teoille säädettävästä rangaistusasteikosta muuta seuraa tai uutta rangaistussääntelyä nimenomaisesti lisätä televalvonnan perusterikoksiin.

Luvun 7 §:ssä säädetään televalvonnasta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella. Pykälän 1 momentin mukaan esitutkintaviranomainen saa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn, asianomistajan, todistajan tai muun henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, kun on syytä epäillä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, tai jotakin muuta momentissa tarkoitettua rikosta. Momentin 6 kohdan mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö kuuluu kyseisen pakkokeinon perusterikoksiin. Momentin 4 kohdan mukaan kyseisen pakkokeinon perusterikoksiin kuuluu myös muu kuin 3 kohdassa tarkoitettu telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehty rikos. Ihmiskaupan uhrin palvelun käyttäminen lienee joissain tilanteissa mahdollista tehdä telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen, mutta muutoin 7 § ei sisällä perustetta, jonka nojalla kyseistä pakkokeinoa voitaisiin käyttää edellä kuvattujen uutta rangaistussääntelyä edellyttävien tekojen selvittämiseksi, ellei tällaisille teoille säädettävästä rangaistusasteikosta muuta seuraa tai uutta rangaistussääntelyä nimenomaisesti lisätä televalvonnan teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella perusterikoksiin.

Luvun 14 §:ssä säädetään peitelystä tiedonhankinnasta ja sen edellytyksistä. Pykälän 2 momentin mukaan poliisi saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa, jos on syytä olettaa, että toimenpiteellä saadaan selvitystä jostakin momentissa tarkoitettua rikoksesta. Momentin 2 kohdassa seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö on yksi peitellyn tiedonhankinnan perusterikoksista. Pykälän 4 momentin Poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos saavat

kohdistaa epäiltyyn peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Kyseinen 14 § ei sisällä perustetta, jonka nojalla peiteltyä tiedonhankintaa voitaisiin käyttää edellä kuvattujen uutta rangaistussääntelyä edellyttävien tekojen selvittämiseksi, ellei tällaisille teoille säädetävästä rangaistusasteikosta muuta seuraa tai uutta rangaistussääntelyä nimenomaisesti lisätä televalvonnan teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella perusterikoksiin.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö edellä käsiteltyjen pakkokeinojen (televalvonta, televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella ja peitelty tiedonhankinta) perusterikoksena perustuu nykyisen pakkokeinolain säätämistä koskevaan hallituksen esitykseen (Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi, HE 222/2010 vp). Tällöin televalvontaa koskien todettiin, että käytännön kokemusten mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön tutkinnassa merkitystä on nimenomaan televalvontatiedoilla, koska niiden avulla päästään kyseisten rikosten kohteena olleiden henkilöiden asiakkaiden jäljille. Samassa yhteydessä katsottiin, että merkitystä voi olla rikoksesta epäillyn teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen kohdistuvan televalvonnan lisäksi myös parituksen tai ihmiskaupparikoksen kohteena olevan henkilön teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen kohdistuvalla televalvonnalla. (HE 222/2010 vp, s. 124).

Uutta rangaistussääntelyä edellyttävä ihmiskaupan uhrin palvelun käyttäminen koskien tilanteita, joissa ihmiskaupassa teon tarkoituksena on jokin muu ihmiskaupan määritelmään sisältyvä tarkoitus kuin seksuaalinen hyväksikäyttö, on asiallisesti lähellä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä. Osiossa 3.3 todetusti rikoslain 20 luvun 8 §:n mukainen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva kriminalisointi täyttää muutodirektiivin mukaisen uuden 18 a artiklan mukaisen ihmiskaupan uhrin tarjoamien palveluiden käyttöä koskevan kriminalisointivelvoitteen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan ihmiskaupan uhrin palvelun käytön osalta. Artikla edellyttää uutta rangaistussääntelyä, jotta ihmiskaupan uhrin palvelun käyttö olisi rangaistavaa myös niiden tilanteiden osalta, joissa ihmiskaupassa teon tarkoituksena on jokin muu ihmiskaupan määritelmään sisältyvä tarkoitus kuin seksuaalinen hyväksikäyttö.

Televalvonnalla ja televalvonnalla teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella voitaisiin saada tietoa ihmiskaupan uhrin tarjoaman palvelun käyttäjistä. Tällaisen teon uhrin palveluilla saattaa olla useitakin käyttäjiä pitkälläkin aikavälillä, jolloin kyseisiä pakkokeinoja voidaan pitää tärkeinä keinoina tunnistaa palvelun käyttäjät. Peitellyssä tiedonhankinnassa taas poliisi voisi esimerkiksi valeidentiteetillä hankkiutua tarkkailemaan tilannetta esimerkiksi rakennustyömaalla ja pyrkiä tätä kautta aktiiviseen lyhytaikaiseen vuorovaikutukseen rikoksesta epäillyn kanssa saadakseen selvitystä epäillyn tahallisuudesta ja pitkäaikaisesta pakkotyötä koskevan ihmiskaupan uhrin suorittaman palvelun käyttämisestä.

Ottaen huomioon uutta rangaistussääntelyä edellyttävän ihmiskaupan uhrin palvelun käyttämisen yhtäläisyydet rikoslain 20 luvun 8 §:n kanssa ja kyseisten uusien rikosten selvittämismahdollisuuksien turvaaminen, televalvontaa ja peiteltyä tiedonhankintaa koskevien pakkokeinojen soveltamisalan laajentaminen koskemaan kyseisiä uusia rikoksia olisi perusteltua. Perustelut ovat edellä kuvatut, pitkälti vastaavat kuin millä voidaan perustella kyseisten pakkokeinojen käytettävyyttä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevassa esitutkinnassa.

3.4.3 Poliisilain muutostarpeet

Poliisilain sääntelyä kuvataan osiossa 3.1. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö on perusterikoksena kolmessa poliisilain 5 luvun pykälässä vastaavasti kuin mitä on säädetty pakkokeinolaissa: televalvonta ja sen edellytykset (8 §), televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella (9 §) ja peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset (15 §).

Pakkokeinolain 10 luvussa säädetään salaisista pakkokeinoista rikoksen selvittämiseksi, kun taas poliisilain 5 luvussa säädetään salaisista tiedonhankintakeinoista muun muassa rikoksen estämiseksi. Poliisilain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan rikoksen estämisellä tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa.

Salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva poliisilain 5 luku perustuu olennaisilta osin pakkokeinolain 10 luvun säännöksiin salaisista pakkokeinoista. Salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää poliisilain perusteella rikosten estämiseen olennaisesti samojen edellytysten perusteella kuin niitä voidaan käyttää pakkokeinolain 10 luvun perusteella rikosten selvittämiseen. (HE 275/2022 vp, s. 3.)

Pakkokeinolakia säädettäessä todettiin, että poliisilain 5 luku on, pakkokeinolain säätämistä koskevaan esitykseen liittyvässä toisessa esityksessä, rakennettu pakkokeinolain 10 mukaisesti lukuun ottamatta tapauksia, joissa poikkeamiselle on olemassa perusteltuja syitä. Samassa yhteydessä todettiin pakkokeinolain ja poliisilain salaista tiedonhankintaa koskevien säännösten keskinäisen suhteen ja niitä koskevan sääntelyn johdonmukaisuuden ja selkeyden olevan perusoikeuksien suojaamiseen liittyvä kysymys. (HE 222/2010 vp, s. 379.) Samassa yhteydessä todettiin, että eduskunnan perustuslakivaliokunta oli puuttunut siihen, että mainittujen kahden lain salaista tiedonhankintaa koskevista säännöksistä oli muodostunut sekava ja vaikeasti hallittava kokonaisuus. Kun poliisilakia säädettiin, perustuslakivaliokunta oli todennut, että perusoikeussuojan kannalta on perusteltua yhteen sovittaa salaista tiedonhankintaa koskevia poliisilain säännöksiä pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskeviin säännöksiin. Valiokunta oli kiinnittänyt huomiota siihen, että poliisilaissa ei ollut omaksuttu kaikkia pakkokeinolaissa omaksuttuja oikeusturvan kannalta puolustettavimpia ratkaisuja. (HE 222/2010 vp, s. 12 ja 379 ja PeVL 15/1994 vp).

Osiossa 3.3 todetusti muutospäätöksiin 18 a artiklan mukaisten velvoitteiden täytäntöönpano edellyttää uutta rangaistussääntelyä, koska niiden tilanteiden osalta, joissa ihmiskaupassa teon tarkoituksena on jokin muu ihmiskaupan määritelmään sisältyvä tarkoitus kuin seksuaalinen hyväksikäyttö, ihmiskaupan uhrin palvelun käyttöä ei ole kriminalisoitu. Edellä pakkokeinolain muutostarpeita koskevassa osiossa 3.4.1 kyseisten uutta rangaistussääntelyä edellyttävien tekojen luonteesta ja soveltuvin osin toimivaltuuksien merkityksestä todetun perusteella olisi perusteltua laajentaa poliisilain 5 luvun mukaisia televalvontaa ja peiteltyä tiedonhankintaa koskevia toimivaltuuksia koskemaan kyseisiä uusia rikoksia vastaavasti kuin mikä olisi pakkokeinolain 10 luvun osalta perusteltua.

3.4.4 Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muutostarpeet

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain sääntelyä kuvataan osiossa 3.1. Lain 4 §:n 4 kohdan mukaan Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluviin rikoksiin kuuluvat rajavalvonnan, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaitokselle säädetyn valvontatehtävän

suorittamisen yhteydessä rikoslain 25 luvun 3 §:ssä tarkoitettu ihmiskauppa ja 3 a §:ssä tarkoitettu törkeä ihmiskauppa.

Rikoslain 20 luvun 8 §:n mukainen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö ei kuulu Rajavartiolaitoksen tutkittaviksi kuuluviin rikoksiin.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:n 3 kohdan mukaan Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluviin rikoksiin kuuluu laittoman maahantulon järjestäminen ja siihen liittyvä rikoslain 25 luvussa tarkoitettu vapauteen kohdistuva rikos. Lain esitöiden mukaan rikoslain 25 luvussa tarkoitetuista vapauteen kohdistuvista rikoksista laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvät lähinnä vapaudenriisto ja törkeä vapaudenriisto (HE 15/2025 vp s. 8). Osiossa 3.3 todetusti muutospäätöksiin 18 a artiklan mukaisten velvoitteiden täytäntöönpano edellyttää uutta rangaistussääntelyä, koska niiden tilanteiden osalta, joissa ihmiskaupassa teon tarkoituksena on jokin muu ihmiskaupan määritelmään sisältyvä tarkoitus kuin seksuaalinen hyväksikäyttö, ihmiskaupan uhrin palvelun käyttöä ei ole kriminalisoitu. Muutospäätöksiin edellyttämä uusi rangaistussääntely olisi luonteensa vuoksi sijoitettavissa vapauteen kohdistuvia rikoksia koskevaan rikoslain 25 lukuun. Tällaisen uuden rangaistussääntelyn kattamat teot eivät lähtökohtaisesti luonteensa ja ilmenemistilanteidensa vuoksi aivan rinnastuisi sellaisiin edellä mainittuihin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain esitöissä mainittuihin rikoksiin, jotka rikoslain 25 luvun rikoksista lähinnä liittyvät laittoman maahantulon järjestämiseen. Ihmiskaupan uhrin palvelujen käyttöä tapahtuisi vasta myöhemmässä vaiheessa suhteessa ihmiskaupparikoksen täyttymiseen, eikä sen ole lähtökohtaisesti ajateltavissa ilmenevän yhtä tyypillisesti laittoman maahantulon yhteydessä kuin vapaudenriiston ja törkeän vapaudenriiston voidaan ajatella ilmenevän.

Menettely, jonka muutospäätöksiin 18 a artiklan edellyttämä uusi rangaistussääntely kattaisi, olisi perusteltua lisätä lakiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa Rajavartiolaitoksen tutkittaviksi kuuluviin rikoksiin, jotta myös Rajavartiolaitos voisi tutkia tällaisia rikoksia, samoin edellytyksin kuin ihmiskaupparikoksia. Lisäksi samassa yhteydessä mainittuun lakiin olisi aiheellista säätää Rajavartiolaitokselle edellä tarkasteltuja pakkokeinolakia ja poliisilakia koskevia muutostarpeita vastaavat toimivaltuudet tällaisten rikosten estämiseksi ja selvittämiseksi.

3.4.5 Oikeudenkäymiskaaren muutostarpeet

Oikeudenkäymiskaaren sääntelyä kuvataan osiossa 3.1. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa säädetään todistelusta. Luvun kirjallisen kertomuksen käyttökieltoa koskevan 24 §:n 3 momentin mukaan seuraavien esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan kuitenkin käyttää todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä: 1) henkilö, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta tai jonka henkinen toiminta on häiriintynyt; 2) 15–17-vuotias asianomistaja, joka on erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu; 3) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 15–17-vuotias asianomistaja, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi; 4) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 18 vuotta täyttänyt asianomistaja, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Säännöksen 3 momentin 3 ja 4 kohdan mukaisesti kuulustelusta esitutkinnassa tehdyn ääni- ja kuvatallenteen käyttäminen todisteena on kohdissa tarkoitetuissa tilanteissa sallittua muun

muassa seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön (rikoslain 20 luvun 8 §:ssä tarkoitettu rikos) ja ihmiskaupan sekä törkeän ihmiskaupan asianomistajan kohdalla. Vastaavaa sääntelyä ei ole siitä, että esitutkintatallennetta voitaisiin käyttää todisteena koskien tilanteita, joissa on kyse osiossa 3.3 todetusta uutta rangaistussääntelyä edellyttävästä ihmiskaupan uhrin palvelun käyttämisestä tilanteessa, jossa ihmiskaupassa teon tarkoituksena on jokin muu ihmiskaupan määritelmään sisältyvä tarkoitus kuin seksuaalinen hyväksikäyttö.

Uutta rangaistussääntelyä edellyttävä ihmiskaupan uhrin palvelun käyttäminen koskien tilanteita, joissa ihmiskaupassa teon tarkoituksena on jokin muu ihmiskaupan määritelmään sisältyvä tarkoitus kuin seksuaalinen hyväksikäyttö, on asiallisesti lähellä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä. Rikoslain 20 luvun 8 §:n mukainen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva kriminalisointi täyttää muutospäätöksen 18 a artiklan mukaisen kriminalisointivelvoitteen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan ihmiskaupan uhrin palvelun käytön osalta mutta ei niiden tilanteiden osalta, joissa ihmiskaupassa teon tarkoituksena on jokin muu ihmiskaupan määritelmään sisältyvä tarkoitus kuin seksuaalinen hyväksikäyttö. Muutospäätöksen mukaisessa uudessa 18 a artiklassa tarkoitetuilla ihmiskaupan uhrin tarjoamien palveluiden käyttöä koskevilla rikoksilla on myös olennainen liityntä ihmiskauppaan, sillä kyse on teoista, joiden kohde on ihmiskaupparikoksen uhri. Tämä liityntä voisi käytännössä joissakin tapauksissa johtaa siihen, että ihmiskaupparikosta ja ihmiskaupan uhrin tarjoaman palvelun käyttöä koskevaa rikosta käsiteltäisiin rikosprosessiketjussa samaan aikaan ja merkittävältä osin saman todistelun avulla.

Edellä mainittuihin uutta rangaistussääntelyä edellyttäviin tekoihin liittyy vastaavia asianomistajan haavoittuvuuteen ja asianomistajan suojaamisen tarpeeseen liittyviä erityisiä näkökohtia kuin niihin seksuaali- ja ihmiskaupparikoksiin, joissa voimassa olevan lain mukaan on sallittua käyttää esitutkinnassa tallennettua kertomusta todisteena oikeudenkäynnissä. Videotallenteen käyttämistä todisteena koskevien oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin ja esitutkintalain 9 luvun 4 §:n 4 momentin soveltamisalaa laajennettiin vuonna 2023 koskemaan aiempaa useampia seksuaalirikoksia, kuten seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, ja ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Kyseisiä muutoksia koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että esitutkinnassa tallennetun kuulustelun hyödyntämismahdollisuuden laajentamisen tarkoituksena on suojella näiden rikosten asianomistajia (HE 217/2022 vp, s. 77). Myös muiden ihmiskaupan muotojen kuin seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan ihmiskaupan kontekstissa tapahtuvan ihmiskaupan uhrin palvelujen käytön kohteena olevan henkilön suojelemiseksi olisi perusteltua mahdollistaa videotallenteen käyttäminen todisteena vastaavissa tilanteissa kuin se on mahdollista seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskien.

Ihmiskauppaan liittyy usein pitkäkestoista psykologista vallankäyttöä, ja asianomistaja on sen vuoksi erityisen haavoittuvassa asemassa. Asianomistaja olisi myös edellä mainittuja uutta rangaistussääntelyä edellyttäviä tekoja koskien haavoittuvassa asemassa, ja hänen palvelujaan käyttäneiden henkilöiden kohtaaminen oikeudenkäynnissä voisi aiheuttaa tällaisessa tilanteessa olevalle asianomistajalle erityistä henkistä kuormitusta. Asianomistajan haavoittuvan aseman ja suojaamisen tarpeen ei voida uutta rangaistussääntelyä edellyttävien tekojen kohdalla katsoa merkittävästi eroavan asianomistajan asemasta ja tarpeista ihmiskaupparikoksen tai seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön asianomistajana.

Ottaen huomioon uutta rangaistussääntelyä edellyttävien tekojen luonne sekä yhteys ihmiskaupparikokseen ja yhtäläisyydet rikoslain 20 luvun 8 §:ssä rangaistavaksi säädetyn seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön kanssa ja haavoittuvassa asemassa olevan asianomistajan suojaamiseen liittyvä erityinen tarve, edellä käsitelty oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 ja 4 kohdan muuttaminen koskemaan niissä tarkoitetuissa tilanteissa myös uusien

rikosten asianomistajia, olisi perusteltua edellä kuvatuin perustein ja myös osiossa 10.1 tarkemmin käsitellysti hyväksyttävänä pidettävää muun muassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Euroopan ihmisoikeussopimuksen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaavaa 6 artiklaa koskevan ratkaisukäytännön valossa.

Edellä mainitussa hallituksen esityksessä HE 217/2022 vp, joka koskee muun muassa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin ja esitutkintalain 9 luvun 4 §:n 4 momentin soveltamisalan laajentamista koskemaan muun muassa seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä ja ihmiskaupparikoksia, todetaan, että esitutkintatallenteen hyödyntämismahdollisuus oikeudenkäynnissä voi edistää asianomistajan kertomuksen todenmukaisuutta, koska esitutkinnassa tapahtumista on kulunut lyhyempi aika kuin oikeudenkäyntivaiheessa. Toisaalta mainitussa esityksessä tuodaan esiin myös hyödyntämismahdollisuuden mahdollisesti aiheuttama haitta näytön arvioinnille. Tallennettu kertomus ilman kyselymahdollisuutta pääkäsitellyssä antaa lähtökohtaisesti normaaliprosessia heikot edellytykset näytön arviointiin. Lisäksi mainitussa esityksessä hyödyntämismahdollisuuden laajentamista koskien kyse on rikoksista, joissa osapuolten kertomukset ovat usein keskeinen osa näyttöä. Tältä osin lakivaliokunta on pykälään aiemmin tehtyjen muutoksien käsittelyn yhteydessä korostanut vastaajan oikeusturvan edellyttävän, ettei tallennettuun kertomukseen vetoaminen saa alentaa näyttökynnystä rikosasiassa. Lakivaliokunta totesi myös, että jos tallenteen hyödyntäminen johtaisi syytteiden hylkäämiseen, muutos ei parantaisi asianomistajan asemaa tavoitellulla tavalla. Edellä mainitussa esityksessä todetaan, että onkin tärkeää huolehtia vastakuulustelu-oikeuden riittävästä ja asianmukaisesta toteutumisesta esitutkinnassa ja tehdä asianomistajalle selkoa niistä riskeistä, joita näytön jättäminen tallenteen varaan saattaa aiheuttaa. (HE 217/2022 vp, s. 77, ja siinä viitattu LaVM 19/2014 vp s. 5 ja 17.) Tässä kappaleessa esitetyt seikat koskisivat myös esitutkintatallenteen todisteena käytön edellytysten laajentamista koskemaan myös muiden ihmiskaupan muotojen kuin seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan ihmiskaupan kontekstissa tapahtuvan ihmiskaupan uhrien palveluiden käytön asianomistajia.

Lisäksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisen edellä kuvatulla tavalla voitaisiin katsoa tosiasiallisesti edistävän muutosdirektiivillä muutetun 9 artiklan mukaista velvollisuutta varmistaa, että uuden 18 a artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja rikoksia koskeva syytteen nostaminen ei edellytä uhrin ilmoitusta tai syyttämispyyntöä ja että oikeudenkäyntiä voidaan jatkaa, vaikka uhri olisi perunut antamansa lausunnon.

3.4.6 Esitutkintalain muutostarpeet

Esitutkintalain sääntelyä kuvataan osiossa 3.1. Esitutkintalain 9 luvun 4 § koskee kuulustelutilaisuuden tallentamista todisteena käyttämistä varten. Pykälän 1 momentin mukaan kuulustelu on tietyissä kuulusteltavaa koskevissa tilanteissa tallennettava ääni- ja kuvatallenteeseen, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä. Pykälän 4 momentin mukaan mitä edellä kyseisessä pykälässä säädetään kuulustelusta ja sen tallentamisesta, sovelletaan myös: 1) 15–17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka on erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu; 2) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 15–17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi; 3) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 18 vuotta täyttäneeseen asianomistajaan, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Vastaavaa sääntelyä ei ole siitä, että asianomistajan kuulustelu olisi tallennettava ääni- ja kuvatallenteeseen koskien tilanteita, joissa on kyse osiossa 3.3 todetusti uutta rangaistussääntelyä edellyttävästä ihmiskaupan uhrin palvelun käyttämisestä tilanteessa, jossa ihmiskaupassa teon tarkoituksena on jokin muu ihmiskaupan määritelmään sisältyvä tarkoitus kuin seksuaalinen hyväksikäyttö. Kyseisiä uusia rikoksia koskien esitutkintalain esitutkintaineistoa koskevan 9 luvun 4 §:ää olisi perusteltua tehdä vastaavat muutokset kuin mitä oikeudenkäymiskaarta koskien edellä pidetään perusteltuina kyseisen lain todistelua koskevan 17 luvun 24 §:n osalta, soveltuvien osin vastaavien perusteiden kuin mitä todetaan osiossa oikeudenkäymiskaaren osalta. Kyseisen oikeudenkäymiskaaren mukaisen sääntelyn, joka tietyissä tilanteissa sallii kuulustelusta esitutkinnassa tehdyn ääni- ja kuvatallenteen käytön todisteena tuomioistuimessa, kannalta on olennaista, että tällaisia tallenteita esitutkinnassa myös tehdään.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

4.1.1 Rikoslaki

4.1.1.1 Ihmiskauppasäännöksen täydentäminen sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevalla teon tarkoituksella

Muutosdirektiivillä muutetun 2 artiklan 3 kohdan mukaisten velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi rikoslain vapauteen kohdistuvia rikoksia koskevan 25 luvun ihmiskaupaa koskevan 3 §:n 1 momenttia olisi edellä osiossa 3.3 tarkemmin todetuilla perusteilla syytä täydentää siten, että säännökseen lisättäisiin ihmiskauppateon tarkoitusten luetteloon saattaminen sijaissynnyttäjäksi.

Muutosdirektiivillä muutettu 2 artiklan 3 kohta edellyttää, että ihmiskaupaa koskien myös sijaissynnytyksen hyväksikäyttöä pidetään hyväksikäyttönä. Muutosdirektiivi ei tämän lopputuloksen suhteen jätä kansallista liikkumavaraa, mutta jäsenvaltioiden harkinnassa on toteutustapa, jolla edellytetty lopputulos saavutetaan. Kyseinen muutosdirektiivin mukainen velvoite ei itsessään selvästi edellytä rikoslain 25 luvun 3 §:n 1 momentin muuttamista siten, että sijaissynnytyksen hyväksikäyttö mainittaisiin säännöksessä nimenomaisesti, vaan johtopäätös muutostarpeesta perustuu arvioon siitä, kattaako kyseinen rikoslain säännös jo ilman nimenomaista mainintaa, huomioiden säännöksen sanamuodon lisäksi muut säännöistä koskevat oikeuslähteet, sijaissynnytyksen hyväksikäyttöä koskevan teon tarkoituksen ylipäätään ja riittävän selvästi.

Sijaissynnytyksen hyväksikäytöstä ei ole mainintaa rikoslain 25 luvun ihmiskaupaa koskevassa 3 §:ssä eikä sitä koskevissa esitoissa. Sijaissynnytysjärjestelyjen keskeinen sisältö on, että henkilö tulee raskaaksi ja synnyttää lapsen toiselle ihmiselle. Säännökseen sisältyvän muita ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita koskevan tunnusmerkin voidaan katsoa ainakin joissain tilanteissa kattavan sijaissynnytyksen hyväksikäytön, jossa on kyse muutosdirektiivin johdanto-osan mukaisesti siitä, että nainen pakotetaan tai harhautetaan toimimaan sijaissynnyttäjänä. Tiedossa ei kuitenkaan ole Suomesta ihmiskauppatapauksia, joissa olisi ollut kyse sijaissynnytyksen hyväksikäytöstä. Sijaissynnytyksen hyväksikäyttöä merkitsevien tapausten ilmeneminen Suomessa on kuitenkin tulevaisuudessa mahdollista. Mahdollisia tulevia soveltamistilanteita ajatellen rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen, joka edellyttää sääntelyn täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta, kannalta voidaan pitää perusteltuna ihmiskaupaa koskevan pykälän muuttamista ehdotettavalla tavalla.

Muutosdirektiivissä käytetyn sanan ”sijaissynnytyks” sijaan esityksen mukaisesti muutettavaksi ehdotettavassa rikoslain 25 luvun ihmiskauppaa koskevan 3 §:n 1 momentissa käytettäisiin sanaa ”sijaissynnyttäjä” muodossa ”sijaissynnyttäjäksi”, jotta teon tarkoitusten luetteloon lisättävästä teon tarkoituksesta kävisi selvästi ilmi, että olisi kyse tarkoituksesta saattaa henkilö sijaissynnyttäjäksi, ei siis sijaissynnytetävän lapsen hyväksikäyttämisestä tai sijaissynnyttäjän hyväksikäyttämisestä jollain muulla tavalla, kuten esimerkiksi pakkotyössä. Mainituista sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevan tunnusmerkin ulkopuolelle jäävistä tilanteista jälkimmäiset tulisivat arvioituiksi muiden teon tarkoituksia koskevien tunnusmerkkien kautta, samoin tilanteet, joissa sijaissynnytetävä lapsi joutuisi sijaissynnytyksen jälkeen seksuaalisen tai muun hyväksikäytön kohteeksi. Ehdotuksen mukaisen säännöksen muotoilun voidaan katsoa vastaavan muutosdirektiivin johdanto-osan kappaleen 6 sisältämää lausumaa, jonka mukaan ”ihmiskaupaksi luokiteltavan sijaissynnytyksen hyväksikäytön osalta tämän direktiivin kohteena ovat ne, jotka pakottavat tai harhauttavat naisia toimimaan sijaissynnyttäjänä”, jota voidaan tulkita siten, että muutosdirektiivin kontekstissa sijaissynnytyksen hyväksikäyttötilanteessa ihmiskaupan uhrin ja asianomistajan asemassa on sijaissynnyttäjä.

Sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevaan lisäykseen ei sisällytettäisi muutosdirektiivin sisältämää ”hyväksikäyttö”-lisäkriteriä, sillä tällaiselle lisäedellytykselle olisi ihmiskauppapöytäkirjan rakenne ja muu sisältö huomioon ottaen vaikea mieltää muutosdirektiivin tarkoituksen mukaista merkityssisältöä. Muutosdirektiivillä muutetun 2 artiklan 3 kohdan mukaan hyväksikäytöksi katsotaan ainakin kohdassa luetellut hyväksikäytön muodot, joihin on muutosdirektiivillä lisätty muun muassa sijaissynnytyksen hyväksikäyttö. On huomattava, että ihmiskauppadirektiivissä teon tarkoituksia koskeva ihmiskaupan osa-alue on rakennettu hieman eri tavalla kuin rikoslain 25 luvun 3 §:ssä. Direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa velvoitetaan jäsenvaltiot kriminalisoimaan tietyt hyväksikäyttötarkoituksessa tehdyt teot tietyillä keinoilla käyttämällä. Artiklan 3 kohdan mukaan ”hyväksikäytöksi katsotaan ainakin” kohdassa luetellut tilanteet, kuten ”sijaissynnytyksen - - hyväksikäyttö”. Mikäli tällä tavalla rakennettuun sääntelyyn olisi sisällytetty sijaissynnytyksellä lisämäärettä ”hyväksikäyttö”, olisi muotoilu ollut ”hyväksikäytöksi katsotaan ainakin - - sijaissynnytyks” ja tästä voinut syntyä käsitys, että sijaissynnytyks sellaisenaan olisi kaikissa tilanteissa hyväksikäyttöä, mikä ei yleisesti vastaa EU:ssa vallitsevia erilaisia käsityksiä sijaissynnytyksestä. Rikoslain ihmiskauppasäännöksen teon tarkoituksia koskeva muotoilu on rakennettu hieman eri tavalla, ja siihen sijaissynnytyksestä koskeva lisäys on mahdollista tehdä ilman hyväksikäyttöä koskevaa lisämäärettä ilman, että kaikki sijaissynnytyksilanteet tulisivat sellaisinaan leimatuiksi hyväksikäytöksi. Ehdotettavalla sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevalla lisäyksellä ihmiskauppasäännökseen ei kriminalisoitaisi yleisesti kaikkia sijaissynnytyksjärjestelyjä sellaisinaan.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetussa muutoksessa muutosdirektiivin mukainen hyväksikäyttöä koskeva lisäedellytys rakentuisi ihmiskaupan tunnusmerkistön muiden osa-alueiden kautta. Jotta sijaissynnytyksestä koskevassa tilanteessa olisi kyse ihmiskaupasta, edellytettäisiin jonkin 1 momentissa mainitun tekotavan käyttämistä ja jonkin momentissa mainitun keinon käyttämistä. Säännöksen 2 momentista johtuen minkään 1 momentissa mainitun keinon käyttämistä ei kuitenkaan edellytettäisi, jos sijaissynnyttäjäksi aiottu tai saatettu olisi alle 18-vuotias. Ihmiskaupan tunnusmerkistössä tarkoitettujen keinon käyttämisen tilanteessa ihmiskaupan kohteena olevan henkilön ei voida katsoa ryhtyvän sijaissynnyttäjäksi aidosti vapaaehtoisesti, ja alle 18-vuotiaasta voidaan pitää ylipäättään kykenemättömänä muodostamaan vapaata tahtoa sijaissynnyttäjäksi ryhtymisestä. Sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevasta tilanteesta tekisi siis muutosdirektiivissä tarkoitettua sijaissynnytyksen hyväksikäyttöä ihmiskaupparikoksen muiden elementtien täyttyminen.

4.1.1.2 Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön kriminalisoiminen

Rikoslakiin olisi edellä osiossa 3.3 todetuilla perusteilla syytä lisätä rangaistussääntelyä siten, että muutosdirektiivin mukaisen uuden 18 a artiklan mukaiset velvoitteet, jotka koskevat ihmiskaupan uhrien tarjoamien palveluiden käytön kriminalisoimista, täyttyvät.

Uutta 18 a artiklaa koskevan kriminalisointivelvoitteen täyttämisen suhteen muutosdirektiivin velvoite ei jätä kansallista liikkumavaraa muutoin kuin siltä kannalta, että artiklaa koskeva sääntely on muutosdirektiivin johdanto-osan 26 kappaleen mukaan vähimmäissääntelyä. Kyseisen johdanto-osan kappaleen mukaan muutosdirektiivi ei rajoita jäsenvaltioiden tapaa käsitellä prostituutiota kansallisessa lainsäädännössään ja jäsenvaltiot voivat kansallisessa lainsäädännössään kriminalisoida seksuaalisten tekojen ostamisen. Tällaista yleistä seksuaalisten tekojen ostamisen kriminalisointia ei kuitenkaan tässä esityksessä ehdoteta.

Uuden 18 a artiklan velvoitteet on perustelluinta täyttää säätämällä rikoslain vapauteen kohdistuvia rikoksia koskevaan 25 lukuun rangaistussäännös, joka koskee eri ihmiskaupan muotojen yhteydessä tapahtuvaa ihmiskaupan uhrin palvelun käyttöä yleisesti. Tämä toteutustapa on perusteltu ottaen huomioon muutosdirektiivin 18 a artiklan mukaiset velvoitteet ja kriminalisoitavan teon luonne ja yhteys ihmiskauppaan, josta säädetään 25 luvussa.

Edellä todetun mukaisesti ehdotetaan rikoslain 25 lukuun lisättäväksi uusi 3 d §, jonka nimikkeenä olisi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö. Nimike vastaisi rakenteeltaan säännöstä asiallisesti lähellä olevan rikoslain 20 luvun 8 §:n nimikettä ”seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö”.

Uuden 3 d §:n mukaan se, joka käyttää 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen eli ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan kohteeksi tietämänsä henkilön suorittamaa palvelua, olisi tuomittava ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Ehdotetussa uudessa 3 d §:ssä käytettäisiin palvelun yhteydessä sanaa ”suorittamaa” muutosdirektiivissä käytetyn sanan ”tarjoamien” (”provided”) sijaan. Yleiskielessä sanalla ”suorittaa” on yhtenä merkityssisältönä työn tai tehtävän suorittaminen, kun taas sanalla ”tarjota” on yhtenä merkityssisältönä ostettavaksi tai vuokrattavaksi esittäminen, joista esimerkkeinä mainitaan muun muassa liikkeen tarjoamat palvelut ja huoneiston tarjoaminen vuokralle tai myyntiin. Sana ”tarjota” saattaisi luoda sanaa ”suorittaa” herkemmin miellelyhtymän ihmiskaupparikoksen kohteena olevan henkilön aktiivisesti suoraan palvelun käyttäjälle kohdistamasta palvelunsa tarjoamisesta. Säännöksen on kuitenkin tarkoitus kattaa myös tilanteita, joissa yritys on se, joka tuottaa ja markkinoi eli tarjoaa asiakkaille palveluita, ja ihmiskaupparikoksen kohteena olevan henkilön toiminta ilmenee tällaisen palvelun käytännön suorittamisena olennaisena osana ihmiskaupparikoksen uhrin työ- tai muuta suhdetta kyseiseen yritykseen. Näin ollen sanaa ”suorittamaa” voidaan pitää täsmällisempänä kuin sanaa ”tarjoamaa” ja siten rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen sisältämän täsmällisyysvaatimuksen kannalta perusteltuna ilmaisuna.

Ehdotettava uusi kriminalisointi, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, olisi asiallisesti lähellä rikoslain 20 luvun 8 §:ssä tarkoitettua seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä ja osin päällekkäinen sen kanssa sekä osin myös mainitun luvun 9 §:ssä tarkoitetun, korvauksen tarjoamista nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta koskevan, rikoksen kanssa. Rikoslain 20 luvun 8 § on pykälän 1 momentin nojalla toissijainen suhteessa luvun 9 §:ään. Jaksossa 3.3 kuvastui rikoslain 20 luvun 8 §:n mukainen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva kriminalisointi täyttää muutosdirektiivin 18 a artiklan

mukaisen kriminalisointivelvoitteen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan ihmiskaupan uhrin palvelun käytön osalta.

Rikoslain 20 luvun 8 §:n mukainen kriminalisointi on osin 18 a artiklan velvoitteita laajempi, sillä kyseinen pykälä koskee myös parituksen tai törkeän parituksen kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä ja syyksiluettavuus suhteessa uhrin asemaan jonkin säännöksessä viitatus rikoksen uhrina on tahallisuutta huomattavasti matalammalla tuottamuksellisella ”syytä epäillä” -asteella. Mainitut tilanteet eivät kuuluisi ehdotettavan uuden kriminalisoinnin soveltamisalaan. Koska näiltä osin uuden kriminalisoinnin soveltamisala olisi merkittävästi rikoslain 20 luvun 8 §:ää suppeampi, rikoslain 20 luvun 8 §:ää ei ehdoteta kumottavaksi tai muutettavaksi.

Osin rikoslain 20 luvun 8 § on kuitenkin 18 a artiklan mukaisia velvoitteita suppeampi, sillä ihmiskaupan määritelmään sisältyy muitakin teon tarkoituksia kuin seksuaalinen hyväksikäyttö. Uutta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa kriminalisointia ehdotetaan, jotta ihmiskaupan uhrin palvelun käyttö olisi rangaistavaa myös niiden tilanteiden osalta, joissa ihmiskaupassa teon tarkoituksena on jokin muu ihmiskaupan määritelmään sisältyvä tarkoitus kuin seksuaalinen hyväksikäyttö. Uusi kriminalisointi, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, koskisi eri ihmiskaupan muotojen yhteydessä tapahtuvaa tahallista ihmiskaupan uhrin palvelun käyttöä yleisesti tilanteissa, joissa palvelun käyttäjä tietää, että palvelun suorittaja on ihmiskaupparikoksen kohteena. Keskeisesti ehdotettavasta säännöksestä johtuva rangaistavuuden alan laajentuminen koskisi työperäistä ihmiskauppaa, jota katsotaan keskeisesti esiintyvän ravintola-, siivous- ja rakennusaloilla sekä maataloudessa. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän vuotta 2024 koskevan vuosikatsauksen mukaan vuonna 2024 auttamisjärjestelmän uusista Suomessa uhriksi joutuneista asiakkaista suurin osa (60 %) oli joutunut pakkotyön uhriksi (Ihmiskaupan vuosikatsaus 2024. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, s. 8).

Rangaistusasteikon suhteen muutosdirektiivin mukaisen uuden 18 a artiklan mukaiset velvoitteet sen sijaan jättävät kansallista liikkumavaraa. Artikla ei sisällä velvoitetta säätää sen mukaisista teoista mitään tiettyä rangaistustasoa vaan sisältää yleisluonteisen velvoitteen säätää kyseisistä teoista tehokkaat, oikeasuhtaiset ja varoittavat rangaistukset.

Ehdotettavaa rangaistusasteikkoa, joka olisi sakosta vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi, voidaan pitää perusteltuna ottaen huomioon rangaistavaksi säädettäväksi ehdotettavien tekojen hyväksikäyttöluonne, säännöksen edellyttämä tekijän tietoisuus uhrin asemasta ihmiskaupparikoksen kohteena ja se, että säännös kattaisi hyvin monenlaisia tilanteita useiden eri ihmiskaupan muotojen kontekstissa. Säännöksen soveltamisalaan kuuluisi esimerkiksi sekä pitkäaikainen ja suunnitelmallinen pakkotyötä koskevan ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö että pistemäisiä säännöksessä tarkoitettuja hyväksikäyttötekoja.

Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä ei ehdoteta säädettäväksi asianomistajarikokseksi. Muutosdirektiivillä ihmiskauppadirektiivin 9 artiklan 1 kohtaa on muutettu siten, ettei tällainen sääntely olisi edes sallittua. Velvoite varmistaa, että tutkinta tai syytteen nostaminen ei edellytä uhrin ilmoitusta tai syyttämispyyntöä ja että rikosoikeudenkäyntiä voidaan jatkaa, vaikka uhri olisi perunut antamansa lausunnon, koskee ihmiskaupparikosten lisäksi kohdan muuttamisen johdosta myös uuden 18 a artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja rikoksia eli ihmiskaupan uhrien tarjoamien palveluiden käyttöä koskevia rikoksia. Ehdotettava uusi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva rikos (uusi rikoslain 25 luvun 3 d §) olisi siten virallisen syytteen alainen rikos, koska sitä ei mainittaisi rikoslain 25 luvun 9 §:ssä. Luvun 9 §:ssä luetellaan kyseisen luvun tilanteet, joissa syyttäjä saa nostaa syytteen vain, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteeseen pantavaksi.

4.1.1.3 Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentaminen koskemaan ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä

Rikoslain 25 luvun 10 §:ää, joka koskee oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltumista tiettyihin kyseisen luvun mukaisiin rikoksiin, olisi edellä osiossa 3.3 todetuilla perusteilla syytä muutosdirektiivillä muutetun 5 artiklan mukaisten velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi muuttaa siten, että oikeushenkilön rangaistusvastuu säädetään sovellettavaksi myös ehdotettavaan uuteen ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaan rikokseen. Muutosdirektiivin täytäntöönpantava velvoite ei jätä kansallista liikkumavaraa.

4.1.2 Pakkokeinolaki

Uuden esityksessä ehdotettavan ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rangaistussäännöksen säätämisen johdosta olisi perusteltua samassa yhteydessä muuttaa pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevaan 10 lukuun sisältyviä säännöksiä siten, että kyseistä ehdotettavaa uutta rikosta koskevassa esitutkinnassa voitaisiin käyttää tiettyjä salaisia pakkokeinoja niitä koskevien pakkokeinolain yleisten ja erityisten edellytysten täytyessä (televalvonta ja peitelty tiedonhankinta). Vastaavat pakkokeinot ovat jo vastaavin edellytyksin käytettävissä esitutkinnassa, joka koskee ehdotettavaa uutta kriminalisointia asiallisesti lähellä olevaa rikoslain 20 luvun 8 §:n mukaista seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä. Säätämällä ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö televalvonnan ja peitelty tiedonhankinnan perusterikokseksi kyseiset pakkokeinot olisivat käytettävissä kyseistä uutta kriminalisointia koskevassa esitutkinnassa samoin edellytyksin kuin seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevassa esitutkinnassa. Ilman tällaista perusterikokseksi säätämistä ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevassa esitutkinnassa voitaisiin rikokselle ehdotettavan kahden vuoden enimmäisrangaistuksen perusteella käyttää televalvontaa vain tilanteissa, joissa rikos olisi tehty telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen, ja peiteltyä tiedonhankintaa vain tietoverkossa.

Edellä mainittujen pakkokeinojen käytön säätämiseksi mahdolliseksi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rikoksen esitutkinnassa samoin edellytyksin kuin ne nykyään ovat käytettävissä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön osalta esityksessä ehdotetaan tarkemmin sanottuna kyseisen uuden rikoksen lisäämistä pakkokeinon käytön edellytyksenä olevaksi perusterikokseksi pakkokeinolain 10 luvun televalvontaa koskevan 6 §:n 2 momenttiin uutena 11 kohtana ja peiteltyä tiedonhankintaa koskevan 14 §:n 2 momenttiin uutena 9 kohtana. Ehdotettavissa pakkokeinolain muutoksissa ei olisi kyse varsinaisesti muutosdirektiivin täytäntöönpanosta vaan muutosdirektiivin täytäntöönpanemiseksi ehdotettavaan lainsäädäntömuutokseen, uuteen ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaan kriminalisointiin, liittyvistä tarpeellisiksi arvioitavista muutoksista.

Ehdotettavia pakkokeinolain soveltamisalan laajennuksia voidaan pitää perusteltuina osiossa 3.4.1 kuvatuin perustein, jotka ovat pitkälti vastaavia kuin millä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön osalta käytettävissä olevia vastaavia pakkokeinoja voidaan perustella ja liittyvät näiden rikosten luonteiden vastaavuuteen ja ehdotettavaa uutta kriminalisointia koskevien rikosten selvittämismahdollisuuksien turvaamiseen.

Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytölle ehdotetaan kahden vuoden enimmäisvankeusrangaistusta. Näin ollen säädettäväksi ehdotettavat televalvontaa ja peiteltyä tiedonhankintaa koskevat pakkokeinoimivaltuudet tulisivat mainitun uuden kriminalisoinnin kohdalla sovellettaviksi niiden toimivaltuuksien lisäksi, jotka ovat tietyin edellytyksin käytettävissä yleisesti sellaisten rikosten esitutkinnassa, joiden enimmäisrangaistus on

vähintään kaksi vuotta vankeutta, kuten televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella (7 §:n 1 momentin 1 kohta) ja suunnitelmallinen tarkkailu (12 §:n 3 momentti).

4.1.3 Poliisilaki

Ehdotettavaa uutta kriminalisointia, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevien rikosten estämistä koskien poliisilain salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan 5 lukuun olisi perusteltua tehdä vastaavat muutokset kuin mitä pakkokeinolakia koskevassa osiossa 4.1.2 pidetään perusteltuina pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevan 10 luvun osalta, soveltuvin osin vastaavin perustein kuin mitä todetaan osiossa 4.1.2.

Ehdotettavissa poliisilain muutoksissa ei olisi kyse varsinaisesti muutosdirektiivin täytäntöönpanosta vaan muutosdirektiivin täytäntöönpanemiseksi ehdotettavaan lainsäädäntömuutokseen, uuteen ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaan kriminalisointiin, liittyvistä tarpeellisiksi arvioitavista muutoksista.

4.1.4 Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa

Esityksessä ehdotetaan muutosdirektiivin täytäntöönpanemiseksi ehdotettavan uuden, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rangaistussäännöksen ja edellä osioissa 4.1.2 ja 4.1.3 kuvattujen ehdotettavien pakkokeinolain ja poliisilain muutosten säätämisen yhteydessä muutettavaksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettua lakia ensinnäkin siten, että tällainen uusi rikos lisättäisiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:ään Rajavartiolaitoksen tutkittaviksi kuuluviin rikoksiin. Toiseksi tällaisen uuden rikoksen osalta Rajavartiolaitokselle säädettäisiin pakkokeinolakia ja poliisilakia koskevia ehdotuksia vastaavat televalvontaa ja peiteltyä tiedonhankintaa koskevat toimivaltuudet mainitun lain 16, 23 ja 58 §:ään.

Ehdotettavissa Rajavartiolaitoksen toimivaltaa koskevissa muutoksissa ei olisi kyse varsinaisesti muutosdirektiivin täytäntöönpanosta vaan muutosdirektiivin täytäntöönpanemiseksi ehdotettavaan lainsäädäntömuutokseen, uuteen ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaan kriminalisointiin, liittyvistä, kansalliseen harkintaan perustuvista muutoksista.

4.1.5 Oikeudenkäymiskaari

Muutosdirektiivin täytäntöönpanemiseksi ehdotettavaa uutta kriminalisointia, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, koskien olisi osiossa 3.4.3 esitetyn perustein samassa yhteydessä perusteltua muuttaa oikeudenkäymiskaaren todistelua koskevan 17 luvun 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohtaa siten, että ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön asianomistajan kuulustelusta esitutkinnassa tehtyä ääni- ja kuvatallennetta voitaisiin tietyissä asianomistajaa koskevissa tilanteissa käyttää tuomioistuimessa todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Vastaava mahdollisuus on kyseisissä kohdissa jo muun muassa ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan tai seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön asianomistajan osalta. Ehdotettavien oikeudenkäymiskaaren muutosten perustelut liittyvät esitettävän uuden rikoksen, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön, luonteeseen, yhteyteen ihmiskaupparikokseen ja yhtäläisyyksiin rikoslain 20:8:n kanssa sekä haavoittuvassa asemassa olevan asianomistajan suojaamiseen liittyvään erityiseen tarpeeseen.

Edellä mainitut muutokset ehdotetaan tarkemmin sanottuna tehtäviksi lisäämällä mainittuihin 3 momentin 3 ja 4 kohtaan viittaus ihmiskapan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön.

Momentin mukaan esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan käyttää todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä, momentissa luetelluissa tilanteissa.

Momentin 3 kohdassa on kyse tilanteesta, jossa jonkin kohdassa tarkoitetun rikoksen 15–17-vuotias asianomistaja ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi. Momentin 4 kohdassa puolestaan on kyse tilanteesta, jossa kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi jonkin kohdassa tarkoitetun rikoksen 18 vuotta täyttäneen asianomistajan terveyden tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Ehdotettavissa oikeudenkäymiskaaren muutoksissa ei olisi kyse varsinaisesti muutosdirektiivin täytäntöönpanosta vaan muutosdirektiivin täytäntöönpanemiseksi ehdotettavaan lainsäädäntömuutokseen, uuteen ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaan kriminalisointiin, liittyvistä tarpeellisiksi arvioitavista muutoksista.

4.1.6 Esitutkintalakia

Ehdotettavaa uutta kriminalisointia, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rikoksen asianomistajan kuulustelutilaisuuden tallentamista todisteena käyttämistä varten koskien esitutkintalain esitutkinta-aineistoa koskevan 9 luvun 4 §:ää olisi perusteltua tehdä vastaavat muutokset kuin mitä oikeudenkäymiskaarta koskevassa osiossa 4.1.4 pidetään perusteltuina kyseisen lain todistelua koskevan 17 luvun 24 §:n osalta, soveltuvin osin vastaavin perustein kuin mitä todetaan osiossa 4.1.4. Kyseisen oikeudenkäymiskaaren mukaisen sääntelyn, joka tietyissä tilanteissa sallii kuulustelusta esitutkinnassa tehdyn ääni- ja kuvatallenteen käytön todisteena tuomioistuimessa, kannalta on olennaista, että tällaisia tallenteita esitutkinnassa myös tehdään.

Ehdotettavissa esitutkintalain muutoksissa ei olisi kyse varsinaisesti muutosdirektiivin täytäntöönpanosta vaan muutosdirektiivin täytäntöönpanemiseksi ehdotettavaan lainsäädäntömuutokseen, uuteen ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaan kriminalisointiin, liittyvistä tarpeellisiksi arvioitavista muutoksista.

4.1.7 Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (”vastaanottolaki”)

Kansallisen sääntelyn saattamiseksi paremmin yhteensopivaksi muutosdirektiivillä muutetun ihmiskauppadirektiivin 11 artiklan 4 kohdan mukaisten velvoitteiden kanssa vastaanottolain ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää koskevaan lukuun ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan Maahanmuuttovirasto voi antaa auttamisjärjestelmää ylläpitävää Joutsenon vastaanottokeskusta koskevia tarkempia määräyksiä sille tehtävän, auttamisjärjestelmään ottamista koskevan esityksen tekemistä koskevista menettelytavoista ihmiskaupan uhrien tavoittamiseksi ja tunnistamiseksi sekä heidän ohjaamiseen avun ja tuen piiriin. Uuden säännöksen nojalla annettavat tarkentavat määräykset koskisivat esityksen tekemisen suhteen hyviä menettelytapoja, jotka voisivat koskea esimerkiksi ihmiskaupan uhrien tavoittamisen perusteita koskevaa neuvontaa. Uhrien tavoittamisen johdosta ihmiskaupan uhreja olisi mahdollista tunnistaa ja ohjata heidän tarvitsemansa avun ja tuen piiriin.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset sekä perus- ja ihmisoikeusvaikutukset

Esityksen mukaisilla ihmiskauppasäännöksen muutoksella ja uudella ihmiskaupan uhrin palvelujen käytön kriminalisoinnilla vahvistettaisiin henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden suojaa sekä yksityiselämän suojaa. Sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevalla ihmiskauppasäännöksen täydentämisellä sekä uudella ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevalla kriminalisoinnilla voitaisiin vaikuttaa tällaisia rikoksia ennalta estävästi rikoksentekijöiden käyttäytymiseen siinä määrin kuin näihin vaikuttaminen rikoslain keinoin ylipäänsä on mahdollista. Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön kriminalisoinnilla ehkäistäisiin ihmiskauppaa vähentämällä kysyntää ihmiskaupan kontekstissa suoritettaville palveluille.

Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevalla kriminalisoinnilla voitaisiin pakkotyön kontekstissa ehkäistä palvelujen suorittamista tällaisissa olosuhteissa ja siten edistää myös yhdenvertaisuutta työelämässä, työterveyttä ja -turvallisuutta sekä asianmukaisia työansioita.

Toisaalta kriminalisoinnit merkitsisivät tuomioon johtaessaan tuomitun vapauden rajoittamista vankeusrangaistuksen muodossa tai puuttumista tuomitun omaisuuden suojaan sakkorangaistuksen tilanteessa, joka voisi tulla kyseeseen vain ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön osalta.

Esityksen mukaisilla pakkokeinolain, poliisilain ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muutoksilla rajoitettaisiin luottamuksellisen viestin suojaa ja yksityiselämän suojaa osiossa 10.1 tarkemmin kuvatuin tavoin.

Esityksen mukaisilla oikeudenkäymiskaaren muutoksilla, joilla laajennettaisiin kuulustelusta esitutkinnassa tehdyn ääni- ja kuvataallenteen todisteena käyttämisen mahdollisuutta koskemaan tietyissä tilanteissa myös ehdotettavan uuden kriminalisoinnin, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön, asianomistajaa, rajoitettaisiin osiossa 10.1 tarkemmin kuvatulla tavalla oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaan oikeuteen kuuluvaa syytetyn oikeutta kuulustella tai kuulusteluttaa todistajia. Syytetyn oikeuksien riittävä turvaaminen kuitenkin taattaisiin kiinnittämällä tarkasti huomiota oikeudenkäymiskaaren vaatimukseen siitä, että syytetylle on tullut näissä tilanteissa varata asianmukainen vastakuulustelumahdollisuus.

4.2.2 Vaikutukset yhdenvertaisuuteen ja sukupuolten tasa-arvoon

Perustuslaissa perusoikeuksiin sisältyvää kansalaisten yhdenvertaisuusperiaatetta on vahvistettu sukupuolten tasa-arvon edistämistä koskevalla 6 §:n 4 momentin säännöksellä. Kuten perusoikeussäännös edellyttää, naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 4 §:llä on vahvistettu ja konkretisoitu viranomaisen tasa-arvon edistämisvelvollisuutta täsmentämällä tasa-arvon edistämiskeinoja. Rikoslain säännökset ovat lähtökohtaisesti sukupuolineutraaleja. Neutraaleilla säännöksillä voi kuitenkin olla miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa mainittuja tosiasiallisia vaikutuksia, jotka ovat erilaisia eri sukupuolten kohdalla.

Esityksen mukaisella ihmiskauppasäännöksen täydentämisellä sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevalla teon tarkoituksella suojeltaisiin henkilöitä, joita voitaisiin ihmiskaupan kontekstissa saattaa sijaissynnyttäjiksi. Käytännössä sijaissynnyttäjäksi aiottavat henkilöt eli

kriminalisoinnin suojelun kohteet olisivat henkilöitä, joilla on naistyyppilliset sisäiset sukuelimet.

Ehdotettava uusi kriminalisointi, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, olisi sukupuolineutraali. Käytännössä kuitenkin ihmiskaupan uhrien suojelu tulisi aiempaa laajemmin koskemaan myös miehiä. Ihmiskaupan uhrin suorittaman palvelun käyttö on nykyään rangaistavaa vain seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan ihmiskaupan osalta. Kyseinen ihmiskaupan muoto on Suomessa ollut naisuhrien kohdalla yleisempi kuin pakkotyö, kun taas miesuhreista lähes kaikki ovat olleet pakkotyön uhreja. Uuden kriminalisoinnin myötä ihmiskaupan uhrin suorittamien palvelujen käyttämisen rangaistavuus laajenisi koskemaan muitakin ihmiskaupan muotoja, käytännössä olennaisesti pakkotyötä koskevaa ihmiskauppaa.

4.2.3 Vaikutukset lasten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien asemaan

Ihmiskauppaan liittyy usein pitkäkestoista psykologista vallankäyttöä, ja asianomistaja on sen vuoksi erityisen haavoittuvassa asemassa. Esityksen mukaisella ihmiskauppasäännöksen täydentämisellä sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevalla teon tarkoituksella suojeltaisiin haavoittuvassa asemassa olevia ihmiskaupan kohteeksi mahdollisesti joutuvia henkilöitä, myös lapsia, sillä tällainen ihmiskaupparikos voisi kohdistua myös alle 18-vuotiaaseen. Lisäksi kyseisellä ehdotuksella voisi olla sijaissynnytyksen avulla syntyviä lapsia yleisesti suojaavaa vaikutusta. Ehdotuksella voitaisiin, siinä määrin kuin rikoksentekijöiden käyttäytymiseen vaikuttaminen rikoslain keinoin ylipäättään on mahdollista, ennalta estää hyväksikäyttöä merkitseviä sijaissynnytysjärjestelyjä, joilla voi olla haitallisia vaikutuksia myös sijaissynnytettyille lapsille. Voidaan ajatella, että jos hyväksikäyttö paljastuu aiotuille huoltajille sijaissynnyttäjän raskauden aikana, lapsi on vaarassa jäädä ilman huoltajia, jos aiotut vanhemmat pyrkivät vetäytymään järjestelystä esimerkiksi leimaantumisriskin vuoksi eikä myöskään hyväksikäytön kohteena ollut sijaissynnyttäjä ole motivoitunut hoitamaan lasta.

Lisäksi esityksen mukaisella ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevalla kriminalisoinnilla suojeltaisiin ihmiskaupan uhreina haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä heidän tässä ominaisuudessa suorittamiensa palveluiden hyväksikäytöltä. Suojelun kohteena voisivat olla myös lapset, mutta voidaan ajatella, että koska keskeisesti ehdotetusta säännöksestä johtuva rangaistavuuden alan laajentuminen tulisi koskemaan työperäistä ihmiskauppaa, käytännössä rangaistavuuden alan laajentamisella suojeltaisiin hyväksikäytöltä pääasiassa aikuisia, ottaen huomioon myös se, että kaikkiin ihmiskauppaa merkitseviin hyväksikäytön muotoihin ei välttämättä ole lähtökohtaisesti vaikeuksitta mielletävissä palvelun käyttäjää.

On mahdollista, että ehdotettavasta ihmiskaupan uhrin palvelun käyttämisen kriminalisoimisesta seuraisi ihmiskauppaa merkitseviä sijaissynnytysjärjestelyjä koskien sijaissynnytettyvälle lapselle edellä kuvattuja kielteisiä vaikutuksia, joita ihmiskauppasäännöksen muuttamisella puolestaan mahdollisesti ehkäistäisiin. Koska ehdotettava uusi kriminalisointi kattaisi myös sijaissynnyttäjän palvelun käyttämisen tietoisena sijaissynnyttäjän asemasta ihmiskaupparikoksen uhrina, voidaan ajatella, että jos sijaissynnyttäjän raskauden aikana hyväksikäyttö paljastuu aiotuille vanhemmille, he voivat rikosoikeudellisen vastuun välttämiseksi pyrkiä vetäytymään järjestelystä. Tällöin lapsi on vaarassa jäädä ilman huoltajia. Toisaalta päinvastaisen suuntaisesti voidaan ajatella, että uudella kriminalisoinnilla voitaisiin, siinä määrin kuin rikoksentekijöiden käyttäytymiseen vaikuttaminen rikoslain keinoin ylipäättään on mahdollista, ennalta estää lasta haluavia vanhempia alun alkaenkaan ryhtymästä sijaissynnyttäjän vapaaehtoisuuden kannalta epämääräisiin sijaissynnytysjärjestelyihin.

Esityksen mukaisilla oikeudenkäymiskaaren muutoksilla ja niihin liittyvillä esitutkintalain muutoksilla parannettaisiin haavoittuvassa asemassa olevien ihmiskaupan kohteina palveluja suorittavien henkilöiden asemaa suojelemalla heitä tietyissä tilanteissa oikeudenkäynnin aiheuttamalta kuormitukselta mahdollistamalla tietyissä tilanteissa kuulustelusta esitutkinnassa tehdyn ääni- ja kuvatallenteen käyttäminen todisteena.

Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevalla uudella kriminalisoinnilla voisi olla myös negatiivista vaikutusta ihmiskaupan uhreille uudesta kriminalisoinnista mahdollisesti aiheutuvasta rikosprosessin pitkittymisestä tai laajenemisesta johtuen.

4.2.4 Taloudelliset vaikutukset ja vaikutukset viranomaisten toimintaan

4.2.4.1 Sijaissynnyttäjäksi saattamisen lisääminen ihmiskaupan tarkoitukseksi

Sijaissynnyttäjäksi saattamisen lisäämisessä ihmiskaupan tarkoitukseksi on kyse säännösmuutoksesta, jota ehdotetaan EU-säädöksen täytäntöönpanemiseksi. Sijaissynnyttäjäksi saattamisen lisääminen ihmiskaupan tarkoitukseksi ei arvioida juurikaan lisäävän käsiteltäväksi tulevia tapauksia esitutkinnassa, syyttäjien toiminnassa eikä tuomioistuimissa eikä aiheuttavan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia näiden tai muidenkaan viranomaisten, kuten Rikosseuraamuslaitoksen tai ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän toimintaan. Tämä johtuu siitä, että ihmiskauppaa koskevaan säännökseen jo sisältyvän muita ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita koskevan tunnusmerkin voidaan katsoa ainakin joissain tilanteissa kattavan sijaissynnytyksen hyväksikäytön eikä käytettävissä olleiden tietojen perusteella tähänkään mennessä tiedossa ole tapauksia, joissa poliisi olisi käynnistänyt ihmiskauppa-nimikkeellä esitutkintoja, joissa olisi kyse sijaissynnytykseen liittyvistä tilanteista. Tässä yhteydessä on kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että ihmiskauppa on suurelta osin piilorikollisuutta, mistä syystä ilmiön kokonaiskuva on väistämättä rajallinen (Esim. Hyväksikäytön kirjo. Ihmiskaupan kehitys ja toimintatavat Suomessa, Latviassa, Virossa, Puolassa ja Ukrainassa. HEUNI Report Series no. 103b, Helsinki 2023, s. 9.).

Sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevien ihmiskauppatapausten ilmeneminen Suomessa on kuitenkin tulevaisuudessa mahdollista, ja mahdollista on myös, että tällaiset tilanteet ihmiskauppaa koskevaan säännökseen ehdotettavasta nimenomaisesta maininnasta johtuen jatkossa tunnistettaisiin paremmin ihmiskaupaksi. Mikäli ilmi tulevien ihmiskauppatapausten määrä tällaisista syistä lisääntyisi, tällä voisi olla jonkinlaista käsiteltävien tapausten määrää lisäävää vaikutusta paitsi rikosprosessiketjun viranomaisissa ja rangaistusten täytäntöönpanon osalta Rikosseuraamuslaitoksessa myös ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä ja hyvinvointialueilla.

4.2.4.2 Uusi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva kriminalisointi

Uudessa ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevassa kriminalisoinnissa on kyse rikoslain muutoksesta, jota ehdotetaan EU-säädöksen täytäntöönpanemiseksi.

Ehdotettavan uuden ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan kriminalisoinnin voidaan arvioida lisäävän käsiteltäväksi tulevia tapauksia esitutkinnassa, syyttäjien toiminnassa sekä tuomioistuimissa ja aiheuttavan ihmiskauppasäännöksen muuttamista merkittävämpiä taloudellisia vaikutuksia. Tällaisten taloudellisten vaikutusten tarkempaan arvioimiseen liittyy merkittäviä epävarmuuksia. Koska osiossa 4.2.4.1 todetusti ihmiskauppa on suurelta osin piilorikollisuutta, joka ei tule viranomaisten tietoon, viranomaisten tietoon jatkossa tulevien ihmiskaupparikosten määrän arviointiin liittyy erityistä epävarmuutta ja sama erityinen epävarmuus koskisi myös ehdotettavan uuden kriminalisoinnin

kattamia ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttör rikoksia. Suuntaa antavasti vaikutuksia voidaan kuitenkin arvioida rikosprosessiketjussa aikaisemmin käsiteltyjen ihmiskaupparikosten määrän ja seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä merkitsevien rikosten määrän sekä eri ihmiskaupan muotoja koskevien suhteellisten osuuksien avulla ja tarkastelemalla ehdotettavan uuden kriminalisoinnin suhdetta ihmiskaupparikoksiin ja seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeviin rikoksiin.

On hyvä huomata, että koska ihmiskauppa on merkittävässä määrin piilorikollisuutta, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttör rikosten ilmituloon viranomaisille vaikuttaisi keskeisesti viranomaisten, kuten poliisin paljastava toiminta ja sen resursointi. Sama kuitenkin koskee jo nykyään seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevia rikoksia.

Uuteen kriminalisointiin liittyen aiheutuisi jäljempänä tarkasteltavien kustannusten lisäksi tietojärjestelmiin tehtäviä muutoksia ja siten hieman lisätyötä viranomaisille siitä, että muutosdirektiivin 19 a artiklan mukaiset tilastot saataisiin kattamaan myös tällaiset uudet rikokset.

Uuden kriminalisoinnin suhteesta ihmiskaupparikoksiin sekä ihmiskaupparikosten määristä ja suhteellisista osuuksista

Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttör rikos edellyttäisi, että rikoksen kohde on ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan kohteena. Näin ollen uudesta kriminalisoinnista seuraavia tapausmääriä rikosprosessiketjussa voidaan arvioida siitä lähtökohdasta, ettei uudessa kriminalisoinnissa tarkoitettuja tekoja ilmenisi useammin kuin niissä tapauksissa, joissa on kyse ihmiskaupasta tai törkeästä ihmiskaupasta. Tilastokeskuksen tuoreimpien ”Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset” -tilastojen mukaan vuonna 2023 tuomioistuimissa (käräjäoikeudet ja hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena) käsiteltyjen sellaisten ihmiskaupparikoksia koskevien tapausten, joissa ihmiskaupparikos oli käsiteltävänä päärikoksena, osalta oli yhteensä 11 oikeudessa tuomittua, 15 syyksi luettua rikosta ja 11 hylättyä syytettä. Syyttäjälaitokselta saatujen tietojen (Syyttäjälaitoksen asianhallintajärjestelmän tuottama rakenteellinen data) mukaan Syyttäjälaitoksessa ratkaistiin vuonna 2024 yhteensä 49 ihmiskauppa-asiaa. Poliisin tulostietojärjestelmän (PolStat) ja Keskusrikospoliisista saatujen tietojen mukaan poliisin tietoon on edellisen neljän vuoden aikana tullut vuositasolla keskimäärin noin 125 rikosilmoitusta ihmiskauppanimikkeillä. Kyseisissä rikosilmoituksissa on ollut keskimäärin noin 5,5 asianomistajaa. Kertomalla nämä luvut keskenään ($125 \times 5,5$) saadaan vuositasolla keskimääräiseksi poliisin tietoon tulleiden mahdollisten ihmiskaupparikosten määräksi noin 688. Näistä noin 60 prosentissa hyväksikäytön tarkoitus oli työperäinen, noin 17,5 prosentissa seksuaalinen ja noin 22,5 prosentissa muu. Siten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia mahdollisia ihmiskaupparikoksia tulisi vuositasolla poliisin tietoon keskimäärin noin 120 ($688 \times 0,175$) ja muita ihmiskaupan muotoja koskevia mahdollisia ihmiskaupparikoksia noin 568 ($688 \times 0,825$) eli noin 82,5 prosenttia kaikista mahdollisista poliisin tietoon tulevista ihmiskauppatapauksista.

Kuitenkin sen arvioimiseen, kuinka monta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttör rikosta voi tulla ilmi kutakin ihmiskaupparikosta kohden, sisältyy merkittäviä epävarmuuksia. Yhtäältä kaikissa tilanteissa, joissa on kyse ihmiskaupparikoksesta, ei esiinny lisäksi uudessa kriminalisoinnissa tarkoitettua palvelun käyttöä. Palvelun käyttöä ei tapahdu ensinnäkään tilanteissa, joissa ihmiskaupan tunnusmerkistö täyttyy mutta ihmiskaupateon tarkoituksena oleva hyväksikäyttö, kuten esimerkiksi pakkotyö, ei ole toteutunut. Toiseksi kaikkiin ihmiskauppaa merkitseviin hyväksikäytön muotoihin ei välttämättä ole

lähtökohtaisesti vaikeuksista mielletävissä palvelun käyttäjää. Kolmanneksi merkittävää on, että pakkotyötä koskevassa ihmiskaupassa, johon liittyen rangaistavuuden ala ehdotetusta säännöksestä johtuen keskeisesti laajenisi, osa tilanteista on sellaisia, että pakkotyönä valmistetaan jokin valmis tuote palvelun tarjoamisen sijaan. Ehdotettava uusi rangaistussäännös ei koskisi tällaisia tilanteita, joissa henkilö ostaa valmiin tuotteen, kuten ruokakaupasta marjapakasteen, joka on valmistettu ihmiskauppaa merkitsevissä työoloissa. Toisaalta yhden ihmiskaupparikoksen seurauksena voi ilmetä useita, hyvinkin monia yhden ja saman uhrin suorittamien palvelujen käytön tilanteita. Yhtä ihmiskaupparikosta kohden voi siis joissain tapauksissa ilmetä hyvinkin suuri määrä ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttör rikoksia.

Uuden kriminalisoinnin suhteesta seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön sekä viimeksi mainittujen rikosten määristä absoluuttisesti ja suhteessa ihmiskaupparikoksiin

Ehdotettava uusi kriminalisointi on asiallisesti lähellä rikoslain 20 luvun 8 §:n mukaista seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä ja osin sen kanssa päällekkäinen.

Rikosprosessiketjuun päätyneistä ja siinä edenneistä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevien epäiltyjen rikosten määristä ei ole aivan tarkkoja ja johdonmukaisia tietoja, mutta yleiskuvana tällaisista tapausmääristä poliisissa ja Syyttäjälaitoksessa voidaan todeta, että tapauksia on ollut vuosittain vähän, nollasta korkeintaan reiluun kymmeneen.

Poliisin tulostietojärjestelmän (PolStat) mukaan poliisin tietoon tuli vuonna 2021 12 tapausta, vuonna 2022 ei yhtään tapausta, vuonna 2023 kolme tapausta ja vuonna 2024 viisi tapausta ja syyttäjälle syyteharkintaan saatettiin vuonna 2021 viisi tapausta, vuonna 2022 ei yhtään tapausta, vuonna 2023 kaksi tapausta ja vuonna 2024 viisi tapausta. Keskimäärin poliisin tietoon on siis tullut vuosittain viisi mahdollista seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä.

Syyttäjälaitoksen tilastointi ei täytä Tilastokeskuksen asettamia kriteerejä. Syyttäjälaitoksen tiedoista käytetään termiä ”asianhallintajärjestelmän tuottama rakenteellinen data”. Syyttäjälaitoksesta saatujen, asianhallintajärjestelmästä manuaalisesti laskettujen tietojen mukaan aikavälillä 1.1.2020–4.7.2025 saapui Syyttäjälaitokseen 16 juttua, joissa ainoana tai niin sanottuna päänimikkeenä oli seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö tai sen yritys. Jutuista vuonna 2020 saapui yksi, vuonna 2021 ei yhtään, vuonna 2022 kymmenen, vuonna 2023 kolme, vuonna 2024 yksi ja vuonna 2025 yksi. Neljässä asiassa nostettiin syyte, neljässä asiassa tehtiin syyttämättä jättämisspätös ja kahdeksassa asiassa tehtiin päätös esitutkinnan rajoittamisesta.

Tuomioistuinvirastosta saatujen tietojen mukaan vuosina 2021–2025 ei ole koko maassa annettu yhtään tuomiota seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä (päärikoksena tai muutenkaan, langettavaa tai muutakaan).

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevien tapausten osuuden arvioimiseksi suhteessa seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin ihmiskauppatapauksiin voidaan käyttää poliisin käsittelemien tapausten määriä. Edellä todetusti poliisin tietoon on viime vuosina tullut seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia mahdollisia ihmiskaupparikoksia keskimäärin noin 120 ja seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevia mahdollisia rikoksia keskimäärin viisi. Näin ollen viime vuosina mahdollisia seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevia rikoksia on tullut poliisin tietoon vuosittain keskimäärin viisi 120 seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa mahdollista ihmiskaupparikosta

kohden. Näin ollen rikosprosessiketjuun päätyvien seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevien rikosten suhteellisena määränä suhteessa seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin ihmiskaupparikoksiin voidaan pitää noin 4,2 prosenttia.

Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö kattaisi seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä huomattavasti laajemmin eri hyväksikäyttömuotoja. Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön kohteena oleva henkilö voisi olla minkä tahansa ihmiskaupan muodon kohteena, kun taas seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön kohdalla voi olla kyse vain seksuaalista hyväksikäyttöä koskevasta ihmiskaupasta. Toisaalta seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön kriminalisointi on osin merkittävästi laajempi kuin ehdotettava uusi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva kriminalisointi. Ensiksi mainittu kattaa nimittäin myös paritusrikoksen kohteena olevan henkilön hyväksikäytön sekä on syyksiluettavuutta koskevan tuottamusta koskevan tunnusmerkin vuoksi huomattavasti laajempi kuin ehdotettava uusi kriminalisointi, joka kattaisi vain tahalliset teot, joissa tekijä tietää uhrin ihmiskaupparikoksen kohteeksi. Erityisesti kriminalisointien syyksiluettavuutta koskevan merkittävän eroavaisuuden mutta myös rikoslain 20 luvun 8:ään sisältyvien paritusrikosliitännäisten tapausten vuoksi voidaan lähteä siitä, että ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevia rikoksia ilmenisi suhteessa muita ihmiskaupan muotoja koskeviin ihmiskaupparikoksiin merkittävästi vähemmän kuin seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevia rikoksia suhteessa seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin ihmiskaupparikoksiin. Säännökset olisivat osin päällekkäiset, joten osa nykyään seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttönä arvioitavista menettelyistä voisi jatkossa tulla käsitellyiksi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttönä, mutta tällä ei olisi viranomaisten käsittelemien tapausten määrää lisäävää vaikutusta.

Arvio ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa uutta kriminalisointia koskien lisääntyvistä tapausmääristä ja niiden rikosprosessiketjussa käsittelyn kustannuksista

Edellä todetusti rikosprosessiketjuun päätyvien seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevien rikosten suhteellisena määränä suhteessa seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin ihmiskaupparikoksiin voidaan pitää noin 4,2 prosenttia. Mikäli ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevia uusia rikoksia päätyisi rikosprosessiketjuun samalla noin 4,2 prosentin osuudella suhteessa muihin kuin seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin ihmiskauppatapauksiin, joiden vuosittaiseksi määräksi on edellä todettu noin 568, päätyisi rikosprosessiketjuun ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskien uusia rikoksia noin 24. Edellä todetun mukaisesti osa nykyään seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttönä arvioitavista menettelyistä voisi jatkossa tulla käsitellyiksi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttönä, mutta tällä ei olisi viranomaisten käsittelemien tapausten määrää lisäävää vaikutusta. Edellä arvioitu määrä, noin 24 uutta rikosprosessiketjuun päätyvää rikosta, oletettavasti merkittävästi pienenesi siirryttäessä rikosprosessiketjussa viranomaisesta toiseen muun muassa siksi, että syytekyynnys on tutkintakynnystä korkeammalla.

Vuosittaisen rikosprosessiketjuun päätyvien ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevien uusien rikosten määrän voidaan kuitenkin arvioida olevan edellä laskettua määrää, 24, pienempi, johtuen kyseisen ehdotettavan uuden kriminalisoinnin ja seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan kriminalisoinnin eroista. Erityisesti kriminalisointien syyksiluettavuutta koskevan merkittävän eroavaisuuden mutta myös rikoslain 20 luvun 8:ään sisältyvien paritusrikosliitännäisten tapausten vuoksi voidaan lähteä siitä, että uusia ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevia rikoksia

ilmenisi suhteessa muita ihmiskaupan muotoja koskeviin ihmiskaupparikoksiin merkittävästi vähemmän kuin seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevia rikoksia suhteessa seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin ihmiskaupparikoksiin.

Toisaalta ehdotettavalle uudelle kriminalisoinnille ehdotettavalla korkeammalla rangaistusasteikolla verrattuna seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön rangaistusasteikkoon voisi mahdollisesti käytännössä olla jonkinlaista vaikutusta juttujen etenemiseen rikosprosessissa ja jopa päättymiseen ylipäätään poliisin tietoon, vaikka rangaistusasteikolla ei yleisesti ottaen sinänsä kuuluisi olla vaikutusta rikosten käsittelyyn rikosprosessiketjussa lukuun ottamatta yleisesti säädettyjä mahdollisuuksia esimerkiksi jättää syyte nostamatta vähäisyysperusteella. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan säännöksen soveltamiskäytäntöä koskevan selvityksen yhtenä johtopäätöksenä on todettu, että seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevalla alhaisella rangaistusasteikolla on ollut heijastusvaikutuksia säännöstä koskevien asioiden etenemiseen rikosprosessissa (Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2022:4. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö. Säännöksen soveltamiskäytäntö. Sakari Melander, Venus Mahmood, s. 112.) Lähtökohtaisesti voidaan kuitenkin ajatella, ettei rangaistusasteikosta tai mainituista rikosprosessissa etenemistä koskevista vaikutuksista seuraisi kovin merkittävää vaikutusta siihen, kuinka paljon tapauksia ylipäätään päätyy viranomaisten tietoon.

Johtopäätöksenä edellä todetusta voidaan arvioida, että poliisin paljastavan toiminnan nykyisen resursoinnin puitteissa ehdotettavaa uutta, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa kriminalisointia koskevia epäiltyjä uusia rikoksia päätyisi ylipäätään rikosprosessiketjuun vuosittain keskimäärin jonkin verran alle 24. Samalla on kuitenkin todettava, että edellä todetuista syistä arvioon liittyy merkittäviä epävarmuuksia.

Uudesta kriminalisoinnista rikosprosessiketjussa aiheutuvien kustannusten arviointi voidaan aloittaa poliisille aiheutuvista lisäkustannuksista. Poliisin tietojärjestelmistä ei ole saatavissa yksittäisen esitutinnan hintaa. Kuitenkin vuonna 2013 poliisin tietoon tulleen rikoksen tutkintakustannuksia on arvioitu kattavasti (Hinkkanen, Ville: Rikollisuuden kustannukset. Julkaisussa Rikollisuustilanne 2013. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2014, s. 414). Selvityksen mukaan yhden poliisin tietoon tulleen rikoksen tutkintakustannukset olivat tuolloin keskimäärin arviolta 401 euroa mutta tutkintaan käytettävät resurssit vaihtelivat rikostyypeittäin. Kun otetaan huomioon rahan arvon muuttuminen, olisi Tilastokeskuksen rahanarvomuuuntimella laskettuna kyseinen keskimääräinen kustannus nykyisin noin 495 euroa.

Kuitenkin ottaen huomioon ehdotettavan uuden kriminalisoinnin luonne voidaan edellä esitettyä esitutinnan yksikkökustannusta myös jossain määrin pyrkiä täsmentämään seuraavasti. Keskusrikospoliisista saatujen tietojen mukaan yhden ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttörikoksen esitutinnan kustannuksia voidaan suuntaa antavasti arvioida seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttörikosten tutkinnoista, joiden jokseenkin yksinkertaisissa jutuissa yhden jutun tutkintakustannukset vaikuttavat työajan perusteella mahdollisesti muodostuvan noin 2 000 eurosta ylöspäin. Keskusrikospoliisista saatujen tietojen mukaan ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rikoksen esitutinnan kustannukset riippuisivat merkittävästi kulloinkin tutkittavana olevasta tapauksesta ja tehtävissä oleva kustannusarvio on vain karkeasti suuntaa antava ja koskee melko yksinkertaisia tutkintoja.

Edellä todetusti vuosittaisen rikosprosessiketjuun päätyvien ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevien uusien rikosten määrän voitaisiin arvioida olevan jonkin verran vähemmän kuin 24. Tältä pohjalta voidaan laskea, että yleisen esitutinnan

yksikkökustannuksen perusteella kustannusarvio olisi vuosittain jonkin verran alle 11 880 euroa (24 x 495 euroa). Täsmennetysti juuri kyseessä olevan rikoksen tutkinnan luonne huomioiden voidaan suuntaa antavasti laskea, että vuosittain 24 epäillyn ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan jokseenkin yksinkertaisen rikosjutun esitutkinnan kustannukset olisivat mahdollisesti 48 000 eurosta (24 x 2 000 euroa) ylöspäin. Koska juttuja voitaisiin arvioida olevan tätä vähemmän, tällä olisi laskettua summaa pienentävä vaikutus. Kustannuksiin alentavasti vaikuttaisi mahdollisesti myös se, mikäli ne saataisiin vaikuttavasti hoidettua niihin liittyvien ihmiskaupparikostutkintojen yhteydessä. Toisaalta monimutkaisempien juttujen tutkintojen kustannukset olisivat kuitenkin laskelmassa käytettyjä yksikkökustannuksia suurempia.

Edellä mainittu laskelma ei huomioi poliisin paljastavan toiminnan kustannuksia. Sellaisilla rikollisuuden aloilla, joilla on paljon piilorikollisuutta, merkittävä osa poliisin kuluista aiheutuu rikosten paljastavasta toiminnasta. Ihmiskaupparikosten ja myös uuden ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rikoksen osalta paljastavan toiminnan merkitys ja siten myös kulut ovat keskusrikospoliisin arvion mukaan merkittäviä, ja ne vaihtelevat usein tutkinnan kustannuksia vielä enemmän. Keskusrikospoliisilta saadun arvion perusteella paljastavan toiminnan kustannukset ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttörikoksen kohdalla mahdollisesti kaksinkertaistaisivat niistä poliisille aiheutuvat kustannukset.

Koska tässä esityksessä Rajavartiolaitoksen toimivaltasääntelyä ehdotetaan muutettavaksi siten, että myös Rajavartiolaitoksella olisi rajavaltvonnan, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaitokselle säädetyn valvontatehtävän suorittamisen yhteydessä toimivalta tutkia ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, osa edellä arvioituista lisääntyvistä esitutkinnan kustannuksista voisi aiheutua poliisin sijaan Rajavartiolaitokselle.

Epävarmuuksia liittyy myös siihen, kuinka monta epäiltyä rikosta päätyisi syyttäjien käsiteltäviksi ja kuinka monta tuomioistuinten käsiteltäviksi. Jonkinlainen arvio voidaan kuitenkin tehdä siltä pohjalta, kuinka suuri osa poliisin tietoon tulleista epäillyistä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöistä on edennyt syyttäjien käsiteltäviksi ja kuinka moni tuomioistuinten käsiteltäviksi. Kuten edellä on todettu, rikosprosessiketjuun päätyneistä ja siinä edenneistä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevien epäiltyjen rikosten määrästä ei ole aivan tarkkoja ja johdonmukaisia tietoja. Edellä todetusti seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevia epäiltyjä rikoksia tuli poliisin tietoon vuosina 2021–2024 keskimäärin viisi vuodessa ja Syyttäjälaitokseen saapui vastaavana aikana yhtensä 14 eli keskimäärin 3,5 juttua vuodessa eikä tuomioistuimissa annettu yhtään tuomiota. Tältä pohjalta voidaan karkeasti arvioida, että esitutkintaviranomaisen tietoon vuosittain arviolta keskimäärin jonkin verran alle 24:stä uudesta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevasta epäillystä rikoksesta syyttäjien käsiteltäviksi päätyisi noin 70 prosenttia ($3,5:5 = 70\%$) eli alle 17 ($0,7 \times 24 = 16,8$) epäiltyä rikosta vuodessa.

Kun edellä todetusti mainittuna ajanjaksona tuomioistuimissa ei annettu yhtään seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa tuomiota, on erityisen haasteellista arvioida, kuinka moni edellä arvioidusta noin seitsemästätoista vuosittain syyttäjien käsiteltäviksi päätyvistä epäillyistä uusista ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöistä päätyisi tuomioistuinten käsiteltäviksi. Lähtökohtaisesti voidaan kuitenkin arvioida määrän olevan lähempänä nollaa kuin seitsemätoista, jolloin vuosittainen käsiteltävien uutta kriminalisointia koskevien uusien epäiltyjen rikosten määrä tuomioistuimissa olisi 0–8.

Syyttäjälaitoksen ja tuomioistuinten kustannuksia on hiljattain arvioitu hallituksen esityksessä eduskunnalle aserikoksia koskevan sääntelyn muuttamiseksi sekä hallituksen esityksessä

eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta. Syyteharkinnan ja syytteen tuomioistuinkäsittelyn kustannukset Syyttäjälaitokselle ovat noin 526 euroa syytteeltä, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 a luvun mukaisessa kirjallisessa menettelyssä kuitenkin vain 131 euroa (HE 204/2024 vp, s. 72.) Käräjäoikeuden kustannuksiksi taas on arvioitu pääkäsittelyssä yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltävän rikosasian yksikkökustannukseksi 1 948 euroa ja kirjallisessa menettelyssä 526 euroa (HE 130/2024 vp, s. 33). Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevien rikosten ei voida lähtökohtaisesti ajatella tulevan käsiteltäviksi kirjallisessa menettelyssä, sillä käsiteltävissä syytteissä ei lähtökohtaisesti olisi oletettavasti kyse sillä tavalla selvistä tapauksista, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 1:ssä säädetty kirjallisen menettelyn edellytykset, kuten vastaajan tunnustaminen ja pääkäsittelyn tarpeettomuus kokonaisuutena arvioiden, täyttyisivät. Näin ollen uudesta kriminalisoinnista aiheutuvia kustannuksia voidaan suuntaa antavasti arvioida Syyttäjälaitoksen osalta 526 euron ja Tuomioistuinlaitoksen osalta 1 948 euron yksikkökustannuksen mukaan.

Kuitenkin ottaen huomioon uuden kriminalisoinnin luonne ja se, että kyseisiä rikoksia lähtökohtaisesti käsiteltäisiin yhdessä ihmiskaupparikosten kanssa, voidaan edellä esitettyjä Syyttäjälaitoksen yleisiä yksikkökustannuksia myös jossain määrin pyrkiä täsmentämään seuraavasti. Syyttäjälaitokselta saatujen tietojen mukaan ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä käsitteleviä lähtökohtaisesti erikoissyyttäjiä, mikä merkitsisi korkeampaa kustannusarvioita kuin mihin päästäisiin käyttämällä edellä kuvattua yleistä Syyttäjälaitoksen yksikkökustannusta. Syyttäjälaitoksesta saatujen tietojen mukaan erikoissyyttäjän (palkkaluokka S 17) osalta palkkasumma henkilötyövuotta kohden on noin 120 000 euroa.

Vuosittain 17 epäillyn uuden ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rikoksen käsittelemisestä aiheutuisi Syyttäjälaitokselle kustannuksia yleisen yksikkökustannuksen perusteella laskettuna noin 8 942 euroa (17 x 526 euroa). Kun arvio näiden rikosten määrästä olisi edellä todetusti jonkin verran alle 17 vuodessa, myös kustannusarvio olisi jonkin verran alle 8 942 euroa vuodessa. Kuitenkin, kun kyseisiä tapauksia lähtökohtaisesti käsiteltäisiin erikoissyyttäjän palkkaluokassa, jonka osalta htv:n hinta on noin 120 000 euroa, ja Syyttäjälaitokselta saatujen tietojen mukaan 17 tapausta merkitsisi noin 47 prosenttia htv:sta, tältä pohjalta täsmennetyksi kustannusarvioksi Syyttäjälaitoksen osalta saadaan jonkin verran alle 56 400 euroa vuodessa (0,47 x 120 000 euroa).

Edellä on arvioitu, että vuosittainen käsiteltävien uutta kriminalisointia koskevien uusien epäiltyjen rikosten määrä tuomioistuimissa olisi 0–8. Kahdeksan epäillyn ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan epäillyn rikoksen tuomioistuimessa käsittelemisen kustannukset olisivat yleisen yksikkökustannuksen perusteella laskettuna noin 15 584 euroa (8 x 1 948 euroa) euroa, jolloin kustannusarvio olisi noin 0–15 584 euroa vuodessa. On kuitenkin huomattava, että ihmiskauppaan liittyvät rikokset ovat usein laajoja kokonaisuuksia, millä on käsittelyn kestoa ja kustannuksia lisäävää vaikutusta.

Arvioidun lisääntyvän tapausmäärän osalta voidaan tuoda vielä esiin se, että joissakin tapauksissa ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttörikoksen käsittely esitutkintaviranomaisessa, Syyttäjälaitoksessa ja tuomioistuimessa oletettavasti suoritettaisiin käytännössä lähinnä siihen liittyvän ihmiskaupparikoksen tutkinnan yhteydessä, jolloin yksittäisen ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttörikoksen käsittely ei merkitsisi kokonaan uutta, työmäärää lisäävää käsittelyä vaan sen käsitteleminen yhdistyisi merkittävilta osin ihmiskaupparikoksen käsittelyyn. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan säännöksen soveltamiskäytäntöä koskevassa selvityksessä suositellaankin rikoslain 20 luvun 8 §:ää koskien, että epäillyt seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevat rikokset tutkittaisiin aina samassa kokonaisuudessa ja samojen henkilöiden toimesta

kuin ne ihmiskauppaa tai paritusta koskevat asiat, joihin seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevat asiat liittyvät. Suosituksessa todetaan, että tämä edistäisi muun muassa rikosvastuun toteutumista kaikkien kokonaisuuden toimijoiden suhteen sekä teon hyväksikäyttörikosluonteesta havaitsemista. (Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2022:4. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö. Säännöksen soveltamiskäytäntö. Sakari Melander, Venus Mahmood, s. 112–113.) Vastaavia perusteita voidaan esittää sille, että ehdotettavaa uutta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttörikosta koskevat epäillyt teot tutkittaisiin samassa yhteydessä kuin niihin liittyvät epäillyt ihmiskaupparikokset.

Edellä esiin tuodusta rikosten yhdessä tutkimista koskevasta lähtökohdasta voisi kuitenkin ilmetä myös merkittäviä poikkeuksia. Ensinnäkin joissain tapauksissa käsiteltävänä ei olisi välttämättä lainkaan ihmiskaupparikosta, jos esimerkiksi sen tekijän henkilöllisyydestä ei olisi saatu riittävää selvyyttä. Toiseksi monissa vakavammissa ihmiskauppajutuissa vastaaja on vangittuna, mistä seuraa jutun käsittelyn kiireellisyys, jolloin ihmiskaupparikoksen yhteydessä ei välttämättä ole mahdollista käsitellä samalla muita rikosasioita.

Joissakin tapauksissa, joissa samaan kokonaisuuteen liittyy useita asianomistajia, myös useamman ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rikoksen käsittely voitaisiin olettaa suoritettavan keskenään yhdessä siten, ettei kunkin yksittäisen ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttörikoksen käsittely merkitsisi kokonaan uutta, työmäärää merkittävästi lisäävää käsittelyä.

Erityisiä vankeinhoidollisia vaikutuksia uudella kriminalisoinnilla ei arvioida olevan, ottaen erityisesti huomioon edellä tuomioistuinten käsiteltäviksi tulevien epäiltyjen rikosten arvioitu määrä.

Lisäksi merkittävää on, että ehdotettavan rangaistussäännöksen vähimmäisrangaistus olisi sakkoa ja enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta vankeutta. Rikoslain 6 luvun 9 §:n mukaan määräaikainen, enintään kahden vuoden vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdolliseksi (ehdollinen vankeus), jollei rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus edellytä ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei edes saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Lisäksi rangaistusasteikkojen yläosaa käytetään yleisesti ottaen hyvin harvoin.

Mahdollista on kuitenkin, että tekijä tuomittaisiin ehdottomaan vankeuteen, ja tällöin kriminalisoinnilla olisi Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa ja siitä aiheutuvia kustannuksia koskevia vaikutuksia. Tekijä voitaisiin edellä mainitun rikoslain pykälän nojalla tuomita myös ehdottomaan vankeuteen. Lisäksi, mikäli tekijä tuomittaisiin samalla kertaa vähintään yhdestä muustakin rikoksesta rikoslain 7 luvun säännösten mukaisesti yhteiseen rangaistukseen, olisi mahdollista, että tuomitseminen samalla ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä johtaisi muuten ehdollisena tuomittavan vankeusrangaistuksen tuomitsemiseen ehdottomana tai lisäisi muutenkin ehdottomana tuomittavan vankeusrangaistuksen pituutta. Yhden vankeusvuoden kustannus on nykyisissä vankiloissa 82 000 euroa.

Lisäksi niissä tilanteissa, joissa tuomittaisiin ehdollista vankeutta, on ehdolliseen vankeuteen tietyissä tilanteissa mahdollista liittää Rikosseuraamuslaitosta työllistäviä oheisseuraamuksia. Työtä voi aiheutua esimerkiksi valvonnasta ja seuraamuksiin liittyvistä asiantuntijalausunnoista. Kustannukset tulisivat olemaan vähäisiä, sillä Rikosseuraamuslaitoksen laskelmien mukaan yhdyskuntaseuraamustoimistossa yhdellä henkilötövuodella voi olla keskimäärin päivässä noin 20 yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa. Asiantuntijalausuntoja voidaan laatia 150 kappaletta yhtä henkilötövuotta kohden.

4.2.4.3 Yritysvaikutukset

Ehdotettavalla uudella ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevalla kriminalisoinnilla voitaisiin ehkäistä pakkotyötä merkitsevissä olosuhteissa suoritettavien palvelujen käyttöä ja siten pakkotyötä koskevaa ihmiskauppaa, mikä ehkäisisi yritysten välisen kilpailun vääristymistä.

4.2.4.4 Vastaanottolain ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää koskevan sääntelyn täydentäminen

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää koskevan vastaanottolain luvun sääntelyn täydentämistä koskevassa ehdotuksessa on kyse säännösmuutoksesta, jota ehdotetaan kansallisen sääntelyn saattamiseksi paremmin yhteensopivaksi EU-säädöksen kanssa. Ehdotettava täydentävä säännös, jolla Maahanmuuttovirastolle säädettäisiin mahdollisuus antaa Joutsenon vastaanottokeskusta koskevia tarkempia määräyksiä auttamisjärjestelmään ottamista koskevan esityksen tekemistä koskevista menettelytavoista ihmiskaupan uhrien tavoittamiseksi ja tunnistamiseksi sekä heidän ohjaamiseen avun ja tuen piiriin, mahdollistaisi Joutsenon vastaanottokeskusta sen omassa toiminnassaan helpottavien tarkentavien määräysten antamisen. Säännös myös lisäisi ihmiskaupan uhrien tavoittamista, tunnistamista ja avun ja tuen piiriin ohjaamista koskevan kokonaisuuden näkyvyyttä.

4.2.4.5 Taloudellisten vaikutusten yhteenveto

Edellä kuvatut taloudelliset vaikutukset alkaisivat aikaisintaan loppuvuodesta 2026 ja tulisivat täysimääräisiksi vuonna 2027.

Esitykseen liittyvät taloudelliset vaikutukset rikosprosessiketjun toimijoille ovat kokoluokaltaan sellaiset, että ne ovat hoidettavissa nykyisten menokehysten puitteissa. Talouspoliittinen ministerivaliokunta linjasi helmikuussa 2024, että uusien EU:sta tulevien ja kansallisesta lainsäädännöstä tulevien velvoitteiden myötä tulevat tehtävät resursoidaan pääsääntöisesti luopumalla olemassa olevista tehtävistä tai tehostamalla nykyisten tehtävien hoitamista. Linjaus tarkoittaa tehtävien hoitamista nykyisten määrärahojen puitteissa.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

5.1.1 Vaihtoehdoista yleisesti

Muutosdirektiivin kansallinen täytäntöönpano tai siitä johtuen perustellut tämän esityksen mukaiset muutokset eivät ole esityksen sisältämien lainsäädäntömuutosehdotusten osalta toteutettavissa muulla keinolla kuin lainsäädännöllä. Ehdotettuja lakeja voidaan pitää parhaina vaihtoehtoina edellä osiossa 4 esiin tuoduilla perusteilla.

5.1.2 Ihmiskauppasäännöksen (RL 25:3) sisältämän teon tarkoituksia koskevan luettelon täydentämistä koskevat vaihtoehdot

Esityksen mukaista rikoslain 25 luvun ihmiskauppaa koskevan 3 §:n 1 momentin muutosta koskien yhtenä vaihtoehtona voisi tulla kysymykseen se, että kyseistä muutosta ei tehtäisi eli että teon tarkoituksiin ei lisättäisi sijaissynnyttäjäksi saattamista. Tällöin todettaisiin säännöksen muita ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita koskevan tunnusmerkin täyttävän riittävällä tavalla muutosdirektiivillä muutetun 2 artiklan 3 kohdan mukaisen velvoitteen siitä, että ihmiskauppaa

koskien sijaissynnytyksen hyväksikäyttöä pidetään hyväksikäyttönä. Tätä vaihtoehtoa puoltaisi lain esitöissä aiemmin todettu hyväksikäytön muotojen lisäämisestä ihmiskauppasäännökseen. Aiemmin lainsäädännön esitöissä on katsottu, että hyväksikäytön muotojen lisäämisessä ihmiskauppaa koskevaan rangaistussäännökseen on oltava varovainen, koska yksityiskohtaisia hyväksikäyttötapoja on lukuisia, eikä niitä kaikkia ja mahdollisia tulevaisuudessa ilmaantuvia uusia tapoja voida tyhjentävästi mainita säännöksessä (HE 103/2014 vp, s. 25). Lisäksi kansallisessa soveltamiskäytännössä ei ainakaan tähän mennessä ole ilmennyt tarvetta sijaissynnytystä koskevalle säännöksen täydentämiselle, kun käytettävissä olevien tietojen perusteella tiedossa ei ole sijaissynnytystä koskevia ihmiskauppaa poliisin tietoon tulleita tapauksia.

Kuitenkin rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen sisältämän täsmällisyysvaatimuksen ja muutosdirektiivin täytäntöönpanon ja sen selkeyden vuoksi perustelluimpana ratkaisuna voidaan pitää esityksen mukaista ihmiskauppasäännöksen täydentämistä, ottaen erityisesti huomioon, ettei ihmiskauppaa koskevissa lain esitöissä ole käsitelty sijaissynnytystilanteita.

Toisena, päinvastaisen suuntaisena vaihtoehtona kysymykseen voisi tulla sijaissynnyttäjäksi saattamisen lisäksi myös laittoman adoption hyväksikäyttöä koskevan lisäyksen tekeminen rikoslain 25 luvun ihmiskauppaa koskevan 3 §:n 1 momentin sisältämiin teon tarkoituksiin. Tämän voitaisiin katsoa mahdollisesti lisäävän säännöksen täsmällisyyttä ja muutosdirektiivin täytäntöönpanon selkeyttä. Lisäksi laittoman adoption hyväksikäyttöä koskevan lisäyksen tekemistä voitaisiin puoltaa omaksumalla muutosdirektiivin tässä esityksessä omaksuttua tulkintaa laajempi tulkinta, jonka mukaisesti laitton adoptio olisi aina, ihmiskaupan muiden osaluokkien täyttyessä, sellaisenaan hyväksikäyttöä ja ihmiskauppaa riippumatta lainkaan niistä olosuhteista, joihin lapsi adoptoidaan. Tällaista tulkintaa voitaisiin perustella sillä, että laittoman adoption hyväksikäyttö on lisätty muutosdirektiivin nimenomaan teon tarkoituksena eikä tekotapana. Tällaisen laajan tulkinnan mukaisella muutosdirektiivin täytäntöönpanolla voitaisiin suojella lapsen suhdetta biologisiin vanhempiinsa. Erityisesti tällä tavalla muutosdirektiivin velvoitetta laajasti tulkittaessa voitaisiin katsoa, että laittoman adoption hyväksikäyttöä koskevan nimenomaisen maininnan lisääminen ihmiskauppasäännökseen lisäisi säännöksen täsmällisyyttä ja edistäisi muutosdirektiivin täytäntöönpanoa.

Kuitenkin ensinnäkin on huomattava, että eduskunnan lakivaliokunta on aiemmassa EU:n rikosoikeudellisten direktiivien kansallista täytäntöönpanoa koskevassa käytännössään pitänyt perusteltuna, että kansallisessa täytäntöönpanossa rajaudutaan lähtökohtaisesti vain direktiivin täytäntöönpanon kannalta välttämättömiin muutoksiin (esim. LaVM 9/2021 vp, s. 2). Toiseksi merkittävää on, että ihmiskauppa on luonteeltaan hyväksikäyttöä, jollaisesta ei aivan selvästi voitaisi todeta olevan kyse tilanteissa, joissa esimerkiksi pieni vauva adoptoitaisiin sinänsä laittomasti mutta kuitenkin perheeseen, jossa lapsi otettaisiin perheenjäseneksi hyviin kasvuolosuhteisiin. Edellä todetuista syistä voidaan puoltaa muutosdirektiivin mukaisen laittoman adoption hyväksikäyttöä koskevan velvoitteen tulkintaa pikemmin suppeasti kuin mahdollisimman laajasti. Kolmanneksi lapsen edun näkökulmasta merkittävää on yhtäältä se, että lapsen etua lapsen adoptiotilanteissa turvataan adoptiolalla, ja toisaalta se, että muutosdirektiivin täytäntöönpano laittoman adoption hyväksikäyttöä koskevan suppeamman tulkinnan pohjalta kattaa erityisesti ne lapsen kannalta vahingolliset tilanteet, joissa lapsi annetaan adoptoitavaksi lapsen hyväksikäyttämiseksi. Lisäksi huomioon on otettava edellä todettu lähtökohtainen pidättyväinen suhtautuminen hyväksikäyttömuotojen lisäämiseen teon tarkoitusten luetteloon. Tähän liittyen on otettava huomioon osiossa 3.3 tarkemmin käsitelty koskien sitä, että laittoman adoption hyväksikäytöstä, tulkittuna osiossa 3.3 tarkemmin todetuin perustein lähtökohtaisesti tilanteeksi, jossa lapsi annetaan adoptoitavaksi lapsen tai hänen työnsä hyväksikäyttämiseksi, on jo maininta lain esitöissä. Tällainen teon tarkoitus ei ole luonteeltaan kovinkaan itsenäinen suhteessa muihin hyväksikäyttömuotoihin. Näistä syistä

perustelluimpana ratkaisuna voidaan pitää sitä, ettei laittoman adoption hyväksikäyttöä koskien tehtäisi ihmiskauppapykälään muutoksia. Kyseisen teon tarkoituksen läheisestä liitännästä muihin hyväksikäyttömuotoihin johtuen saattaisi kyseistä teon tarkoitusta koskevasta lisäyksestä säännökseen aiheutua jopa jo valmiiksi monipolvisen säännöksen selkeyden heikentymistä.

5.1.3 Rikoslain 25 lukuun ehdotettavaa uutta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa 3 d §:ää koskevat vaihtoehdot

5.1.3.1 Suhde seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaan rikoslain 20 luvun 8 §:ään

Esityksen mukaista uutta 3 d §:ää koskien yhtenä vaihtoehtona voisi tulla kysymykseen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan ihmiskaupan kontekstissa tapahtuvan ihmiskaupparikoksen kohteena olevan henkilön suorittaman palvelun käytön rajaaminen säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle siten, että tällaisissa tilanteissa toissijaisuuslausekkeella määriteltäisiin sovellettavaksi uuden säännöksen sijaan rikoslain 20 luvun 8:ää, joka koskee seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä. Tällaisessa ratkaisussa kuitenkin yksi ihmiskaupan muoto asetettaisiin erityisasemaan muihin ihmiskaupan muotoihin nähden. Tällaista ratkaisua perustellumpana voidaan pitää esityksen mukaista säännöstä, joka koskisi kaikkien ihmiskaupan muotojen kontekstissa tapahtuvaa tietoa ihmiskaupparikoksen kohteena olevan henkilön suorittaman palvelun käyttöä yleisesti, kuten myös muutospäätöksen mukainen uusi 18 a artikla.

Tilanteet, jossa tekijän menettely täyttää useamman eri rikoksen tunnusmerkistön, ratkaistaan oikeuskäytännössä lainkonkurrenssikysymyksinä. Rikoslain 20 luvun 8 §:n soveltamisalasta merkittävä osa ei kuitenkaan olisi päällekkäinen ehdotettavan uuden kriminalisoinnin kanssa. Toisin kuin ehdotettava uusi kriminalisointi, mainittu 8 § koskee ensinnäkin myös parituksen tai törkeän parituksen kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä. Toiseksi mainittu 8 § koskee myös matalan, tuottamuksellisen ”syytä epäillä” -asteisen syyksiluettavuuden tilanteita sekä tietoa matalamman tahallisuuden asteen tilanteita suhteessa uhrin asemaan jonkin säännöksessä viitatus rikoksen uhrina. Nämä edellä mainitut tilanteet eivät kuuluisi ehdotettavan uuden kriminalisoinnin soveltamisalaan. Koska näiltä osin uuden kriminalisoinnin soveltamisala olisi merkittävästi rikoslain 20 luvun 8 §:ää suppeampi, rikoslain 20 luvun 8 §:ää ei ehdoteta kumottavaksi tai muutettavaksi.

5.1.3.2 Syyksiluettavuuden aste

Yksi vaihtoehto ehdotettavalle syyksiluettavuuden asteelle eli tahallisuudelle ja suhteessa uhrin asemaan ihmiskaupparikoksen kohteena tekijältä edellytettävälle tietoisuudelle siitä, että palvelua suorittava henkilö on ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan kohteena, olisi jättää säännöksestä pois sen soveltamisalaa kaventava tietoa koskeva tunnusmerkki. Tietoa koskevan tunnusmerkin säännöksestä pois jättämistä voitaisiin perustella ensinnäkin sillä, että muutospäätöksiä sen tarkoituksen mukaisesti luottaessa, ottaen huomioon erityisesti sen johdanto-osan kappaleissa 26 ja 27 todettu, tietoa koskevan tunnusmerkin sisällyttäminen ehdotettavaan pykälään ei välttämättä vastaisi muutospäätöksen tarkoitusta yhtä vahvasti kuin matalammalla kynnyksellä sovellettava säännös. Muutospäätöksen johdanto-osan 26 kappaleessa kriminalisointivaltuutetta perustellaan ihmiskauppaa edistävään kysyntään puuttumisella ja 27 kappaleessa todetaan, että tietämisen käsitettä olisi tulkittava kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Voidaan argumentoida, että säädettäessä rangaistavuuden edellytykseksi tekijän tieto suhteessa palvelua suorittavan henkilön asemaan

ihmiskaupparikoksen uhrina säännöksen soveltamisessa voidaan olettaa ilmenevän jossain määrin merkittäviä näyttövaikeuksia johtaen haasteisiin kysyntään puuttumisessa.

Lisäksi tiedon edellyttäminen asettaisi eri ihmiskaupan muotojen kontekstissa tapahtuvan ihmiskaupparikoksen kohteena olevan henkilön suorittaman palvelun käyttämisen erityisen korostetusti eri asemaan siten, että uudessa pykälässä syyksiluettavuuden aste olisi erityisen korkealla, kun taas rikoslain 20 luvun 8 §:n mukaisessa seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytössä syyksiluettavuuden aste on erityisen matalalla. Tällainen muiden ihmiskaupan muotojen kuin seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan ihmiskaupan kontekstissa tapahtuva uhrin palvelun käytön asettaminen korostetusti eri asemaan ei ole aivan itsestään selvästi perusteltavissa.

Toinen vaihtoehto olisi asettaa syyksiluettavuuden aste ehdotuksen mukaista tahallisuutta vielä huomattavasti matalammalle ja sisällyttää tunnusmerkistöön seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rikoslain 20 luvun 8 §:n mukaisesti tuottamusta koskeva tunnusmerkki.

Muutosdirektiivin mukaisen uuden 18 a artiklan sanamuodon ”- 2 artiklassa tarkoitetun rikoksen uhrin tarjoamien palvelujen tahallinen käyttö on rikos tapauksissa, joissa uhria hyväksikäytetään tällaisten palvelujen tarjoamiseksi ja palvelujen käyttäjä tietää, että palveluja tarjoava henkilö on 2 artiklassa tarkoitetun rikoksen uhri” voidaan kuitenkin katsoa sallivan ehdotettavan tietoa koskevan kriteerin asettamisen. Artiklan sanamuoto sisältää tahallisuutta koskevan nimenomaisen kriteerin lisäksi edellytyksen siitä, että ”palvelujen käyttäjä tietää, että palveluja tarjoava henkilö on 2 artiklassa tarkoitetun rikoksen uhri”.

On myös merkittävää, että eduskunnan lakivaliokunta on aiemmassa EU:n rikosoikeudellisten direktiivien kansallista täytäntöönpanoa koskevassa käytännössään pitänyt perusteltuna, että kansallisessa täytäntöönpanossa rajaudutaan lähtökohtaisesti vain direktiivin täytäntöönpanon kannalta välttämättömiin muutoksiin (esim. LaVM 9/2021 vp, s. 2). Lisäksi muutosdirektiiviehdotuksen neuvotteluvaiheessa eduskunta suhtautui kyseiseen kriminalisointivelvoitteeseen varsin kriittisesti ja lakivaliokunta katsoi siihen liittyvän erityisesti työperäisen ihmiskaupan osalta useita rikosoikeuden käytön perusteltavuutta koskevia kysymyksiä, joiden vuoksi neuvotteluissa oli pyrittävä riittävän kansallisen liikkumavaran säilyttämiseen, ja piti lähtökohtaisesti perusteltuna sääntelyä, joka velvoittaisi jäsenvaltiot harkitsemaan ihmiskaupan uhrien palvelujen käytön kriminalisoimista. (LaVL 37/2022 vp, s. 8). Valiokuntalausumien voidaan katsoa puoltavan ehdotettavaa ratkaisua, jossa rangaistavuuden alaa ei laajenneta siitä, mitä muutosdirektiivin mukaisen uuden 18 a artiklan täytäntöönpano välttämättä edellyttää. Artiklan täytäntöönpano edellyttää sen kattaman palvelujen käytön vuoksi varsin laajan soveltamisalan kattavaa kriminalisointia. Siksi palvelua koskevan tunnusmerkin osalta sinänsä myös tavanomaisen päivittäisasiain palveluita kattavan säännöksen soveltamisalan rajaamista tahallisuuden ja tiedon avulla voidaan pitää perusteltuna. Syyksiluettavuuden asteen asettamisesta tuottamuksen asteelle voidaan erikseen todeta, että se merkitsisi jo merkittävästi laajempaa rangaistavuuden alaa kuin mitä muutosdirektiivin mukaisen uuden 18 a artiklan mukaiset velvoitteet edellyttävät.

Lisäksi voidaan argumentoida, että jonkinlaiset näyttövaikeudet liittyisivät tahallisuusvaatimukseen joka tapauksessa ja ettei tietoa koskeva tunnusmerkki oletettavasti aiheuttaisi tavanomaista tahallisuutta merkittävästi enempää näyttövaikeuksia. Lisäksi voidaan katsoa, että mitä matalammalla tahallisuuden asteella kyseiseen rikokseen voisi syyllistyä, sitä todennäköisemmin saattaisi esiintyä tilanteita, joissa esimerkiksi ravintolan vakioasiakas ei rikostutkinnan kohteeksi joutumisen pelossa olisi valmis tuomaan esiin havaitsemaansa

ihmiskauppaan viittaavaa tapausta. Tästä syystä tietoa koskevan tunnusmerkin pois jättäminen saattaisi käytännössä vaikuttaa myös hyväksikäytön ehkäisyä heikentävästi.

Edellä todetuin perustein perusteltuna voidaan pitää ehdotettavaa pykälää, jossa syyksiluettavuuden asteena olisi tahallisuus ja suhteessa uhrin asemaan ihmiskaupparikoksen kohteena tekijältä edellytettäisiin tietoa siitä, että palvelua suorittava henkilö on ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan kohteena.

5.1.3.3 Enimmäisrangaistus

Ehdotettavalle kahden vuoden enimmäisvankeusrangaistukselle olisi erilaisia vaihtoehtoja, joista yhtenä keskeisimpänä vaihtoehtona olisi säätää enimmäisrangaistukseksi kuusi kuukautta vankeutta, mikä vastaisi seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rikoslain 20 luvun 8 §:n mukaisten tekojen enimmäisrangaistusta. Eräänä vaihtoehtona olisi myös säätää enimmäisrangaistukseksi yksi vuosi vankeutta, kuten työryhmän mietinnössä ehdotettiin mietinnössä ehdotetulle kriminalisoinnille. Ehdotettava uusi pykälä tulisi kuitenkin kattamaan hyvin monenlaisia tilanteita useiden eri ihmiskaupan muotojen kontekstissa, kuten esimerkiksi pakkotyötä koskevan ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön oikeushenkilön toiminnassa, mikä saattaa olla huomattavankin pitkäkestoista ja suunnitelmallista. Lisäksi uuden säännöksen soveltamisala olisi rajattu koskemaan vain tahallisia tekoja tilanteissa, joissa tekijä tietää palvelua suorittavan henkilön ihmiskaupparikoksen uhriksi, jolloin säännöksen soveltamisen edellyttämä syyksiluettavuuden aste olisi huomattavasti korkeammalla kuin rikoslain 20 luvun 8 §:ssä. Esityksen mukaista rangaistusasteikkoa voidaan pitää perusteltuna ottaen huomioon rangaistavaksi säädettäväksi ehdotettavien tekojen hyväksikäyttöluonne, säännöksen edellyttämä tekijän tietoisuus uhrin asemasta ihmiskaupparikoksen eli erityisen vakavan vapauteen kohdistuvan rikoksen uhrina ja se, että säännös kattaisi hyvin monenlaisia tilanteita useiden eri ihmiskaupan muotojen kontekstissa.

Säädettävä enimmäisrangaistus olisi merkityksellinen muutosdirektiivillä muutetun lainkäyttövaltaa koskevan 10 artiklan 1 kohdan kannalta ottaen huomioon rikoslain 1 luvun 6 §. Kyseisen muutosdirektiivin kohdan b alakohta velvoittaa jäsenvaltiot ulottamaan lainkäyttövaltansa 18 a artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin rikoksiin (ihmiskaupan uhrien tarjoamien palveluiden käyttöä koskevat rikokset), jos rikoksentekijä on jäsenvaltion kansalainen. Rikoslain 1 luvun 6 §:n mukaan Suomen lain nojalla rangaistavuuden edellytyksenä on Suomen kansalaisen Suomen ulkopuolella tekemän rikoksen osalta, jos tällainen rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus (rikoslain 1 luvun 6 §).

5.1.4 Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa – Rajavartiolaitoksen toimivalta

Vaihtoehtona esityksen mukaisesti ehdotettavalle Rajavartiolaitoksen toimivaltasääntelylle olisi se, ettei ehdotettavia toimivaltaajennuksia tehtäisi. Sitä, että lakiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa Rajavartiolaitoksen tutkittaviksi kuuluviin rikoksiin ei lisättäisi ehdotettavaa uutta, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa kriminalisointia, voitaisiin perustella sillä, että voidaan katsoa, ettei ehdotettavan uuden kriminalisoinnin piiriin kuuluvaa menettelyä oletettavasti lähtökohtaisesti erityisen tyypillisesti ilmenisi Rajavartiolaitoksen toiminnassa. Myöskään ehdotettavaa uutta kriminalisointia asiallisesti lähellä oleva rikoslain 20 luvun 8 §:n mukainen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö ei nykyään kuulu Rajavartiolaitoksen tutkittaviksi kuuluviin rikoksiin. Kuitenkin jatkovalmistelussa esitykseen lisättiin lausuntopalaute huomioon ottaen ehdotus Rajavartiolaitoksen toimivaltasääntelyn muuttamisesta, jotta myös Rajavartiolaitos voisi

rajavalvonnan, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaitokselle säädetyn valvontatehtävän suorittamisen yhteydessä tutkia ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä. Rajavartiolaitos voi tällaisessa yhteydessä jo nykyään tutkia ihmiskaupparikoksia. Lisäksi jatkovalmistelussa lisättiin tässä yhteydessä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamista koskien myös ehdotukset pakkokeinolakia ja poliisilakia koskevia ehdotuksia vastaavien toimivaltuuksien säätämisestä Rajavartiolaitokselle.

5.1.5 Oikeudenkäymiskaaren (OK 17:24.3:n 3 ja 4 kohta) ja esitutkintalain (9:4.4:n 2 ja 3 kohta) muuttamista koskevat vaihtoehdot

Vaihtoehtona esityksen mukaisesti ehdotettaville oikeudenkäymiskaaren ja siitä johtuville esitutkintalain muutoksille olisi se, että muutoksia ei tehtäisi. Esityksessä ehdotetaan muutosdirektiivin täytäntöönpanemiseksi ehdotettavaa uutta kriminalisointia, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, koskien samassa yhteydessä muuttavaksi oikeudenkäymiskaaren todistelua koskevan 17 luvun 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohtaa siten, että ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön asianomistajan kuulustelusta esitutkinnassa tehtyä ääni- ja kuvatallennetta voitaisiin tietyissä asianomistajaa koskevissa tilanteissa käyttää tuomioistuimessa todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Vastaava mahdollisuus on kyseisissä kohdissa jo muun muassa ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan tai seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön asianomistajan osalta. Esityksessä ehdotetaan esitutkintalakiin vastaavia muutoksia koskien rikoksen asianomistajan kuulustelutilaisuuden tallentamista todisteena käyttämistä varten.

Sitä, että ehdotettavia muutoksia ei tehtäisi, puoltaisi perustuslakivaliokunnan (PeVL 39/2014 vp s. 3–4) toteamus siitä, että sääntelyyn, jossa kuulustelu-oikeutta pääkäsittelyssä rajoitetaan, tulee lähtökohtaisesti suhtautua erittäin pidättyvästi, sekä se, että voimassa olevaa varsin suppeaa soveltamisalaa voitaisiin jossain määrin vastaavin perustein esittää laajennettavaksi varsin merkittävästikin. Kyseisen kuulustelusta esitutkinnassa tehtävää ääni- ja kuvatallennetta koskevan oikeudenkäymiskaaren ja esitutkintalain sääntelyn ulkopuolella ovat esimerkiksi monet väkivaltaa sisältävät rikokset, joiden asianomistajalla saattaa hyvinkin olla erilaisia tekijän kohtaamista koskevia pelkotoja ja joissa asianomistaja saattaa olla alisteisessa asemassa tekijään nähden.

Kuitenkin ehdotettavaan uuteen kriminalisointiin sisältyy aivan erityisen tyypillisesti asianomistajan haavoittuva asema. Ottaen huomioon esitettävän uuden rikoksen, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön luonne, yhteys ihmiskaupparikokseen, yhtäläisyydet rikoslain 20 luvun 8 §:n kanssa ja haavoittuvassa asemassa olevan asianomistajan suojaamiseen liittyvä erityinen tarve sekä osiossa 10.1 käsiteltävä perustuslakivaliokunnan ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö, ehdotettavia oikeudenkäymiskaaren ja esitutkintalain muutoksia voidaan kuitenkin pitää perusteltuina.

Mikäli ehdotettavia lainsäädäntömuutoksia ei tehtäisi oikeudenkäymiskaareen ja esitutkintalakiin, voidaan katsoa, että tämä heikentäisi voimassa olevan ihmiskaupparikoksia koskevan vastaavan sääntelyn tavoitteiden toteutumista tilanteissa, joissa käsiteltäisiin ihmiskaupparikoksen lisäksi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, ottaen huomioon, että näitä rikoksia koskeva todistelu olisi merkittävältä osin päällekkäistä.

5.1.6 Laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta – työsuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus poliisille

Yhtenä vaihtoehtona esityksen mukaisesti ehdotettavan uuden kriminalisoinnin, rikoslain 25 luvun 3 d §:n (ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö) säätämisen yhteydessä kysymykseen voisi tulla työsuojeluviranomaiselle säädetyn esitutkintaa varten tehtävän ilmoitusvelvollisuuden soveltamisalan laajentaminen koskemaan joissain tilanteissa myös todennäköisin perustein epäiltävää uuden kriminalisoinnin mukaista ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä.

Lain työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta (44/2006) 50 §:ssä on säädetty työsuojeluviranomaiselle velvollisuus tehdä ilmoitus poliisille esitutkintaa varten, jos on todennäköisiä perusteita epäillä, että on tehty jokin säännöksessä lueteltu rikos. Ihmiskauppa ja sen törkeä tekemuoto sisältyvät kyseiseen rikosluetteloon (kun taas seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö ei sisälly), mutta niiden, kuten eräiden muidenkin rikosten osalta, ilmoitusvelvollisuus edellyttää, että teossa on menetelty työsuojeluviranomaisen valvottavana olevan lainsäädännön vastaisesti. Ilmoitus voidaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa on pidettävä olosuhteet huomioon ottaen vähäisenä eikä yleinen etu vaadi ilmoituksen tekemistä. Lain 2 §:n mukaan aluehallintovirasto on työsuojeluviranomainen.

Ilmoitusvelvollisuuden säätämistä voitaisiin perustella sillä, että ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöllä voi pakkotyötä koskevan ihmiskaupan kontekstissa olla läheinen liityntä sellaiseen ihmiskaupparikokseen, josta työsuojeluviranomaisella on jo ilmoitusvelvollisuus.

Työsuojeluviranomainen valvoo muun muassa tilaajayritysten hankkimia selvityksiä, ja tämän valvonnan yhteydessä on mahdollista, että heräisi epäily ihmiskaupan uhrin palvelun käyttämisestä. Työsuojeluvalvonta keskittyy kuitenkin lähtökohtaisesti työnteko-oikeuteen ja työsuhteen vähimmäisehtoihin eikä varsinaisesti ihmiskauppaan. Ihmiskaupparikoksen tunnusmerkit eivät työsuojeluvalvonnassa tule usein ilmi, ja työsuojeluvalvonnan havaintoihin perustuvia ilmoituksia ihmiskaupasta on tehty poliisille hyvin vähän. Ihmiskaupan uhrin palveluiden käyttämistä olisi työsuojeluvalvonnassa oletettavasti vielä ihmiskauppaa vaikeampi havaita ja osoittaa.

Mikäli säädettäisiin työsuojeluviranomaiselle ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva ilmoitusvelvollisuus, velvollisuuden täyttäminen edellyttäisi resursseja liittyen rikosilmoitusten tekemiseen, osallistumiseen asian selvittämiseen ja tuomioistuinprosesseihin.

Mikäli työsuojeluviranomaiselle heräisivät todennäköiset perusteet epäillä ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa rikosta, voidaan lähteä siitä, että samalla heräisi epäily ihmiskaupasta, jota ilmoitusvelvollisuus jo koskee edellä kuvatulla rajauksella. Tällöin poliisin on mahdollista alkaa tutkia ihmiskauppaa, mitä voidaan pitää asiassa olennaisena, ja tutkinnan on tapauksesta riippuen mahdollista laajeta koskemaan myös ihmiskauppaan mahdollisesti liittyvää uhrin palvelun käyttöä koskevaa rikosta. Ottaen huomioon tämä sekä edellä todettu työsuojeluviranomaisen havaitsemien mahdollisten ihmiskauppatapausten vähäisyydestä esityksessä ei ehdoteta työsuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuuden soveltamisalan laajentamista.

5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot

Muiden EU:n jäsenvaltioiden suunnittelema keinoja selvitettiin valmistelussa työryhmätyöskentelyn aikana kaikille EU:n jäsenvaltioille suunnatussa kyselyssä, johon sisällytettiin nykytilaa ja suunniteltuja muutoksia koskevia kysymyksiä muutosdirektiivillä muutetusta ihmiskaupan tarkoituksia koskevasta sääntelystä (2 artiklan 3 kohta), uudesta ihmiskaupan uhrien tarjoamien palveluiden käyttöä koskevasta kriminalisointivelvoitteesta (18 a artikla) sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjausmekanismista (NRM) (11 artiklan 4 kohta). Vastauksia saatiin muodollisesti kahdeksasta ja sisällöllisesti kuudesta valtiosta (Ruotsi, Saksa, Ranska, Romania, Slovakia, Latvia). Vastaukset painoutuivat nykytilan kuvaukseen, ja saadut tiedot olivat varsin alustavia.

Direktiivin 2 artiklaa koskien laittoman adoption ja sijaissynnytyksen hyväksikäytön osalta tiivistetysti voidaan todeta, että pääasiassa kyseiset ihmiskaupan tarkoitukset eivät sisälly ainakaan nimenomaisesti vastanneiden valtioiden ihmiskauppasäännöksiin ja että lainsäädäntömuutostarpeiden varmuudessa oli vaihtelua. Yhdessäkään vastauksessa ei todettu, että tässä vaiheessa olisi selvää, että lainsäädäntömuutoksia ei tehtäisi.

Direktiivin 18 a artiklan osalta voidaan tiivistetysti todeta, että vastanneista valtioista joissakin seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskaupan uhrin palvelujen käyttö on kriminalisoitu ja että vain Romaniassa on yleinen ihmiskaupan uhrien palvelujen käytön kriminalisointi. Romanian säännös, Romanian rikoslain 216 artikla, on muotoiltu melko yleisluontoisesti.

Direktiivin 11 artiklan osalta voidaan tiivistetysti todeta, että vastanneiden valtioiden tilanteissa oli jonkin verran eroja. Niiden valtioiden välillä, joissa on olemassa NRM-käsikirja, käsikirjan oikeudellisessa asemassa oli vaihtelua.

6 Lausuntopalaute

6.1 Johdanto

Oikeusministeriö pyysi lausuntokierroksella ajalla 6.10.–18.11.2025 esityksen pohjalla olleesta työryhmän mietinnöstä lausuntoa 70 taholta. Lausuntopalvelu.fi-sivustolla muillekin kuin jakelussa mainituille annettiin mahdollisuus antaa lausunto. Lausunto, tai ilmoitus siitä, että lausuttavaa ei ollut, saatiin 40 taholta, joista yksi oli yksityishenkilö.

Lausuntopalvelussa ovat saatavissa alkuperäisinä ne lausunnot, jotka on annettu lausuntopalvelun kautta (lausuntopyynnön diaarinumero: VN/33260/2024).⁹ Lisäksi annetut lausunnot, lukuun ottamatta yksityishenkilön antamaa lausuntoa, ovat saatavissa alkuperäisinä valtioneuvoston Hankeikkunassa (hanketunnus: OM002:00/2025).¹⁰

Lausuntopalauteissa ehdotuksia sellaisinaan tai muutettuna pääosin kannatettiin. Lisäksi lausuntopalauteissa ehdotettiin lainsäädäntömuutoksia jonkin verran työryhmän mietinnössä ehdotettua laajemmin. Lausuntopalautteen johdosta tehtäviä muutoksia jatkovalmistelussa arvioitaessa huomioitiin muun ohella se lähtökohta, että EU:n rikosoikeudellisten direktiivien

⁹ <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=41180a6f-0833-447e-b939-b82f2524025e>.

¹⁰ <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM002:00/2025>.

kansallisessa täytäntöönpanossa rajaudutaan lähtökohtaisesti vain direktiivin täytäntöönpanon kannalta välttämättömiin muutoksiin (esim. LaVM 9/2021 vp, s. 2).

6.2 Ihmiskauppasäännöksen (RL 25:3) täydentäminen koskien teon tarkoituksia (sijaissynnnyttäjäksi saattaminen)

Lausunnoissa kannatettiin laajasti ehdotusta ihmiskauppasäännöksen täydentämisestä nimenomaisella sijaissynnnyttäjäksi saattamista koskevalla maininnalla teon tarkoitusten luettelossa. Rikosuhripäivystyksen lausunnossa esitettiin ehdotettavan lainsäädäntömuutoksen perustelujen täsmentämistä koskien tilannetta, jossa teolla on useampia tarkoituksia. Kyseisen lausuntopalautteen johdosta säännöksen yksityiskohtaisia perusteluja on pyritty täsmentämään.

Kaikissa lausunnoissa sijaissynnnytystä koskevaa lisäystä ei kuitenkaan pidetty riittävänä. Professori Minna Kimpimäen ja Rikosuhripäivystyksen lausunnoissa katsottiin, että säännöksen sisältämiin teon tarkoituksiin tulisi lisätä nimenomainen maininta koskien myös laittoman adoption hyväksikäyttöä, joka muutosdirektiivissä on lisätty hyväksikäytön tarkoituksiin sijaissynnnyttäjäksi saattamisen rinnalla, tai vähintään vielä harkita asiaa. Kyseisen lausuntopalautteen johdosta mietinnön mukaista ratkaisua ei muutettu mutta tekstiä on täydennetty esityksen jaksoihin ”3.3 Muutosdirektiivin sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön” ja ”5.1.2 Ihmiskauppasäännöksen (RL 25:3) sisältämän teon tarkoituksia koskevan luettelon täydentämistä koskevat vaihtoehdot”.

Lisäksi Rikosuhripäivystyksen ja HEUNI:n lausunnoissa katsottiin, että säännökseen tulisi lisätä nimenomainen maininta myös yhdestä tai useammasta teon tarkoituksesta, jota koskien direktiiviä ei muutosdirektiivillä muutettu. Kyseisen lausuntopalautteen johdosta ei tehty muutoksia ottaen huomioon, että EU:n rikosoikeudellisten direktiivien kansallisessa täytäntöönpanossa rajaudutaan lähtökohtaisesti vain direktiivin täytäntöönpanon kannalta välttämättömiin muutoksiin (esim. LaVM 9/2021 vp, s. 2) ja että aiemmin lain esitöissä on katsottu, että hyväksikäytön muotojen lisäämisessä ihmiskauppaa koskevaan rangaistussäännökseen on oltava varovainen, koska yksityiskohtaisia hyväksikäyttötapoja on lukuisia, eikä niitä kaikkia ja mahdollisia tulevaisuudessa ilmaantuvia uusia tapoja voida tyhjentävästi mainita säännöksessä (HE 103/2014 vp, s. 25).

6.3 Ehdotettava uusi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva kriminalisointi

Lausunnoissa lähtökohtaisesti kannatettiin melko laajasti ehdotusta uudesta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevasta kriminalisoinnista. Ehdotusta koskien ehdotettiin kuitenkin useita muutoksia. Kriittiset huomiot ehdotuksesta liittyivät erityisesti ehdotettavan säännöksen soveltamisalan laajuuteen ja täsmällisyyskysymyksiin, edellytettävän tahallisuuden asteeseen, lainkonkurrenssikysymyksiin ja rangaistusasteikkoon.

Rangaistavuuden alan liiallista laajuutta tai epätasällisyyttä koskevia huomioita esittivät Helsingin hovioikeus, yhdenvertaisuusvaltuutettu, HEUNI, opetus- ja kulttuuriministeriö, professori Minna Kimpimäki, professori Sakari Melander, Suomen Asianajajat, Palveluajolojen ammattiliito PAM ry ja Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK. Huomioista suurin osa koski erityisesti säännöksessä edellytettyä tahallisuuden astetta. Lisäksi tahallisuutta koskien esitettiin muitakin, kuten sen näyttämistä koskevia huomioita.

Esimerkiksi Helsingin hovioikeus ei kannattanut ehdotettavan uuden rikoksen kohdalla todennäköisyystahallisuuden käyttämistä vaan katsoi, että tietoisuuden tulisi olla nimenomaisempaa. Lausunnossa katsottiin, että olisi varsin hankalasti määriteltävissä, mistä

seikoista päivittäisasiain yhteydessä asiakkaan tulisi pitää varsin todennäköisenä, että hän käyttää ihmiskaupan uhrin palveluja.

Lisäksi esimerkiksi professori Melander huomautti, että asiakkaalla ei ole esimerkiksi ravintolannosta tilatessaan vaikutusmahdollisuutta siihen, kuka häntä palvelee. Melanderin lausunnossa katsottiin, että ei liene todennäköistä, että kvalifioitua tietoa koskeva tahallisuustunnusmerkki aiheuttaisi mietinnössä ehdotettavaa tahallisuuden astetta enempää näyttövaikeuksia vaan että säännös joka tapauksessa tulisi johtamaan tahallisuuden näyttämisen suhteen tietynlaisiin haasteisiin. Lausunnossa katsottiin myös, että suhdetta perustuslakiin koskevat perustelut eivät sisältäisi rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta koskien erityisen pitkälle menevää analyysia ehdotettavan uuden kriminalisoinnin täsmällisyydestä.

Professori Minna Kimpimäki katsoi, että ehdotetussa muodossa ja ehdotetuilla perusteluilla kyseisestä rikoksesta epäillyiksi voisivat ainakin periaatteessa päätyä esimerkiksi ravintolan tai myymälän kaikki sellaiset asiakkaat, joita ihmiskaupan uhriksi osoittautunut henkilö on palvellut. Lausunnossa myös katsottiin, ettei syyksiluettavuutta olisi mahdollista asianmukaisesti arvioida, ellei epäiltyä rikosta lainkaan tutkita, mistä syystä lausunnossa katsottiin, että tahallisuusvaatimus ei riittävässä määrin rajaisi säännöksen soveltamisalaa rikosprosessin varhaisemmissa vaiheissa.

Lainkonkurrenssikysymyksiä koskien professori Kimpimäki katsoi, että ehdotettavan uuden rikoksen ja rikoslain 20 luvun 8 ja 9 §:ien keskinäistä konkurrenssia ja näiden säännösten välisten konkurrenssitilanteiden ratkaisemisen peruslähtökohtia olisi perusteltua käsitellä esityksessä yksityiskohtaisemmin. Myös Helsingin hovioikeuden, tasa-arvovaltuutetun, professori Melanderin ja Suomen Tuomariliiton lausunnoissa kiinnitettiin asiaan huomiota.

Rangaistavuuden alaa ja täsmällisyyttä, edellytettyä tahallisuuden astetta ja lainkonkurrenssia koskevan lausuntopalautteen johdosta, huomioiden samalla muutospäätöksiin mukaisen kriminalisointivelvoitteen laajuus, ensinnäkin mietinnössä ehdotettua kriminalisointia muutettiin korottamalla tahallisuusvaatimus tiedon tasolle suhteessa teon kohteen asemaan ihmiskaupparikoksen uhrina. Toiseksi lainkonkurrenssia selvennettiin säännöskohtaisissa perusteluissa. Kolmanneksi täydennettiin suhdetta perustuslakiin koskevaa jaksoa rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvää täsmällisyysvaatimusta koskien.

Työryhmän mietinnössä ehdotettua rangaistusasteikkoa pidettiin Naisjärjestöjen Keskusliiton, Palvelualojen ammattiliito PAM ry:n sekä Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK:n lausunnoissa liian lievänä. Rangaistusasteikosta esitettiin myös joitakin muita lievemmin kriittisiä kommentteja. Rangaistusasteikkoon kiinnitettiin huomiota paitsi teon moitittavuuden myös rangaistusasteikosta johtuvan vanhentumisajan perusteella. Lisäksi yhdenvertaisuusvaltuutettu, tasa-arvovaltuutettu ja Suomen Tuomariliitto ehdottivat seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rikoslain 20 luvun 8 §:n enimmäisrangaistuksen korottamista samalle tasolle ehdotettavan uuden kriminalisoinnin rangaistusasteikon kanssa. Jatkovalmistelussa arvioitiin lausuntopalaute huomioon ottaen esityksessä ehdotettavan uuden kriminalisoinnin oikeudenmukaiseksi enimmäisrangaistukseksi kriminalisoinnin kattamien menettelyjen moitittavuuden perusteella kahden vuoden vankeusrangaistus ja näin ollen muutettiin mietinnössä ehdotettu yhden vuoden enimmäisvankeusrangaistus kahdeksi vuodeksi vankeutta. Täytettäessä muutospäätöksiin kriminalisointivelvoite ehdotettavalla uudella kriminalisoinnilla rikoslain vastikään uudistettuun 20 lukuun sisältyvän 8 §:n rangaistusasteikon muuttaminen puolestaan olisi tämän esityksen tarkoituksen ulkopuolella, joten mainitun 8 §:n rangaistusasteikkoa ei jatkovalmistelussa muutettu.

Koska ehdotettavan uuden kriminalisoinnin enimmäisrangaistus muutettiin jatkovalmistelussa kahdeksi vuodeksi vankeutta, samalla pakkokeinolain ja poliisilain muuttamista koskevista lakiehdotuksista poistettiin ehdotus uuden kriminalisoinnin säätämisestä erikseen perusterikokseksi televalvonnalle teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella (pakkokeinolain 10 luvun 7 § ja poliisilain 5 luvun 9 §), sillä kyseisen keinon perusterikoksiin kuuluvat yleisesti rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

6.4 Ehdotettavaa uutta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa kriminalisointia koskeva lisäys oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaan

Lausunnoissa kannatettiin laajasti ehdotusta uuden ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan kriminalisoinnin lisäämisestä oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaan. Joissain lausunnoissa tuotiin esiin, ettei muutosdirektiivi jätä ehdotuksen osalta liikkumavaraa. Oulun käräjäoikeus, professori Minna Kimpimäki, Naisjärjestöjen Keskusliitto ja Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK katsoivat, että ihmiskaupan tai ihmiskaupan kohteen suorittamien palvelujen hyväksikäytön vakavimmat ja pitkäkestoisimmat muodot tapahtuvat usein oikeushenkilöiden toiminnan yhteydessä. Lisäksi esimerkiksi aluehallintovirastot katsoivat, että ehdottava muutos tukisi osaltaan tavoitetta ihmiskaupan kontekstissa suoritettavien palveluiden kysynnän vähentämisestä ja edistäisi myös tervettä kilpailua sekä työnteekijöiden suojelemista.

6.5 Pakkokeinolakiin ja poliisilakiin ehdotettavat muutokset

Useissa lausunnoissa kannatettiin työryhmän mietinnön mukaisia ehdotuksia ehdotettavan uuden, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rikoksen osalta säädettävistä televalvontaa, televalvontaa suostumuksella ja peiteltyä tiedonhankintaa koskevia toimivaltuuksista. Esimerkiksi sisäministeriö katsoi ehdotettavien muutosten edistävän kyseisen uuden rikoksen tutkintaa. Suomen Tuomariliitto katsoi, että ehdotettavia televalvontaa koskevia toimivaltuuksia voidaan pitää välttämättöminä, sillä niiden avulla voidaan tunnistaa ihmiskaupan kohteena olevan henkilön suorittaman palvelun käyttäjät, joita uhrilla saattaa olla useitakin pitkänkin ajanjakson kuluessa. Useissa lausunnoissa pidettiin kuitenkin tärkeänä, että pakkokeinojen käyttö pysyy oikeasuhtaisena.

Toisaalta esimerkiksi Suomen Asianajajat, professori Sakari Melander ja professori Minna Kimpimäki suhtautuivat ehdotuksiin kriittisesti. Esimerkiksi professori Kimpimäki katsoi, että jos ihmiskaupan kohteena olevan henkilön suorittamien palvelujen käyttö säädetään rangaistavaksi työryhmän mietinnössä esitetystä muodosta ja siinä esitetyin perusteluin, ehdotettavien pakkokeinolain ja poliisilain muutosten suhteellisuus olisi kyseenalaista. Lausunnossa katsottiin, että tällöin kyseisestä rikoksesta epäillyiksi ja näin ollen pakko- ja tiedonhankintakeinojen kohteiksi voisivat ainakin periaatteessa päätyä esimerkiksi ravintolan tai myymälän kaikki sellaiset asiakkaat, joita ihmiskaupan uhriksi osoittautunut henkilö on palvellut. Lisäksi esimerkiksi professori Melander katsoi, ettei ole selvää, olisiko ehdotettava uusi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva rikos perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettu yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantava rikos, jollaisen kohdalla lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen. Lausuntopalautteen johdosta, ottaen huomioon edellä todettu ehdotettavaa uutta kriminalisointia koskevasta soveltamisalan rajaamisesta jatkovalmistelussa pakkokeinolakia ja poliisilakia koskevia perusteluja täydennettiin ja lisättiin huomio perustuslakivaliokunnan arvioinnin suotavuudesta.

Pakkokeinolain ja poliisilain muuttamista koskeviin lakiehdotuksiin jatkovalmistelussa tehtyjä muutoksia, jotka tehtiin ehdotettavan uuden kriminalisoinnin enimmäisrangaistuksen muuttamisen johdosta, kuvataan edellä jaksossa 6.2.

6.6 Rajavartiolaitoksen toimivalta

Rajavartiolaitoksen lausunnossa ehdotettiin ihmiskauppaa tutkivien esitutkintaviranomaisten yhtenäisen toimivaltasääntelyn näkökulmasta, että lakiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018) Rajavartiolaitoksen tutkittaviksi kuuluviin rikoksiin lisättäisiin ehdotettava uusi, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva kriminalisointi. Lisäksi Rajavartiolaitoksen lausunnossa ehdotettiin rikosten estämiseksi ja rikosten uhrien oikeusturvan varmistamiseksi, että poliisilain 5 lukuun ehdotettavia toimivaltamuutoksia vastaavat muutokset tehtäisiin myös lakiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa. Lausuntopalaute huomioon ottaen jatkovalmistelussa esitykseen lisättiin ehdotus rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta. Ehdotuksen mukaan uusi kriminalisointi lisättäisiin rajavalvonnan, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaitokselle säädetyn valvontatehtävän suorittamisen yhteydessä Rajavartiolaitoksen tutkittaviksi kuuluviin rikoksiin ja sen osalta Rajavartiolaitokselle säädettäisiin pakkokeinolakia ja poliisilakia koskevia ehdotuksia vastaavat toimivaltuudet.

6.7 Oikeudenkäymiskaaren ja esitutkintalakiin ehdotettavat muutokset

Lausunnoissa kannatettiin laajasti asianomistajaa koskevaa esitutkintatallennetta koskevia ehdotuksia oikeudenkäymiskaaren ja esitutkintalain muutoksista. Esimerkiksi Syyttäjälaitos (Etelä-Suomen syyttäjäalue) toi esiin uhrin haavoittuvaa asemaa ja sitä, että käytännössä ihmiskaupparikosta sekä hyväksikäyttörikosta tutkitaan ja käsitellään kokonaisuutena esitutkinnassa sekä oikeudenkäynnissä. Myös esimerkiksi Suomen Asianajajat kannatti lähtökohtaisesti muutoksia mutta kiinnitti huomiota vastakuulusteluoikeuden turvaamiseen käytännössä.

6.8 Ihmiskaupan uhrien auttaminen ja tukeminen

Yhdenvertaisuusvaltuutettu, tasa-arvovaltuutettu ja Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK katsoivat, että ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjausmekanismi tulisi toteuttaa velvoittavampana kuin mihin työryhmä päätyi mietinnössään. Esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunnossa pidettiin NRM-käsikirjaa hyödyllisenä ja kattavana suosituksena uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen ihmiskaupan uhreja työssään kohtaaville toimijoille mutta katsottiin, että valtioneuvoston periaatepäätöksen tasoisena käsikirja ei riittävästi ohjaisi ja velvoittaisi hyvinvointialueita ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoi, että jatkovalmistelussa tulisi arvioida periaatepäätöstä velvoittavampaa ohjausta hyvinvointialueille. Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK katsoi, että lainsäädäntöön tulisi sisällyttää kansallinen mekanismi ihmiskaupan uhrien varhaiseksi tunnistamiseksi. Jatkovalmistelussa on lausuntopalaute huomioon ottaen lisätty esitykseen vastaanottolain muuttamista koskeva lakiehdotus. Ehdotuksen mukaan vastaanottolain ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää koskevaa sääntelyä täydennettäisiin auttamisjärjestelmään ottamiseksi tehtävää esitystä koskevaan 34 §:ään lisättävällä uudella 2 momentilla. Ehdotettavan uuden momentin mukaan Maahanmuuttovirasto voi antaa Joutsenon vastaanottokeskusta koskevia tarkempia määräyksiä esityksen tekemistä koskevista menettelytavoista ihmiskaupan uhrien tavoittamiseksi ja tunnistamiseksi sekä heidän ohjaamiseen avun ja tuen piiriin.

6.9 Muut huomiot

Joissakin lausunnoissa katsottiin, että lapsivaikutuksia tulisi arvioida laajemmin. Vaikutusten arviointia on tältä osin täydennetty.

HEUNI:n lausunnossa ehdotettiin, että työsuojeluviranomaiselle säädettäisiin ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva ilmoitusvelvollisuus. Kyseistä muutosta esitykseen ei kuitenkaan tehty esityksen vaihtoehtoja koskevassa jaksossa ”5.1.6 Laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta – työsuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus poliisille” esitetyin perustein.

Lisäksi joissakin lausunnoissa nousivat esiin kehitettävänä pidettyinä teemoina muun muassa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän rahoituksen riittävyys, ihmiskaupan uhrien auttamiseen erikoistuneiden järjestöjen rahoituksen riittävyys, ihmiskaupan uhreille sopivien majoitusvaihtoehtojen ja siihen liittyvän rahoituksen riittävyys, koulutuksen tärkeys ihmiskaupan tunnistamiseksi sekä rankaisemattomuusperiaatteen selkeys lainsäädännössä. Lisäksi lausuntopalaute sisälsi muun muassa ehdotukset koskien erillisen uhrirahaston perustamista, väkivaltatyön rakenteista säätämistä ja lapsiin kohdistuvan ihmiskaupan sisällyttämistä lakiin lapsen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008, nk. Barnahus-laki). Myös ehdotettavan uuden, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön kriminalisoinnin vanhentumisaikaan, rikosprosessiketjun toimijoille aiheutuviin lisääntyviin kustannuksiin ja poliisin paljastavan toiminnan resursoinnin merkitykseen piilorikollisuuden ilmi tulemisen kannalta sekä eräisiin hankintalainsäädäntöä koskeviin kysymyksiin kiinnitettiin huomiota. Lausuntopalaute ilmenee yksityiskohtaisemmin lausuntoyhteenvedosta ja lausunnoista.

Esitykseen on tehty lausuntopalautteen johdosta ja muutoin tarpeen vaatiessa myös muita täydennyksiä ja tarkennuksia.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Rikoslaki

25 luku Vapauteen kohdistuvista rikoksista

3 §. Ihmiskauppa. Muutosdirektiivillä muutetun ihmiskauppadirektiivin 2 artiklan 3 kohdan mukaisten velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi pykälän 1 momenttiin lisättäisiin teon tarkoitusten luetteloon sijaissynnyttäjäksi saattaminen. Sijaissynnyttäjäksi saattamista ihmiskaupan kontekstissa arvioitaisiin siten jatkossa erillisen ihmiskaupan tarkoituksen täyttymisen osalta sen sijaan, että tällainen menettely tulisi tarkasteltavaksi ensisijaisesti ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamisena.

Muutos tehtäisiin lisäämällä teon tarkoitusten luetteloon, joka alkaa sanoilla ”hänen saattamiseen”, sanojen ”tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin” jälkeen sanat ”tai sijaissynnyttäjäksi”. Ehdotettavalla lisäyksellä pykälää ei muutettaisi eikä sen tulkintaa olisi tarkoitus muuttaa muuten kuin lisäämällä sijaissynnyttäjäksi saattamista koskeva teon tarkoitus säännöksessä nimenomaisesti mainituksi ihmiskaupan muodoksi, joka olisi rangaistava niissä tilanteissa, joissa myös ihmiskaupparikoksen tekotapaa ja aikuisten uhrien kohdalla lisäksi keinoja koskevat edellytykset täytyisivät.

Ehdotettavalla sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevalla lisäyksellä ihmiskauppasäännökseen ei kriminalisoitaisi yleisesti kaikkia sijaissynnytyjärjestelyjä sellaisinaan, vaan

ihmiskauppasäännöksen soveltaminen edellyttäisi myös säännöksen muiden edellytysten täyttymistä.

Sijaissynnyttäjällä tarkoitettaisiin henkilöä, joka tulee raskaaksi siten, että tarkoituksena on lapsen synnyttäminen toiselle ihmiselle. Sijaissynnyttäjäksi saattamisen olisi oltava ihmiskaupparikoksen tekijän tarkoituksena. Säännöksen soveltaminen ei siten edellyttäisi sitä, että sijaissynnyttäjän tai sijaissynnyttäjäksi aiotun henkilön itsensä tarkoituksena olisi sijaissynnytys, vaan soveltamisalaan kuuluisivat myös tilanteet, joissa kyseinen henkilö luulisi saavansa pitää lapsen, jos teon tarkoitusta koskeva edellytys kuitenkin täytyisi ihmiskaupparikoksen tekijän osalta. Ihmiskaupparikos voi edetä vaiheittain siten, että alkuvaiheessa erehdytetylle uhrille vasta teon edetessä ilmenee, minkälaisen hyväksikäytön kohteeksi hän loppujen lopuksi joutuu (HE 103/2014 vp, s. 39).

Säännöksessä tarkoitettussa sijaissynnytyjärjestelyssä voitaisiin käyttää sijaissynnyttäjän omia munasoluja tai aiotun äidin tai kolmannen henkilön luovuttamia munasoluja. Usein munasolu hedelmöitetään aiotun isän sukusoluilla, mutta hedelmöityksessä voidaan käyttää myös luovutettuja siittiöitä.

Säännöksen soveltaminen ei edellyttäisi sitä, että tällainen raskaus etenisi synnytykseen asti tai että raskaus edes alkaisi tai että raskautta ehdittäisiin vielä edes yrittää. Riittävää olisi, kuten muidenkin säännöksen sisältämien teon tarkoitusten kohdalla, että teolla on tällainen tarkoitus.

Sijaissynnytystä koskevassa tilanteessa ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön täytyminen edellyttäisi 1 momentin mukaisesti kolmen edellytyksen täyttymistä: 1) jonkin momentissa luetellun keinon käyttämistä, 2) jonkin momentin mukaisen tekotavan toteutumista ja 3) sen täyttymistä, että tekijän tarkoituksena on teon kohteena olevan henkilön saattaminen sijaissynnyttäjäksi. Lisäksi vaaditaan, että osatekijöiden välillä on yhteys, ja juuri säännöksessä tarkoitettujen keinojen on täytynyt johtaa säännöksen mukaisten tekotapojen käyttämiseen, jotta kysymys olisi ihmiskaupasta (HE 34/2004 vp, s. 93). Pykälän 2 momentin mukaisesti keinoja koskevan edellytyksen täyttymistä ei kuitenkaan edellytettäisi, jos sijaissynnyttäjäksi saatettava henkilö olisi alle 18-vuotias. Kuten pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaa liittoa koskevaa ihmiskauppapykälään tehtyä lisäystä koskevissa lain esitöissä (HE 65/2024 vp, s. 8) on todettu, samassa teossa voidaan myös käyttää useita ihmiskauppasäännöksen mukaisia keinoja ja tekotapoja ja lisäksi samassa teossa kyse voi olla useammasta kuin yhdestä ihmiskauppasäännöksen mukaisesta tarkoituksesta.

Sijaissynnytystä koskevasta tilanteesta tekisi muutosdirektiivillä muutetussa 2 artiklan 3 kohdassa tarkoitettua ”sijaissynnytyksen hyväksikäyttöä” ihmiskaupparikoksen muiden elementtien tähtyminen. Ihmiskaupparikoksen keinoilla ja niitä koskevalla poikkeuksella alle 18-vuotiaiden kohdalla on merkitystä sijaissynnyttäjäksi ryhtymisen aidon vapaaehtoisuuden kannalta. Ihmiskauppasäännöksessä lähtökohtana on, että ihmiskaupan uhrin suostumus ihmiskaupan kohteeksi on merkityksetön, mikäli jotakin säännöksessä tarkoitettua keinoa on käytetty suostumuksen saamiseksi. Uhrin suostumus ei lähtökohtaisesti poista ihmiskaupparikoksen oikeudenvastaisuutta tai tee tekoa muuten rankaisemattomaksi, jos rikoksen tunnusmerkistötekijät tähtyvät (HE 103/2014 vp, s. 39, HE 34/2004 vp, s. 100). Siten myös mahdollinen suostumus sijaissynnyttäjäksi ryhtymiseen on merkityksetön, jos se on saatu jotakin ihmiskauppasäännöksessä tarkoitettua keinoa käyttämällä, kuten esimerkiksi käyttämällä hyväksi turvatonta tilaa tai toista painostamalla. Suostumus ei lähtökohtaisesti poista teon rangaistavuutta myöskään niissä tapauksissa, joissa teko on kohdistunut alle 18-vuotiaaseen (HE 103/2014 vp, s. 39, HE 34/2004 vp, s. 100). Sijaissynnyttäjäksi ryhtyminen ja siihen olennaisesti kuuluva lapsen pois antaminen raskauden jälkeen on luonteeltaan niin henkilökohtaista, lähtökohtaisesti pitkäkestoista, lapsen pois antamisen myötä lopullista ja

sijaissynnyttäjän kannalta merkittävää, ettei alle 18-vuotiaan voida katsoa voivan antaa pätevää suostumusta sille, että hänet saatettaisiin sijaissynnyttäjäksi.

Säännöksessä käytettäisiin sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevaa ilmaisua muutosdirektiivissä käytetyn sijaissynnytyksen hyväksikäyttöä koskevan ilmaisun sijaan, koska ehdotettavasta muotoilusta kävisi täsmällisemmin ilmi, mistä teossa olisi kyse ja kuka olisi teon kohteena ja asianomistajan asemassa. Kyse olisi teosta, jossa ihmiskaupan uhrina ja asianomistajan asemassa olisi sijaissynnyttäjäksi vähintään aiottu henkilö. Kyse ei siis olisi sijaissynnyttävän lapsen hyväksikäyttämisestä tai sijaissynnyttäjäksi vähintään aiotun henkilön hyväksikäyttämisestä jollain muulla tavalla, kuten esimerkiksi pakkotyössä. Jälkimmäiset tilanteet tulisivat arvioiduiksi muiden teon tarkoituksia koskevien tunnusmerkkien kautta, samoin tilanteet, joissa sijaissynnyttävä lapsi joutuisi sijaissynnytyksen jälkeen seksuaalisen tai muun hyväksikäytön kohteeksi.

Ihmiskauppasäännöksessä tarkoitettuja keinoja ja tekotapoja on tarkasteltu yksityiskohtaisesti ihmiskauppasäännöstä koskevissa hallituksen esityksissä HE 34/2004 vp ja HE 103/2014 vp. Säännöksen mukaisten ihmiskaupan keinojen ja tekotapojen arvioinnissa voidaan myös sijaissynnyttäjäksi saattamisen osalta kiinnittää huomiota mainituissa esitöissä käsiteltyihin seikkoihin.

Mikä tahansa momentissa mainituista keinoista voisi tulla sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevassa ihmiskauppateossa kyseeseen. Nämä keinot ovat 1) toisen riippuvaisen aseman tai turvattoman tilan käyttäminen hyväksi taikka toisen painostaminen, 2) toisen erehdyttäminen tai tämän erehdyksen hyväksikäyttäminen, 3) korvauksen maksaminen toista määräysvallassaan pitävälle henkilölle ja 4) sellaisen korvauksen vastaanottaminen.

Keinojen käyttämistä koskien voidaan ensinnäkin tuoda esiin eduskunnan lakivaliokunnan psykologisesta kontrollista ihmiskauppasäännöksen kontekstissa toteama. Riippuvaisen aseman tai turvattoman tilan hyväksikäyttö voi perustua psyykkisiin keinoihin. Psyykkiset keinot voivat perustua esimerkiksi auktoriteettiaseman väärinkäyttöön tai muuhun kontrollikeinoon, joiden käytöstä syntynyt vakava alistussuhde ei yleensä ilmene fyysisinä merkkeinä. (LaVM15/2014 vp, s. 3.) Lisäksi keinojen käsittelemisestä ihmiskauppasäännöksen esitöissä voidaan soveltaen johtaa esimerkkejä sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevan ihmiskauppateon keinojen käyttämisestä.

Sijaissynnytyjärjestelyissä voidaan tyypillisesti maksaa korvausta sijaissynnyttäjälle. Sijaissynnyttäjälle maksettavassa korvauksessa ei olisi kyse 3 §:n 1 momentin 3 tai 4 kohdassa tarkoitettua korvauksen maksamisesta tai vastaanottamisesta. Sen sijaan korvauksen maksaminen sijaissynnyttäjälle voisi joissain tilanteissa liittyä momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettuihin keinoihin. Sijaissynnyttäjäksi aiottu henkilö voi olla esimerkiksi 1 kohdassa tarkoitettussa turvattomassa tilassa vaikean taloudellisen tilanteen vuoksi. Korvauksen maksaminen sijaissynnyttäjälle voi liittyä tällaisen turvattoman tilan, jossa henkilöllä ei ole muuta todellista ja hyväksyttävää vaihtoehtoa kuin alistua väärinkäyttöön, hyväksi käyttämiseen. Korvauksen maksamisessa sijaissynnyttäjälle voisi olla kyse myös 2 kohdassa tarkoitettua erehdyttämisestä tai erehdyksen hyväksi käyttämisestä. Korvauksen maksamiseen liittyvästä erehdyttämisestä voisi olla kysymys silloinkin, kun henkilö sinänsä tietäisi esimerkiksi majoittuvansa sijaissynnyttäjäksi saattamistaan varten, mutta hänelle olisi annettu olennaisesti valheellisia tietoja siitä saatavasta korvauksesta.

Sijaissynnytyjärjestelyissä voidaan käyttää keinona myös erityisesti 1 kohdassa tarkoitettua painostusta. Painostaminen liittyy yleensä tilanteeseen, jossa rikoksentekijä on painostettua vahvemmassa asemassa ja siihen perustuen voimakkaasti taivuttaa tätä. Voimakkuus voi koskea

kohdehenkilöön vaikuttamisen intensiteettiä, sen kestoja tai molempia. Painostamisen voimakkuuden on joka tapauksessa oltava sellaista, että teko-olosuhteet ja rikoksen asianomistajan henkilöön liittyvät seikat huomioon ottaen painostamisen voidaan katsoa vaikuttavan hänen tahdonmuodostukseensa. Painostamiseen saattaa liittyä uhkaamisen tai kiristämisen piirteitä. Rikoksentekijä voi myös antaa ymmärtää, että kieltäytymisestä on kohdehenkilölle haitallisia seurauksia, vaikka niitä ei tarkemmin yksilöidäkään. Painostaminen voi muutenkin ilmetä rikoksen kohteena olevalle myös tilanteen olosuhteista ilman nimenomaista tiettyihin seikkoihin vetoamista. (HE 103/2014 vp, s. 50.) Myös sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevan painostamisen olisi oltava edellä kuvatulla tavalla voimakasta siten, että painostamisen voidaan katsoa vaikuttavan henkilön tahdonmuodostukseen. Sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevaa painostamista voi tapahtua myös perhe- ja sukulaisuussuhteissa. Säännöksessä tarkoitettua painostamisesta ei kuitenkaan olisi kyse tilanteessa, jossa henkilöä asiallisesti pyydetään sijaissynnyttäjäksi tai jossa vain kerrotaan mahdollisuuksista ansaita rahaa sijaissynnyttämisellä.

Myös mikä tahansa momentin mukaisista tekotavoista voisi tulla sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevassa ihmiskauppateossa kyseeseen. Ihmiskauppaa koskevan säännöksen mukaisia tekotapoja ovat toisen määräysvaltaan ottaminen, värväminen, luovuttaminen, kuljettaminen, vastaanottaminen ja majoittaminen.

Ihmiskauppa on rangaistava tahallisenä tekona. Tahallisuuden on ulotuttava kaikkiin tunnusmerkistön osatekijöihin. Teon tarkoituksen kohdalla tahallisuusvaatimus on korotettu. Tekijän on täytynyt toimia nimenomaan toisen saattamiseksi säännöksen mukaisiin olosuhteisiin. (HE 34/2004 vp, s. 93). Tekijän on tullut käyttää säännöksessä tarkoitettua keinoa, paitsi jos sijaissynnyttäjäksi aiottu on alle 18-vuotias, ja tekotapaa nimenomaan henkilön saattamiseksi sijaissynnyttäjäksi.

Muiden ihmiskaupan muotojen tapaan sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevan ihmiskaupan osalta soveltuisi sekä pykälän 3 momentti, jonka mukaan ihmiskaupan yritys on rangaistava, että 1 momentin mukainen ihmiskaupan rangaistusasteikko, joka on vankeutta vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Yritystä koskien lain esitöissä on todettu, että ihmiskaupan tunnusmerkistö toteutuu melko aikaisessa vaiheessa, sillä rangaistavuus ei edellytä, että henkilö on tosiasiallisesti joutunut esimerkiksi prostituoiduksi tai pakkotyöhön, mutta että yrityksestä olisi kyse esimerkiksi tuloksettomaksi jääneessä henkilön ostamisen yrityksessä (HE 34/2004 vp, s. 99).

Kuten muidenkin ihmiskauppasäännöksessä mainittujen tarkoitusten kohdalla, myös sijaissynnyttäjäksi saattamisessa olisi kyse törkeästä ihmiskaupasta, jos luvun 3 a §:n mukaiset edellytykset täyttyvät. Törkeästä ihmiskaupasta on 3 a §:n mukaisesti kyse, jos ihmiskaupassa 1) käytetään 3 §:ssä tarkoitettujen keinojen sijasta tai lisäksi väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta, 2) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin rinnastettavaa erityisen tuntuva kärsimystä, 3) rikos kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan lapseen tai henkilöön, jonka kyky puolustaa itseään on olennaisesti heikentynyt, tai 4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettua järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeän ihmiskaupan rangaistusasteikko on vankeutta vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Säännöksen 3 momentin mukaan yritys on rangaistava.

Ulkomailla tehtyjen tekojen osalta tulisivat huomioitavaksi rikoslain 1 luvun 7 §, jonka mukaisesti ihmiskauppa on kansainvälinen rikos, johon sovelletaan Suomen lakia tekopaikan

laista riippumatta, sekä rikoslain 1 luvun 12 §:n mukainen sääntely valtakunnansyyttäjän syytemääräyksestä.

3 d §. *Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö.* Muutosdirektiivin 18 a artiklan mukaisen ihmiskaupan uhrien tarjoamien palveluiden käyttöä koskevia rikoksia koskevan kriminalisointivelvoitteen täytäntöönpanemiseksi rikoslain 25 lukuun säädettäisiin uusi 3 d §. Nimikkeen ja tunnusmerkistön sanamuodon osalta pykälä poikkeaisi hieman artiklan mukaisesta sanamuodosta. Ehdotettavan pykälän mukaan se, joka käyttää 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteeksi tietämänsä henkilön suorittamaa palvelua, on tuomittava ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Pykälässä olisi viittaus 3 ja 3 a §:ään eli ihmiskauppaan ja törkeään ihmiskauppaan. Säännöksen soveltuminen edellyttäisi, että palvelua suorittava henkilö olisi ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan kohteena. Ihmiskaupan tunnusmerkistöä käsitellään edellä 3 §:n muuttamista koskevissa säännöskohtaisissa perusteluissa ja niissä viitatuissa lakien esitoissa. Ihmiskauppateolla voi olla useita vaihtoehtoisia tarkoituksia: voimassa olevassa 3 §:ssä saattaminen seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön, pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistaminen tai tässä esityksessä ehdotettavassa muutetussa 3 §:ssä sijaissynnyttäjäksi saattaminen. Uusi 3 d § koskisi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön suorittaman palvelun käyttöä yleisesti eri ihmiskaupan muotojen kontekstissa.

Esimerkkinä säännöksessä tarkoitettua palvelusta voidaan mainita voimassa olevassa ihmiskaupan tunnusmerkistössä tarkoitettuun pakkotyöhön saatetun henkilön pakkotyönä suorittama palvelu. Pakkotyötä koskevat palvelut voivat olla hyvin monenlaisia. Kysymys voi olla esimerkiksi rakennustyömaalla suoritettavasta rakennustyötä koskevasta palvelusta, laitossiivoojan tai kotisiivoojan käytöstä tai tarjoilijan tai kokin palvelun käyttämisestä ravintolan asiakkaana. Merkittäviä riskialoja ovat myös monet palvelualat, kuten kauneudenhoitoala (parturit, hierontalaitokset, kynsistudiot ja vastaavat kauneudenhoitopalvelut), autopesulat- ja autokorjaamot, kotona tehtävä työ (kodinhoitopalvelut, sosiaali- ja terveysalan palvelut eli myös muu kuin kotisiivous), kaupanala ja kuriiripalvelut.

Pakkotyötä koskevan ihmiskaupan kontekstissa palvelua voitaisiin suorittaa myös alihankintatilanteissa, joissa työsuoritteita tehdään toisen yrityksen tekemästä tilauksesta. Alihankinnassa on kyse tehtävästä työstä tai palvelusta tehtävästä yritysten välisestä sopimuksesta, jossa työntekijän johto ja valvonta säilyy työntekijän omalla työnantajalla, joka tekee niin sanotun alihankintasopimuksen. Palvelujen ostaminen alihankintana on tyypillistä esimerkiksi rakennusosalalla, siivousalalla, laivanrakennuksessa ja eri teollisuuden aloilla.

Tilauksen tekevässä yrityksessä voitaisiin siten käyttää palvelun tuottavan yrityksen palveluksessa, työsuhteessa tai muutoin, olevan henkilön palvelua, vaikka tilaussopimus tehtäisiin yritysten välillä eikä tilaajayrityksen ja työsuoritteiden tekevän yksittäisen luonnollisen henkilön välillä.

Pykälässä tarkoitettua palvelun käyttöä voisi ilmetä myös pidemmissä alihankintaketjuissa, joissa palvelua suorittava luonnollinen henkilö olisi edellä kuvattua etäämmällä palvelun tilaavasta pääyrityksestä. Säännöksen soveltamistilanteita näissäkin tilanteissa rajaisi kuitenkin olennaisesti tietoa koskeva tunnusmerkistötekijä.

Palvelun käyttämisenä ei pidettäisi tilannetta, jossa henkilö ostaa valmiin tuotteen, joka on valmistettu ihmiskauppaa merkitsevissä työoloissa. Tällaisista säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävistä tilanteista voidaan mainita esimerkkeinä pakkotyöllä valmistetun valmiin vaatekappaleen ostaminen vaatekaupasta ja marjapakasteen ostaminen ruokakaupasta. Tällaisiin tilanteisiin voi kuitenkin usein liittyä tuotteen ostaminen itsepalvelukassan sijaan perinteisen kassan myyjältä. Tällöin sitä, että myyjä myy tuotteen asiakkaalle, olisi pidettävä säännöksessä tarkoitettuna palveluna. Säännös tulisi sovellettavaksi, jos myyjä toimisi tässä ominaisuudessa ihmiskauppaa merkitsevässä pakkotyössä, edellyttäen kuitenkin, että myös tietoa koskeva tahallisuusvaatimus suhteessa myyjän asemaan ihmiskaupparikoksen uhrina täyttyisi. Käytännössä tällainen asiakaspalvelutilanne kaupan myyjän kanssa kestää usein korkeintaan vain joitakin minuutteja, ja asiakkaan mahdollisuudet muodostaa käsitystä myyjän työoloista lienevät usein niin rajalliset, että säännöksen syyksiluettavuutta koskevan kriteerin vuoksi säännös voisi tällaisessa tilanteessa tulla käytännössä sovellettavaksi vain varsin harvoin.

Mikäli tuote taas valmistetaan asiakkaan tilauksesta tai tiettyä henkilöä varten, tällaisessa valmistamisessa olisi kyse palvelusta. Tällaisista säännöksen soveltamisalaan kuuluvista tilanteista voidaan esimerkkeinä mainita mittatilausvaatteen tilaaminen ompelijalta ja ruoka-annoksen tilaaminen ravintolassa tarjoilijan välityksellä kokilta. Säännöksen sisältämä korotettu tahallisuusvaatimus kuitenkin rajoittaisi säännöksen soveltamistilanteita merkittävästi esimerkiksi ravintolakokin suorittamien palvelujen osalta, sillä ravintolan asiakkaalla voidaan vain varsin harvoin ajatella olevan mahdollisuus muodostaa käsitystä ravintolan henkilökunnan, erityisesti kokin, työoloista.

Toiseksi esimerkkinä säännöksessä tarkoitettua palvelusta voidaan mainita voimassa olevassa ihmiskaupan tunnusmerkistössä tarkoitettua seksuaalista hyväksikäyttöä, eli 20 luvun 10 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua tai siihen rinnastettavaa seksuaalista hyväksikäyttöä, merkitsevää seksuaalipalvelu.

Tässä esityksessä ehdotettavaan ihmiskauppasäännöksen muuttamiseen liittyen ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan säännöksen soveltamisalaan kuuluisi kolmanneksi myös sijaissyntyttäjäksi saattamista koskevan ihmiskaupparikoksen kohteena olevan henkilön suorittaman palvelun käyttäminen. Tässä olisi kyse sijaissyntyttäjän lapsen kohdussa kantamista ja synnyttämistä koskevan palvelun käyttämisestä, jossa tekijänä olisi lapsen aiottu adoptiovanhempi tai muu vastaava vastaanottaja, joka ei kuitenkaan olisi osallistunut kyseessä olevaan ihmiskaupparikokseen eli sijaissyntyttäjän saattamiseen sijaissyntyttäjäksi.

Palvelulla tarkoitettaisiin kaikenlaisia palveluita, joita ihmiskaupparikoksen kohteena oleva henkilö voi eri tilanteissa suorittaa juuri tässä ominaisuudessa. Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan säännöksen soveltaminen edellyttäisi luonnollisesti, että ihmiskaupparikoksessa, kuten esimerkiksi sijaissyntyttäjäksi saattamista koskevassa ihmiskaupassa, uhria hyväksikäytetään juuri käytettävän palvelun suorittamiseksi asiakkaalle tai muulle palvelun käyttäjälle, kuten esimerkiksi sijaissyntytyksellä lapsen haluavalle pariskunnalle. Säännös ei siten soveltuisi tilanteessa, jossa henkilö olisi ihmiskaupparikoksen kohteena mutta suoritettavalla palvelulla ei olisi yhteyttä ihmiskaupparikokseen. Tällaisesta tilanteesta olisi kyse esimerkiksi silloin, kun sijaissyntyttäjäksi saattamista koskevan ihmiskaupan uhri suorittaisi vapaaehtoisesti yksityisyrittäjänä kotisiivouspalvelua, eikä tähän kotisiivouspalveluun, jota asiakas ostaisi, siis liittyisi ihmiskauppaa. Tällaisessa tilanteessa säännöstä ei sovellettaisi kotisiivouspalvelun käyttäjään vaan sijaissyntytykspalvelun käyttäjään, mikä kuitenkin edellyttäisi säännöksen mukaisen tahallisuusvaatimuksen täyttymistä.

Kaikissa tilanteissa, joissa on kyse ihmiskaupasta, ei kuitenkaan esiinny lisäksi säännöksessä tarkoitettua palvelun käyttöä. Palvelun käyttöä ei tapahdu ensinnäkään tilanteissa, joissa ihmiskaupan tunnusmerkistö täyttyy mutta ihmiskauppateon tarkoituksena oleva hyväksikäyttö, kuten esimerkiksi pakkotyö, ei ole toteutunut. Toiseksi kaikkiin ihmiskauppaa merkitseviin hyväksikäytön muotoihin ei välttämättä ole lähtökohtaisesti vaikeuksista mielletävissä palvelun käyttäjää.

Säännöksessä tarkoitettu palvelusta voitaisiin katsoa käytännössä yleensä suoritettavan rahallinen tai muu korvaus, mutta tämä ei olisi säännöksen soveltamisen edellytys. Palvelusta korvauksen voisi suorittaa palvelun käyttäjä tai kolmas, eli palvelua ei välttämättä ostettaisi itselle. Tekijänä olisi pidettävä sekä henkilöä, joka käytännössä vastaanottaisi palvelun, että henkilöä, joka ostaisi palvelua toiselle. Palvelun ostaja ei välttämättä suorittaisi korvausta suoraan palvelua suorittavalle ihmiskaupan uhrille, vaan korvaus voitaisiin suorittaa myös esimerkiksi yritykselle, jossa palvelua suorittava ihmiskaupan uhri työskentelee.

Pykälässä tarkoitettua palvelua voisi olla esimerkiksi yksittäisen henkilöasiakkaan suoraan saama, ainakin joissain tilanteissa asiakaspalveluksi mielletävä palvelu, kuten esimerkiksi tarjoilu- tai kotiapulaispalvelu. Palvelun käyttäjä voisi kuitenkin olla myös muunlaisessa asemassa kuin henkilöasiakkaan asemassa. Kaikissa tilanteissa, kuten sijaissyntytäjän suorittaman palvelun käyttämisen tilanteessa, ei välttämättä ole aina mielekästä puhua palvelun käyttäjästä asiakkaana.

Palvelua suorittava henkilö voisi tilanteesta riippuen toimia monenlaisissa asemissa. Pakkotyötä koskevan ihmiskaupan kontekstissa palvelua voisi suorittaa esimerkiksi itsenäinen ammatinharjoittaja tai työsuhteessa työskentelevä henkilö, jonka työnantaja voisi olla yritys tai yksittäinen henkilö.

Säännöksessä tarkoitettu palvelun käyttäminen ei edellyttäisi sitä, että palvelun käyttäjä tilaisi palvelun suoraan ihmiskaupan kohteena olevalta henkilöltä. Palvelun käyttäjä voisi sopia palvelusta myös esimerkiksi sellaisen palvelun tuottavan yrityksen kanssa, jonka palveluksessa palvelun suorittava ihmiskaupan kohteena oleva henkilö olisi.

Pykälässä käytettyyn ilmaisuun ”käyttää - - suorittamaa palvelua” sisältyisivät myös tilanteet, joissa tekijä olisi alkanut käyttää ihmiskaupparikoksen kohteena olevan henkilön suorittamaa palvelua siten, että ihmiskaupparikoksen kohteena olevan henkilö olisi ehtinyt aloittaa palvelun suorittamisen mutta ei olisi suorittanut palvelua loppuun.

Teko olisi rangaistava vain tahallisuudella. Tahallisuuden tulisi kattaa kaikki tunnusmerkistön sisältämät seikat. Tunnusmerkistössä viitattu ihmiskaupparikos sisältää teon tarkoitusta koskien myös korotetun tahallisuusvaatimuksen. Tahallisuuden arviointiin sovellettaisiin tahallisuutta koskevia yleisiä oppeja. Säännöksen edellyttämää, palvelua suorittavan henkilön asemaa koskevaa olosuhdetta koskien säännös sisältäisi kuitenkin korotetun tahallisuusvaatimuksen ja edellyttäisi tahallisuuden ylintä astetta. Suhteessa uhrin asemaan ihmiskaupparikoksen kohteena tekijältä edellytettäisiin tietoa siitä, että palvelua suorittava henkilö on ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan kohteena. Tämä ilmaistaisiin säännöksessä muotoilulla ”3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua rikoksen kohteeksi tietämänsä henkilön”.

Muutosdirektiivin johdanto-osan kappaleessa 27 todetaan, että tekijän tietoisuus siitä, että teon kohde on ihmiskaupan uhri, olisi päätettävissä objektiivisten tosiseikkojen perusteella. Todistusharkinnassa huomioon otettavat merkitykselliset objektiiviset tosiseikat voisivat kyseisen johdanto-osan kappaleen mukaisesti tapauskohtaisesti liittyä muun muassa teon kohteeseen itseensä, olosuhteisiin, joissa uhri suorittaa palvelua, ja seikkoihin, joiden voidaan

katsoa olevan merkkejä ihmiskauppiaan määräysvallasta uhriin nähden. Uhriin itseensä liittyviin seikkoihin voisivat kuulua esimerkiksi puutteellinen kansallisen kielen taito, ilmeiset merkit psyykkisestä tai fyysisestä vahingosta tai pelosta tai se, että uhrilla on puutteelliset tiedot kaupungeista tai paikoista, joissa hän on tai on ollut. Olosuhteisiin, joissa uhri suorittaa palvelua, voisivat kuulua uhrin asumis- ja työskentelyolot sekä niiden tilojen kunto, joissa palvelua suoritetaan. Ihmiskauppiaan määräysvaltaan uhriin nähden viittaavina seikkoina voitaisiin pitää sitä, jos palvelua suorittavaan henkilöön kohdistetaan ilmeisiä ulkoisia valvontatoimenpiteitä, hänen liikkumisvapauttaan rajoitetaan tai jos hänellä ei ole hallussaan omaa kansallista henkilöllisyystodistustaan tai passiaan.

Tahallisuus olisi näytettävä toteen kussakin yksittäistapauksessa kulloinkin käsillä olevan, juuri kyseistä tapausta koskevan näytön perusteella kokonaisharkintana tehtävän todistusharkinnan mukaisesti. Tekoa ei ainakaan lähtökohtaisesti voitaisi pitää tahallisuutena vain sillä perusteella, että ihmiskaupan yleisyydestä tietyllä alalla tai esimerkiksi tietyn tyyppisissä ravintoloissa olisi uutisoitu yleisesti.

Tahallisuuden täyttyminen ei välttämättä edellyttäisi sitä, että tekijä olisi suoraan kontaktissa palvelua suorittavan ihmiskaupparikoksen kohteena olevan henkilön kanssa. Oikeushenkilön toiminnassa tapahtuva säännöksessä tarkoitettu palvelun käyttäminen voisi tapahtua tilanteessa, jossa oikeushenkilössä toimivalla henkilöllä ei ole suoraa kontaktia palvelua suorittavaan ihmiskaupparikoksen kohteena olevaan henkilöön mutta hänellä on runsaastikin tietoa palvelua suorittavan henkilön työolosuhteista ja -ehdoista tai hinnasta, jolla oikeushenkilö ostaa palvelua toisesta oikeushenkilöstä. Palvelusta oikeushenkilöiden välillä maksettavaa hintaa koskevalla tietoisuudella voisi olla välillistä merkitystä arvioitaessa tietoisuutta uhrin olosuhteista. Sen sijaan henkilöasiakastyypisten palvelujen käyttäjien kohdalla voidaan ajatella käytännössä vain poikkeuksellisesti ilmenevän tilanteita, joissa palvelun käyttäjä voisi ilman suoraa kontaktia palvelua suorittavaan ihmiskaupparikoksen kohteena olevaan henkilöön tulla tietoiseksi siitä, että tämä on ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan uhri.

Ehdotetun tunnusmerkistön mukaisesta rikoksesta rankaiseminen ei edellyttäisi, että pykälässä mainituista ihmiskaupasta tai törkeästä ihmiskaupasta olisi annettu lainvoimainen tuomio tai että ihmiskaupparikoksen tekijän henkilöllisyys tai muut yksityiskohdat olisi selvitetty.

Seksuaalista hyväksikäyttöä koskien säännös olisi osin päällekkäinen 20 luvun 8 §:n mukaisen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön kanssa. Päällekkäisyys koskisi suhteessa uhrin asemaan ihmiskaupparikoksen uhrina tiedon tasolle korotetun asteisesti tahallista seksuaalista hyväksikäyttöä merkitsevän ihmiskaupan uhrin suorittaman palvelun käyttämistä. Tilanteessa, jossa tekijän menettely täyttää useamman eri rikoksen tunnusmerkistön, on kyse lainkonkurrenssikysymyksestä.

Mainitun päällekkäisyyden osalta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä olisi moitittavampana syytä pitää ensisijaisena rangaistussäännöksenä suhteessa seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön. Muun kuin seksuaalisen hyväksikäytön osalta ei ole mielekäästä käsitellä ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön ja seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön välistä suhdetta lainkonkurrenssikysymyksenä, sillä näissä tilanteissa säännökset eivät selvästikään ole päällekkäisiä.

Lisäksi mainitun, suhteessa uhrin asemaan ihmiskaupparikoksen uhrina tiedon tasolle korotetun asteisesti tahallista seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan, päällekkäisyyden osalta joissain tilanteissa voi syntyä päällekkäisyyttä myös korvauksen tarjoamista nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta koskevan 20 luvun 9 §:n kanssa. Tällainen tilanne syntyy, jos tällainen uhri on alle 18-vuotias. Rikoslain 20 luvun 8 § on pykälän 1 momentin nojalla toissijainen suhteessa

luvun 9 §:ään, mitä on lain esitöissä (HE 221/2005 vp, s. 56) perusteltu muun muassa jälkimmäisen suuremmalla moitittavuudella. Luvun 9 §:n mukaisen teon rangaistusasteikko on sakosta vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi, mikä vastaa ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytölle ehdotettavaa rangaistusasteikkoa. Mainitussa ehdotettavaa uutta kriminalisointia ja rikoslain 20 luvun 9 §:ää koskevassa päällekkäisyystilanteessa olisi konkurrenssikysymyksen ratkaisemisessa syytä ottaa huomioon säännöksillä suojeltavat oikeushyvät.

Niissä ehdotettavaa uutta kriminalisointia koskevissa tilanteissa, joissa olisi kyse seksuaalista hyväksikäyttöä merkitsevän ihmiskaupan kontekstissa suoritettavan palvelun käyttämisestä, voisi olosuhteista riippuen täytyä myös jokin rikoslain 20 luvussa säädetty seksuaalirikoksen tunnusmerkistö. Tältä osin voidaan viitata rikoslain 20 luvun kokonaisuudistusta koskevissa lain esitöissä todettuun seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tilanteissa, joissa teon kohde on ihmiskaupan uhri. Kyseisissä esitöissä todetaan, että näissä tilanteissa seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön syyllistytvä, joka tietää sukupuoliyhteyden kohteen olevan ihmiskaupan uhri, voisi olosuhteista riippuen syyllistyä myös raiskaukseen tai seksuaaliseen kajoamiseen taikka näiden rikosten törkeään tekemiseen, koska ihmiskaupan uhrin osallistumista seksuaaliseen tekoon ei yleensä voisi pitää vapaaehtoisena. Tällöin tekijä voitaisiin tuomita molemmista rikoksista. (HE 13/2022 vp, s. 122 ja siinä viitattu HE 221/2005 vp, s. 55.)

10 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu. Muutosdirektiivin mukaisten 5 artiklan muutosten täytäntöönpanemiseksi pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että myös ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön sovellettaisiin, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään rikoslain 9 luvussa.

7.2 Pakkokeinolaki

10 luku Salaiset pakkokeinot

6 §. Televalvonta ja sen edellytykset. Pykälän 2 momentin sisältämään televalvonnan perusterikosten listaan lisättäisiin uusi 11 kohta, jossa viitattaisiin ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön. Muutoksen johdosta esitutkintaviranomaiselle voitaisiin antaa lupa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä.

Kyseisen pakkokeinon käytön kohdalla olisi aina huomioitava pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n mukainen suhteellisuusperiaate, 3 §:n mukainen vähimmän haitan periaate sekä 4 §:n mukainen hienotunteisuusperiaate. Lisäksi olisi täyttyvä pakkokeinolain 10 luvun mukaisten salaisten pakkokeinojen käyttöä koskeva, luvun 2 §:n 1 momentin mukainen yleinen edellytys siitä, että salaisen pakkokeinon käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja.

14 §. Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset. Pykälän 2 momentin sisältämään peiteltyyn tiedonhankinnan perusterikosten listaan lisättäisiin uusi 9 kohta, jossa viitattaisiin ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön. Muutoksen johdosta poliisi saisi käyttää peiteltyä tiedonhankintaa, jos on syytä olettaa, että toimenpiteellä saadaan selvitystä ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä.

Samoin kuin 6 §:n kohdalla, kyseisen pakkokeinon käytön kohdalla olisi aina huomioitava pakkokeinojen ja salaisten pakkokeinojen käytön yleiset edellytykset.

7.3 Poliisilaki

5 luku Salaiset tiedonhankintakeinot

8 §. Televalvonta ja sen edellytykset. Pykälän 2 momentin sisältämään perusterikosten listaan lisättäisiin uusi 8 kohta, jossa viitattaisiin ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön. Muutoksen johdosta poliisille voitaisiin rikoksen estämiseksi antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön.

Kyseisen tiedonhankinnan keinon kohdalla olisi aina huomioitava luvun 2 §:ssä säädetty salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytykset.

15 §. Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset. Pykälän 2 momentin sisältämään perusterikosten listaan lisättäisiin uusi 7 kohta, jossa viitattaisiin ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön. Muutoksen johdosta poliisi saisi käyttää peiteltyä tiedonhankintaa rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön. Poliisi voisi esimerkiksi valeidentiteetillä hankkiutua tarkkailemaan tilannetta esimerkiksi rakennustyömaalla ja pyrkiä tätä kautta aktiiviseen lyhytaikaiseen vuorovaikutukseen rikoksesta epäillyn kanssa saadakseen selvitystä epäillyn tahallisuudesta ja pitkäaikaisesta pakkotyötä koskevan ihmiskaupan uhrin suorittaman palvelun käyttämisestä.

Kyseisen tiedonhankinnan keinon kohdalla olisi aina huomioitava luvun 2 §:ssä säädetty salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytykset.

7.4 Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa

4 §. Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvat rikokset. Pykälän 4 kohdan loppuun lisättäisiin viittaus ehdotettavaan uuteen rangaistussäännökseen, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön. Näin ollen Rajavartiolaitoksen tehtävänä olisi estää, paljastaa ja selvittää rajavalvonnan, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaitokselle säädetyn valvontatehtävän suorittamisen yhteydessä ihmiskaupparikosten lisäksi myös ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä.

16 §. Televalvonta ja sen edellytykset. Pykälän 2 momentin johdantokappaleeseen lisättäisiin maininta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä. Näin ollen Rajavartiolaitokselle voitaisiin tällaisen rikoksen estämiseksi, siltä osin kuin 4 §:n 4 kohdan mukaiset edellytykset täyttyisivät, antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän tällaiseen rikokseen.

Kyseisen tiedonhankintakeinon kohdalla olisi aina huomioitava lain 14 §:ssä säädetty salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytykset.

23 §. *Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset.* Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin uutena 3 kohtana maininta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä. Näin ollen Rajavartiolaitos saisi käyttää peiteltyä tiedonhankintaa tällaisen rikoksen estämiseksi, siltä osin kuin 4 §:n 4 kohdan mukaiset edellytykset täyttyisivät, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syylistyvän tällaiseen rikokseen.

Kyseisen tiedonhankintakeinon kohdalla olisi aina huomioitava lain 14 §:ssä säädetty salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytykset.

58 §. *Salaisten pakkokeinojen käyttäminen.* Pykälän 3 momentin 2 ja 3 kohtaan lisättäisiin maininta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä.

2 kohtaan lisättävän ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan maininnan johdosta Rajavartiolaitoksella olisi oikeus televalvontaan selvitetessä tällaista rikosta, siltä osin kuin 4 §:n 4 kohdan mukaiset edellytykset täyttyisivät.

3 kohtaan lisättävän ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan maininnan johdosta Rajavartiolaitoksella olisi oikeus muuhun peiteltyyn tiedonhankintaan kuin pakkokeinoina 10 luvun 14 §:n 4 momentissa tarkoitettuun peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa selvitetessä tällaista rikosta, siltä osin kuin 4 §:n 4 kohdan mukaiset edellytykset täyttyisivät.

Kyseisten salaisten pakkokeinojen kohdalla olisi aina pykälän 1 momentin nojalla huomioitava pakkokeinoina 10 luvun mukaiset salaisten pakkokeinojen käytön yleiset edellytykset.

7.5 Oikeudenkäymiskaari

17 luku Todistelusta

24 §. Pykälän 3 momentin 3 ja 4 kohtaan lisättäisiin viittaus ehdotettavaan uuteen rangaistussäännökseen, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön. Näin ollen kyseisen rikoksen asianomistajan esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua voitaisiin käyttää todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä, jos kyse olisi 3 tai 4 kohdassa tarkoitettusta tilanteesta. Momentin 3 kohdassa on kyse tilanteesta, jossa jonkin kohdassa tarkoitetun rikoksen 15–17-vuotias asianomistaja ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi. Momentin 4 kohdassa puolestaan on kyse tilanteesta, jossa kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi jonkin kohdassa tarkoitetun rikoksen 18 vuotta täyttäneen asianomistajan terveyden tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

7.6 Esitutkintalaki

9 luku Esitutkinta-aineisto

4 §. *Kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten.* Pykälän 4 momentin 2 ja 3 kohtaan lisättäisiin viittaus ehdotettavaan uuteen rangaistussäännökseen, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön. Näin ollen pykälän säännöksiä koskien kuulustelutilaisuuden tallentamista todisteena käyttämistä varten sovellettaisiin kyseisen rikoksen 15–17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi (2 kohta) ja 18 vuotta täyttäneeseen asianomistajaan, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa (3 kohta). Pykälän 1 momentin mukaan kuulustelu on tietyissä kuulusteltavaa koskevissa tilanteissa

tallennettava ääni- ja kuvatallenteeseen, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä, ja tallentamisesta on ennen sen aloittamista ilmoitettava kuulusteltavalle.

Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön edellä tarkoitettujen asianomistajien kuulustelujen tallentamista koskisivat myös 2 ja 3 momentin säännökset kysymysten esittämisestä kuulusteltavalle. Pykälän 2 momentissa edellytetään muun muassa, että rikoksesta epäillylle on varattava mahdollisuus esittää kysymyksiä kuulusteltavalle kaikista asian selvittämisen kannalta merkityksellisistä seikoista.

7.7 Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta

34 §. Esitys auttamisjärjestelmään ottamiseksi.

Kansallisen sääntelyn saattamiseksi paremmin yhteensopivaksi muutospäätöksellä muutetun ihmiskauppadirektiivin 11 artiklan 4 kohdan mukaisten velvoitteiden kanssa pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti. Ehdotettavan uuden momentin mukaan Maahanmuuttovirasto voi antaa Joutsenon vastaanottokeskusta koskevia tarkempia määräyksiä esityksen tekemistä koskevista menettelytavoista ihmiskaupan uhrien tavoittamiseksi ja tunnistamiseksi sekä heidän ohjaamiseen avun ja tuen piiriin.

Uuden 2 momentin nojalla annettavat tarkentavat määräykset koskisivat esityksen tekemisen suhteen hyviä menettelytapoja, jotka voisivat koskea esimerkiksi ihmiskaupan uhrien tavoittamisen perusteita koskevaa neuvontaa. Uhrien tavoittamisen johdosta ihmiskaupan uhreja olisi mahdollista tunnistaa ja ohjata heidän tarvitsemansa avun ja tuen piiriin. Ihmiskaupan uhrien tavoittamista koskevien hyvien menettelytapojen kannalta olennaisia seikkoja ovat muun muassa ihmiskauppaan viittaavien seikkojen tunnistaminen ja uhrin kohtaaminen uhrikeskeisesti luottamusta rakentaen. Näiltä ja muiltakin osin on mahdollista varsin laajasti hyödyntää oikeusministeriön julkaisemaa NRM-käsikirjaa (Oikeusministeriön julkaisuja. Selvityksiä ja ohjeita 2025:5), jossa on suhteessa kaikkiin ihmiskaupan muotoihin käytännön työkaluja, joita on mahdollista soveltaa eri toimijoiden tarpeisiin.

NRM-käsikirja sisältää seuraavat osiot: johdanto, tunnistaminen ja turvallisuus, ihmiskaupan uhrin avuntarpeet ja niihin vastaaminen, ulkomaalaisen ihmiskaupan uhrin oleskeluoikeus, rikosprosessi ja materiaalipankki. Johdannossa käsitellään muun muassa ihmiskaupan uhrien kohtaamista ja auttamisjärjestelmää ja tuodaan esiin lapsen etu yhtenä ihmiskaupan uhrien kohtaamisen keskeisenä periaatteena. Tunnistamista koskevassa osiossa käsitellään muun muassa ihmiskauppaan viittaavien seikkojen tunnistamista ja tukikysymyksiä keskustelun avaamiseksi. Avuntarpeita ja niihin vastaamista koskevassa osiossa käsitellään muun muassa esittämistä auttamisjärjestelmään ja ohjaamista avun piiriin sekä avuntarpeeseen vastaamisen eri osa-alueita. Ulkomaalaisen ihmiskaupan uhrin oleskeluoikeutta koskevassa osiossa käsitellään muun muassa ihmiskaupan uhrin oleskelulupaa ja kansainvälistä suojelua. Materiaalipankkiosio sisältää listan uhreja auttavista tahoista, kuten eri viranomaisista ja järjestöistä, yhteystietoineen ja tehtäväkuvauksineen.

8 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan mahdollisimman pian.

9 Toimeenpano ja seuranta

Muutosdirektiivillä muutetun 23 artiklan uuden 3 kohdan mukaan komissio antaa viimeistään 15 päivänä heinäkuuta 2030 Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen, jossa arvioidaan, missä määrin jäsenvaltiot ovat toteuttaneet tarvittavat toimenpiteet direktiivin noudattamiseksi, ja mitkä ovat näiden toimenpiteiden vaikutukset.

10 Suhde muihin esityksiin

Hallituksen esityksessä laiksi pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 98/2026 vp) ehdotetaan pakkokeinolain 10 luvun sekä Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakien yhteensovittamista siten, että jatkossa salaisista pakkokeinoista säädettäisiin pakkokeinolain 10 luvussa myös Tullin ja Rajavartiolaitoksen osalta. Kyse olisi teknisistä lakimuutoksista siten, että rikoksen selvittämisvaihetta koskien salaisten pakkokeinojen käyttämisestä ei enää säädettäisi mainituissa rikostorjuntalaeissa vaan pakkokeinolain 10 luvussa. Näin ollen nyt käsiteltävässä hallituksen esityksessä ehdotettava muutos rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 58 §:ään kohdistuisi edellä mainitun hallituksen esityksen (HE 98/2026 vp) ehdotuksen mukaisesti pakkokeinolain 10 luvun uuteen 1 a §:ään. Vaikka viitatus esityksen (HE 98/2026 vp) 11.1 jaksossa todetaan, ettei yhteensovittamistarvetta olisi näiden esitysten välillä, nyt käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen jatkovalmistelussa tehdyn muutosehdotuksen johdosta hallituksen esitysten yhteensovittaminen on tarpeen edellä mainitulta osin.

11 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

11.1 Johdanto

Muutosdirektiivin velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi ehdotettavat muutokset rikoslakiin merkitsisivät laajempaa rikosoikeudellista vastuuta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön suorittaman palvelun käytöstä sekä mahdollisesti jossain määrin laajempaa rikosoikeudellista vastuuta sijaissyntytäjäksi saattamisen tarkoitusta koskevasta ihmiskaupasta. Ehdotukset perustuvat Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin. Tällaisen yhteyden perustuslakivaliokunta on todennut sääntelyn hyväksyttävyyttä tukevaksi seikaksi (esimerkiksi PeVL 38/2012 vp s. 3/I). Toisaalta myös kansainväliset velvoitteet on toteutettava perus- ja ihmisoikeuksien mukaisesti. Kriminalisoinnit merkitsevät kuitenkin aina sakkorangaistuksen osalta kajoamista tuomitun perustuslain 15 §:ssä turvattuun omaisuuteen ja vankeusrangaistuksen osalta perustuslain 7 §:ssä turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen.

Muutosdirektiivin täytäntöönpanemiseksi ehdotettavan uuden ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rangaistussäännöksen johdosta perusteltuina pidettävät pakkokeinolakiin ja vastaavasti poliisilakiin sekä myös rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotettavat muutokset mahdollistaisivat ehdotettavan uuden kriminalisoinnin kohdalla tietyin edellytyksin puuttumisen ensinnäkin televalvontaa koskevien toimivaltuuksien osalta perustuslain 10 §:n 2 momentin mukaiseen luottamuksellisen viestinnän suojaan. Kyseisen perustuslain säännöksen mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Pykälän 4 momentin mukaan kuitenkin lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa. Toiseksi ehdotettavat toimivaltuudet mahdollistaisivat tietyin edellytyksin puuttumisen peiteltyä tiedonhankintaa koskien perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun yksityiselämän suojaan. Myös ehdotettavien pakkokeinolain ja poliisilain mukaisten toimivaltuuksien tulee täyttää perusoikeuksien rajoittamista koskevat edellytykset.

Muutosdirektiivin täytäntöönpanemiseksi ehdotettavan uuden ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rangaistussäännöksen johdosta perusteltuina pidettävät oikeudenkäymiskaaren muutokset mahdollistaisivat ehdotettavan uuden kriminalisoinnin kohdalla tietyin edellytyksin kuva- ja äänitallenteen käyttämisen todisteena kuulematta sen antanutta henkilöä oikeudenkäynnissä, mikä rajoittaa perustuslain 21 §:ssä turvattua oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Myös ehdotettavien oikeudenkäymiskaaren muutosten tulee täyttää perusoikeuksien rajoittamista koskevat edellytykset.

11.2 Hyväksyttävyy- ja suhteellisuusvaatimus

11.2.1 Rikoslain muutokset

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattu henkilökohtainen vapaus on luonteeltaan yleisperusoikeus, joka suojaa ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan (HE 309/1993 vp, s. 46).

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu.

Perustuslain 22 §:ssä julkiselle vallalle on asetettu velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Perusoikeuksia on mahdollista suojata myös rikoslain tarjoamin keinoin, kun perustuslain asettamat reunaehdot rikosoikeudelliselle sääntelylle täyttyvät.

Perustuslaki asettaa valtiosääntöiset rajat paitsi sille, mitä tekoja voidaan säätää rangaistavaksi, myös sille, millaisia rangaistuksia rikoksiin voidaan liittää. Rangaistussäännösten tulee täyttää perusoikeuksien rajoittamista koskevat edellytykset. Vaikka rangaistavaksi säädettävä teko itsessään ei koskisiakaan toimia, joihin perustuslaki nimenomaisesti oikeuttaa, merkitsee sakkorangaistus joka tapauksessa kajoamista tuomitun perustuslain 15 §:ssä turvattuun omaisuuteen ja vankeusrangaistus perustuslain 7 §:ssä turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen. Kaiken kaikkiaan perustuslakivaliokunnan perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin palautuva käytäntö koskee rikoslainsäädäntöä yleisesti (esimerkiksi PeVL 20/2018 vp s. 2–4, PeVL 48/2017 vp s. 7–8, PeVL 15/2010 vp, PeVL 17/2006 vp s. 2/II, PeVL 20/2002 vp s. 6/I, PeVL 23/1997 vp s. 2–3).

Perusteen, jolla perusoikeutta rajoitetaan, tulee ensinnäkin olla perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä. Rikosoikeudellisessa sääntelyssä hyväksyttävänä rajoitusperusteena voi olla esimerkiksi pyrkimys suojata jonkin muun kuin rajoituksen kohteena olevan perusoikeuden toteutumista tai saavuttaa jokin muu sellainen päämäärä, joka on perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta objektiivisin perustein arvioituna normatiivisessa mielessä hyväksyttävä (PeVL 9/2016 vp ja PeVL 61/2014 vp s. 3/I).

Rajoitussääntelyn tulee lisäksi olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa. Perusoikeuksia ei siten pidä rajoittaa tarpeettomasti tai vain varmuuden vuoksi, vaikka käsillä olisikin sinänsä hyväksyttävä rajoitusperuste. Perustuslakivaliokunta on esimerkiksi katsonut, ettei tekoja pidä säätää rangaistaviksi, jos rangaistussäännöksellä on lähinnä symbolinen merkitys (ks. PeVL 5/2009 vp s. 3/II ja PeVL 29/2001 vp s. 4/I). Perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin sisältyvä hyväksyttävyyysvaatimus koskee myös rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää ja voi olla käytännössä merkittävä rangaistuksia koskevan sääntelyn kannalta (esimerkiksi PeVL 9/2016 vp s. 4–6).

Rikoslain tunnusmerkistöjen ja rangaistusasteikkojen ankaruuden osalta merkityksellinen on myös oikeasuhtaisuutta koskeva vaatimus. Tämä suhteellisuusvaatimus edellyttää sen arvioimista, onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla tavalla kuin rangaistussäännöksellä. Myös rangaistuksen ankaruus on yhteydessä suhteellisuusvaatimukseen (ks. esim. PeVL 20/2002 vp s. 6/I, PeVL 23/1997 vp s. 2/II). Rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (PeVL 9/2016 vp s. 2, PeVL 56/2014 vp s. 2–3, PeVL 16/2013 vp s. 2/I, PeVL 23/1997 vp s. 2/II).

Ehdotukset ihmiskauppasäännöksen (rikoslain 25 luvun 3 §) täydentämisestä ja uudesta ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevasta kriminalisoinnista (uusi 3 d § samaan lukuun) perustuvat Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin. Tällaisen yhteyden perustuslakivaliokunta on todennut sääntelyn hyväksyttävyyttä tukevaksi seikaksi (esimerkiksi PeVL 38/2012 vp s. 3/I). Ehdotettuja säännöksiä voidaan myös sisällöllisesti pitää hyväksyttävinä ja oikeasuhtaisina ottaen ensinnäkin huomioon molempien ehdotettavien säännösten suojelukohteina olevien oikeushyvien, henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden sekä yksityiselämän suojan, merkittävyys. Toiseksi hyväksyttävyyden ja oikeasuhtaisuuden kannalta on merkittävää, että ehdotettavien rangaistussäännösten mukaisissa rikoksissa olisi kyse näitä oikeushyviä olennaisesti loukkaavista teoista. Kolmanneksi oikeasuhtaisuuden kannalta on merkittävää, että säännösten soveltamisen edellytykset olisivat varsin tiukat. Ihmiskauppaa koskevan säännöksen soveltaminen nimittäin edellyttää säännöksen useiden eri osa-alueiden täyttymistä, ja ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan ehdotettavan säännöksen soveltamisen edellytyksenä olisi muun muassa tahallisuuden ylin aste, tekijän tieto suhteessa uhrin asemaan ihmiskaupparikoksen kohteena.

Myös uudelle kriminalisoinnille ehdotettavaa rangaistusasteikkoa sakosta enintään kahden vuoden vankeuteen voidaan pitää suhteellisuusvaatimuksen mukaisena ottaen huomioon säännöksen sisältämä korotettu tahallisuusvaatimus ja soveltamisala, johon kuuluisivat laajasti eri ihmiskaupan muotojen kontekstissa tapahtuvat hyväksikäyttötilanteet, joista osa voi ilmetä myös varsin pitkäkestoisina.

11.2.2 Pakkokeinolain, poliisilain ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muutokset

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevaan 10 lukuun sisältyviä säännöksiä siten, että esityksessä ehdotettavaa uutta rikosta, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, koskevassa esitutkinnassa voitaisiin pakkokeinojen ja salaisten pakkokeinojen sekä kyseisten pakkokeinojen yleisten edellytysten täytyessä käyttää luvun 6 §:n mukaista televalvontaa ja 14 §:n mukaista peiteltyä tiedonhankintaa samoin edellytyksin kuin kyseiset pakkokeinot ovat jo käytettävissä rikoslain 20 luvun 8 §:n mukaisen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön osalta. Ilman ehdotettavaa perusterikokseksi säätämistä ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevassa esitutkinnassa voitaisiin rikokselle ehdotettavan kahden vuoden enimmäisrangaistuksen perusteella käyttää televalvontaa vain tilanteissa, joissa rikos olisi tehty telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen, ja peiteltyä tiedonhankintaa vain tietoverkossa. Lisäksi esityksessä ehdotetaan poliisilain salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan 5 lukuun vastaavia muutoksia. Lisäksi ehdotetaan, että rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettua lakia muutettaisiin siten, että mainittu uusi rikos tulisi rajavalvonnan, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaitokselle säädetyn valvontatehtävän suorittamisen yhteydessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaksi rikokseksi ja että sen osalta Rajavartiolaitokselle säädettäisiin pakkokeinolakia ja poliisilakia koskevia ehdotuksia vastaavat toimivaltuudet.

Televalvontaa koskevat toimivaltuudet mahdollistaisivat puuttumisen perustuslain 10 §:n 2 momentin mukaiseen luottamuksellisen viestinnän suojaan. Peiteltä tiedonhankintaa koskevat toimivaltuudet puolestaan mahdollistaisivat puuttumisen perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun yksityiselämän suojaan.

Perusoikeuksien rajoittamista merkitsevien pakkokeinolain, poliisilain ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain toimivaltuuksien laajentamisen on täytettävä perusoikeuksien rajoitusedellytykset.

Perusoikeuksien rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä. Rajoitusperusteiden tulee olla hyväksyttäviä ja rajoittamisen tulee olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima. Rajoitusten on oltava myös suhteellisuusvaatimuksen mukaisia, mikä edellyttää, että rajoitukset ovat välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi ja että tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvien keinoin. (PeVM 25/1994 vp s. 5.)

Perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä rajoituksen välttämättömyysvaatimukseen liittyy se, että pakkokeinon käyttökelpoisuus, hyödyllisyys tai tarpeellisuus jonkin rikoksen selvittämisessä ei ole yksin ratkaisevassa asemassa arvioitaessa sitä, pitäisikö keinoon käyttö lainsäädännöllisesti sallia tuon rikoksen selvittämisessä. Toimivaltuutta ei tee välttämättömäksi pelkästään havainto valtuuden tehokkuudesta (PeVL 36/2002 vp s. 6). Perusoikeusrajoitusta voidaan pitää välttämättömänä, jos rikosta ei pystytä useinkaan selvittämään ilman pakkokeinon käyttämistä (PeVL 32/2013 vp s. 4).

Ehdotettavassa uudessa kriminalisoinnissa, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytössä, olisi kyse henkilön vapautta olennaisesti loukkaavan rikoksen, ihmiskaupparikoksen, kohteena olevan henkilön tahallisuudesta hyväksikäytöstä tilanteessa, jossa tekijä tietää, että hänen tekonsa kohteena oleva henkilö on ihmiskaupparikoksen kohteena. Ehdotettava enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta vankeutta. Teon rangaistusasteikko olisi siten ankarampi kuin sitä asiallisesti lähellä olevan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön rangaistusasteikko, jossa enimmäisrangaistus on kuusi kuukautta vankeutta ja joka jo on pakkokeinolaissa ja poliisilaissa perusterikoksena niiden toimivaltuuksien kohdalla, joiden soveltamisalan laajentamista koskemaan ehdotettavaa uutta kriminalisointia tässä esityksessä ehdotetaan.

Televalvonnalla voitaisiin saada tietoa ihmiskaupan kohteena olevan henkilön suorittaman palvelun käyttäjistä. Tällaisen teon uhrin palveluilla saattaa olla useitakin käyttäjiä pitkälläkin aikavälillä, jolloin kyseisiä pakkokeinoja voidaan pitää tärkeinä keinoina tunnistaa palvelun käyttäjät. Peitellyssä tiedonhankinnassa taas esimerkiksi poliisi voisi esimerkiksi valeidentiteetillä hankkiutua tarkkailemaan tilannetta esimerkiksi rakennustyömaalla ja pyrkiä tätä kautta aktiiviseen lyhytaikaiseen vuorovaikutukseen rikoksesta epäillyn kanssa saadakseen selvitystä epäillyn tahallisuudesta ja pitkäaikaisesta pakkotyötä koskevan ihmiskaupan uhrin suorittaman palvelun käyttämisestä. Seuraavassa tarkastellaan yksityiskohtaisemmin ehdotettavien toimivaltuuksien suhdetta perustuslakiin.

Televalvontaa koskevat toimivaltuudet mahdollistaisivat puuttumisen perustuslain 10 §:n 2 momentin mukaiseen luottamuksellisen viestinnän suojaan. Kyseisen perustuslain säännöksen mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Pykälän 4 momentin mukaan kuitenkin lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa. Momentissa tarkoitettuja yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavia rikoksia ovat esimerkiksi huumausainerikokset, törkeät väkivaltarikokset ja maan- ja

valtiopetosrikokset (HE 309/1993 vp, s. 54/II) sekä törkeä tietoliikenteen häirintä, törkeä tietojärjestelmän häirintä, törkeä ampuma-aserikos sekä tietyt korruptio- ja virkarikokset (HE 217/2022 vp, s. 148 ja 151).

Vaikka ehdotettava uusi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva rikos ei välttämättä aivan ilmiselvästi rinnastu edellä mainittuihin rikoksiin, se on katsottavissa kuuluvaksi momentissa tarkoitettuihin rikoksiin. Ehdotettavassa uudessa rikoksessa on kyse henkilön perustuslain 7 §:ssä turvautun henkilökohtaisen vapauden olennaisesta loukkauksesta. Kyse on erityisen vakavan vapauteen kohdistuvan rikoksen, ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan, kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä käyttämällä henkilön tässä ominaisuudessa suorittamaa palvelua tietoisena siitä, että henkilö on ihmiskaupparikoksen uhri. Tällainen palvelun käyttäminen olisi uhrin näkökulmasta, ajallisesti ja suhteessa ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistöön suoraa jatkumoa ihmiskaupparikokselle. Ehdotettavan säännöksen kattamat palvelut olisivat olennaisesti kytköksissä siihen, mitä ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistö teon tarkoituksen osalta kattaa. Ehdotettavan säännöksen kattamien seksuaalipalvelujen osalta voidaan tuoda esiin, että säännöksen kanssa osin päällekkäinen rikoslain 20 luvun 8 §:n mukainen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö kuuluu jo tässä esityksessä ehdotettavien toimivaltuuksien perusterikoksiin pakkokeinolain ja poliisilain osalta.

Ehdotettavan uuden kriminalisoinnin kattamilla palveluilla tarkoitettaisiin kaikenlaisia palveluita, joita ihmiskaupparikoksen kohteena oleva henkilö voi eri tilanteissa suorittaa juuri tässä ominaisuudessa. Yhtenä esimerkkinä säännöksessä tarkoitettua palvelusta voidaan mainita ihmiskaupan tunnusmerkistössä tarkoitettu seksuaalinen hyväksikäyttö. Tältä osin säännös olisi osin päällekkäinen 20 luvun 8 §:n mukaisen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön kanssa. Päällekkäisyys koskisi suhteessa uhrin asemaan ihmiskaupparikoksen uhrina tiedon tasolle korotetun asteisesti tahallista seksuaalista hyväksikäyttöä merkitsevän ihmiskaupan uhrin suorittaman palvelun käyttämistä. Keskeisesti ehdotetusta säännöksestä johtuva rangaistavuuden alan laajentuminen tulisi koskemaan työperäistä ihmiskauppaa, jota katsotaan keskeisesti esiintyvän ravintola-, siivous- ja rakennusaloilla sekä maataloudessa. Ehdotettavan uuden kriminalisoinnin soveltaminen edellyttäisi palvelun käyttäjältä tietoisuutta eli tahallisuuden ylintä astetta koskien palvelua suorittavan henkilön asemaa ihmiskaupparikoksen uhrina.

Monien palvelujen, kuten esimerkiksi rakennus- ja siivouspalvelujen sekä kotiin tilattavien palvelujen osalta palvelulla voidaan olettaa tyypillisesti olevan useita käyttäjiä pitkälläkin aikavälillä ja palvelusta voidaan katsoa tyypillisesti soveltavan etukäteen viestimällä. Esimerkiksi ravintolapalveluiden osalta tyypillisiä ovat kuitenkin myös sellaiset tilanteet, joissa asiakas ei käy viestintää palvelusta etukäteen vaan menee suoraan ravintolaan tilaamaan suullisesti tarjoilijalta annoksen. Ehdotettavan uuden kriminalisoinnin tietoa koskeva tunnusmerkki rajoittaisi säännöksen soveltamistilanteita merkittävästi esimerkiksi ravintolakokin suorittamien palvelujen osalta, sillä ravintolan asiakkaalla voidaan vain varsin harvoin ajatella olevan mahdollisuus muodostaa käsitystä ravintolan henkilökunnan, erityisesti kokien, työoloista.

Televalvontaa koskevia toimivaltuuksia voidaan kyseistä ehdotettavaa uutta rikosta koskien pitää välttämättöminä, sillä niillä voitaisiin monissa tilanteissa tunnistaa ihmiskaupan kohteena olevan henkilön suorittaman palvelun käyttäjät, joita uhrilla saattaa olla useitakin pitkälläkin aikavälillä. Kaikissa palvelutilanteissa ei kuitenkaan ylipäätään sovi palvelusta etukäteen. Onkin syytä korostaa, että salaisten pakkokeinojen käyttöä käytännön tilanteissa rajaisivat sekä pakkokeinojen käytön yleiset edellytykset, kuten esimerkiksi pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n mukainen suhteellisuusperiaate, että salaisten pakkokeinojen käytön yleiset edellytykset. Lain

1 luvun 2 §:n mukaisen suhteellisuusperiaatteen mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Lain 10 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan taas salaisen pakkokeinon käytön yleisenä edellytyksenä on, että käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja.

Kun arvioidaan pakkokeinolain televalvontaa koskevaan sääntelyyn ehdotettavia muutoksia, on otettava huomioon, että kysymyksessä on telekuuntelua vähäisempi kajoaminen luottamuksellisen viestinnän suojaan (HE 222/2010 vp, s. 384). Pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n mukainen televalvonta myös edellyttää kyseisen pykälän ja luvun 43 §:n nojalla tuomioistuimen myöntämää lupaa.

Peiteltä tiedonhankintaa koskevat toimivaltuudet mahdollistaisivat puuttumisen perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun yksityiselämän suojaan. Peitellyssä tiedonhankinnassa ei kuitenkaan puututtaisi yksityiselämän suojaan niin syvällisesti kuin peitetoinnissa tehdään (HE 222/2010 vp, s. 386). Peitellyn tiedonhankinnan perusterikoksiin lisättäväksi ehdotettavan esitetyn uuden kriminalisoinnin alaa on tarkasteltu edellä. Peitellyssä tiedonhankinnassa esimerkiksi poliisi voisi esimerkiksi valeidentiteetillä hankkiutua tarkkailemaan tilannetta esimerkiksi rakennustyömaalla ja pyrkiä tätä kautta aktiiviseen lyhytaikaiseen vuorovaikutukseen rikoksesta epäillyn kanssa saadakseen selvitystä epäillyn tahallisuudesta ja pitkäaikaisesta pakkotyötä koskevan ihmiskaupan uhrin suorittaman palvelun käyttämisestä. Peitellyn tiedonhankinnan käyttöä rajaisivat käytännössä edellä tarkastellut pakkokeinojen käytön yleiset edellytykset, kuten esimerkiksi pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n mukainen suhteellisuusperiaate, ja salaisten pakkokeinojen käytön yleiset edellytykset.

Ottaen huomioon ehdotettavan uuden kriminalisoinnin luonne, ehdottavien toimivaltuuksien merkitys kyseisten rikosten selvittämisessä sekä toimivaltuuksista ja niiden käytön edellytyksistä edellä todettu, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön lisäämiselle pakkokeinolain 10 luvun mukaisten televalvonnan (6 §) ja peitellyn tiedonhankinnan (14 §) perusterikosten piiriin voidaan katsoa olevan perusoikeusjärjestelmän edellyttämät hyväksyttävät perusteet ja niitä voidaan pitää painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimina ja suhteellisuusvaatimuksen mukaisina. Toimivaltuuksista esityksen mukaisesti säädettäessä ne olisi muotoiltu täsmällisesti ja tarkkarajaisesti.

Edellä pakkokeinolakiin esitettäviä muutoksia koskien kyseisen ehdotettavan uuden kriminalisoinnin luonteesta ja soveltuvien osin toimivaltuuksien merkityksestä todetun perusteella olisi perusteltua laajentaa poliisilain 5 luvun mukaisia toimivaltuuksia (televalvonta ja peitelty tiedonhankinta) koskemaan kyseistä uutta rikosta vastaavasti kuin mikä olisi pakkokeinolain 10 luvun osalta perusteltua.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamista koskevat ehdotukset liittyvät edellä käsiteltyihin pakkokeinolain ja poliisilain muuttamista koskeviin ehdotuksiin.

Edellä esitetyt seikat huomioon ottaen voidaan katsoa, että esitettävät pakkokeinolain, poliisilain ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muutokset eivät olisi perusoikeusnäkökulmasta ongelmallisia. Edellä on arvioitu ehdotettuihin muutoksiin liittyviä kysymyksiä perustuslain ja perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön valossa ja katsottu, että ehdotettavan uuden, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan kriminalisoinnin lisääminen televalvonnan ja peitellyn tiedonhankinnan käytön perusterikoksiin olisi perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten (PeVM 25/1994 vp, s. 5) valossa

hyväksyttävää. Lisäksi perustuslain 10 §:n 2 momentin mukaiseen luottamuksellisen viestinnän suojaan puuttumisen mahdollistavien televalvontaa koskevien toimivaltuuksien osalta edellä on arvioitu, että edellä mainittua ehdotettavaa uutta kriminalisointia voitaisiin pitää perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettuna yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavana rikoksena, joiden osalta lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen. Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi 2., 3. ja 4. lakiehdotuksesta lausunnon.

11.2.3 Oikeudenkäymiskaaren muutokset

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi oikeudenkäymiskaaren todistelua koskevan 17 luvun 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohtaa siten, että ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön asianomistajan kuulustelusta esitutkinnassa tehtyä ääni- ja kuvatalennetta voitaisiin tietyissä asianomistajaa koskevissa tilanteissa käyttää tuomioistuimessa todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Vastaava mahdollisuus on kyseisissä kohdissa jo muun muassa ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan tai seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön asianomistajan osalta. Muutosten tarkoituksena olisi suojella ehdotettavaa uutta kriminalisointia, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevien rikosten asianomistajia.

Edellä mainitut muutokset ehdotetaan tarkemmin sanottuna tehtäviksi lisäämällä mainittuihin 3 momentin 3 ja 4 kohtaan viittaus ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön. Momentin mukaan esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan käyttää todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä, momentissa luetelluissa tilanteissa. Momentin 3 kohdassa on kyse tilanteesta, jossa jonkin kohdassa tarkoitetun rikoksen 15–17-vuotias asianomistaja ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi. Momentin 4 kohdassa puolestaan on kyse tilanteesta, jossa kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi jonkin kohdassa tarkoitetun rikoksen 18 vuotta täyttäneen asianomistajan terveyden tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Ehdotetut oikeudenkäymiskaaren muutokset ovat merkityksellisiä perustuslain 21 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa turvatun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta. Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen d kohdan mukaan rikoksesta syytetyllä on oikeus kuulustella tai kuulusteluttaa todistajia, jotka kutsutaan todistamaan häntä vastaan, ja saada hänen puolestaan esiintyvät todistajat kutsutuiksi ja kuulustelluiksi samoissa olosuhteissa kuin häntä vastaan todistamaan kutsutut todistajat. Kuva- ja äänitallenteen käyttäminen todisteena kuulematta sen antanutta henkilöä oikeudenkäynnissä rajoittaa tätä oikeutta.

Videotallenteen käyttämistä todisteena koskevien oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin ja esitutkintalain 9 luvun 4 §:n 4 momentin soveltamisalaa laajennettiin vuonna 2023 koskemaan aiempaa useampia seksuaalirikoksia, kuten seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, ja ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Kyseisiä muutoksia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 217/2022 vp) on arvioitu muutoksia perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytännön pohjalta. Kyseisillä muutoksilla voidaan katsoa olevan läheinen yhteys nyt ehdotettaviin muutoksiin, ja kyseisessä hallituksen esityksessä todettua voidaan pitkälti hyödyntää nyt esitettävien muutosten arvioimisessa perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta. Seuraavassa esitetään myös kyseisessä vuoden 2022 hallituksen esityksessä esiin tuodut (HE 217/2022, s. 152–153), tämän esityksen kannalta olennaisimmat seikat.

Perustuslakivaliokunta on todennut, että sääntelyyn, jossa kuulustelu-oikeutta pääkäsittelyssä rajoitetaan, tulee lähtökohtaisesti suhtautua erittäin pidättyvästi. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin pitänyt uhrin suojelemiseen liittyvillä perusteilla hyväksyttävänä tiettyjen seksuaalirikosten asettamista erityisasemaan myös tilanteissa, joissa asianomistaja on kuulusteluhetkellä täysi-ikäinen. (PeVL 39/2014 vp s. 3–4.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on arvioinut lukuisissa ratkaisuisa syytetyn kuulustelu-oikeuden laajuutta ja mahdollisuutta hyödyntää prosessin aikaisemmassa vaiheessa annettua todistajanlausumaa todisteena kuulematta lausuntoa antanutta henkilöä oikeudessa. Erityisen merkittäviä asiaa koskevia ratkaisuja ovat olleet täysistuntoratkaisut *Al-Khawaja ja Tahery v. Yhdistynyt kuningaskunta* (26766/05 ja 22228/06, 15.12.2011) sekä *Schatschaschwili v. Saksa* (9154/10, 15.12.2015). Lähtökohtana on, että todistajia tulee kuulla julkisessa oikeudenkäynnissä syytetyn läsnä ollessa. Poikkeaminen tästä edellyttää, että todistajan kuulematta jäämiselle oikeudenkäynnissä on pätevä syy. Merkitystä on lisäksi sillä, miten suuri painoarvo todistajanlausumalla on ollut asiassa, sekä sillä, minkälaisia tasapainottavia tekijöitä asiassa on.

Ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että seksuaalirikoksia koskeviin oikeudenkäynteihin voi liittyä asianomistajan suojelemiseen liittyviä näkökohtia, joiden vuoksi asianomistajan henkilökohtaisen kuulemisen korvaamiselle esitutkinnassa annetulla lausunnolla voi olla hyväksyttävä syy (esim. *Aigner v. Itävalta*, 10.5.2012, kohdat 37–39). Ihmisoikeustuomioistuin on hyväksynyt myös muita syitä kuulemisen esteenä. Tällainen voi olla esimerkiksi todistajan pelko (*Al-Khawaja ja Tahery v. Yhdistynyt kuningaskunta*, kohta 124 ja *Horncastle ja muut v. Yhdistynyt kuningaskunta* 4148/10, 16.12.2014, kohta 133). Tapauksessa *Gani v. Espanja* (61800/08 19.2.2013) ihmisoikeustuomioistuin totesi asianomistajan poissaololle olleen hyväksyttävä syy, kun asianomistajalla oli todettu posttraumaattinen oireyhtymä ja hänen psyykkiset oireensa estivät hänen osallistumisensa käsittelyyn.

Ratkaisussa *Schatschaschwili v. Saksa* (2015) ihmisoikeustuomioistuin totesi, että vaikka kirjallisen kertomuksen käyttäminen ei olisi ollut välttämätöntä, yksinomaan tämä ei aiheuta 6 artiklan loukkausta, vaan myös tasapainottavat tekijät tulee ottaa huomioon. Kyseisen ratkaisun antamisen jälkeen ihmisoikeustuomioistuin on sallinut esitutkinnassa annetun kertomuksen hyödyntämisen todisteena esimerkiksi tapauksessa *Stulir v. Tšekin tasavalta* (36705/12, 12.1.2017), vaikka todistajan poissaololle ei todettu olleen hyväksyttävää syytä (kohdat 58–62).

Laajennettaessa videotallenteen käyttämistä todisteena koskevien oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin ja esitutkintalain 9 luvun 4 §:n 4 momentin ja soveltamisalaa koskemaan aiempaa useampia seksuaalirikoksia, kuten seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, ja ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa, muutoksia koskevassa hallituksen esityksessä todettiin ensinnäkin, että ihmiskauppaan liittyy usein pitkäkestoista psykologista vallankäyttöä. Edelleen esityksessä katsottiin, että ihmiskaupan asianomistaja on sen vuoksi erityisen haavoittuvassa asemassa silloinkin, kun ihmiskauppaan ei liity seksuaalista hyväksikäyttöä. Esityksessä katsottiin, ettei Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntöä vasten vaikuttaisi olevan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklasta johtuvia esteitä laajentaa esitutkintatallenteen hyödyntämismahdollisuutta ehdotettuihin seksuaalirikoksiin ja ihmiskaupparikoksiin. (HE 217/2022, s. 154.)

Ehdotettavassa uudessa ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevassa kriminalisoinnissa olisi kyse rikoksesta, johon liittyy vastaavia asianomistajan haavoittuvuuteen ja asianomistajan suojaamisen tarpeeseen liittyviä erityisiä näkökohtia kuin niihin seksuaali- ja ihmiskaupparikoksiin, joissa voimassa olevan lain mukaan on sallittua käyttää esitutkinnassa tallennettua kertomusta todisteena oikeudenkäynnissä. Ihmiskauppaan liittyy usein

pitkäkestoista psykologista vallankäyttöä, ja asianomistaja on sen vuoksi erityisen haavoittuvassa asemassa. Ehdotettavassa uudessa kriminalisoinnissa olisi kyse sellaisen henkilön, joka on ihmiskaupparikoksen kohteena, hyväksikäytöstä käyttämällä tahallaan tällaisessa asemassa olevan henkilön tässä asemassa suorittamaa palvelua tietoisena siitä, että palvelua suorittava henkilö on ihmiskaupparikoksen kohteena. Asianomistaja olisi myös tällaisen rikoksen tilanteessa haavoittuvassa asemassa, ja hänen palvelujaan käyttäneiden henkilöiden kohtaaminen oikeudenkäynnissä voisi aiheuttaa tällaisessa tilanteessa olevalle asianomistajalle erityistä henkistä kuormitusta. Asianomistajan haavoittuvan aseman ja suojaamisen tarpeen ei voida ehdotettavan ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan kriminalisoinnin kohdalla katsoa merkittävästi eroavan asianomistajan asemasta ja tarpeista ihmiskaupparikoksen tai seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön asianomistajana. Ehdotettaville oikeudenkäymiskaaren muutoksille voidaan näin ollen katsoa olevan hyväksyttävä syy.

On myös syytä kiinnittää huomiota siihen, että esitutkintatallenteen käyttäminen todisteena oikeudenkäynnissä ei olisi automaattisesti sallittua ehdotettavan uuden kriminalisoinnin kohdalla vaan edellyttäisi paitsi vastakuulustelumahdollisuuden turvaamista myös sitä, että 17 luvun 24 §:n 3 momentin 3 kohtaa sovellettaessa kyseessä olisi nuori, 15–17-vuotias asianomistaja, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi, ja 4 kohtaa sovellettaessa kyseessä olisi 18 vuotta täyttänyt asianomistaja, jonka kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Ottaen huomioon esitettävän uuden rikoksen, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön luonne, yhteys ihmiskaupparikokseen, yhtäläisyydet rikoslain 20 luvun 8 §:n kanssa ja haavoittuvassa asemassa olevan asianomistajan suojaamiseen liittyvä erityinen tarve sekä edellä käsitelty perustuslakivaliokunnan ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö, edellä käsiteltyä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 ja 4 kohdan muuttamista koskemaan niissä tarkoitetuissa tilanteissa myös ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön asianomistajaa, voidaan pitää hyväksyttävänä. Näin ollen ehdotettavia muutoksia ei ole pidettävä perustuslain kannalta ongelmallisina.

11.3 Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

Rikosoikeudellista sääntelyä valmisteltaessa erityinen merkitys on rikosoikeudellisella laillisuusperiaatteella (perustuslain 8 §, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artikla ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 49 artikla). Periaate edellyttää muun muassa rikostunnusmerkistön tarkkarajaisuutta ja täsmällisyyttä. Kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava laissa riittävällä täsmällisyydellä siten, että lain sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin teko tai laiminlyönti rangaistava (esim. PeVL 20/2018 vp, s. 2 viitteineen).

Esityksen mukaisen ehdotuksen rikoslain 25 luvun 3 §:n mukaisen ihmiskaupan tunnusmerkistön muuttamisesta siten, että siihen lisättäisiin teon tarkoitusten luetteloon sijaissynnyttäjäksi saattamista koskeva tarkoitus, voitaisiin katsoa lisäävän säännöksen täsmällisyyttä ja siten edistävän rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen toteutumista, ottaen huomioon, että sijaissynnyttäjäksi saattamisen voidaan katsoa ainakin joissain tilanteissa jo sisältyvän säännöksen mukaiseen ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita koskevaan tunnusmerkkiin.

Esityksessä samaan lukuun ehdotettavan uuden 3 d §:n (ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö) voidaan puolestaan katsoa täyttävän täsmällisyysvaatimuksen ottaen huomioon ensinnäkin, että säännöksessä viitattaisiin täsmällisesti ihmiskauppasäännöksiin eli luvun 3 ja 3

a §:ään. Ehdotettavassa säännöksessä olisi kyse ”3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen” kohteena olevan henkilön suorittaman palvelun käyttämisestä.

Toiseksi säännöksessä käytettyjen palvelua ja sen käyttämistä koskevien ilmaisujen merkityssisältöä käsitellään säännöksen perusteluissa yksityiskohtaisesti sellaisessa laajuudessa, jossa täsmentäminen säännöksen sanamuodossa ei olisi tarkoituksenmukaista. Perusteluissa muun muassa kuvataan esimerkkejä säännöksessä tarkoitetuista palveluista ja rajataan säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle muun muassa tilanteet, joissa henkilö ostaa valmiin tuotteen, kuten ruokakaupasta marjapakasteen, joka on valmistettu ihmiskauppaa merkitsevässä työoloissa.

Kolmanneksi säännöksen syyksiluettavuusvaatimuksen rajaaminen tahallisuuteen ja palvelua suorittavan henkilön asemaa ihmiskaupparikoksen kohteena koskien korotettuun, tietoa koskevaan tahallisuusvaatimukseen täsmentäisi säännöksen soveltamisalaa ottaen erityisesti huomioon säännöksen kattamien palvelujen moninaiset suorittamistilanteet.

Neljänneksi lainkonkurrenssin näkökulmasta säännöksen säännöskohtaisissa perusteluissa ehdotettavan uuden kriminalisoinnin suhteen käsitteleminen sen kanssa osin päällekkäisiin rikoslain 20 luvun 8 §:n mukaiseen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön ja 9 §:n mukaiseen korvauksen tarjoamiseen nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta täsmentäisi ehdotettavan säännöksen soveltamisalaa.

11.4 Säättämisjärjestys

Edellä osioissa 10.1 ja 10.2 mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan hallituksen käsityksen mukaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

Vaikka esitykseen sisältyvissä pakkokeinolain ja poliisilain muutosehdotuksissa on kyse toimivaltasääntelyn laajentamisesta koskemaan vain ehdotettavaa uutta, ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa rikosta, joka on asiallisesti lähellä jo kyseisten pakkokeinojen ja tiedonhankintakeinojen perusterikoksiin kuluva rikoslain 20 luvun 8 §:n mukaista rikosta ja osin sen kanssa päällekkäinen, ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettua lakia koskevissa muutosehdotuksissa on kyse mainitun uuden rikoksen säätämisestä myös Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi rikokseksi ja siihen liitettävistä pakkokeinolakia ja poliisilakia koskevia ehdotuksia vastaavista toimivaltuuksista, hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi esityksestä lausunnon.

Perustuslakivaliokunnan lausunto on arvioitu tarpeelliseksi, koska esityksen lakiehdotuksiin 2, 3 ja 4 liittyy ensinnäkin kysymys siitä, voidaanko ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskien salaisiin pakkokeinoihin ja salaisiin tiedonhankintakeinoihin kuuluvia televalvontaa ja peiteltyä tiedonhankintaa koskevien toimivaltuuksien säätämistä pitää suhteellisuusvaatimuksen mukaisena ja välttämättömänä kyseisen rikoksen estämiseksi ja selvittämiseksi. Televalvontaa koskevat toimivaltuudet mahdollistaisivat puuttumisen perustuslain 10 §:n 2 momentin mukaiseen luottamuksellisen viestinnän suojaan ja peiteltyä tiedonhankintaa koskevat toimivaltuudet puolestaan perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun yksityiselämän suojaan. Toiseksi mainittuihin lakiehdotuksiin liittyy kysymys myös siitä, voidaanko ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä pitää perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettuna yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavana rikoksena, jonka tutkinnan osalta lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen.

Koska muutosdirektiivissä on säännöksiä, jotka ehdotetaan pantaviksi täytäntöön lailla, annetaan eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

rikoslain 25 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 25 luvun 3 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 3 §:n 1 momentti laissa 696/2024 ja 10 §:n 1 momentti laissa 1129/2022, sekä lisätään 25 lukuun uusi 3 d § seuraavasti:

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

3 §

Ihmiskauppa

Joka

1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa taikka toista painostamalla,

2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdystä hyväksi käyttämällä,

3) maksamalla korvauksen toista määräysvallassaan pitävälle henkilölle tai

4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen

ottaa toisen määräysvaltaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamisekseen 20 luvun 10 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön, pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka sijaissyntyjäksi taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi, on tuomittava *ihmiskaupasta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

3 d §

Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Joka käyttää 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteeksi tietämänsä henkilön suorittamaa palvelua, on tuomittava *ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

10 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Ihmiskauppaan, törkeään ihmiskauppaan ja ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

2.

Laki

pakkokeinolain 10 luvun 6 ja 14 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 6 §:n 2 momentin 9 ja 10 kohta sekä 14 §:n 2 momentin 7 ja 8 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 416/2026, sekä
lisätään 10 luvun 6 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 416/2026, uusi 11 kohta ja 14 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 416/2026, uusi 9 kohta seuraavasti:

10 luku

Salaiset pakkokeinot

6 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

- 9) panttivangin ottamisen valmistelusta;
 - 10) törkeän ryöstön valmistelusta; taikka
 - 11) ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä.
-

14 §

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Poliisi saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa, jos on syytä olettaa, että toimenpiteellä saadaan selvitystä:

- 7) panttivangin ottamisen valmistelusta;
 - 8) törkeän ryöstön valmistelusta; taikka
 - 9) ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä.
-

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

3.

Laki

poliisilain 5 luvun 8 ja 15 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisilain (872/2011) 5 luvun 8 §:n 2 momentin 6 ja 7 kohta sekä 15 §:n 2 momentin 5 ja 6 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 417/2026, sekä
lisätään 5 luvun 8 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 417/2026, uusi 8 kohta ja 15 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 417/2026, uusi 7 kohta seuraavasti:

5 luku

Salaiset tiedonhankintakeinot

8 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Poliisille voidaan rikoksen estämiseksi antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syylistyvän:

-
- 6) rikoslain 34 a luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun terroristisessa tarkoituksessa tehtyyn rikokseen, terroristiseen matkustamiseen, terroristisen matkustamisen edistämiseen tai terroristiseen julkiseen kehottamiseen;
 - 7) törkeään tulliselvitysrikokseen; taikka
 - 8) ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön.
-

15 §

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Poliisi saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syylistyvän:

-
- 5) törkeään tulliselvitysrikokseen;
 - 6) suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvään varkauteen tai kätkemisrikokseen; taikka
 - 7) ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön.
-

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

4.

Laki

rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 4 §:n 4 kohta, 16 §:n 2 momentin johdantokappale, 23 §:n 2 momentin 2 kohta sekä 58 §:n 3 momentin 2 ja 3 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 399/2025, sekä
lisätään 23 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 399/2025, uusi 3 kohta seuraavasti:

4 §

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvat rikokset

Rajavartiolaitoksen tehtävänä on estää, paljastaa ja selvittää seuraavia rikoksia:

4) rajavallvonnan, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaitokselle säädetyn valvontatehtävän suorittamisen yhteydessä rikoslain 25 luvun 3 §:ssä tarkoitettu ihmiskauppa, 3 a §:ssä tarkoitettu törkeä ihmiskauppa ja 3 d §:ssä tarkoitettu ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö;

16 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Rajavartiolaitokselle voidaan sen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai telepätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön tai rikokseen, josta säädetty ankaran rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, lukuun ottamatta:

23 §

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Rajavartiolaitos saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa sen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

- 2) suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvään kätkemisrikokseen;
- 3) ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön.

58 §

Salaisten pakkokeinojen käyttäminen

Rajavartiolaitoksella on oikeus:

2) televalvontaan selvittäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai törkeää laittoman saaliin kätkemistä tai ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, 4 momentissa säädettyin poikkeuksin;

3) muuhun peiteltyyn tiedonhankintaan kuin pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momentissa tarkoitettuun peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa selvittäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, tämän pykälän 4 momentissa säädettyin poikkeuksin, taikka ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä tai suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvää kätkemisrikosta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

5.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 454/2023, seuraavasti:

17 luku

Todistelusta

24 §

Seuraavien esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan kuitenkin käyttää todisteena, jos syytetyllä on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä:

3) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan, 3 a §:ssä tarkoitetun törkeän ihmiskaupan tai 3 d §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön 15–17-vuotias asianomistaja, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

4) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan, 3 a §:ssä tarkoitetun törkeän ihmiskaupan tai 3 d §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön 18 vuotta täyttänyt asianomistaja, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

6.

Laki

esitutkintalain 9 luvun 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 453/2023, seuraavasti:

9 luku

Esitutkinta-aineisto

4 §

Kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään kuulustelusta ja sen tallentamisesta, sovelletaan myös:

2) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan, 3 a §:ssä tarkoitetun törkeän ihmiskaupan tai 3 d §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön 15–17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

3) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan, 3 a §:ssä tarkoitetun törkeän ihmiskaupan tai 3 d §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön 18 vuotta täyttäneeseen asianomistajaan, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

7.

Laki

kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 34 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 34 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 1294/2022, uusi 2 momentti seuraavasti:

34 §

Esitys auttamisjärjestelmään ottamiseksi

Maahanmuuttovirasto voi antaa Joutsenon vastaanottokeskusta koskevia tarkempia määräyksiä esityksen tekemistä koskevista menettelytavoista ihmiskaupan uhrien tavoittamiseksi ja tunnistamiseksi sekä heidän ohjaamiseen avun ja tuen piiriin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

Helsingissä 9.7.2026

Pääministeri

Petteri Orpo

Oikeusministeri Leena Meri

1.

Laki

rikoslain 25 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 25 luvun 3 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti, sellaisina
kuin ne ovat, 3 §:n 1 momentti laissa 696/2024 ja 10 §:n 1 momentti laissa 1129/2022, sekä
lisätään 25 lukuun uusi 3 d § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

25 luku

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

3 §

3 §

Ihmiskauppa

Ihmiskauppa

Joka

1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista
asemaa tai turvatonta tilaa taikka toista
painostamalla,

2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdystä
hyväksi käyttämällä,

3) maksamalla korvauksen toista
määräysvallassaan pitävälle henkilölle tai

4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen

ottaa toisen määräysvaltaansa, värvää toisen
taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai
majoittaa toisen hänen saattamiseksi 20
luvun 10 §:n 1 momentin 1 kohdassa
tarkoitettun tai siihen rinnastettavan
seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi,
pakkotyöhön, pakkoavioliittoon tai siihen
rinnastettavaan liittoon tai muihin ihmisarvoa
loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai
kudoksien poistamiseksi, on tuomittava
ihmiskaupasta vankeuteen vähintään neljäksi
kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Joka

1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista
asemaa tai turvatonta tilaa taikka toista
painostamalla,

2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdystä
hyväksi käyttämällä,

3) maksamalla korvauksen toista
määräysvallassaan pitävälle henkilölle tai

4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen

ottaa toisen määräysvaltaansa, värvää toisen
taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai
majoittaa toisen hänen saattamiseksi 20
luvun 10 §:n 1 momentin 1 kohdassa
tarkoitettun tai siihen rinnastettavan
seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi,
pakkotyöhön, pakkoavioliittoon tai siihen
rinnastettavaan liittoon tai muihin ihmisarvoa
loukkaaviin olosuhteisiin taikka
sijaissynnyttäjäksi taikka elimien tai
kudoksien poistamiseksi, on tuomittava
ihmiskaupasta vankeuteen vähintään neljäksi
kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

(uusi)

3 d §

Voimassa oleva laki

Ehdotus

*Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön
hyväksikäyttö*

Joka käyttää 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteeksi tietämänsä henkilön suorittamaa palvelua, on tuomittava ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

10 §

10 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Ihmiskauppaan ja törkeään ihmiskauppaan sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Ihmiskauppaan, törkeään ihmiskauppaan ja ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

2.

Laki

pakkokeinolain 10 luvun 6 ja 14 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 6 §:n 2 momentin 9 ja 10 kohta sekä 14 §:n 2 momentin 7 ja 8 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 416/2026, sekä lisätään 10 luvun 6 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 416/2026, uusi 11 kohta ja 14 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 416/2026, uusi 9 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

10 luku

10 luku

Salaiset pakkokeinot

Salaiset pakkokeinot

6 §

6 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Televalvonta ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

- 9) panttivangin ottamisen valmistelusta; *taikka*
10) törkeän ryöstön valmistelusta.

- 9) panttivangin ottamisen valmistelusta;
10) törkeän ryöstön valmistelusta; *taikka*
11) ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä.

14 §

14 §

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Poliisi saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa, jos on syytä olettaa, että toimenpiteellä saadaan selvitystä:

Poliisi saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa, jos on syytä olettaa, että toimenpiteellä saadaan selvitystä:

- 7) panttivangin ottamisen valmistelusta; *taikka*
8) törkeän ryöstön valmistelusta.

- 7) panttivangin ottamisen valmistelusta;
8) törkeän ryöstön valmistelusta; *taikka*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9) ihmiskaupan kohteena olevan henkilön
hyväksikäytöstä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

3.

Laki

poliisilain 5 luvun 8 ja 15 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisilain (872/2011) 5 luvun 8 §:n 2 momentin 6 ja 7 kohta sekä 15 §:n 2 momentin 5 ja 6 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 417/2026, sekä
lisätään 5 luvun 8 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 417/2026, uusi 8 kohta ja 15 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 417/2026, uusi 7 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 luku

5 luku

Salaiset tiedonhankintakeinot

Salaiset tiedonhankintakeinot

8 §

8 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Televalvonta ja sen edellytykset

Poliisille voidaan rikoksen estämiseksi antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

Poliisille voidaan rikoksen estämiseksi antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

6) rikoslain 34 a luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun terroristisessa tarkoituksessa tehtyyn rikokseen, terroristiseen matkustamiseen, terroristisen matkustamisen edistämiseen tai terroristiseen julkiseen kehottamiseen; *taikka*

7) törkeään tulliselvitysrikokseen.

6) rikoslain 34 a luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun terroristisessa tarkoituksessa tehtyyn rikokseen, terroristiseen matkustamiseen, terroristisen matkustamisen edistämiseen tai terroristiseen julkiseen kehottamiseen;

7) törkeään tulliselvitysrikokseen; *taikka*

8) ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön.

15 §

15 §

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Voimassa oleva laki

Poliisi saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

- 5) törkeään tulliselvitysrikokseen; *taikka*
6) suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvään varkauteen tai kätkemisrikokseen.

Ehdotus

Poliisi saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

- 5) törkeään tulliselvitysrikokseen;
6) suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvään varkauteen tai kätkemisrikokseen; *taikka*
7) *ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

4.

Laki

rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 4 §:n 4 kohta, 16 §:n 2 momentin johdantokappale, 23 §:n 2 momentin 2 kohta sekä 58 §:n 3 momentin 2 ja 3 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 399/2025, sekä

lisätään 23 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 399/2025, uusi 3 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

4 §

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvat rikokset

Rajavartiolaitoksen tehtävänä on estää, paljastaa ja selvittää seuraavia rikoksia:

- 4) rajavalvonnan, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaitokselle

Ehdotus

4 §

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvat rikokset

Rajavartiolaitoksen tehtävänä on estää, paljastaa ja selvittää seuraavia rikoksia:

- 4) rajavalvonnan, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaitokselle säädetyn valvontatehtävän suorittamisen

Voimassa oleva laki

säädetyt valvontatehtävän suorittamisen yhteydessä rikoslain 25 luvun 3 §:ssä tarkoitettu ihmiskauppa ja 3 a §:ssä tarkoitettu törkeä ihmiskauppa;

16 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Rajavartiolaitokselle voidaan sen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, lukuun ottamatta:

23 §

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Rajavartiolaitos saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa sen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

2) suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvään kätkeä rikokseen.

58 §

Salaisten pakkokeinojen käyttäminen

Ehdotus

yhteydessä rikoslain 25 luvun 3 §:ssä tarkoitettu ihmiskauppa, 3 a §:ssä tarkoitettu törkeä ihmiskauppa ja 3 d §:ssä tarkoitettu ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö;

16 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Rajavartiolaitokselle voidaan sen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön tai rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, lukuun ottamatta:

23 §

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Rajavartiolaitos saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa sen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

2) suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvään kätkeä rikokseen;

3) ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön.

58 §

Salaisten pakkokeinojen käyttäminen

Rajavartiolaitoksella on oikeus:	Rajavartiolaitoksella on oikeus:
2) televalvontaan selvitetessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai törkeää laittoman saaliin kätkemistä, 4 momentissa säädettyin poikkeuksin; 3) muuhun peiteltyyn tiedonhankintaan kuin pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momentissa tarkoitettuun peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa selvitetessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, 4 momentissa säädettyin poikkeuksin, <i>taikka</i> suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvää kätkemisrikosta;	2) televalvontaan selvitetessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai törkeää laittoman saaliin kätkemistä <i>tai ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä</i>, 4 momentissa säädettyin poikkeuksin; 3) muuhun peiteltyyn tiedonhankintaan kuin pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momentissa tarkoitettuun peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa selvitetessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, <i>tämän pykälän</i> 4 momentissa säädettyin poikkeuksin, <i>taikka ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä tai</i> suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvää kätkemisrikosta;
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

5.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 454/2023, seuraavasti:

17 luku

Todistelusta

24 §

Seuraavien esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan kuitenkin käyttää todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä:

3) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 15–17-vuotias asianomistaja, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

4) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 18 vuotta täyttänyt asianomistaja, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

17 luku

Todistelusta

24 §

Seuraavien esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan kuitenkin käyttää todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä:

3) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan, 3 a §:ssä tarkoitetun törkeän ihmiskaupan tai 3 d §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön 15–17-vuotias asianomistaja, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

4) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan, 3 a §:ssä tarkoitetun törkeän ihmiskaupan tai 3 d §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön 18 vuotta täyttänyt asianomistaja, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

6.

Laki

esitutkintalain 9 luvun 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan esitutkintalain (805/2011) 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 453/2023, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 luku

9 luku

Esitutkinta-aineisto

Esitutkinta-aineisto

4 §

4 §

*Kuulustelutilaisuuden tallentaminen
todisteena käyttämistä varten*

*Kuulustelutilaisuuden tallentaminen
todisteena käyttämistä varten*

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään
kuulustelusta ja sen tallentamisesta,
sovelletaan myös:

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään
kuulustelusta ja sen tallentamisesta,
sovelletaan myös:

2) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä
tarkoitettun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25
luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettun ihmiskaupan
tai törkeän ihmiskaupan 15–17-vuotiaaseen
asianomistajaan, joka ei halua tulla
oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

2) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä
tarkoitettun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25
luvun 3 §:ssä tarkoitettun ihmiskaupan, 3 a
§:ssä tarkoitettun törkeän ihmiskaupan tai 3 d
§:ssä tarkoitettun ihmiskaupan kohteena
olevan henkilön hyväksikäytön 15–17-
vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua
tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

3) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä
tarkoitettun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25
luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettun ihmiskaupan
tai törkeän ihmiskaupan 18 vuotta
täyttäneeseen asianomistajaan, jos
kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi
hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta
vastaavaa merkittävää haittaa.

3) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä
tarkoitettun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25
luvun 3 §:ssä tarkoitettun ihmiskaupan, 3 a
§:ssä tarkoitettun törkeän ihmiskaupan tai 3 d
§:ssä tarkoitettun ihmiskaupan kohteena
olevan henkilön hyväksikäytön 18 vuotta
täyttäneeseen asianomistajaan, jos
kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi
hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta
vastaavaa merkittävää haittaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

7.

Laki

kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 34 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 34 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 1294/2022, uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

34 §

34 §

Esitys auttamisjärjestelmään ottamiseksi

Esitys auttamisjärjestelmään ottamiseksi

(uusi)

Maahanmuuttovirasto voi antaa Joutsenon vastaanottokeskusta koskevia tarkempia määräyksiä esityksen tekemistä koskevista menettelytavoista ihmiskaupan uhrien tavoittamiseksi ja tunnistamiseksi sekä heidän ohjaamiseen avun ja tuen piiriin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20
.